

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΟΣΧΑΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΗΤΟΙ
ΕΥΝΟΙΕ
ΤΗΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΑ

Α. ΚΑΡΑΛΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ
ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ

Πρός χρῆσιν τῶν ἀπανταχῶς Σχολείων καὶ Γυμνασίων

Κατ' ἔγκρισιν

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

καὶ τῶν ἐπι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς
Δημοσίας Ἐκπαίδευσις Ὑπουργείου.

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ.

• ΛΩΕΖ.

1867

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ
ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ
ΑΘΗΝΩΝ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΟΣΧΑΣ
ΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΗΤΟΙ
ΣΥΝΟΨΙΣ

ΤΗΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

Α. ΚΑΦΡΑΝΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ

Πρὸς χρῆσιν τῶν ἀπανταχοῦ Σχολείων καὶ Γυμνασίων

Κατ' ἐγκρίσιν

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς
Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου.

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ·
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ
ΣΕΡΓΙΟΥ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗ.
ΛΩΣΖ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ
1934/6504

ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΠΡΟΠΟΝΗΤΗ
ΑΓΑΞΑΔΕΙΑΣ ΖΟΟΛΟΓΟΥ

1071

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΣΤΗ

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΣΤΗ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΤΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Τοῖς ἐντευξομένοις,

ΥΠΑΡΧΟΥΣΙ βιβλία ἅτινα, ἐμφαίνοντα ἐκ μόνης τῆς ἐπιγραφῆς τὴν σπουδαιότητα τοῦ περιεχομένου των, καθιστῶσι περιττὴν πᾶσαν εἰδικὴν σύστασιν ὡς πρὸς τὸ ἐπωφελές αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν βιβλίων τούτων συγκαταλέγεται καὶ τὸ τῆς Ἱερᾶ ταύτης Κατηχήσεως, τῆς φιλτάτης τυχὸν ὑποδοχῆς παρὰ τῷ Ὀρθοδόξῳ πληρώματι. Ἄλλ' εἰ καὶ πλείστα ὅσα ἀντίτυπα διεδόθησαν διὰ τοῦ στερεοτύπου ὄργάνου τοῦ Κυρ. Ἀ. Κορομηλά, ἢ συνεχῆς ὁμῶς αὐτῶν χρήσις δὲν παύει ἐπιφέρουσα κατὰ καιροῦς τὴν σπάνιν, εἰς ἣν, ὡς εἰκὸς, περιέχονται τὰ τοιαύτης φύσεως βιβλία.

Ἐπιχειρήσας, ὁθεν, τὴν ἀνά χειρας τύπωσιν προενόησα ἵνα ἀκολουθήσω τὴν τάξιν τῆς προμνησθείσης στερεοτύπου ἐκδόσεως, τοῦτο δὲ ὅπως καὶ διδάσκαλον καὶ διδασκομένους ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κλάσει τηροῦντας εἴτε ἐκ τῆς ἐκδόσεως ἐκείνης εἴτε ἐκ τῆς ἐμῆς ταύτης ἀντίτυπα εὐκολύνω διὰ τῶν αὐτῶν τῆς ἀναγνώσεως σειρῶν. Ἐχων δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κ. Τυπάλδου

Ἄρχιερέως, τῷ 1827 γενομένην ἐν Κερκύρα β'.
ἔκδοσιν, ἐνόμισα προσήκον νὰ μὴ παραλείψω καὶ
τὰς ἀξίας λόγου ἐπισημειώσεις αὐτοῦ· διὸ ταύτας
ἀπάσας προσεθέμην ἐν τῷ τέλει, ὅπως οὕτω ἡ ἔκ-
δοσις αὕτη, μετὰ μεγάλης, ἄλλως τε, ἐπιστασίας
διορθωθείσα, ἀποβῆ τελειότερα.

Προσφέρω λοιπὸν πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα,
σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸ προῖόν τοῦτο τῶν πι-
στηρίων μου, οὐδέποτε ἐν ἀργίᾳ μεινάντων, ὡσά-
κις ἐγεννήθη ἐν ἐμοὶ ἡ συναίσθησις ὅτι ἐφικτὸν
ἦτο, ἔστω καὶ ἄνευ ἐλπίδος ἀποζημιώσεως, νὰ συν-
τελέσω καὶ γὰρ ὑπὲρ τῆς κοινωφελείας, ἐκπληρῶν
οὕτω τὸ τοῖς δυναμένοις ἐπιβαλλόμενον καθήκον.

Ἐρρώσθε εὐδαιμονοῦντες.

Ζακύνθῳ ς'. Αὐγούστου ΑΩΞΖ'.

Ὁ ἐκδότης

ΣΑΡΓΙΟΣ Χ. ΡΑΦΤΑΝΗΣ.

ΤΩ

ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΩ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΩ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ, ΜΟΣΧΑΣ

ΚΥΡΙΩ ΚΥΡΙΩ

ΠΑΤΩΝΙ

ΤΗΝ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ.

Πανιερώτατε Δέσποτα!

ΤΟΥ Ὑμετέρου συγγράμματος ἢ μετάφρασις εἰς ἄλλον δὲν ἠδύνατο δικαιότερον νὰ προσφωνηθῆ, πάρεξ εἰς τὴν **ΥΜΕΤΕΡΑΝ ΠΑΝΙΕΡΟΤΗΤΑ**. Ἄλλος δὲν ἦτον ὁ σκοπὸς τοῦ νὰ τὸ μεταφράσω, πάρεξ ἡ ὠφέλεια τῶν Ὁμογενῶν μου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλειπε τοιοῦτον βιβλίον γεγραμμένον μὲ μέθοδον, καὶ μὲ τὴν σαφήνειαν ἐκείνην, ἣτις ἀρμόζει εἰς τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας. **Εὐτυχῆς** ἤθελε νομισθῶ, ἂν ἡ **ΥΜΕΤΕΡΑ ΠΑΝΙΕΡΟΤΗΣ**, εὐαρεστηθεῖσα εἰς τὸν μικρὸν τοῦτόν μου κόπον, μὲ ἀνταμείψῃ μὲ τὰς πατρικὰς Αὐτῆς εὐλογίας.

*Εἶμαι μὲ βαθύτατον σέβας
τῆς*

ΥΜΕΤΕΡΑΣ ΠΑΝΙΕΡΟΤΗΤΟΣ

Ταπεινότατος δούλος

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

Πρὸς τὸν Πανιερώτατον Συγγραφέα τῆς βίβλου.

Η ΒΙΒΛΟΣ ΤΕΟΝ ΕΝΝΕΠΕ ΜΟΙ ΠΑΤΕΡ.—ΕΜΜΙ
ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΘΕΙΟΥ—ΠΩΣ ΔΕ ΛΟΓΟΥΣ ΟΙΔΕ
ΘΕΟΙΟ ΠΛΑΤΩΝ;—
ΟΥ ΤΟΝ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΣΟΦΗΣ ΗΓΗΤΟΡΑ ΣΑΘΡΑΣ
ΦΗΜΙ Γ' ΕΓΩ ΚΕΙΝΟΝ ΚΡΕΣΣΟΝΑ ΠΑΡΠΟΥ ΔΕ,
ΤΗΣ ΘΕΙΗΣ ΟΣ ΕΩΝ ΙΔΡΙΣ ΣΟΦΗΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣ,
ΜΟΣΧΑΣ ΕΥΣΕΒΕΩΝ ΝΥΝ ΑΓΥΡΙΝ ΔΙΕΠΕΙ.—
ΕΥΓ' Ο ΠΛΑΤΩΝ!—ΤΥΠΟΣ ΗΓΕ ΠΕΛΩΝ ΕΣΘΛΟΥ
ΒΙΟΤΟΙΟ, ΗΓΕΙΤΑΙ ΟΙΜΟΥ ΟΥΡΑΝΙΟΥ ΠΡΟΦΡΟΝΩΣ.
ΕΙ ΔΕ Σ' ΟΠΗΔΕΙΝ ΤΩΔ' ΗΓΗΤΟΡΙ ΘΥΜΟΣ ΑΝΗΚΕ,
ΣΥΝΝΕΧΕΩΣ ΒΟΥΛΟΥΣΑΣ Μ' ΑΝΑ ΧΕΙΡΑΣ ΕΧΕΙΝ.

Ο Μεταφραστής.

ΣΟΦΗΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΗΤΟΣ
Α. ΚΟΡΥΝΣ

ΠΡΟΛΟΙΚΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ

ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

§. 1.

ΠΙΣΤΙΣ (λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος) εἶναι «ἐξ ἀκοῆς, ἢ δὲ ἀκοῆ διὰ ῥήματος Θεοῦ» (1). Ἄν δὲν ἀκούσῃ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ καὶ ἐντεῦθεν συναίγεται ἡ ἀναγκαιότης τοῦ νὰ διδάσκῃται ὁ χριστιανὸς τὴν θρησκείαν του πρὸ τοῦ νὰ βαπτισθῇ, ἤγουν πρὸ τοῦ νὰ γενῆ μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὴ ἡ διὰ ζώσης φωνῆς διδασκαλία τῆς θρησκείας (2) ὀνομάζεται Κατήχησις (3). (α)

§. 2. Δὲν εἶναι κανένας, ὅσον χυδαῖος καὶ ἂν ἦναι, ὅστις ἤθελε φαντασθῇ, ὅτι δύναται νὰ μάθῃ μίαν ἐπιστήμην ἢ τέχνην, χωρὶς πρῶτον νὰ τὴν διδασκῇ μεθοδικῶς· εὐρίσκονται ὅμως πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι νομίζουσιν, ὅτι διὰ νὰ ἦναί τις χριστιανὸς, ἤγουν διὰ νὰ μάθῃ τὴν

1) Ῥωμ. ι, 17.

2) Ἡ ἀληθὴς θρησκεία εἶναι μία ὀρθὴ γνῶσις καὶ ἀκριβὴς φυλακὴ τῶν, ὅσα διδάσκει ἡ Θεολογία. Ἡ δὲ Θεολογία εἶναι διδασκαλία περὶ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ τῶν, ὅσα πρέπει νὰ φυλάξωμεν διὰ νὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς αὐτόν· ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται, ὅτι δύο εἶναι τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς θρησκείας, ἤγουν «τὰ δόγματα καὶ αἱ ἐντολαί.»

3) Ἡ λέξις «Κατήχησις» παράγεται ἀπὸ τοῦ «κατηχῶ» ῥήματος, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ νὰ διδάσκῃ τις ἕτερον διὰ ζώσης φωνῆς. Ἴδε Λουκ. α', 4. Πράξ. ιη', 25. Ῥωμ. 6', 18. Α'. Κορινθ. ιδ', 19. Γαλάτ. 5', 6. τὸ δὲ παθητικὸν σημαίνει πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἀπλῶς ἀκούω παρ' ἄλλων. Ἴδε Πράξ. κá, 21. 24.

ή.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

ὑπερτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπιστήμας, τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ βαπτισθῆ, καὶ νὰ ὀνομάζεται χριστιανός. Πόσον ἡ τοιαύτη δόξα εἶναι ἐνκντία εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, εἰς τὴν πράξιν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὀρθὸν λόγον· καὶ πόσον εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος τῆς σωτηρίας τῶν χριστιανῶν, ὅστις γεννᾶται ἐξ αὐτῆς, θέλει τὸ καταλάβει, ὅστις μὲ προσοχὴν ἐξετάσῃ τὰ ἐπόμενα.

§. 3. Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας Χριστὸς, ἀποστέλλων τοὺς ἰδίους του μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, νὰ μαθητεύσωσι πρῶτον τὰ ἔθνη, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ βαπτίσωσι (4). Ἡ ἀγία του ζωὴ ὅλη ἐπέρασεν εἰς τὸ νὰ κατηχῇ τοὺς ἀνθρώπους, ποτὲ μὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς οἴκους, καὶ ἄλλοτε εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτὴν τὴν νέαν θρησκείαν· τὴν ὁποίαν ἐστάλη ἀπὸ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος (5). Τὸ αὐτὸ ἔπραττε πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Πράδρομος τοῦ Χριστοῦ· ἐκάτῃχει πρῶτον τοὺς ἀνθρώπους περὶ Χριστοῦ, ἔπειτα τοὺς ἐβάπτιζεν (6).

§. 4. Οὐδαμῶς τῆς ἀποστολικῆς ἱστορίας φαίνεται νὰ ἐβάπτιζον οἱ Ἀπόστολοι πρὶν νὰ κατηχήσωσιν. Αἱ πρῶται τρισχίλια ψυχὰι, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον τὸν χριστιανισμόν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἐβαπτίσθησαν ὕστερον ἀπὸ μίαν μακρὰν τοῦ Πέτρου κατήχησιν (7). Καὶ ὁ

4) Ματθ. κή, 19. Μάρκ. 16. εἰ, 16. Τὸ ῥητὸν τοῦ Ματθαίου ἐξηγῶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει· «Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Σωτὴρ πρῶτ' ἀπλῶς ἐνετείλατο βαπτίζειν· ἀλλὰ πρῶτον, φησί, μαθητεύσατε, καὶ οὕτω βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἵν' ἐκ τῆς μαθήσεως ἢ πίστεως ὀρθὴ γένηται, καὶ μετὰ τῆς πίστεως ἢ τοῦ βαπτίσματος τελείωσις προσηθῆ.» Διὰ τὸ κατὰ Ἀρειανῶν.

5) Μάρκ. α', 14. 15. 16. 21. 29. καὶ ἄλλοι.

6) Ματθ. γ', 1—12. Λουκ. γ', 7—18.

7) Πράξ. β', 14—41.

Φίλιππος πρῶτον εὐαγγελίζεται τὸν Χριστὸν, ἔπειτα βαπτίζει (8)· πρῶτον κατηγεῖ τὸν Εὐνοῦχον, ἔπειτα τὸν καταβιβάζει εἰς τὸ ὕδωρ (9). Εἰς ὀλίγα λόγια, πανταχοῦ προηγείται ἡ κατήχησις τοῦ βαπτίσματος, πανταχοῦ διδάσκεται ὁ χριστιανὸς πρῶτον, ἔπειτα βαπτίζεται (10).

§. 5. Ἡ πρᾶξις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δὲν ἦτον διάφορος ἀπ' ἐκείνην τῶν Ἀποστόλων· καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ πολλοῦς μὲν τύπους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐξαιρέτως δὲ ἀπὸ τοὺς ἐπομένους συνοδικοὺς κανόνας· οἶον, τὸν ἕκτον (11) καὶ τὸν δωδέκατον (12) τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ Συνόδου, τὸν τεσσαρκοστὸν πέμπτον (13) τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τὸν τεσσαρκοστὸν πέμπτον (14), τεσσαρκοστὸν ἕκτον (15), καὶ τεσσαρκοστὸν ἑβδο-

8) Αὐτόθ. γ', 12.

9) Αὐτ. 35—38.

10) Αὐτόθ. 4. 4. ι', 33—48 ις', 32, 33. ιζ', 22—34. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὀνομάζοντο «μαθηταί» (Πράξ. ια', 26), καὶ οἱ ποιμένες «διδάσκαλοι» Α'. Κοριν. ιε', 28. Ἐφεσ. δ', 11. Τῶν διδασκάλων τὸ ὄνομα δίδεται καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τοὺς ἱερεῖς ὑπὸ τῶν λαϊκῶν.

11) «Περὶ κυφορούσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι ὑπὸτε βούλεται· οὐδὲν ἡγάρ ἐν τούτῳ κοινωεῖ ἡ τίκτουσα τῷ τικτομένῳ· διὰ τὸ ἐκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δεῖκνυσθαι.» Νεοκαισ. καν. 6. 12.

12) «Ἐάν νοσῶν τις φωτισθῆ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται· οὐκ ἐκ προαιρέσεως γάρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης.» κτ. Αὐτ. καν. 12.

13) «Ὁ δεῖ ἀσθένειαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος ἀποκρίνεσθαι, τότε βαπτιζέσθω, ὅτε τὴν οἰκείαν εἰς τοῦτο δεῖξει προαίρεσιν.» Καρθαγ. καν. 45. παρὰ τῷ Ἀρμενοπούλ. Τμημ. 5. Ἐπιγραφ. 1.

14) «Ὅτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρκοστῆς δέχεσθαι εἰς τὸ φάτισμα» ἡγοῦν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ βαπτίζωνται τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ, ὅσοι ἤρξαντο νὰ κατηχῶνται μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρκοστῆς. Λαοδ. καν. 45. Ἴδε καὶ Ἀρμενόπ. αὐτ.

15) «Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ Ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.» Αὐτ. καν. 46. Ἐνταῦθα ἰννοεῖ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα.

μον (16) τῆς ἐν Λαοδικείᾳ· εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαιτοῦσιν οἱ πατέρες πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν γνώσιν καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκάστου προαίρεσιν. Καὶ ἀφ' οὗ δὲ εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ συνθήθεια τοῦ νὰ βαπτίζωνται τὰ νήπια (17) ἡ κατήχησις μὲ ὄλον τοῦτο δὲν ἔπυσε, μήτε ἔκρινεν ἰκανὸν ἡ Ἐκκλησία τὸ βά-

16) «Δι' τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ φῶτισμα, καὶ εἴτα ἀναστάντας ἐμμανθάνειν τὴν πίστιν.» κτ. Αὐτ. καν. 47.

17) Ἀπορία εἶναι μεταξὺ τῶν φιλολόγων, ἂν ὁ νηπιοβαπτισμὸς ἦτον ἐν χρήσει καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους, ἢ ἂν εἰσῆχθη μετέπειτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅσοι θέλουσι τὸ πρῶτον, θεμαλιοῦνται εἰς τὰ ῥητὰ Πράξ. ις', 13, 33. Α'. Κορινθ. α', 16. τὰ ὁποῖα ὅμως, ἂν ἐξετασθῶσιν ἀκριβῶς καὶ παραδληθῶσι μὲ τὸ Α'. Κορινθ. ις', 13. δὲν ἀποδεικνύουσι τὸ προκείμενον. Οἱ ὑπέρμαχοι τοῦ δευτέρου, ἤγουν τοῦ ὅτι εἰσῆχθη μετέπειτα, ἐπιστηρίζονται εἰς τὰς ῥήσεις αὐτὰς τοῦ Χριστοῦ (ἴδε ἀνωτέρω σημείωσ. 4), εἰς τὴν φανερὰν χρῆσιν τῶν Ἀποστόλων (αὐτ. σημ. 7—10), καὶ εἰς τὴν σιωπὴν τῶν δύο πρώτων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ Χριστοῦ, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν φαίνεται πούποτε μνήμη νηπιοβαπτισμοῦ. Αὐτὸς φαίνεται νὰ εἰσῆχθη κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα εἰς μόνην τὴν Ἀφρικὴν κατ' ἀρχὰς (ἴδε ἐπιστολ. 59. § 2—4. σελίδ. 164 τοῦ Κυπριανοῦ, ὅστις ἤκμαζεν ἐν ἔτει 230)· ἔπειτα κατὰ μικρὸν, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐπεκράτησε καὶ εἰς ἄλλους τόπους. Ἡμεῖς, μὴ τολμῶντες νὰ διορίσωμεν τίποτε περὶ τούτου, λέγομεν μόνον, ὅτι, καὶ ἂν ἐβαπτίζοντο νήπια κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς, καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους, δὲν ἐβαπτίζοντο ὅμως μήτε πάντοτε, μήτε πανταχοῦ. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν βαπτισθέντων εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα· οἷον, τοῦ Ἀμβροσίου, τοῦ Ἰερωνύμου, τοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου, καὶ πολλῶν Αὐτοκρατόρων· οἷον, τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Κωνσταντίου, τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ, τοῦ Γρατιανοῦ, τοῦ Θεοδοσίου, καὶ ἄλλων ἀναριθμητῶν· ἀπὸ τὰς δεκάδας πολλῶν πατέρων τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος «πρὸς τοὺς βραδύνοντας τὸ βάπτισμα,» ἀπὸ τοὺς προεκτεθέντας συν-οδικούς κανόνας (ἴδε σημ. 11—16), καὶ ἀπὸ τὴν γνωστὴν εἰς ὅλους ἱστορίαν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ὅστις, ἐπὶ παιδίον ὢν, ἐκατήχησε καὶ ἐβάπτισε παίζων τοὺς συνηλικιώτας αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἕως τότε ἦσαν ἀβάπτιστοι. Πότε δὲ ἔγινε κοινὸς ὁ νηπιοβαπτισμὸς καθ' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν εἶναι ἔυκολον νὰ διορισθῇ. Τοῦτο μόνον εἶ-

πτισμα χωρὶς τῆς κατηχήσεως, ἀλλ' ἐτέλει μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς τὸν ἀρμόδιον καιρὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ πρὸ τοῦ βαπτίσματος διὰ τὸ νηπιώδες τῆς ἡλικίας. Μαρτυρεῖ τὴν πράξιν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας ἡ χρῆσις αὐτῆ τῶν ἀναδόχων· διότι τίς ἢ χρεῖα τῶν ἀναδόχων, ἂν δὲν ἦτον χρεῖα κατηχήσεως. Ὁ ἀνάδοχος δὲν παραλαμβάνεται εἰς τὸ βάπτισμα πάρεξ ὡς ἐγγυητῆς (18) διὰ νὰ τελειώσῃ μετέπειτα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἦτον ἀδύνατον νὰ γενῆ πρὸ τοῦ βαπτίσματος (19). Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὁ λόγος, δὲν ἤθελεν εἶναι ἐξω τοῦ σκοποῦ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα, παρεκβατικῶς, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς κατηχήσεως, διὰ νὰ μάθῃ καὶ ἐκ ταύτης ὁ φιλευσεβῆς ἀναγνώστης, πόσῃ πρόνοιαν εἶχεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ νὰ γίνωνται αἱ κατηχήσεις μεθοδικῶς καὶ εὐτάκτως ἀπὸ ἀνθρώπους λογιωτάτους.

§. 6. Μετὰ τοὺς Ἀποστόλους οἱ πρῶτοι κατηχηταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐπίσκοποι, ὡς φαίνεται ἐκ

καὶ γνωστὸν, ὅτι δὲν φαίνεται κανένας συνοδικὸς κανὼν ὑπὲρ τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ ἀρχαιότερος ἀπὸ τὴν ἐν Κερθαγένῃ Σύνοδον ἐν ἔτει 418, ἧγρον κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα· καθὼς λέγει ὁ Γρότιος σημειῶσ. εἰς τὸ κεφ. 19. 14. τοῦ Ματθ. ὁ ὁποῖος κανὼν μὲ ὅλον τοῦτο δὲν ἴσχυσε νὰ γενῆ κοινὸς νόμος εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἐβάπτιζε κοινῶς νήπια καὶ ἀρμαίους καθ' ὅλην τὴν ἐξόδον καὶ ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα. Ἴδε καν. 78 τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδ. καὶ Χριστοφ. Σάνδ. Ἑρμην. Παραδόξ. Ματθ. 18', 14. (6)

18) Sponzor ὀνομάζεται ὁ ἀνάδοχος ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Πατέρων, τὸ ὁποῖον σημαίνει «ἐγγυητὴν» Ἰδε Τερτυλλιανὸν περὶ βαπτίσμ. κεφ. 18. ὅπου πολλὰ λέγει περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς πρὸ τοῦ βαπτίσματος κατηχήσεως. Ἦκμαζε δ' ὁ Πατὴρ οὗτος ἐν ἔτει 200.

19) «Τοῦτο τοῖς θεοῖς ἡμῶν καθηγεμόσιν εἰς νοῦν ἰηλυθὸς ἐδοξεν» εἰσοδέσασθαι τὰ βρέφη κατὰ τὸνδε τὸν ἱερὸν τρόπον, ὥστε τοὺς φυσικοὺς τοῦ προσαγομένου παιδὸς γονεῖς παραδιδόναι τὸν παῖδα τινὲς τῶν μεμνημένων ἀγαθῶν τὰ θεῖα παιδαγωγῶν, καὶ τὸ λοιπὸν ὑπ' αὐτῶν τὸν παῖδα τελεῖν, ὡς ὑπὸ θεοῦ πατρὶ καὶ σωτηρίας ἱερῶς ἀναδόχῳ.» Διονυσ. Ἀρειοπαχ. Οὐραν. ἱερρχ. κεφ. 7. Ἀριθμ. 11.

τινος ἐπιστολῆς (20) τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐκατήχουν οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι. Τοιοῦτοι κατηχηταὶ ἦσαν ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν (21), καὶ ὁ Κύριλλος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (22), ὅταν ἦσαν πρεσβύτεροι, καὶ ὁ Θεοχάρης (Deogratias) Διάκονος τῆς ἐν Καρθαγένῃ Ἐκκλησίας (23). Πολλάκις δὲ καὶ ἐκ τῶν κατωτέρων ταγμάτων τοῦ κλήρου (24) ἐγίνοντο κατηχηταί, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς εἰκοστῆς τετάρτης (25) ἐπιστολῆς τοῦ Κυπριανοῦ ὅπου λέγει αὐτὸς ὁ Πατὴρ, ὅτι προχειρίζεται κατηχητὴν Ὀπτάτον τὸν ἀναγνώστην, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἐκατήχει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀναγνώστης ὑπάρχων (26). Εὐρίσκομεν δὲ καὶ Διακονίσσας κατηχητρίδας, αἱ ὁποῖαι ἐκατήχουν μόνας τὰς γυναῖκας (27).

§. 7. Ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὠριγένους, τοῦ Κυρίλλου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου συμπεραίνεται ἡ πρόνοια, τὴν

20) Ἐπιστ. 33. βιβλ. 5. ὅπου λέγει περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐδίδασκε τοὺς κατηχουμένους τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως *Symbolum aliquibus competentibus in baptisteriis tradebam Basilicae.*

21) Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς 21 ὁμιλίας αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἧτις ἐπιγράφεται «Κατήχησις πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι».

22) Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν 18. Κατηχήσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς φωτιζομένους, καὶ τῶν 5. πρὸς τοὺς νεοφωτιστούς.

23) Ἰδὲ τὸν λόγον Αὐγουστίνου *de catechisandis rudibus* (τὸν ὁποῖον ἔγραψε πρὸς τὸν Θεοχάριν) κεφ. 1. τόμ. 4. σελ. 293 τῆς ἐν Παρισ. ἐκδόσ. 1637.

24) Οὐ μόνον δὲ ἐκ τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν ἐγίνοντο κατηχηταὶ ἐνίοτε, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς 15. κατηχ. ἀριθ. 18. τοῦ Κυρίλλ. Ἱεροσολύμων.

25) Ἄλλ' εἰκοστῆς ἐνάτης.

26) *Optatum inter lectores doctorem audientium constituimus. Origenes haud sublimiorem gradum habuisse in Ecclesia videtur quum catechista Alexandriae constitutus fuit. Ἰδὲ καὶ Εὐσέβ. Βιβλ. 6. κεφ. 3. καὶ Ἱερώνυμ. περὶ συγγραφ. εἰς τὸν βίον Ὠριγένους.*

27) Ἰδὲ τὸν Ἀρμενόπουλ. ἐπιτομ. κανόν. τμήμα 2. ἐπιγρ. 4. καὶ Ἀδόλφ. Δάμπ. Ἐκκλησι. Ἱστορ. βιβλ. 2. κεφ. 2. §. 20. καὶ κανόν. 12. τῆς ἐν Καρθαγένῃ τετάρτης Συνόδου.

ὅποιαν εἶχεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ νὰ γίνηται τὸ ἀξιόλογον ἔργον τοῦτο τῆς κατηχέσεως ἀπὸ ἀνδρας σοφωτάτους, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἱεράν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔξω σοφίαν. Τοιοῦτοι ἐστάθησαν εἰς τὴν περίφημον κατηχητικὴν σχολὴν (28) τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Πάνταινος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ προβήθεις Ἰριγένης, ὁ Ἡρακλᾶς, ὁ Διονύσιος (29), ὁ Ἀθηνόδορος, ὁ Μαλχίων, ὁ Δίδυμος, ὁ Ἀθανάσιος (30), καὶ αὐτὸς ὁ δυσσεβὴς Ἄρειος πρὸ τοῦ νὰ ἐκβάλῃ τῆς ὀρθοδοξίας τὸ προσωπεῖον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατηχητῶν (31) ἐπόμενον δὲ εἶναι νὰ εἰπῶμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν κατηχομένων, καὶ πρῶτον περὶ τῆς ἡλικίας αὐτῶν.

§. 8. Καὶ τὰ μὲν τέκνα τῶν πιστῶν, ἀφ' οὗ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τοῦ νὰ βαπτίζωνται νήπια, πιθανὸν εἶναι, ὅτι εἰσέβαινον εἰς τῶν κατηχομένων εὐθὺς τὴν τάξιν, ὅταν ἔφθανον εἰς ἡλικίαν ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνωσι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν· περὶ δὲ τῶν ἐθνικῶν παιδίων φαίνεται ἀπὸ μίαν ἀπόκρισιν τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, ὅτι αὐτὰ εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ ἐγγράφωνται εἰς τοὺς κατηχομένους καὶ πρὸ τῶν ἑπτὰ

28) Ἡ ὁπεῖα συνεστάθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ὡς λέγει ὁ Ἱερώνυμος περὶ συγγρ. κεφ. 36. καὶ ἐσώζετο ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους Εὐσεβίου· καθὼς αὐτὸς μαρτυρεῖ ὁ Εὐσεβίος Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. 8. κεφ. 10. Τοιαῦται κατηχητικαὶ σχολαὶ ἦσαν καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὴν Καισάρειαν, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ πολλοὺς ἄλλους τόπους.

29) Μαθητῆς τοῦ Ἰριγένους.

30) Οὗτος ἦτον (ἂν δὲν λανθάνωμαι) ὁ μέγας Ἀθανάσιος.

31) Σημειώσαι, ὅτι οἱ κατηχηταὶ ὀνομάζοντο ναυτολόγοι, ἢ ὅποια λέξις σημαίνουσα ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, στέκοντες εἰς τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου, ἐδέχοντο τοὺς ἐπιβάτας, μὲ τοὺς ὁποίους συνωμίλουν περὶ τοῦ πλοῦ καὶ τοῦ ναύλου, μετνήνεθον εἰς τοὺς κατηχητάς· καθόσον οὗτοι ἐδέχοντο τοὺς ἐμβαινόντας εἰς τὸ πλοῖον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς εἰδίδασκον περὶ τῆς εἰς οὐρανὸς ἀποδημίας. «Παρεικάσθη ὁ πρῶρεὺς ἐπισκόπου, οἱ ναῦται πρεσβυτέρους, οἱ τριάρχου διακόνους, οἱ ναυτολόγοι τοὺς κατηχοῦσι» Κλήμεντ. ἐπιστολ. πρὸς Ἰακώβ. ἀριθμ. 14. ἴδε καὶ τὰς διαταγ. τῶν Ἀποστόλ. βιβλ. 2. κεφ. 37. ἀριθ. 40. καὶ τοῦ Κοιτελίου τὰς σημειώσεις εἰς αὐτάς.

ἑτῶν ἐὰν (ἑρωτᾶται ὁ Τιμόθεος) παιδίον κατηχούμενον ὡς ἑτῶν ἑπτὰ, ἢ ἄνθρωπος τέλειος εὐκαιρήση που προσφορᾶς γινομένης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβῃ, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ αὐτοῦ; (καὶ ἀποκρίνεται) φωτισθῆναι ὀφείλει· παρὰ Θεοῦ γὰρ κέκληται.

§. 9. Ὁ χρόνος, ὅσον ἔπρεπε νὰ κατηχῶνται, διωρίσθη διαφόρως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους. Ἡ ἱστορία τοῦ Εὐνούχου, τοῦ Κορνηλίου, τῆς Ανδίας, καὶ τοῦ δεσμοφύλακος ⁽³²⁾ δεικνύει, ὅτι εἰς τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους ἡ κατήχησις καὶ τὸ βάπτισμα ἐγένοντο ἐν ταύτῳ. Ἡ νηπιώδης (διὰ νὰ εἶπω οὕτω) τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις, καὶ τῶν προσερχομένων ὁ θερμότητος ζῆλος ἀπῆτει τὴν συντομίαν ταύτην τῆς κατηχήσεως. Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ὁμοῦς ἔκρινεν ἡ Ἐκκλησία νὰ μακρόνη τὸν χρόνον τῆς δοκιμασίας ταύτης, ἢ διὰ νὰ μὴ γεμισθῇ ἀπὸ μέλη ἀνάξια ⁽³³⁾, ἢ διὰ νὰ μὴν ἀδξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστατῶν εἰς τοὺς καιροὺς τῶν διωγμῶν μὲ τὴν εὐκολον ταύτην καὶ κατεσπευσμένην ὑποδοχὴν εἰς τὸ βάπτισμα. Ἐντεῦθεν βλέπομεν εἰς τὰς Ἀποστολικὰς λεγομένας διαταγὰς ⁽³⁴⁾ νὰ διορίζωνται τρία ἔτη τῆς κατηχήσεως, καὶ δύο ὑπὸ τῆς ἐν Ἰλλυθρίῳ Συνόδου ⁽³⁵⁾· δύο ἔτη διορίζει καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ⁽³⁶⁾ διὰ τοὺς προσερχομένους ἐκ τῶν Σαμψρεϊτῶν καὶ μῆνας ὀκτὼ ἢ ἐν Ἀγάθῃ Σύνοδος ⁽³⁷⁾ διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων. Τινὲς νομίζουσιν, ὅτι κατ' ἄλλους τόπους ἡ κατήχησις ἐγένετο τοσαύτας μόνας ἡμέρας, ὅσας εἶχεν ἡ πρὸ τοῦ Πάσχα τεσσαρακοστὴ, συνάγον-

32) Πράξ. γ', 35—38. ἰ, 34—48. ἰς', 13—15. 27—33.

33) Ἴδε τὸν 2. κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης Οἰκουμένης Συνόδου.

34) Βιβλ. 8. κεφ. 32. «Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι τρία ἔτη κατηχεῖσθαι κτλ.»

35) Κανὼν. 42. Συνεκρατήθη ἡ Σύνοδος αὕτη μικρὸν πρὸ τῆς Οἰκουμένης πρώτης.

36) Νεαρ. 144. τὴν ὁποίαν τινὲς θέλουσι νὰ ᾔηται τοῦ Ἰουστίνου.

37) Καν. 25. Συνεκρατήθη ἡ ἐν Ἀγάθῃ Σύνοδος ἐν ἔτει 506.

τες τούτο ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερωνύμου πρὸς Πιχμάχιον, καὶ τῆς πρώτης κατηχήσεως τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (38), ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἴσως ἄλλο δὲν συνάγεται, πᾶρεξ ὅτι τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπηρτίζετο τὸ τελευταῖον καὶ ἀκριβέστερον μέρος τῆς κατηχήσεως, διὰ τὸ νὰ ἐγίνετο κοινῶς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ βάπτισις κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα (39). Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ χρόνος τῆς κατηχήσεως, ὅσος δὴποτε καὶ ἂν ἦτον, συνετέμενετο πολλάκις δι' ἀναγκαίας περιστάσεις· οἷον, διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν πρὸς θάνατον, ἢ δι' ἐπιστροφὴν ὀλοκλήρου ἔθνους· οὕτως οἱ Βουργουνδίωνες, ἔθνος τῆς Γαλλίας, ἐπτὰ μόνας ἡμέρας ἐκατηχήθησαν, καὶ ἐβαπτίσθησαν τῇ ὀγδόῃ (40)· καὶ ἡ ἐν Ἀγάθῃ Σύνοδος (41) συγχωρεῖ τὸ νὰ βαπτίζωνται οἱ κατηχούμενοι εἰς κίνδυνον θανάτου.

§. 10 Ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν ἐδιδάσκοντο οἱ κατηχούμενοι, φαίνεται ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν (42): «Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι (λέγουσι) τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, παιδευσέσθω πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν περὶ τοῦ Ἄγεννητου γνῶσιν, τὴν περὶ Υἱοῦ μονογενοῦς ἐπίγνωσιν, τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πληροφορίαν. Μανθανέτω δημιουργίας διαφόρου τάξιν, προνοίας εἰρμὸν, νομοθεσίας διαφόρου δικαιοτήρια. Παιδευσέσθω, διὰ τί κόσμος

38) Ἰδὲ καὶ τὸν 45. καὶ 46. κανόνα τῆς ἐν Λαοδικ. Συνόδ. ἀνωτ. σμ. 14. 15.

39) Ἦγουν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ. Κατὰ δὲ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἄλλους τόπους ἐβάπτιζον καὶ τῇ Πεντηκοστῇ. Ἰδὲ Τερτυλλίαν. περὶ βαπτίσμ. κεφ. 19. καὶ τὴν Σύνοψ. τῶν Συνόδ. τοῦ Καράντζα Concil. Gerundens can. 3. σελ. 297. τῆς ἐν ἔτει 1679 ἐκδόσ.

40) Σωκράτης Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. 7. κεφ. 30.

41) Κανόν. 25. Ἰδὲ καὶ Κυρίλλ. Ἀλεξανδ. ἐπιστολ. κανονικ. πρὸς τὸν Ἐπίσκ. Λιθύης καὶ Πενταπόλεως· τὸν μέγαν Βασιλεῖον ἐπιστολ. πρὸς τὴν σύζυγον Ἀρινθίου· καὶ τὸν Ἐπιφάνιαν, αἰρέσ. 28. Κορινθ. ἀριθμ. 6.

42) Βιβλ. 7. κεφ. 40. 41. σελ. 991—993.

» γέγονε, καὶ, δι' ὃ κοσμοπολίτης ὁ ἄνθρωπος ἐπι-
 » γινωσκέτω τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, οἷα τις ὑπάρχει· παι-
 » δευέσθω, ὅπως ὁ Θεὸς τοὺς πονηροὺς ἐκόλασεν ὕδατι
 » καὶ πυρὶ, τοὺς δ' ἁγίους ἐδόξασε καθ' ἑκάστην γενεάν.
 » (Παιδευέσθω) τὰ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπή-
 » σεως, τὰ τε περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐκ
 » νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ ἀναλήψεως.—Μανθανέτω τὰ
 » περὶ τῆς ἀποταγῆς τοῦ διχθόλου, καὶ τὰ περὶ τῆς
 » συνταγῆς τοῦ Χριστοῦ». Ἦτον λοιπὸν ἡ κατήχησις
 μία σύνοψις τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, πε-
 ριέχουσα τὰ δόγματα ⁽⁴³⁾ καὶ τὰς ἐντολάς ⁽⁴⁴⁾ τῆς
 Χριστιανικῆς πίστεως. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐξηγεῖτο εἰς
 τοὺς κατηχουμένους ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ ⁽⁴⁵⁾, ἡ αἰ
 ἀρχαὶ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων ⁽⁴⁶⁾.

§. 11. Ὁ τόπος, ὅπου ἔστεκον οἱ κατηχούμενοι
 τὸν καιρὸν τῆς συνάξεως, ἦτον ὁ πρόναος ἢ νάρθηξ,
 καὶ ἐκεῖ εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ ἀκροάζωνται ⁽⁴⁷⁾ τοὺς
 ὕμνους, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς, τὴν διδασκαλίαν ὅχι

43) Τὰ δόγματα περιέχονται συνοπτικῶς εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πί-
 στεως, τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖτο εἰς τοὺς κατηχουμένους, ὡς φαίνεται ἐκ
 τῆς 33 ἐπιστολῆς τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου (ἴδε ἀνωτέρω σημείωσ. 20),
 ἐκ τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστου Βιβλ. 2 σελίδ. 563. τοῦ 46. κανόν.
 τῆς ἐν Λαοδικ. Συνόδ. καὶ τῶν κατηχήσεων τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσο-
 λύμων ἀπὸ τῆς 6 μέχρι τῆς 18· ἴδε καὶ τὴν ἐπομένην Κατήχησιν
 τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μόσχας, Μερ. 6'. §. 8—42.

44) Αἱ δέκα Ἐντολαὶ εὐρίσκονται συνεπτυγμένως καὶ σποράδην εἰς
 τὰς κατηχήσεις τῶν παλαιῶν· ἀλλὰ δὲν ἠξέυρω, ἂν τὰς ἐδίδασκον
 συνεχῶς τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, καθὼς ἐξήγουν τὰ ἄρθρα τοῦ
 Συμβόλου. Ἡ ἐπομένη κατήχ. τὰς ἔχει Μερ. γ'. §. 3—14.

45) Ἰδε Φερράνδον Διάκονον ἐπιστολ. πρὸς Φυλγέντιον. Ὁ δὲ Κύ-
 ριλλος Ἱεροσολύμων δὲν ἐδίδασκε τοὺς κατηχουμένους τὴν Κυριακὴν
 Προσευχὴν, πᾶρεξ μετὰ τὸ βάπτισμα· ἴδε κατήχ. μυσταγ. 5. Ἡ ἐ-
 πομένη κατήχ. τὴν ἐξηγεῖ Μερ. γ'. §. 16.

46) Ἰδε τὸν Βέδαν περὶ σκην. Βιβλ. 2. κεφ. 13.

47) Ἐκ τοῦ ὁποῖου καὶ ἀκροαμένοις γενικῶς τοὺς ὀνομάζουσιν οἱ
 Αὐτικοὶ πατέρες.

ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

17.

ὅμως τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ μυστηρίου.
 «Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου, καὶ τῶν Προφη-
 τῶν, τῶν τε ἐπιστολῶν ἡμῶν, καὶ τῶν πράξεων, καὶ
 τῶν εὐαγγελίων, ἀσπασάσθω ὁ χειροτονηθεὶς τὴν Ἐκ-
 κλησίαν—καὶ μετὰ τὴν πρόσβρσιν προσλαλησάτω τῷ
 λαῷ λόγους παρακλήσεως· καὶ πληρώσαντος αὐτοῦ τὸν
 πῆ; διδασκαλίας λόγον—ἀναστάντων ἀπάντων, ὁ διά-
 κωνος ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἀνεθῶν κηρυτέτω· μή τις
 τῶν ἀκροωμένων· μή τις τῶν ἀπίστων» (48).

§. 12. Περὶ δὲ τοῦ, πόσαι τάξεις ἦσαν κατηχομένων,
 εἶναι κατὰ πολλὰ διάφοροι αἱ γνώμαι τῶν παλαιῶν καὶ
 νέων, μ' ὅλον ὅτι ἐπιστηρίζονται ὅλα εἰς τὸν πέμπτον
 κανόνα τῆς ἐν Νεοκίσαρσία Συνόδου, ὅστις λέγει· «Κα-
 τ' ἑπτακλίον, ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυ-
 ριακόν, ἐν τῇ τῶν κατηχομένων τάξει
 ἑστῆκη, οὗτος δ' ἀμαρτάνων, ἐὰν μὲν γόνυ
 κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἀμαρτάνων· ἐὰν
 δ' ἀκροώμενος ἔτι ἀμαρτάνη, ἐξωθείσθω
 (49)». Τοῦτον ἐξηγούντες οἱ παλαιοὶ (50) λέγουσιν, ὅτι
 δύο τάξεις ἦσαν κατηχομένων· ἡ μία τῶν ἀκροωμέ-
 νων ἢ ἀτελεστέρη, οἱ ὅποιοι ἐξήρχοντο εὐθὺς μετὰ τὴν
 ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν, καὶ τῶν εὐαγγελίων· ἡ ἄλλη
 τῶν γόνυ κλινόντων ἢ τελειότερα, εἰς τοὺς
 ὁποίους συνεχωρεῖτο νὰ ἀκροάζωνται γονυκλιτοῦντες καὶ
 τὴν εὐχὴν τῶν κατηχομένων (51). Σύμφωναι μὲ τούτους

48) Διαταγ. Ἀποστ. βιβλ. 8. κεφ. 5. Τινὲς θέλουσιν, ὅτι εἰς
 τὸν νόρθηκα ἔστικεν ἡ πρώτη τάξις τῶν κατηχομένων, οἱ ἀκροώ-
 μιναι, εὐχὴ δὲ καὶ οἱ γόνυ κλίνοντες· ἴδε Μορῖνον περὶ μετανοίας βιβλ.
 5, κεφ. 4. καὶ περὶ τῆς σημασίας τοῦ νόρθηκος, αὐτόθ. κεφ. 1.

49) Ἰδε καὶ τὸν 14. κανόνα τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

50) Ὁ Βαλαμών, ὁ Ζωναρῆς, ὁ Ἀριστῆνας καὶ ὁ Βλάσταρις.

51) Ἰδε Ἀποστ. διατ. βιβλ. ἡ, κεφ. 6. καὶ κανόν. 19. τῆς ἐν
 Λαοδικείᾳ Συνόδ. ἐπιτίθετο δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ χεῖρ, ὡσάκις ἐλέγεται
 ἡ εὐχὴ.

εἶναι καὶ τινες ἐκ τῶν νεωτέρων ⁽⁸²⁾. ἕτεροι δὲ ⁽⁸³⁾ τρεῖς θέλουσι τάξεις κατηχομένων ἡγουν, ἀκροωμένων, συναιτούντων, καὶ μετανοούντων ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ μετανοούντες (καθὼς λέγουσιν), ὅσοι, ἀφ' οὗ ἤρξαντο νὰ κατηχῶνται, ἐπιπτον εἰς ἀμαρτίαν δημόσιον, καὶ διὰ τοῦτο ἐξωθοῦντο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐν μετανοίᾳ ⁽⁸⁴⁾, ὅπου ἔπρεπε νὰ μείνωσιν ἔτη τρία ⁽⁸⁵⁾. Ἄλλοι δὲ προσκριθμοῦσι καὶ τετάρτην ⁽⁸⁶⁾, δι' ἀσχυριζόμενοι νὰ τὴν ἐσύναζαν ἐκ τῶν Δυτικῶν Πατέρων· καὶ τὰς ὀνομάζουσι τῶν ἀκροωμένων, τῶν γόνυ κλιόντων, τῶν συναιτούντων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, λέγοντες ὅτι ἐκλεκτοὶ ὀνομάζοντο, ἀφ' οὗ κατεγράφοντο εἰς τὸν κατάλογον τῶν βαπτισθησομένων. Ἄλλοι ⁽⁸⁷⁾ τέλος πάντων θέλουσι μὲν τέσσαρας τάξεις κατηχομένων· διατείνονται ὁμῶς, ὅτι οἱ συναιτούντες καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ εἶναι μίξ καὶ ἡ αὐτὴ τάξις· καὶ προσ-

82) Γουλιέλ. Καύης, Ἄρχ. Χριστιαν. βιβλ. Α'. κεφ. 8. ὁ Βενη-
ρήγιος ἐν ταῖς σημ. εἰς τοὺς κανόν. Ὁ Βασνάγιος ἐν ταῖς κριτικ.
γυμνάσ. εἰς τὸν Βαρόνιον σελ. 484, καὶ ἄλλοι.

83) Ὁ Μαλδονάτος περὶ βαπτισμ. κεφ. 1.

84) Εἰς τρεῖς τάξεις διηρεῖτο τὸ πάλαι ὁ λαὸς τῆς Ἐκκλησίας ἡγουν, τοὺς πιστοὺς, τοὺς κατηχομένους καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ. Οὗτοι δὲ πάλιν οἱ ἐν μετανοίᾳ ὑποδιηροῦντο εἰς τέσσαρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἐλέγετο τῶν προσκλαιόντων, οἱ ὁποῖοι, στέκοντες ἐξω τῆς Ἐκκλησίας, παρεκάλουν τοὺς εἰσερχομένους νὰ εὐχωνται ὑπὲρ αὐτῶν· ἡ δευτέρα τῶν ἀκροωμένων (οὗτοι δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν πρώτην τάξιν τῶν κατηχομένων, τοὺς ὁμωνύμους λεγομένους ἀκροωμένους), οἱ ὁποῖοι ἔστεκον εἰς τὸν γάρθηκα· ἡ τρίτη τῶν ὑποπιπτόντων, οἱ ὁποῖοι ἔστεκον ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξήρχοντο μετὰ τῶν κατηχομένων (νομίξω τῆς δευτέρας τάξεως, ἡγουν τῶν γόνυ κλιόντων)· καὶ ἡ τετάρτη τῶν συναιτούντων, οἱ ὁποῖοι συνηύχοντο μὲν μὲ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ δὲν μετελάμβανον τὰ μυστήρια. Ἐπιτομ. κανόν. Ἀρμενοπ. τμήμα 8. ἐπιγρ. 3.

85) Ἴδε τὸν 14. κανόν. τῆς πρώτης Οἰκουμ. Συνόδου.

86) Βόνος ὁ Καρδινάλ. περὶ πραγμ. λειτουργ. βιβλ. Α', κεφ. 16. ἀριθ. 4.

87) Βιγγαμ. Ἐκκλησι. Ἀρχιεπιτ. βιβλ. δ'. σελ. 17.

κριθμοῦσιν ἀντ' αὐτῆς τὴν τάξιν ἐκείνων, ὅσοι ἰδίᾳ καὶ ἐξω τῆς Ἐκκλησίας κατηχοῦντο πρὸ τοῦ νὰ λάβωσι τὴν ἄδειαν τῆς εισόδου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· τοὺς ὁποίους ἐξωθούμενους (58) ὀνομάζουσιν ἐκ τοῦ προβόηθέντος πέμπτου κανόνος τῆς ἐν Νεοκισαρεία Συνόδου· ὅπου τὸ ἐξωθεισθαὶ σημαίνει κατ' αὐτοὺς ὄχι τελείαν ἐξωσιν καὶ πκλινδρομαίναν εἰς τοὺς ἔθνικοὺς, ἀλλ' ἐπανέλευσιν εἰς ἐκείνην τὴν πρώτην στάσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν, ὅταν λαθόντες τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ἀνεδείχθησαν κατηχοῦμενοι, καὶ ἐδιδάσκοντο κατ' ἰδίαν ἐξω τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι κατ' αὐτοὺς ἡ πρώτη τάξις τῶν κατηχομένων, οἱ ἐξωθούμενοι (59)· τὴν δὲ δευτέραν ὀνομάζουσι τῶν ἀκροωμένων (60)· τὴν τρίτην τῶν γόνυ κλινόντων (61), καὶ τὴν τε-

58) Προσφύεστερον ἤθελε τοὺς ὀνομάσει τις ἐξω ἵσταμένους. Αὐτοὶ ἴσως εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους καταχρηστικῶς χριστιανοὺς καὶ κατηχομένους ὀνομάζει ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κανὼν 7. καὶ οἱ ὅποιοι δὲν εἰσέβαινον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πέραξ τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν προσέλευσιν αὐτῶν. Τὰ λόγια τῆς Συνόδου εἶναι ταῦτα· «Καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανοὺς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχομένους, εἴτα τῆ τρίτῃ ἐξορκίζομεν αὐτοὺς—καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροῶσθαι τῶν Γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν.» Καὶ ἐν ταῦθα σημειώσαι, ὅτι τὸ ποιεῖν χριστιανοὺς σημαίνει τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον, ὅσοι προσήρχοντο εἰς τὴν πίστιν, πρὸ τοῦ νὰ κατηγηθῶσι· τὸ ὁποῖον φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ 39. κανόνος τῆς ἐν Ἰλλιθρία Συνόδου, ὅπου λέγει περὶ τῶν ἔθνικῶν, ὅτι νὰ ἐπιτίθεται εἰς αὐτοὺς ἡ χεὶρ, καὶ νὰ γίνωνται χριστιανοί, ὅταν τὸ ζητήσωσιν εἰς καιρὸν ἀσθενείας.

59) Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γενικὸν ὄνομα περιλαμβάνεται ὄχι μόνον οἱ κατηχοῦμενοι τῆς πρώτης τάξεως, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀμαρτάνοντες ἐξωθούνητο εἰς ταύτην τὴν κατωτάτην· τοὺς ὁποίους ὁ Μαλδονάτος «κατηχομένους μετανεοῦντα,» poenitentes inter catechumenos ὀνομάζει.

60) Ἴδε ἀνωτέρω.

61) Ἴδε αὐτόθι.

κ'.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

τάρτην τῶν βαπτιζομένων (62), ἢ φωτιζομένων (63).

§ 13. Ἡμεῖς ἀφίροντες τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν φιλομηθῆ ἀνιχνώστην νὰ κρίνῃ περὶ τούτων, ὡς βούλεται, καὶ διὰ τὸ νὰ ἦναι ἀδιάφορα τὰ τοιαῦτα, καὶ διότι δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ μίαν ἀκριβεστέρην ἐξέτασιν, ἐπιστρέφωμεν εἰς τὸ προκείμενον. Ὁ σκοπός μου ἦτο νὰ δείξω, πόσον ἦτο περισπούδακτον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν αὐτὸ τὸ νῦν ἡμελημένον ἔργον τῆς κατηχήσεως. Ἡ τσαχπτη τῆς Ἐκκλησίας σπουδῆ δὲν θέλει φανεῖ παράδοξος εἰς ἐκείνους, ὅσοι καταλαμβάνουσι τὸν σφιγκτὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας (64). Ὅλαι αἱ ἐντολαὶ ἐπιστηρίζονται εἰς τὰ δόγματα· καὶ ἀνίσως δὲν καταβάλλῃ τις τὸ καλὸν τοῦτο θεμέλιον, ἢ οἰκοδομὴ του πάντοτε σαθρὰ θέλει κλονεῖται (65)· αὐτὸς, ὅμοιος τοῦ καλῆμου, θέλει παλευεῖται ὑπὸ παντὸς ἀνέμου· καὶ αὐτῇ ἢ ἀρετῇ του ἀστήρικτος, καθὼς ἐκείνη τῶν ἔθνικῶν φιλοσόφων, θέλει ἐξελέγχεται εἰς πᾶσαν περίστασιν· καὶ

62) Βαπτιζομένους τοὺς ἐνομάζουσιν αἱ Ἀποστολ. Διαταγ. βιβλ. ἡ, κη. 8.

63) Φωτιζομένους τοὺς ἐνομάζει ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων εἰς τὰς κατηχήσεις· καὶ συναποκρινόμενος (διὰ τὸ νὰ ἐζητοῦν τὸ βάπτισμα), ἢ ἐκλεκτὰς οἱ Ἀυτικοὶ Πατέρες· Ἰδε Χριστοφ. Ιουστῆλλ. σημ. εἰς τὸν 11. κανόν. τῆς πρώτης Οἰκουμένης. Συνόδου.

64) «Ὁ γὰρ τῆς θεοσεβείας τρόπος ἐκ δύο τούτων συνίστηται, δογματικῶν εὐσεβῶν, καὶ πράξεων ἀγαθῶν· καὶ οὔτε τὰ δόγματα χωρὶς ἔργων ἀγαθῶν εὐπρόσδεκτα τῷ Θεῷ, οὔτε τὰ μὴ μετ' εὐσεβῶν δογματικῶν ἔργα τελούμενα προσδέχεται ὁ Θεός.» Κύριλλ. Ἱεροσολύμ. Κατηχ. 4. ἀρθ. 2. σελίδ. 32. ἐκδ. Πηρσ. 1720. Ἰδε καὶ τὴν (2) σημείωσιν τῆς πειρώσεως προδιοικήσεως.

65) «Νόμισόν μοι οἰκοδομῆν εἶναι τὴν κατηχήσιν· ἐάν μὴ βαθύνωμεν καὶ θεμέλιον ᾧμεν, ἔν μὴ κατὰ ἀκολουθίαν δεσμοῖς οἰκοδομῆς ἀρμολογήσωμεν τὸν δόμον, ἵνα μὴ εὐρεθῇ τι χαλκόν, καὶ σαθρὰ γένηται ἢ οἰκοδομῆ, οὐδὲν ὄφελος οὐδὲ τοῦ προτέρου κόπου κτ.» Ὁ αὐτὸς προκετεχ. ἀριθμ. 11. σελ. 8. 9.

αὐτὴ ἡ πίστις του, διὰ τὸ νὰ μὴν ἔχη βίβαν, θέλει τὸν ἀφίνει ἐν καιρῷ πειρασμοῦ (66). Ἀλλὰ τὴν σήμερον τὸ νὰ ἀγνοῇ τις τὴν ἰδίαν θρησκείαν δὲν λογίζεται τίποτε. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀγνοία (τις ἤθελε τὸ πιστεύειν!) δὲν κατέχει μόνους τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀγραμμάτους, αὐτὴ ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χρησίμους καὶ πεπαιδευμένους ἀνθρώπους. Καὶ δὲν εἶναι ἄλλο κοινότερον τὴν σήμερον παρὰ τὸ νὰ βλέπῃ τις τιμίους, λογίους, καὶ πολλάκις διδασκάλους τῶν ἄλλων εἰς μίαν βαθυτάτην ἀγνοίαν, ἢ τοῦλάχιστον εἰς μίαν ἐπιπόλαιον καὶ ἀμέθοδον γνώσιν τῆς θρησκείας. Καὶ τί ἀκολουθεῖ ἐνταῦθεν, μία γενικὴ διαστορφή τῶν ἡθῶν, μυρία προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι· φοβούμεθα ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι φόβοι, καὶ τολμῶμεν ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ φοβώμεθα· δὲν διακρίνομεν τὸ συγκεχωρημένον ἀπὸ τὸ κεκωλυμένον· ζητεῖ πᾶς ἕνας τὸ ἑαυτοῦ, καὶ κανένας τὸ τοῦ ἑτέρου. Διὰ τί; διότι ἡ εὐλοδομὴ ἡμῶν δὲν ἐπιστηρίζεται εἰς καλὸν θεμέλιον· διότι δὲν ἐκατηγήθημεν τὴν ἐδὲν Κυρίου, καθὼς ἔπρεπεν εἰς τὸν καιρὸν τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας, ὅταν καὶ τὰ πάθη δὲν εἶχαν ἔτι μεταβληθῶσιν εἰς ἕξεις, καὶ ὁ νοῦς δὲν εἶχε ζοφωθῆ ἀπὸ τὴν ἀχλὺν τῶν ἰδίων συμφερόντων. Ἄς ἐρευνήσῃ πᾶς ἕνας προσηκτικῶς τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καὶ αὐτὸς πολλάκις ὁ νομιζόμενος ἅγιος, καὶ θέλει κατὰ κράτος πότον πλανᾶται. Ἡ εὐλάβεια δὲν εἶναι ποτὲ σταθερὰ, ὅταν δὲν ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν πληροφορίαν, τὴν ὁποίαν χρεωσθεῖ πᾶς ἕνας νὰ ἔχη τῆς ἰδίας θρησκείας· καὶ ἡ πληροφορία δὲν ἀποκτείνεται πᾶρεξ διὰ τῆς ἐρεΐνης, ἧγουν διὰ μιᾶς εἰς μεθόδου καταχήσεως (67).

66) Λουκ. γ', 13.

67) Ἰδιὸν καὶ α. 2. Παροιμ. 6', 10. 11. Ὠτι δ', 6. Ἰωάν. 13', 3. Ἀ. Κορινθ. 13', 34. Β'. Τιμόθ. γ', 15. Β'. Πέτρ. 1', 5. ἐκ τῶν ὁπίων φαίνεται πόσον ἀναγκαίη εἶναι ἡ γνώσις εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἰσχυρῶς εἰς τὴν σωτηρίαν.

§. 14. Ἄλλ' ἴσως ἤθελέ τις ἀντιλέξει· πρῶτον, ὅτι τὴν σήμερον δὲν κατηχοῦμεθα, διὰ τὸ νὰ βαπτίζωμεθα εἰς ἡλικίαν νηπιώδη· δεύτερον, ὅτι ἀναπληροῦσι τὴν ἔλλειψιν τῆς κατηχήσεως αἱ ὁμιλίαι τῶν Ἱεροκηρύκων ἐπ' Ἐκκλησίας· τρίτον, ὅτι μήτε εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κατήχησις, διότι ὁ χριστιανὸς χρεωστῆ νὰ πιστεύῃ χωρὶς νὰ ἔρου ἄ.

§. 15. Καὶ πρὸς μὲν τὴν πρώτην ἀντίθεσιν ἀποκρινόμεθα, ὅτι, καὶ ἂν οὐ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, ἡ Ἐκκλησία μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἠμέλησε τὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως, ἀλλ' ἐδίδασκε τῶν πιστῶν τὰ τέκνα μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀποῦ ἔφθانون εἰς ἡλικίαν ἱκανήν, ὥστε νὰ καταλαμβάνωσι τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως. Διὰ νὰ μὴ μακρολογῶμεν, ἴδε ὅσα εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τούτου (68).

§. 16. Ἡ δευτέρω ἀντίθεσις πόσον εἶναι ἀνίσχυρος φρίνεται ἐκ τούτου μόνον, ὅτι οἱ Ἱεροκήρυκες λαλοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τοῦ ἠθικοῦ μέρους τῆς θρησκείας, καὶ δὲν λαλοῦσι περὶ τοῦ δογματικοῦ, εἰμὴ ἐν παρῶδῳ (69), διὰ τὸ νὰ ὑποθέτωσι τὸν ἀκροατὴν προκατηχημένον. Δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ Ἱεροκήρυκος τὸ νὰ κατηχῇ (70), ἱκανὸν εἶναι εἰς αὐτὸν τὸ νὰ κάμνῃ τὴν προσκρομογὴν τῶν προεγκωσμένων ἀληθειῶν τῆς κατηχήσεως. Διὰ νὰ σαφηνίσωμεν τὸ λεγόμενον, δὲν ἤθελεν ἦναι ἀνάμνηστον νὰ φέρωμεν εἰς μέσον κανένα παράδειγμα. Ὁ Ἱεροκήρυξ λαλεῖ, φέρ' εἰπεῖν, κατὰ τῆς κλοπῆς· καὶ λέγει, ὅτι εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ τὸ «οὐ κλέψεις», δεικνύει μὲ πολλὰς τῆς Γραφῆς μαρτυρίας καὶ τῶν Πατέρων, πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ κλοπή· ἀλλὰ διὰ νὰ ὠφεληθῇ ὁ ἀκροατὴς, καὶ νὰ συλλάβῃ τὸν σωτηριώδη φόβον τῆς ἀμαρτίας, χρεῖα εἶναι νὰ ἠξυβήσῃ

68) Ἴδι ἀνωτέρω §. 5.

69) Ἴδι ἀνωτέρω σημ. (2).

70) Ἠδέξεται κάμνῃ λόγους κατηχητικούς, ὅποιος εἶναι ὁ κατηχητικὸς λόγος τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, τινὲς τοῦ Χρυσοστ. καὶ ἄλλων.

ποιος είναι αὐτός ὁ Θεός, ὅστις ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν, ποῖα εἶναι αἱ ἄπειροι αὐτοῦ τελειότητες, καὶ αἱ ἀναρίθμητοι πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαι του, ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννᾶται τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τοῦ Ἰψίστου Νομοθέτου (71) τὰ ὁποῖα ὅλα εἶναι μέρη τῆς κατηχήσεως. Καὶ ἂν τὴν σήμερον προξινώσι τοσοῦτον ὀλίγην ὠφέλειαν αἱ διδχαλτῶν Ἱεροκηρύκων, δὲν εἶναι ἄλλο τὸ αἶτιον, πᾶρεξ διότι οἱ ἀκροῦνται δὲν εἶναι προκατηχημένοι τὰ τῆς θρησκείας. Ἡ πλαιὰ Ἐκκλησία ἐδίδασκει συνεχέστερον ἀφ' ὅ,τι διδάσκουσι τὴν σήμερον· καθότι ποτὲ δὲν ἐγένετο σύναξις τῶν πιστῶν, ὅπου δὲν ἐκηρύττετο ὁ Θεὸς λόγος ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἐπίσκοπον (72). Δὲν ἔκρινε μ' ὄλον τοῦτο περιττὴν τὴν κατήχησιν ἄπαγε! ἐξ ἐναντίας τὴν ἐνόμιζεν ἀναγκαιοτάτην, ὡς ἓν θεμέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπικουδοῦμε ὕστερον τὰς καθημερινὰς ὁμιλίαις (73).

§. 17. Διὰ νὰ λύσωμεν τὴν τρίτην ἀντίθεσιν, ἤγουν, ὅτι ὁ χριστιανὸς χρεωστῆ νὰ πιστεύῃ χωρὶς ἐρεύνης, ἀναγκαιὸν εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ἀπλῶς πᾶσα ἐρευνα εἰς τὰ τῆς θρησκείας ἦναι ἀσυγχώρητος. Ἡ Ἀ π ο κ ἄ λ υ ψ ι ς εἶναι μί α δ ῆ λ ω σ ι ς ἄ λ η θ ε ι ῶ ν, ἡ-

71) «Εἰ ἤδεις (λέγει ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν Σαμαρίτιδα) τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι· δός μοι πιεῖν· σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.» Ἰωάν. δ', 10. Ὅπως διὰ νὰ ζητήσωμεν, καὶ νὰ πῶμεν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἠξεύρωμεν τίς εἶναι ὁ ποτίζων, καὶ ποῖα εἶναι αἱ δωρεαὶ του.

72) Ἰδὲ τὴν ῥῆσιν Ἰουστίνου τοῦ Μάρτυρος, τὴν ὁποῖαν ἐσημειώσαμεν εἰς τὸν §. 28. τοῦ Β'. Μέρ. τῆς ἐπομένης κατηχήσεως.

73) «Παραγγελία δέ σοι καὶ τοῦτο ἔστω· τὰ λεγόμενα μάνθανε, καὶ τήρει εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ νομίσης τὰς συνθέσεις εἶναι ὁμιλίαι· κάκειναι μὲν γὰρ ἀγαθαί, καὶ πίστεως ἄξια· ἀλλ' ἐὰν σήμερον ἀμελήσωμεν, αὔριον μανθάνομεν· τὰ δὲ περὶ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας κατ' ἀκολουθίαν διαδιδόμενα διδάγματα ἐὰν σήμερον ἀμεληθῆ, τότε κατορθωθήσεται;» Κύριλλ. Ἱεροσολύμων προκατχ. ἀριθμ. 11.

τις ἔγεινε διὰ θαύματος ὑπὸ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως αὐτὴ περιέχει τινὰ πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ καταλάβῃ ὁ ἄνθρωπος μὲ μόνην τὴν δύναμιν τοῦ φυσικοῦ λόγου. Αὐτὰ ὅμως τὰ ἀκατάληπτα εἶναι συνδεσμένα μὲ ἄλλα, τὰ ὅποια καταλαμβάνει καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως· καὶ ἀπὸ τοῦτον τὸν συνδεσμον γινώσκονται τσαῦτα κριτήρια, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἡ ἀληθὴς καὶ Θεῖα ἀποκάλυψις ἀπὸ τὰς ψευδεῖς καὶ κωκοπλάστους. Εἴ τι πρῶγμα ἔχει κριτήρια, εἶναι ὑποκείμενον εἰς ἀπόδειξιν, καὶ ἐπομένως εἰς ἔρευναν· καὶ οὐαὶ εἰς τοὺς χριστιανούς! ἂν ἡ θρησκεία των, ἦγουν ἡ περὶ Θεοῦ ἐπιστήμη δὲν εἶχεν ἀπόδειξιν. Μία θρησκεία, ὅποια εἶναι ἡ ἡμετέρα, τεθεμελιωμένη εἰς τὴν πνευματικὴν πτωχείαν, εἰς τὴν ὑπομονὴν τῶν πειρασμῶν, εἰς τὸν καθημερινὸν πόλεμον τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, μία τόσον στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς, δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὰς ἄλλας θρησκειάς, δὲν λέγω τσαχύτας μυριάδας, ἀλλ' ἓνα μόνον ἄνθρωπον, ἂν δὲν εἶχεν ἀπόδειξιν. Ἡ ὑπερθαύμαστο; ὁμοῦς ἁρμονία μεταξὺ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν, αὐτὰ τὰ ὑπὲρ λόγον μυστήρια, αἱ σαφέσταται καὶ ἀψευδεῖς προφητεῖαι (74), ἡ ἀναμφέλιτος ἀγιότης τῶν Εὐαγγελικῶν Συγγραφέων, εἶναι τόσαι ἀποδείξεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ἠνάγκασε τσαῦτα ἀναρίθμητα ἔθνη νὰ ἀφήσωσι τὴν εὐρύχωρον καὶ πλατεῖαν ὁδὸν, τὴν ὁποίαν περιεπάτησαν οἱ πατέρες των, καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Ἡ ἔρευνα λοιπὸν τῶν τοιούτων ἀποδείξεων ὄχι μόνον εἶναι συγκεχωρημένη, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία· διότι χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γεν-

74) Ἀνάγνωθι τὴν δεκάτην τρίτην κατήχησιν τοῦ Κυρίλλου ἱεροσολύμων, ἔπαι πολλὰ θαυμάσια καὶ εἰδήσεως ἀξία θέλεις εὐρηπερὶ πληρώσεως τῶν προφητειῶν.

νηθῆ ἡ πληροφορία εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· καὶ χω-
 ρὲς τὴν πληροφορίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγεννηθῆ ὁ
 ἄνθρωπος, ἢ γινῶν νὰ ἐκδυθῆ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον,
 καὶ νὰ ἐνδυθῆ τὸν νέον (75)· εἶναι ἀδύνατον νὰ προ-
 κώψῃ ποτὲ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἢ νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς πί-
 στεως ἐναντίον εἰς Βασιλεῖς καὶ Τυράννους, ἢ νὰ τὴν
 ὑπερασπίσῃ ἐναντίον εἰς τοὺς ἑτεροθρήσκους (76). Ὁ Ἀ-
 πόστολος Πέτρος, γινώσκων τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πλη-
 ροφορίας ταύτης, μᾶς διδάσκει λέγων· Ἔτοιμοι δὲ
 εἶτε πρὸς ἀπολογίαὺς παντὶ τῷ αἰτιοῦντι ὑ-
 μᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος (77). Αὐ-
 τὸς ὁ Χριστὸς προτάσσει τὸ νὰ ἐρευνῶμεν τὰς Γρα-
 φὰς (78)· καὶ τὸ νὰ ἐρευνᾷ τις τὰς Γραφὰς, τί ἄλλο
 εἶναι παρὰ τὸ νὰ ἐρευνᾷ τὴν θρησκείαν. Αἱ πράξεις τῶν
 Ἀποστόλων λέγουσι διὰ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους Ἰουδαί-
 ουσ, ὅτι ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ με-
 τὰ πάσης προθυμίας, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνα-
 κρίνοντες τὰς Γραφὰς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕ-
 τως (79). Ἡ ἔρευνα ἐγέννησεν εἰς αὐτοὺς τὴν πλη-
 ροφορίαν, καὶ ἡ πληροφορία τὴν προθυμίαν. Ἡ λατρεία
 τῶν χριστιανῶν ὀνομάζεται λογικὴ (80), καὶ τὸ
 γάλα τῆς πίστεως λογικόν (81)· τὸ ὅποιον σημαί-
 νει, ὅτι ἡ θρησκεία τῶν χριστιανῶν ἔχει λόγον, καὶ

75) Ἐφισ. δ', 22. καὶ Κολασ. γ', 10.

76) «Πορεύμενοι ταῖς κατηχήσεσιν—ὄπλα λαμβάνεις κατὰ ἀντι-
 κειμένης ἐνεργείας· ὄπλα λαμβάνεις κατὰ αἱρέσεων, κατὰ Ἰουδαίων,
 καὶ Σαμαρειτῶν, καὶ ἔθνικῶν. Πολλοὺς ἐχθροὺς ἔχεις, πολλὰ βέλη
 λαμβάνει· πρὸς πολλοὺς γὰρ ἀκοντίζεις· καὶ ἰσχύει σοὶ μαθεῖν πῶς
 κατακοντίσεις τὸν Ἕλληνα, πῶς ἀγωνίσῃ πρὸς αἱρετικόν, πρὸς Ἰου-
 δαῖον, καὶ Σαμαρείτην» κτ. Κύριλλ. Ἱεροσολύμ. προκατῆχ. ἐπιθμ. 10.

77) Ἀ'. Πέτρ. γ', 15. ἴδε καὶ Τίτ. β', 8.

78) Ἰωάν. ε', 39.

79) Πράξ. ιζ', 11.

80) Ῥωμ. ιβ', 1.

81) Ἀ. Πέτρ. β', 2.

κς'.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

επομένως ἔρουναν καὶ ἀπόδειξιν· καὶ ὅτι δὲν εἶναι θεμελιωμένη εἰς μύθους σεσοφισμένους (82), ἐναντίους εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καθὼς αἱ ψευδοθηρησκεῖται. Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη εἶναι ἡ ἡμετέρα θρησκεία, διὰ τὴν νὰ φοβώμεθα νὰ τὴν ἐρευνήσωμεν, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως; Τὸ νὰ λέγη τις, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν χωρὶς ἐρεύνης εἶναι μία αἴρεσις, καθὼς λέγει ὁ μέγας Ἀθανάσιος (83), μεγαλητέρη ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας αἱρέσεις. Αὐτὸ εἶναι ἴδιον τῶν ψευδοθηρησκείων, τὰ

82) Β'. Πέτρ. α', 16.

83) Πρὸς τοὺς λεγόμενους ἀπλῶς πιστεύειν τοῖς λέγουσιν (ἰσ. λεγομένοις) κτ. τόμ. 2. σελ. 328. ἐκδόσ. Κολων. 1686. Καὶ παρακατιῶν ὁ αὐτὸς Πατὴρ λέγει· «δέχεσθε, φησὶν, (ὁ πιστεύειν ἀλόγως ἀξιῶν), ἀπλῶς τὰ λεγόμενα, καὶ μηδεὶς ἐξετάζτω τί πρέπει ἐν αὐτοῖς ἢ ἀπρεπές· καὶ πίστιν ὀνομάζει τὴν ἀβασάνιστον ἐπὶ τοῖς ἀστάτοις (ἰσ. ἀσυστάτοις) καὶ ἀναποδείκτοις ἐπὶ βλάβῃ συγκρατήσεων. Αλόγως πιστεύσω; καὶ μὴ ἐξετάσω τί δυνατόν, ἢ συμφέρον, ἢ πρέπειον, ἢ Θεῷ φίλον, ἢ τῇ φύσει κατάλληλον, ἢ τῇ ἀληθείᾳ σύμφωνον, ἢ τῷ σκοπῷ ἀκόλουθον, ἢ τῷ μυστηρίῳ ἀρμόδιον, ἢ τῆς εὐσεβείας εὐχριν; καὶ τί κέρδος ἔξω; ἢ τίς ὄνησις τῇ διανοίᾳ τῇ μηδὲν τούτων λογισμένη, ἀλλ' ἀκοὴν μὲν τῷ ἔργῳ τῶν ῥημάτων βάλ्लεσθαι, ψυχὴν δὲ μηδεμίαν τῶν λεγομένων σύνεσιν δέχεσθαι; Τοῦτο περὶ (ἴσ. παρὰ) πᾶσι τοῖς ἀλλοτρίοις τῆς πλάνης καὶ τῶν κακῶν ὄλων αἴτιον γίνεται· τίς γὰρ τῶν πολεμίων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἀξιῶν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις ἀκριτῶς πιστεύειν;—οὐχὶ παρατεῖται τὴν ἐξέτασιν ἵνα φύγῃ τὸν ἐλεγχον;—Τί οὖν ποιήσωμεν, εἴ τις τῶν ἀπίστων ἡμᾶς ἀπαιτιῶν λόγον, κατηγορῶν τῆς ἀγίας Γραφῆς ὡς ἐναντίον λεγούσης; Εἶπωμεν πιστεύσον πᾶσι; καὶ τίς οὐκ ἂν ἀποπηδήσας καταγελάσειεν, οὐδαμῶς οἷός τε ὦν τὰ ἀλλήλοις μαχόμενα, καὶ μηδεμίαν λύσιν λαμβάνοντα ὡς ἀξιόπιστα δέχεσθαι; δύο γὰρ ὄντων ἐναντίων λόγων, ἀνάγκη τὸν ἕτερον ψευδῆ διελέγχεσθαι. Τί πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; ἢ καὶ ἡμεῖς, ἀπαιτούμενοι τὸ πιστεύειν δόγμασιν ἀναποδείκτοις καὶ ἀσυστάτοις αἰρετικῶν ἢ Ἑλλήνων, κατὰ τὴν τοιαύτην πρότασιν συνηθασμένοι; Ἀλλ' ἀπαγε! οὔτε ἀσύστατα τὰ ἡμέτερα, οὔτε ἀλλήλοις μαχόμενα.» Καὶ μετ' ὀλίγα· «οὕτω καὶ τὸν ἐχθρὸν ἢ πείσομεν, καὶ τὴν ἀγίαν Γραφὴν σύμφωνον ἀποδείξομεν, καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς

νά φοβῶνται τὴν ἔρευναν· διότι μὲ τὴν ἔρευναν ἐλέγχεται ἡ σαθρότης των. Τῶν χριστιανῶν ἡ θρησκεία δὲν φοβείται τὴν ἔρευναν, δὲν τρέμει τὴν ἐξέτασιν. Μεταχειρίσθητι λοιπὸν, ὦ χριστιανέ, ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ λογικοῦ φωτός· γενοῦ κριτὴς αὐστηρὸς τῆς θρησκείας σου· μὴ φοβηθῆς νὰ τὴν παραστήσῃς εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ νὰ τὴν παρβάλῃς μὲ τὰς ἄλλας θρησκείας· ἐξέτασον τοὺς μάρτυρας αὐτῆς τῆς θρησκείας· ἐρεύνησον ἂν ἦναι σύμφωνοι, ἂν δὲν εἶχον κανένα κρυπτὸν τέλος νὰ ψευθῶσι· σύγκρινον ἱστορίαν μὲ ἱστορίαν, περιστάσεις μὲ περιστάσεις (81) ὅσον ἀκριβεστέρα εἶναι ἡ ἔρευνά σου, τοσοῦτον μεγαλύτερα θέλει εἶναι ἡ πληροφορία καὶ ἡ χαρὰ σου, ὅτι δὲν ἐπλανήθῃς. Μέχρι τούτου ἡ ἔρευνα εἶναι ὄχι μόνον συγκεχωρημένη, ἀλλὰ καὶ ἀναγκασιότατη.

§. 18. Ἀφ' οὗ ὁμῶς πληροφορηθῆς, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, μὴ σκανδαλίζεσαι, διότι εὐρίσκεις εἰς τὴν θρησκείαν σου καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ὁ στενὸς ἡμῶν ν. ὅς. Καθὼς ἔχεις χρέος νὰ τὴν ἐξετάσῃς, ἂν ἦναι ἀπ' οὐρανοῦ (καθὼς τὴν παριστάνουσιν οἱ Συγγραφεῖς τῆς)· οὕτω δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀπορρίπτῃς διὰ τοῦτο μόνον ὅτι περιέχει μυστήρια. Ἐξ ἐναντίας, ἕνας ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρας τῆς Θεϊότητος τῆς ἡμετέρας θρησκείας εἶναι τὸ νὰ περιέχῃ καὶ τινα ἀκα-

δόξαν ἐνθέσμως κηρύζομεν, καὶ τὴν ἀρμοῦσαν πληροφορίαν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν θεσπυρίσομεν, μῆτε χωρὶς λόγου πιστεύοντες, μῆτε χωρὶς πίστεως λέγοντες. Ἴδὲ καὶ σελ. 294. πρὸς τοὺς κελεύοντας μὴ δεῖν ἀπὸ Γραφῶν ζητεῖν ἢ λαλεῖν, ἀρκουμένους τῇ παρ' αὐτοῖς πίστει.

84) Οὕτω, παρὰ χ. ἀποδεικνύει σοφώτατα τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων (κατ.χ. 14. ἀριθμ. 14.) καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οἱ φύλακες, ἀγκαλὰ μαρτυροῦντες, ὅτι ἐσυλήθη ὁ νεκρὸς ἐξ ἀμελείας αὐτῶν, δὲν ἐπαιδεύθησαν (Ματθ. κη', 11—13.), εἰς καιρὸν ὅπου οἱ φύλακες τοῦ Πέτρου κολάζονται, διότι ἔφυγεν ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ Πέτρος, Πράξ. ιβ', 19.

καί.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

τάληπτα εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Ἄν ὅλα ἦσαν κατα-
ληπτά, ἡ Θεοῦ ἐν ἀποκλυφθεῖσα θρησκευτικὴ ἦτο περιττή,
μητε ἦτο ἀνάγκη νὰ σταυρωθῇ ὁ εἰς τῆς Τριάδος ὑπὲρ
ἡμῶν, ἀλλ' ἱκανὸς ἦτον ὁ φυσικὸς λόγος νὰ ὀδηγήσῃ
τὸν καθ' ἕνα εἰς τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ φυσικὸς
λόγος ὁμῶς ἐξοφώθη ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ δὲν ἤ-
ξυρε, μητε ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν θεραπείαν τῆς κοινῆς
διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων (85), καὶ τὸ μέσον τῆς κα-
ταλλαγῆς μὲ τὸν δικαίως ὀργισμένον οὐράνιον ἡμῶν Πα-
τέρα. Ἦτο λοιπὸν χρεὶς νὰ τὸ εὕρῃ ἡ ἄπειρος τοῦ Θεοῦ
σοφία, καὶ νὰ τὸ βάλῃ εἰς ἔργον ἡ παντοδυναμία του.
Ἡ ἀμαρτία ἦτον ἄπειρος διότι ἐγεινεν εἰς τὸν ἄ-
πειρον Θεόν ἐπομένως ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄπειρος
καὶ ὁ μεσίτης, ὃς τις ἔμελλε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν
ἄπειρον τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην. Αὐτὰ τὰ τάγματα τῶν
Ἁγίων Ἀγγέλων ἀνέσχαρτοῦντο ὅλα καὶ ἐσχυροῦντο ὑπὲρ
ἡμῶν, ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐξελείψωσι τὸ καθ' ἡμῶν χει-
ρόγραφον διὰ τὸ νὰ ἦναι καὶ αὐτοὶ (καθὼς ἡμεῖς) ὄντα
πεπερασμένα. Δὲν ἔμεινε λοιπὸν ἄλλος, πᾶρεξ
ἕνα Θεός· καὶ ἐνταῦθα ἄρχεται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας
μυστήριον· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί (86),
ἐσταυρώθη, ἐτάφη, ἀνέστη καὶ ἀνελήθη εἰς τοὺς οὐ-
ρανοὺς. Αὐτὸς εἶχεν ἐπὶ γῆς μαθητάς· καὶ οἱ μαθηταὶ
τὸ ἐμαρτύρησαν ἐν ἐνὶ στόματι μέχρι θανάτου (87). Ἄν
ἐπληροφορήθῃς, ὅτι εἶναι ἀληθῆς ἡ μαρτυρία των, μὴ
περιεργάζεσαι περαιτέρω μὴ πολυπραγμονῆς τολμηρῶς,

85) Γενέσ. 5', 11. 12.

86) Α'. Τιμόθ. γ', 16.

87) «Καὶ μάρτυρες αὐτοῦ τῆς ἀναστάσεως μαθηταὶ δώδεκα, οὐ
λόγους κεχαρισμένους μαρτυρήσαντες, ἀλλὰ μέχρι βιοσάνων καὶ θά-
νείων περὶ τῆς ἀληθοῦς ἀναστάσεως ἀγωνισάμενοι. Εἶτα ἐπὶ στό-
ματος μὲν δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθίσειται πᾶν ῥῆμα, κατὰ
τὴν Γραφήν· δώδεκα δὲ τῆ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ μαρτυροῦσι, καὶ
ἅμα ἐπὶ πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἀπισταῖς;» Κόριλλ. Ἱεροσολύμ. κατὰ
4. ἄριθμ. 12. 13 καὶ τὸ 15. μεφ. ἔλον τῆς 6, πρὸς Κορινθ.

πῶς ὁ Θεὸς ἐγέννησεν υἱὸν (88); πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐνωθῇ ἡ Θεία φύσις μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην, ἢ νὰ γεννηθῇ παρθένος; μὴ καταγίνεσθαι εἰς τοιούτας μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις (89). ἀλλὰ λέγε μετὰ βαυβύτατον σέβας τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις, δυνατὰ εἶσι παρὰ τῷ Θεῷ (90).

§. 19. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀνεσκευάσθησαν αἱ ἀντιθέσεις τῶν ἐναντίων (ὡς νομίζω) ἱκανῶς· ἀφ' οὗ ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀπὸ τὴν πράξιν αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπὸ τὸν ὁρθὸν λόγον ἡ ἀναγκαιότης τοῦ νὰ κατηχηθῆται ὁ χριστιανὸς τὴν ἰδίαν Ὁρθοξείαν, ἐπόμενον ἦτο καὶ νὰ δοθῇ μία τοιαύτη Κατήχησις εἰς τοὺς χριστιανούς· τὴν ὁποίαν διδάσκοντες οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα, οἱ γονεῖς τὰ τέκνα, οἱ ἀνάδοχοι τὰ ἀναδεξιματὰ, καὶ ἅπλως οἱ πεπαιδευμένοι τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀπαιδεύτους, ἤθελε συνειργήσωσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐπικαιρῆς συνηθείας, εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ψυχικὴν τῶν χριστιανῶν σωτηρίαν. Αὐτὸς ἦτον ὁ σκοπὸς μου πρὸ πολλοῦ, νὰ δώσω εἰς φῶς κάμμιαν Κατήχησιν· ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων, διὰ τὸ νὰ ἔλειπεν ἀπ' ἐμοῦ ἡ ἱκανότης· μέχρις οὗ (κατὰ Θεῖαν εὐδοκίαν) εὗρηκα τὴν παρούσαν Κατήχησιν. Ἡ ὁποία, συγγραφεῖσα τὸ πρῶτον εἰς Ῥωσικὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ Σοφωτάτου καὶ Πανισρωτάτου τανῦν Μητροπολίτου Μόσχας Κυρίου Πλάτωνος (91),

88) «Καὶ ὅτι μὲν ὁ Θεὸς υἱὸν ἔχει, ταῦτα πιστεύει· τὸ δὲ πῶς, μὴ πολυπραγμονεῖ· ζητῶν γὰρ οὐχ εὐρήσεις. Μὴ ἐκψύξῃ σεαυτὸν, ἵνα μὴ πείσης, ἀ προστάγῃ σοι, ταῦτα διανοεῖ μόνα.» ΚΥΡΙΛΛ. Ἰεροσολύμ. κατηχ. 11. ἀριθ. 19.

89) Β'. Τιμῆθ. 6', 23.

90) Λουκ. ιη', 27.

91) Ὅστις, ἀνατροφεὺς ὑπάρχων τοῦ μεγάλου Δουκῆ τῆς Ῥωσσίας, συνέγραψε ταύτην διὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Αὐτοῦ Ἰψυλλάττα, Ἱεραρχάναχος εἶπε ἐν, καὶ Ἀρχιεραδρίτης τῆς ἐν Τριετίζῃ Μονῆς.

μετεφράσθη ἔπειτα εἰς τὴν Γερμανικὴν ⁽⁹²⁾, τῆς ὁποίας μετρίαν εἶδησιν ἔχων ἐπεμελήθη χωρὶς ἀναβολὴν τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διάλεκτον, διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν μου χριστιανῶν. Εἰς αὐτὴν προσέθηκα καὶ σημειώσεις τινὰς ἠθικάς τε καὶ φιλολογικάς (ὄσας ἐμνημόνευον ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις μου), καὶ πολλοὺς τόπους τῆς Θείας Γραφῆς· καὶ διὰ περισσοτέραν βεβαίωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Σεβασμιωτάτου μοι Συγγραφέως, καὶ διὰ νὰ δύνανται νὰ τὰ μεταχειρίζωνται οἱ πνευματικοὶ πατέρες, καὶ αὐτοὶ πρὸς τοῦτος οἱ Ἱεροκλήρυκες, ὁσάκις λαλοῦσιν εἰδικῶς κατὰ τινος ἁμαρτίας, ἢ θέλουσι νὰ ἀποδείξωσι κάμμιν ἀλήθειαν τῆς ἱερωτάτης ἡμῶν θρησκείας.

§. 20. Πολλὰ ἤθελεν εἰπῶ εἰς ἔπαινον τοῦ παρόντος συγγράμματος, ἂν ἦτο δυνατόν εἰς τὸν μεταφραστὴν τὸ νὰ ἐπαινῆ τὸν Συγγραφέα του χωρὶς κίνδυνον τοῦ νὰ νομισθῆ ἐπαινέτης αὐτοῦ ἑαυτοῦ. Ἀφίνω λοιπὸν τὴν κρίσιν εἰς ὑμᾶς τοὺς νουνεχεῖς ἀνγκνῶστας· τοὺς ὁποίους παραλαῶ νὰ τὸ δεχθῆτε μετὰ χαρᾶς, ὡς τροφεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνταποδίδει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ Ῥωσικὴ διὰ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρ' αὐτῆς ⁽⁹³⁾· καὶ νὰ τὸ μελετᾶτε συνεχῶς, ἂν θέλητε νὰ λάβητε τὸν μακαρισμὸν τοῦ μελετῶντος εἰς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἡμέρας καὶ νυκτὸς ⁽⁹⁴⁾, ἂν θέλητε νὰ προσφέρητε εἰς τὸν Δημιουργὸν ἡμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ ⁽⁹⁵⁾, τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν ⁽⁹⁶⁾, χωρὶς τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ στηριχθῆτε ποτὲ εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ καλὰ ἔργα. Σπουδάσατε δὲ νὰ τυπώσητε καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων ὑμῶν

92) Καὶ ἐτυπώθη ἐν 'Ρίγα τῇ πόλει, ἐν ἔτει 1770.

93) Ἴδὲ τὴν ἐβδόμ. σημ. τοῦ §. 28. τοῦ Β'. Μέρους τῆς ἰσομένης κατηγήσεως.

94) Ψαλμ. 4, 2.

95) Ῥωμ. 16', 1.

96) αὐτὸ τοῦδε τοῦ Παντός Δημιουργός καὶ Πατὴρ οὐ δεῖται αἰ-

ΤΗΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

λά.

τὴν τοιαύτην γνῶσιν, ἐν ὅσῳ εἶναι εἰς νεαράν ἡλικίαν (97), ἂν θέλητε νὰ τὰ σοφίσητε τὴν ἀληθινὴν καὶ ψυχοσωτήριοιον σοφίαν (98), χωρὶς τῆς ὁποίας πᾶσα ἄλλη σοφία καὶ ἐπιστήμη εἶναι μωρία. «Τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι ὑμᾶς ἀπταιστούς, καὶ στήσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν ἀγαλλιάσει, μόνῳ Σοφῷ Θεῷ» «Σωτῆρι ἡμῶν δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία, καὶ νῦν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!» (99).

ματος, οὐδὲ κνίσσης, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθῶν καὶ θυμιαμάτων εὐωδίας, αὐτὸς ὢν ἡ τελεία εὐωδία, ἀνευδής καὶ ἀπροσδεής. Ἀλλὰ θυσία Αὐτῷ μεγίστη, ἂν γινώσκωμεν, τίς ἐξέτεινε καὶ συνεσφαίρωσε τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὴν γῆν κέντρον δίκην ἥδρασε· τίς συνήγαγε τὸ ὕδωρ εἰς θαλάσσας, καὶ διέκρινε τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους· τίς ἐκόσμησεν ἄστροις τὸν αἰθέρα, καὶ ἐποίησε πᾶν σπέρμα τὴν γῆν ἀναβάλλειν· τίς ἐποίησε ζῶα, καὶ ἄνθρωπον ἔπλασεν». Ἀθηναγόρου Πρεσβ. περὶ χριστιαν. σελίδ. 48. ἔκδοσ. Ὁξονίας 1706.

97) Αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς γονεῖς τὸ ἀπαραίτητον χρέος τοῦ νὰ κατηγῶσι καὶ νὰ διδάσκωσι τὰ ἴδια τέκνα. Ἴδὲ Δευτερονόμ. 6, 7, 11, 19, 21, 32, 46.

98) Ἰδὲ Β'. Τιμόθ. γ', 15.

99) Ἰουδ. ἐπιστολ. στίχ. 24. 25.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΦΥΣΙΚΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ

ΗΤΙΣ ΜΑΣ ΟΔΗΓΕΙ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΝ ΠΙΣΤΙΝ.

§. 1. Πόθεν αρχεται ἡ ἀνθρώπινος γνῶσις.

ΑΡΧΗ πάσης ἀνθρωπίνης γνῶσεως εἶναι τὸ νὰ γνωρίσῃ τις τὸν ἑαυτὸν του.

Οἱ παλαιοὶ ἐπίστευον κοινῶς, ὅτι, τὸ νὰ γνωρίσῃ τις ἑαυτὸν, εἶναι ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς σοφίας· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος (Α΄ Κορινθ. ΙΑ΄, 31.) λέγει· «*Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα.*»

§. 2. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεός.

Ἄν ἐξετάσωμεν διὰ ταύτης τῆς γνῶσεως τὴν ἰδίαν ἡμῶν φύσιν, πληροφορούμεθα, ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ κτίσωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς (α). Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ἀναγκαίως, ὅτι εἶναι τι ὄν ἄκτιστον καὶ παντοδύναμον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπλάσθημεν ἡμεῖς καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα (β), καὶ τὸ τοιοῦτον ὄν εἶναι ὁ Θεός.

(α) Ὅσα βλέπομεν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον εἶναι ἐν-

δέχόμενα, τούτέστιν ἠδύναντο νὰ ἦναι, ἢ νὰ μὴν ἦναι, ἢ νὰ ἦναι κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅταν ὁμως παράγῃται τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐκτίσθῃ παρ' ἄλλου τινός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης Δαυὶδ (Ψαλ. 99, 3.) λέγει· «Σὺ ἐποίησας ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς» (1).

(6) Διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη μικρὸς κόσμος ὁ ἄνθρωπος, ἢ θεωρία τοῦ ὁποίου μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Θεόν.

§. 3.

Γίνεται φανερὰ πρὸς τούτοις ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ, πρῶτον, ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ θεωρίαν τοῦ κόσμου τούτου (α), δεύτερον, ἀπὸ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν ὄλων τῶν ἐθνῶν (β), τρίτον, ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως (γ), καὶ τελευταῖον, ἀπὸ τὴν ἐμφυτον ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ, ἡγουν τῆς πληρεστάτης εὐδαιμονίας (δ).

(α) Ὁ κόσμος οὗτος εἶναι θέατρον, εἰς τὸ ὁποῖον βλέπομεν τὴν Θεῖαν δόξαν· εἶναι βιβλίον, τὸ ὁποῖον φανερόναι τὸν ἴδιον συγγραφέα· εἶναι ἔσοπτρον τῆς Θεῖας σοφίας. Τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Ἀπόστολος (Ῥωμ. Α', 20) λέγων· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ἢ τε ἀέδιος αὐτοῦ δυνάμις καὶ Θεϊότης».

(β) Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, μετὰξὺ προσέτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀγροικότατα ἔθνη φαίνονται βωμοί· πανταχοῦ προσφέρονται θυσίαι. Τόσον εἶναι ἰσχυρὰ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἡ συναίσθησις τῆς Θεῖας ὑπάρξεως, ὥστε προσκυβεῖ λίθους, ἢ ἄλλο τι φθαρτὸν πρᾶγμα προτιμότερον, παρὰ νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν εἶναι Θεός.

(1) Τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ αἱ ἑβδομήκοντα· «Αὐτὸς ἐποίησαν ἡμᾶς καὶ οὐχ ἡμεῖς», Ψαλμ. 99. 3.

(γ) Ἡ συνειδησις παντὸς ἀνθρώπου διὰ μὲν τὰς καλὰς πράξεις αἰσθάνεται χαρὰν, διὰ δὲ τὰς κακὰς πλήττεται καὶ ταραττεται. Καὶ τοῦτο προέρχεται ἀπὸ μίαν ἔμφυτον δύναμιν, ἡ ὁποία μᾶς ἀναγκάζει νὰ πιστεῦσωμεν, ὅτι εἶναι ἓνας παντέφορος καὶ παντοδύναμος κριτὴς, ἐνεργητικὸς, ἀνταποδοτὴς τῆς ἀρετῆς, καὶ τιμωρητὴς ἀδυσώπητος τῆς κακίας. Σύμφωνα τούτοις λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ῥωμ. Β'. 15 (2).

(δ) Ὅσον εὐδαίμων καὶ ἀν ἦναι ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅσην ἀφθονίαν καὶ ἀν ἔχη ὄλων τῶν ἀγαθῶν, δὲν δύναται μ' ὄλον τοῦτο ποτὲ νὰ πληρώσῃ τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ πολ- λάκις εἰς τὰς προσκαίρους ἡδονὰς, καὶ νὰ ὀρεχθῇ ἄλλας περισσοτέρας. Ὁ Σολομών, ἀφ' οὗ ἀπῆλαυσε πᾶν εἶδος ἡδονῶν, ἀνέκραξε τέλος πάντων «Τὰ πᾶν- τα ματαίωτά της!» (3).

Καὶ ἐπειδὴ μία τοιαύτη ἔμφυτος ἐπιθυμία δὲν ἐδόθη ματαίως εἰς ἡμᾶς, ἔπεται ὅτι καὶ δύναται νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τελειότερόν τι καὶ μονιμώτερον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Θεὸς, καθὼς λέγει ὁ Δαυὶδ· «Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου» Ψαλμ. ις'. 15. (4).

Ὅταν μετὰ προσοχῆς στοχασθῇ τις τὴν ἀπόδειξιν ταύτην τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἐκπλήττεται διὰ τὴν τυφλότητα τῶν ἀσεβῶν ἀθέων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀμφιβάλ-

(2) «Οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμετρουούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγοροῦντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων.»

(3) Ἐκκλησιαστ. Α', 2.

(4) Τὸ Ἐδρ. χορτασθ. ἐν τῷ ἐξηγεθῆναι τῇ εἰκόνι σου, ἢ τῆς εἰκόνας σου. Ψαλμ. ΙΖ', 15. Ὁ Σύμμαχος χορτ. ἐξυπνισθεῖς τῆς ὁμοιωσέως σου· ὁ Ἀκύλας ἐν τῷ ἐξυπνισθῆναι ὁμοιωσέως σου· ἤγουν, θέλει χορτασθῆ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά σου ὅταν ἀνασταθῶ, ἢ θέλει χορτασθῶ, ὅταν ἀνασταθῶ ὁμοίός σου, κατὰ τὸ Α'. Κορινθ. ΙΕ', 49. καὶ Α', Ἰωάνν. Γ', 2.

λουσί τινες δικαίως, ἂν εὐρίσκωνται τοιοῦτοι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ἢ συν-εἰδήσεως τῶν νὰ ἦναι πληροφορημένη τὸ ἐναντίον.

§. 4. Τί ἐστὶ Θεός.

Ἄφοῦ ἐμολογήσωμεν, ὅτι εἶναι Θεός, πρέπει νὰ τὸν νοήσωμεν ὡς τὸ Ὑψιστον Ὄν, τὸ ὅποιον δὲν κρέμαται ἀπὸ ἄλλον τινὰ, ἀλλ' εἶναι αὐθύπαρκτον, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀνυπαρξία εἶναι ἀδύνατος.

Ἄν τὰ πάντα παρήχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτίσθῃ αὐτὸς ὑπ' ἄλλου τινός· εἶδὲ μὴ, ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωμεν ἄλλον ὑπέρτερον καὶ δυνατώτερον ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸ ὅποιον εἶναι παντάπασιν ἐναντίον εἰς τὴν ἐννοίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ Θεοῦ.

§. 5.

Ἄπὸ τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἐξήρτηται ἡ γνῶσις τῶν Θείων ἰδιοτήτων καθότι, ἐπειδὴ ὁ Θεός δὲν κρέμαται ἀπὸ ἄλλον τινὰ, καὶ ἡ ἀνυπαρξία του εἶναι ἀδύνατος, συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι Εἷς (α), ὅτι δὲν ἔλαβεν ἀρχὴν, μήτε θέλει λάβῃ τέλος ποτέ, ἤγουν εἶναι Αἰώνιος (β). ἐκ δὲ τῆς αἰωνιότητος ἔπεται ὅτι δὲν ἔχει τίποτε ὑλικόν ἢ σωματικόν, καὶ ὅτι εἶναι Ἀθάνατος (γ). Ἀκολούθως εἶναι πνεῦμα καθαρώτατον (δ). ὡς καθαρώτατον δὲ πνεῦμα ἔχει νοῦν (ε), εἶναι Παγγνώστης (ζ), Σοφός (η), Ἐλεύθερος (θ), Ἀγαθός (ι), Δίκαιος (κ), Ἅγιος (λ) καὶ Παντοδύναμος (μ), ἀπὸ τὰ ὅποια συμπεραίνεται ἀναγκαίως, ὅτι εἶναι τελειότατον καὶ μακαριώτατον Ὄν (ν), καὶ Παντοκράτωρ Δεσπότης (ξ).

(α) Ἡ πολυθεΐα μάχεται ἐκ διαμέτρου μὲ τὴν ἐννοίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ Θεοῦ, ὅτι εἶναι δηλαδὴ

Θν, τὸ ὁποῖον ἔχει πάσας τὰς δυνατάς τελειότητας. Ἐίτε λοιπὸν ἀποδίδουσιν ἄλλοι εἰς διαφόρους θεοὺς, ἀποδίδομεν ἡμεῖς εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεόν, ὡς καὶ ὁ Παῦλος (Α΄ Κορινθ. Η΄. 5—6) λέγει· «Καὶ γὰρ, εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοί, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς» (ὡσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοί, καὶ κύριοι πολλοί) ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἷς αὐτόν». Οὐδεμίαν ἀπολογίαν ἔχουσι λοιπὸν, ὅσοι πιστεύουσι πολλοὺς θεοὺς, καθὼς προσέτι καὶ οἱ εἰδωλολάτραι· καὶ εἶναι πρόφασιν ἀνίσχυρος, τὴν ὁποίαν τινὲς φιλόσοφοι προφασίζονται, διὰ τὴν συγκαλύψωσιν τὴν αἰσχύνην τῶν Ἑθνικῶν, ὅτι δηλαδὴ προσεκύνουν τὰς διαφόρους τοῦ ἑνὸς Θεοῦ ἐνεργείας ὑποκάτω εἰς διάφορα σχήματα καὶ ὀνόματα. Αὐτοὶ (καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Ρωμ. Α', 23.) «Ἦλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιωμάτι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἔρπετων».

(β) Δὲν ἔχει μῆτε ἀρχὴν, μῆτε τέλος ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀνυπαρξία εἶναι ἀδύνατος. Μία διαμονὴ ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος ὀνομάζεται Αἰωνιότης, τὴν ὁποίαν σαφέστατα παριστάνει ἡ ἁγία Γραφή λέγουσα· «Αὐτοὶ (οἱ οὐρανοὶ) ⁽⁵⁾ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἀλλάξεις αὐτοὺς καὶ ὡσπερ ἀλλαγήσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι» (6).

(γ) Τὰ ὑλικά πράγματα λαμβάνουσιν ἀρχὴν εὐθύς,

(5) Τὸ Γερμανικὸν αὐτὰ (τὰ κτίσματα).

(6) Ψαλμ. ρα', 26. καὶ Ἑβρ. Α', 11. 12. Τὸ Ἑβραϊκὸν διαμένεις—ἀλλάξεις—καὶ τὰ ἔτη σου οὐ δαπνυθήσονται.

ὅταν ἐνωθῶσι τὰ μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων συνίστανται ὅταν τὰ μέρη διαλυθῶσι, τὸ πρᾶγμα λαμβάνει τέλος, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ ζῶα ὀνομάζεται θάνατος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἔχει μῆτε ἀρχὴν, μῆτε τέλος (ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω), ἐπομένως δὲν εἶναι μῆτε σύνθετος ἐκ διαφόρων μερῶν· ἐπομένως εἶναι ἀσώματος και ἀθάνατος. Οὕτω λέγει περὶ τῆς αὐλίας τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγία Γραφή· «Γένος οὐκ ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ λίθου, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον» (7). Ὅταν ὁμως ἡ Γραφή ὀνομάζη ὀφθαλμοὺς, ὦτα καὶ χεῖρας Θεοῦ, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται κυριολεκτικῶς τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὡς μεταφοραί, τὰς ὁποίας συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἡμετέρου νοῦς μετεχειρίσθησαν οἱ Θεόπνευστοι συγγραφεῖς, θέλοντες διὰ τούτων νὰ παραστήσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὰς λοιπὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ· οἷον, διὰ μὲν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖται ἡ ἀπειρος αὐτοῦ καὶ παντέφορος γνῶσις, διὰ δὲ τῶν ὠτων, ἡ ἴλεως τῶν ἡμετέρων προσευχῶν ἀκρόασις, καθὼς διὰ τῶν χειρῶν, ἡ Παντοδυναμία του. Οὕτω πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

(δ) Πνεῦμα λέγεται ἓνα ὄν ἀπλοῦν, τὸ ὁποῖον ἔχει νοῦν καὶ θέλησιν. Τοιοῦτον ὄν εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ Θεός, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (Δ', 24). «Πνεῦμα ὁ Θεός».

(ε) Νοῦς ὀνομάζεται ἡ τελειότης ἐκείνη τοῦ νὰ παριστάνῃ τις εἰς ἑαυτὸν πρᾶγμα τι ἐναργῶς. Εἰς τὸν Θεῖον νοῦν ἡ ἐναργής τῶν πραγμάτων παράστασις δὲν περιόριζεται εἰς μόνὰ τὰ ἐνεργεῖα ὄντα, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δυνάμει· διότι, καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἀπειρον ὄν, οὕτω πρέπει καὶ αἱ τελειότητες αὐτοῦ νὰ

7) Πρὸξ. 12', 29.

ἔχει ἀπειροὶ καὶ ἀπερίοριστοι. Τοῦτο βεβαίω καὶ ἡ Θεία Γραφή (Ἑβρ. Δ', 13) λέγουσα· «Καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχελισμένα τοῖς δόξαλοις αὐτοῦ».

(ζ) Ἡ Παγγνωσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας θεωρεῖ τὴν συνάφειαν καὶ τὸν σύνδεσμον ὄλων τῶν μελλόντων καὶ δυνατῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἐβρέθη περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐτάζει καρδίας καὶ νεφρούς (8)· καὶ ὅτι εἶναι κριτὴς τῶν ἐνοιῶν τῆς καρδίας (9). «Κύριε, σὺ ἔγνωσ πᾶν τὰ ἐσχάτα καὶ τὰ ἀρχαία» λέγει ὁ Δαυὶδ, Ψαλμ. ρλθ'. 5 (10). Ἡ πρόγνωσις αὕτη τοῦ Θεοῦ, ἀγκαλὰ βεβαία, δὲν ἀναιρεῖ μὲ ὄλον τοῦτο τὴν ἐλευθερίαν τῶν πράξεων, μήτε περιέχει κάμμιαν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τοῦ νὰ πράττωμεν τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν κακίαν. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βλέπει τὸ μέλλον ἐπίσης καθὼς καὶ τὸ ἐνεργῶς, ἔπεται, ὅτι προεἶδεν ἐξ αἰδίου ὅλας τῶν ἀνθρώπων τὰς πράξεις καθὼς ἔμελλον νὰ συμβῶσι κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐλευθερίας· ἡ δὲ πρόγνωσις μιᾶς βεβηίας μελλούσης πράξεως δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς αὐτῆς πράξεως.

(η) Ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνη ἡ τελειότης, διὰ τῆς ὁποίας διευθύνει ὅλα τοῦ παρόντος κόσμου τὰ πράγματα πρὸς τὸ προσῆκον ἐκάστῳ τέλος. Ὅθεν καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πᾶν τὰ ἐν σοφίᾳ ἐποίησας!» Ψαλμ. ργ.

(θ) Καθ' ὅλα ὅσα ποιεῖ ὁ Θεός, εἶναι ἐλεύθερος,

8) Ψαλμὸς ζ', 19.

9) Διγίνεταται ἴσως ὁ συγγρ. τὸ Ἑβρ. Δ', 12.

10) Το Ἑβρ. εἶχει· Κύριε, ἔγνωσ πάντα· (καὶ ἀντὶ τοῦ τὰ ἐσχάτα καὶ τὰ ἀρχαία, «ὡς ἔπλασάς με κ. τ. λ. τοῦ ἐπομένου σίχ. κατὰ τοὺς Ἑβδωμήκοντα) ὅπισθεν καὶ ἔμπροσθεν περιστοιχισάς με κτλ. Ψαλμ. ρλθ', 4. Ὁ ὁποῖος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὀνειὶ τὴν ἄπειρον γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἐμφατικώτατα.

καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ πράξῃ τίποτε. Διὰ τοῦτο καὶ Ψαλμ. ριγ', 11. λέγει· « Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ (11) πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν ».

(ι) Ἡ Ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν θέλησιν, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ποιήσῃ ὅλα τὰ κτίσματα τοσοῦτον τέλεια καὶ εὐδαίμονα, ὅσον εἶναι χωρητικὴ ἡ φύσις αὐτῶν. Λέγω ὅσον εἶναι χωρητικὴ ἡ φύσις αὐτῶν, ἐπειδὴ, διὰ τὸ νὰ ἦναι τὸ πάνσοφον Ὄν, διευθύνει πάντα πρὸς τὸ σοφώτατον τέλος. Οὕτως ἔδωκε, παραδ. χάρ. εἰς τὸν Ἥλιον τὸ φῶς, καὶ τὸν νοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον· δὲν ἔδωκεν ὅμως καὶ τὰ δύο εἰς τοὺς δύο, ἀλλ' εἰς καθ' ἓνα ὅτι ἦτο σύμφωνον καὶ ἀνάλογον μετὰ τὴν φύσιν του. Ἡ ἁγία Γραφή λαλεῖ τόσον ὑψηλὰ περὶ τῆς Ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ὥστε δὲν συγχωρεῖ οὐδαμίαν σύγκρισιν μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἀγαθότητος τῶν Ἀγγέλων ἢ τῶν ἀνθρώπων· « Οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός » Λουκ. ΙΗ', 19.

(κ) Ἡ Δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἰδίξις του Ἀγαθότητος συγκεκραμένη· καὶ ἡ τοιαύτη σύγκρασις εἶναι διωρισμένη ὑπὸ τῆς Σοφίας αὐτοῦ. Θέλει ὁ Θεός (παρ. χάρ.) διὰ τῆς Ἀγαθότητος αὐτοῦ νὰ ποιήσῃ μετόχους τῆς αἰωνίου Μακαριότητος ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλ' ἡ Δικαιοσύνη του τὸ ἐμποδίζει, καθότι δὲν ἀρμόζει εἰς τὴν Σοφίαν του τὸ νὰ μεταχειρίζηται ἐξίσου τοὺς δικαίους καὶ τοὺς πεπωρωμένους ἀμαρτωλοὺς. Ὅταν λοιπὸν ἕνας τοιοῦτος ἀμαρτωλὸς στερῆται τῆς αἰωνίου Μακαριότητος, τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς Θείας Δικαιοσύνης. Ὁμοίως πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. Ἡ Θεία Γραφή λαλεῖ ἐμφατικώτατα περὶ τῆς Δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· « Δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἡ γὰρ ἦσεν· ἐυθύτητας εἶ-

(11) Εἰς τὸ ἔβρ. λείπει τὸ καὶ ἐν τῇ γῆ. Ψαλμ. ριγ', 3.

δε (12) τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Ψαλμ. Ι', 7.

(λ) Ὁ Θεὸς εἶναι ἅγιος· καθότι δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὸν καμία ἁμαρτία ἢ μῶμος. Ἡ θέλησις τοῦ σκοπεῖ μόνον τὸ ἀγαθόν, καὶ βδελύττεται τὴν κακίαν, καὶ διὰ ταύτην τὴν καθαρωτάτην ἁγιότητα τῆς θελήσεως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὸν μεμολυσμένον ἁμαρτωλὸν, ἂν οὗτος πρῶτον δὲν ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς μετανοίας, καὶ πίστεως. Ἡ Γραφή ὀνομάζει τὴν ἁγιότητα τοῦ Θεοῦ φῶς· «Ὁ Θεὸς φῶς ἐστίν, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστίν οὐδεμία». Ἰωάνν. Α', 5.

(μ) Εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι κἀνένα ἀδύνατον· ἡ Παντοδυναμία τοῦ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε δύναται διὰ ψιλῆς θελήσεως, χωρὶς τινὸς κόπου, νὰ παράξῃ ἐκ τοῦ μὴ ἔντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ παράγει. Ὁ Θεὸς ποιεῖ. ὄχι ὅσα δύναται, ἀλλ' ὅσα θέλει· θέλει δὲ ὅσα εἶναι σύμφωνα μετὰ τὴν Σοφίαν αὐτοῦ. Ἡ δύνατο (παραδ. χάρις) νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄκοντα ἀπὸ τὴν κακίαν· ἀλλ' ἤθελεν ἀφαιρέσῃ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς τοιαύτης βιαίας κωλύσεως, καὶ ἐπομένως ἤθελε πράξῃ ἐναντίον τῆς ἰδίας αὐτοῦ Σοφίας, ἥτις ἀπαιτεῖ τὸ νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος αὐτεξούσιος· διότι, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐκωλύετο ἀπὸ τὴν κακίαν ὑπὸ ἐξωτερικῆς δυνάμεως, ἤθελε μ' ὅλον τοῦτο νομίζεται ἁμαρτωλὸς, καὶ ἄνομος ἐξίσου ὡς νὰ ἡμάρτανε καὶ πραγματικῶς. Πρὸς τούτοις ὁ Θεὸς, ὡς ἀγαθὸν ὄν, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ἀρκετὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐκκλίνωμεν ἀπὸ τὸ κακόν, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ αὐτεξούσιον ἀφ' ἡμῶν. Οὕτω λαλεῖ ἡ Γραφή περὶ τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ· «Ὁ ἰδὲ ὅτι πάντα δύνασαι· ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν». Ἰωβ ΜΒ'. 2, (13).

12) Τὸ Ἑβραϊκ.—Εὐθύτητα ὄψεται. Ψαλμ. ιά, 7.

13) Τὸ Ἑβραϊκ. οἶδε, ὅτι πάντα δύνασαι, καὶ οὐ κωλύεται ἀπὸ σοῦ λογισμὸς, ἀντὶ τοῦ οὐ κωλύῃ σὺ ἀπὸ λογισμοῦ, τουτέστιν, οὐδεὶς δύναται νὰ εἰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸ νὰ πράξῃς ὅ,τι συλλογισθῆς.

(ν) Όλοι αὐτοὶ μέχρι τοῦδε εἰρημέναι τοῦ Θεοῦ ἰδιότη-
τες εἶναι τελειότητες ἀπειροί, ἐκ τῶν δ-
ποίων συνίσταται ἡ Μεγαλειότης καὶ ἡ Δόξα του. Αὐ-
ταὶ εἶναι ἀπεριόριστοι εἰς τὸν Θεόν· μήτε τὰς ἀπέ-
κτησεν ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ διαδοχὴν μίαν μετὰ τὴν
ἄλλην, ἀλλ' ἦσαν ἐξ αἰδίου ἀπὸ τὴν Οὐσίαν αὐτοῦ ἀ-
χώριστοι. Ἀκολούθως δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὸν κἀ-
νένα ἐλάττωμα, μήτε δύναται νὰ εὐρεθῇ. Καὶ ἐπειδὴ
μία τοιαύτη κατάστασις εἶναι μακαρία, ἔπεται ὅτι
ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μόνον Τέλειον καὶ Μακάριον ὄν. Πόσον
θέλει λοιπὸν εἶναι μακάριοι καὶ εὐδαίμονες ὅσοι ἀξιω-
θῶσι ποτὲ νὰ γενῶσι μέτοχοι τῆς Μακαριότητός του!
Οὕτω κράζει ὁ Δαυὶδ πρὸς τὸν Θεόν· « Π α ρ ἄ σ ο ἰ
π η γ ἢ ζ ω ῆ σ' ἐν τῷ φωτί σου ὁ ψ ὄ μ ε θ α
φ ῶ σ ». Ψαλμ. λέ, 40.

(ξ) Εἰς οὐδένα ἀνήκει εὐλογώτερον ἢ ἐξουσία ἐ-
πάνω εἰς τὰ κτίσματα, παρὰ εἰς ἐκείνον, ὅστις τὰ
ἔκτισε· καὶ, ὡς Παντοδύναμος, δύναται νὰ τὰ δικτηρῇ ἐν
ὑπάρξει, καὶ, πρὸς τούτοις, ὡς Σοφώτατος, ἤξεύρει νὰ
τὰ διευθύνῃ πρὸς τὸ βέλτιστον τέλος. Ὅθεν καὶ ὁ Δαυὶδ
λέγει· « Ἡ Β α σ ι λ ε ἰ ἄ σ ο υ Β α σ ι λ ε ἰ ἄ σ ο υ
τ ῶ ν τ ῶ ν α ἰ ῶ ν ῶ ν, καὶ ἡ δεσποτεία σου
ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ ». Ψαλ. ρμδ', 13.

§. 6.

Ὁ Μέγας οὗτος Θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον, καὶ
πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ (α) ἐκ τοῦ μηδενός (β)
ὄχι διότι εἶχε κἀμμίαν χρεῖαν ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ἀ-
πλῶς διότι οὕτως ἠθέλησε (γ) νὰ τὰ ποιήσῃ μέ-
τοχα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγαθότητος (δ).

(α) Κόσμον ἐννοοῦμεν ὅλα τὰ κτίσματα γενικῶς, καὶ
τὴν συνάφειαν τῶν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων, εἰς τὴν ὁ-
ποίαν ἐμπεριεχόμεθα καὶ ἡμεῖς. Τὰ κτίσματα διαιροῦν-
ται κοινότερον εἰς ὄρατά καὶ ἀόρατα. Καὶ ὄρατά μὲν

εἶναι ὅσα ὑποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις· οἶον, ὁ ἥλιος, οἱ ἄστέρες, ἡ Γῆ, ὁ Ἄηρ κτλ. τὰ ἀόρατα δὲ καταλαμβάνονται μόνον διὰ τοῦ νοῦς, καθὼς ἡ ἡμετέρα ψυχὴ καὶ οἱ Ἄγγελοι, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο καὶ ἄλλα πνεύματα ὀνομάζονται. Τὴν ὑπαρξίν τῶν πνευμάτων καταλαμβάνομεν καὶ διὰ μόνου τοῦ λογικοῦ· ἡ Θεία Γραφὴ ὅμως μᾶς πληροφορεῖ περὶ ταύτης πληρέστατα, ὅταν λέγῃ· «**Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα**». Κολασ. Α', 16. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν δύο τινὰ πρῶτον, ὅτι κτίσας ὁ Θεὸς τὰ πάντα, τὰ συνέδησε μετ' ἀλλήλων μὲ δεσμὸν ἀδιάβρηκτον, διὰ νὰ ἦναι χρήσιμον τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ νὰ ἀποτελῶσιν ὅλα ὁμοῦ τὸν σύμπαντα κόσμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαιρέτως φαίνεται ἡ Θεία Σοφία· δεύτερον, ὅτι δὲν εὐρίσκεται κἀνένα πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ κακόν, ἢ τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀσυχρά· διότι λέγει· «**Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε· καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν**». Γενέσ. Α', 31. Συμβαίνει ὅμως πολλάκις νὰ μεταβάλληται εἰς κακόν τὸ καλόν, ὅταν τὸ μεταχειρίζηται τις ἐπὶ κακοῦ, καθὼς ὅταν μεταχειρίζηται τις τὴν μάχαιραν εἰς τὸ νὰ φονεύσῃ ἓνα ἀθῶον, ἢ τὸν ἴδιον νοῦν εἰς τὸ νὰ ἐξευρίσκῃ διαφόρους πανουργίας.

(6) Τινὲς ἐνόμισαν ὅτι ὁ Κόσμος ἐκτίσθη ἐξ ὕλης τινός. Ἄν ὁμολογῶσιν, ὅτι ἡ τοιαύτη ὕλη προεκτίσθη ἐκ τοῦ μηδενός ὑπὸ τῆς Θείας Παντοδυναμίας, ἡ δόξα τῶν δὲν εἶναι τόσον ἐναντία εἰς τὴν ἡμετέραν ἂν ὁμῶς νομιζῶσιν, ὅτι δὲν παρήχθη ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ ἀκολούθως, ὅτι εἶναι αἰώνιος, ἡ τοιαύτη δόξα εἶναι καὶ ἐλεύθερος καὶ ἀσύστατος· καθότι κἀνένα πρᾶγμα (πλὴν τοῦ Θεοῦ) δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀπεριόριστον καὶ ἀνυρχον. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις κἀνένα πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ παρᾶξῃ αὐτὸ ἑαυτὸ, ἀλλὰ πάντα, πρὶν τῆς

ἐνεργεία ὑπάρξεν, ἦσαν μηδέν, ἔπεται ὅτι πάντα τὰ κτίσματα παρήχθησαν ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐκ τούτου φαίνεται σαφέστατα, ὅτι πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου δὲν εὕρισκετο τίποτε πλὴν τοῦ Θεοῦ.

(γ) Ὁ Θεὸς δὲν κοπιᾷ ὅταν ἐργάζεται· με λόγον ψιλὸν, ἤγουν με μόνην τὴν θέλησιν ἐδημιούργησε τὰ πάντα. Ὅταν δὲ λέγῃ ἡ Γραφή (14) ὅτι συνετέλεσε τὴν δημιουργίαν εἰς ἕξ ἡμέρας, με τοῦτο σημαίνει, ὅχι ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παράξῃ τὰ σύμπαντα εἰς μίαν στιγμὴν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἔκτισε τίποτε ἀπὸ χρείαν, ἢ ἀπὸ κάμμιαν ἄλογον καὶ τυφλὴν κίνησιν· ἀλλ' ἐφανέρωσε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν ὅπου καὶ ὅσον ἔπρεπε. Τί δὲ ἔκτισεν ὁ Θεὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τὸ διηγείται ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν ἀκόλουθον τάξιν. Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἔκτισε τὸν Οὐρανὸν, τὴν Γῆν, καὶ τὸ Φῶς (15)· τῇ δευτέρᾳ, τὸ στερεῶμα, ἤγουν ὅλον τὸ διάστημα ὅσον ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τὸν τελευταῖον θόλον τοῦ κόσμου (16)· ἔπειτα διεχώρισε τὰ ὕδατα τὰ ἐπάνω τοῦ στερεώματος (διὰ τῶν ὁποίων ἐννοοῦνται ἀναμφιβόλως αἱ νεφέλαι), ἀπὸ τὰ ὕδατα τὰ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, ἤγουν τοὺς ποταμοὺς, τὰς λίμνας, καὶ τὰς θαλάσσας (17)· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐχώρισε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὴν γῆν καὶ τὸ συνηθροίσειν εἰς τόπον ἓνα, τὴν ὁποίαν συναγωγὴν τῶν ὑ-

14) Γενίσι. Β', 2. Ἐξὸδ. Κ'. 11. καὶ ΑΑ', 17.

15) Γενίσι. Α', 1—5.

16) Γενίσι. Α', 6—8. Ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις, τὴν ὁποίαν στερεῶμα μετέφρασαν οἱ ἑβδομήκοντα, σημαίνει κυρίως ἐκπίτασμα ἢ ἔκτασιν.

17) Τὸ ἔργον τῆς δευτέρας ἡμέρας, ἤγουν ὁ χωρισμὸς τῶν ὑδάτων, ἰτελειώθη τῇ τρίτῃ διὰ τοῦτο καὶ διπλῆ ἡ δοκιμασία, μία μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τὴν γῆν (καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν· σιχ. 10.) καὶ ἄλλη μετὰ τὴν βλάστησιν τῆς γῆς (σιχ. 12). Μετὰ δὲ τὸν χωρισμὸν τῶν ἐπάνω καὶ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος ὑδάτων οὐδεμία δοκιμασία εὕρισκεται εἰς τὸ Ἑβραϊκόν· ἀγαθὰ οἱ ἑβδομήκοντα προσέθηκον τὸ «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν» σιχ. 8.

δάτων ὀνομάζομεν ὠκεανὸν (*), καὶ ἡ γῆ ἤνοιξεν εὐθὺς τοὺς κόλπους αὐτῆς, καὶ ἐβλάστησε διαφόρους βοτάνας, καὶ δένδρα· τῇ τετάρτῃ ἔκτισε τοὺς Φωστῆρας ἐν τῷ σφαιρώματι τοῦ Οὐρανοῦ, δηλονότι τὸν Ἥλιον, τὴν Σελήνην, καὶ τοὺς Ἀστέρας, ἀπὸ τὸ φῶς (νομίζω) τὸ ὁποῖον ἔκτισε τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ (**). τῇ πέμπτῃ ἔκτισε τοὺς ἰχθύας εἰς τὰ ὕδατα, καὶ τὰ πετεινὰ εἰς τὸν ἀέρα (18). τῇ ἕκτῃ, τὰ θηρία, τὰ κτήνη, καὶ ὄλα τὰ ἔρπετά, καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ (19).

(δ) Ὁ Θεὸς ἦτον ἐξ ἀϊδίου Παντέλειος· καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε χρεῖν ἀπὸ τὰ κτίσματα. Δὲν τὰ ἔκτισε λοιπὸν, παρὰ διὰ νὰ τὰ ποιήσῃ μέτοχα τῆς ἰδίας αὐτοῦ Μακαριότητος, ἥγουν νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτὰ τελειότητας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰκὼν τῶν ἰδίων αὐτοῦ τελειοτήτων. Ὅθεν δικαίως ἤθελεν ὀνομασθῆ ἑκτύπωνμα τῆς Θείας Ἀγαθότητος ἢ δημιουργία τούτου τοῦ κόσμου.

§. 7.

Εἰς τὴν δημιουργίαν ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐκτίσθη ἄρσεν καὶ θῆλυ κατ' εἰκόνα Θεοῦ (α), καὶ συνίσταται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀθανάτου (β), ἐστάθη μάλιστα κοινωνὸς τῆς Θείας Ἀγαθότητος.

Τί εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα;

(α) Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν συμφωνίαν μὲ τὰς τελειότητας τοῦ Θεοῦ· παραδ. χάρ. καθὼς ὁ Θεὸς ἔχει λόγον (20), οὕτως ἐστόλισε καὶ τὸν ἄνθρω-

(*) Γενέσ. αὐτ. 9. 13. (**) Αὐτ. 14—19.

18) Γενέσ. Α', 20—23.

19) Αὐτ. 24—31. Περὶ δὲ τοῦ πότε ἐκτίσθησαν οἱ ἄγγελοι, καὶ διὰ τί δὲν τοὺς ἀναφέρει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, Ἴδε Μέρους Β', §. 11. τοῦ παρόντος βιβλίου.

20) Πρόσχε, ἀναγνώστα, μὴ νομίσης, ὅτι τὸ λ ὀ γ ο ς ἐνταῦθα σημαίνει τὸν ὁμοούσιον καὶ συνάναρχον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ.

πον μὲ λόγον· καθὼς ὁ Θεὸς ἐκλέγει φυσικὰ μόνον τὸ ἀγαθὸν, καὶ βδελύττεται τὸ κακὸν, οὕτως ἔβαλε καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον μίαν ἔμφυτον ὁρμὴν εἰς τὸ νὰ ἐπιθυμῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φεύγῃ τὸ κακόν· καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι Πανυπέρτατος Ἡγεμῶν καὶ Δεσπότης ὄλων τῶν κτισμάτων, ὡσαύτως κατέστητε καὶ τὸν ἄνθρωπον δεσπότην ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁμοίως πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Θεὸς εἶναι ἀσώματος, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω §. 5, ἔπεται ὅτι μήτε ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐκοινωνήθη εἰς τὸ ἡμέτερον σῶμα, (καθὼς οἱ ἀνθρωπομορφῖται (21) ψευδῶς ἐπίστευον), ἀλλ' εἰς μόνην ἡμῶν τὴν ψυχὴν. Περὶ τούτου μᾶς πείθει μὲν καὶ ὁ λόγος, λαλεῖ δὲ σαφέστερον ἡ ἀγία Γραφή, ὅπου λέγει «Ἐν δύσασθε τὸν κρινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.» Ἐφεσ. Δ', 24. καὶ ἀλλαχοῦ «Καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν». Κολασ. Γ', 10 (22).

λόγον ὁ συγγραφεὺς ἐδῶ λέγει τὴν δύναμιν τοῦ νὰ θεωρῶμεν τὴν πλοκὴν καὶ τὸν εἰρμὸν τῶν γενικῶν ἀληθειῶν, ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμειος ὀνομαζόμεθα καὶ λογικοί.

21) Οἱ ὁποῖοι καὶ Αὐδιανοὶ κατ' ἀρχὰς ὀνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ αἰρεσιάρχου Αὐδίου, Σύρου τὸ γένος, ὅστις (καθὼς λέγει ὁ Θεοδώρητος Ἐκκλησιαστ. ἱστορ) ἀνθρωπόμορφον ἔφησε τὸν Θεόν, καὶ τὰ τοῦ σώματος αὐτῷ περιτίθηκε μέρη, τὰ συγκαταβατικῶς παρὰ τῆς Θείας εἰρημένῃ Γραφῆς ἀνοήτως νεισηκῶς.» Ἡ αἴρεσις αὕτη ἀνεφύη κατὰ τὸ 338 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ· ἔλασε δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀνθρωπομορφιτῶν ἢ ἀνθρωπομορφιανῶν κατὰ τὸ 370.

22) Πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι αἱ γνώμαι τῶν Πατέρων περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα· καθότι ἄλλοι τὸ θέτουσιν εἰς τὸ ἀρχικόν, τὸ ὁποῖόν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὰ λοιπὰ κτίσματα, ἄλλοι εἰς τὴν σοφίαν καὶ γνῶσιν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀγιότητα, καθὼς δύναται πᾶς ἕνας νὰ ἰδῇ κατὰ πλάτος εἰς τὰ συγγράμματά των. Ὅθεν καὶ ὁ Ἐπιφάνιος Αἰρέσει 70. λέγει, ὅτι «Ἡ Ἐκκλησία ὁμο-

Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀποβλέπει κοινῶς καὶ τὰ δύο γένη, ἤγουν τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ὡς φαίνεται σαφῶς, Γενέσ. Α', 27. «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον (23), κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὠνομάζετο Ἀδάμ (24), καὶ ἡ γυνή (25) αὐτοῦ Εὐα (26)· καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν δύο κατὰ γεται ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, Πράξ. ΙΖ', 26. «Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν γένος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, κτλ».

Ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι ἀθάνατος.

(β) Ὄταν ἐξετάσωμεν προσεκτικῶς ἑαυτούς, αἰσθανόμεθα ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἡμᾶς ἓνα ὄν διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει δύναμιν νὰ γνωρίζῃ αὐτὸ ἐ-

λογεῖ πάντα ἄνθρωπον εἶναι κατ' εἰκόνα Θεοῦ, μὴ ὀρίζει δὲ ἐν ποίῳ τέτακται τὸ κατ' εἰκόνα» τὸ ὁποῖον λέγει παρακατιῶν «Ὅτι αὐτῷ μόνῳ ἔγνωσται τῷ Θεῷ». Ἀπὸ τὰ ἐκτεθέντα ὅμως δύο ῥητὰ τοῦ Ἀποστόλου συνάγεται, ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν Σοφίαν καὶ Ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων κοινῶς κατεστάθη ὁ ἄνθρωπος.

23) Τὸ Ἑβρ. Καὶ ἱπ. ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐν εἰκόνι ἰδίᾳ, ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἱπ' αὐτόν.

24) Ἀδάμ εἰς τὸ Ἑβρ. σημαίνει γήινον ἀπὸ τοῦ Ἄδαμὰ τὸ ὁποῖον σημαίνει γῆν, ἢ χοῖκόν, καθὼς φαίνεται νὰ τὸ ἐξηγήῃ ὁ Ἀπόστολος, Α', Κορινθ. ΙΕ'. 47. Ἴδε καὶ Γενέσ. Β', 7. ὅπου ὁ Ἑβραῖος λέγει· «Καὶ ἐπλασε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἄδαμ (ἄνθρωπον) χοῦν ἐκ τῆς Ἄδαμὰ (γῆς)». Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ Λατίνοι homo τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζουσιν ἀπὸ τοῦ humus, ὅπερ σημαίνει τὴν γῆν.

25) Ὀνομάσθη γυνὴ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Ἀδάμ, τῆς ὁποίας λέξιως ἡ παραγωγή κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα εἶναι ἀσαφεστάτη, διότι τί θέλει νὰ εἴπῃ «Ἀῦτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς (αὐτῆς) ἐλήφθη». Τὸ Ἑβρ. λέγει—κληθήσεται ἰσσά, ὅτι ἐκ τοῦ ἰσσ ἐλήφθη, τὸ ὁποῖον προσφύισαται ὁ Σύμμαχος Ἀνδρὶς ἡρμήνευσεν.

26) Εὐα τὴν ὠνόμασεν ὁ Ἀδάμ μετὰ τὴν παράδοσιν, τὸ ὁποῖον οἱ ἑβδομήκοντα ζῶν μετέφρασαν, Γεν Ι', 20.

αυτό, και ἄλλα πράγματα παρ' ἑαυτό. Τὸ τοιοῦτον ὄν
 ὀνομάζομεν ψυχὴν, ἣτις ἀναμφιβόλως εἶναι ἀθάνατος
 και ἀσώματος, ἐπειδὴ τὸ σῶμα, ὅπως και ἂν διατα-
 χθῆ ἢ συνάφεια τῶν μερῶν του, δὲν δύναται νὰ λάβη
 νοῦν και θέλησιν, ὁποῖον ἡμεῖς αἰσθανόμεθα εἰς τὴν ἡ-
 μετέραν ψυχὴν. Ἡ ἀγία Γραφή λέγει « Καὶ ἔπλ α-
 » σεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λα-
 » βῶν ἀπὸ τῆς γῆς, και ἐνεφύσησεν
 » εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς·
 » και ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶ-
 » σαν.» Γενέσ. Β', 7. (27) Τοῦτο τῆς ζωοποιου πνοῆς
 τὸ φύσημα δὲν πρέπει νὰ νοῆται ὕλικῶς, μήτε νὰ νο-
 μιζώμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ συνίσταται ἀπὸ ἀέρα ἢ
 ἀτμόν· ἀλλὰ πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἐκτίσθη κατ' εἰ-
 κόναν Θεοῦ, και ὅτι εἶναι πλησιεστέρα εἰς τὸν Θεόν,
 παρὰ τὰ λοιπὰ κτίσματα. Ἐξ ἐναντίας ὁμοῦς πάλιν δὲν
 πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου ὅτι εἶναι μέρος τῆς
 Θεϊκῆς Οὐσίας (28), ἐπειδὴ ἡ Οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμέ-
 ριστος· και ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει μέρη, ἔ-
 πρεπε νὰ ἦναι και αὐτὰ ἄκτιστα, ὡς και αὐτός.

§. 8.

Ὁ Θεὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὸν Κόσμον ἀφ' οὗ
 τὸν ἔκτισεν, ἀλλὰ προνοεῖ πάντοτε δι' αὐτόν· δια-
 τηρεῖ τὰ πάντα εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν και ἐ-
 νέργειαν (α), και τὰ κυβερνᾷ πανσόφως, διευθύ-
 νων ἕκαστον πρὸς τὸ βέλτιστον τέλος (β).

(27) Τὸ Ἑβρ. « Καὶ ἔπλ. Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χ. ἀπὸ
 τῆς γ. » και ἐνεφύσησεν εἰς τὰς ῥίνας αὐτοῦ πν. ζ. κτ.

(28) Καθὼς ἰδοῦμεν οἱ Μκνιχαῖοι (ἴδε Φώτιον βιβλιοθ. Κωδ.
 179. Σελ. 404), και πρὸ τούτων οἱ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ὀνόμα-
 ζον (ἴδ. Μάρκ. Ἄντ. βιβλ. Β', και Ε'), τὸν νοῦν Θεϊκῆς ἀπομοί-
 ρης μίτηρον, τοῦ τὸν κόσμον διοικούντος ἀπόρρῃαν, τοῦ Διὸς ἀπό-
 σπασμα, και τὰ τοιαῦτα.

(α) Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτον τὸν κόσμον ἐφίσταται εἰς τὸ νὰ διατηρῇ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν τῶν κτισμάτων· καθότι ὅλα τὰ κτίσματα ὑπάρχουσι καὶ ἐνεργοῦσιν ἄχι ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη θέλησις μένει μέχρι τῆς παρουσίας ὥρας, (διότι ποῖος δύναται νὰ εἰπῇ ὅτι τὰ κτίσματα ὑπάρχουσι καὶ ἐνεργοῦσιν ἐναντίον τῆς Θείας θελήσεως;) καὶ εἶναι δραστική, ἔπεται, ὅτι ἡ ὑπαρξις καὶ δυνάμεις πάντων τῶν κτισμάτων σώζεται παρὰ Θεοῦ. Ἡ διατήρησις αὕτη ἤθελε προφανῶς ὀνομασθῆ μίᾳ συνεχῆς δημιουργίᾳ τῶν κτισμάτων· ἐπειδὴ, ὅταν ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ παύσῃ, μετατρέπονται ὅλα τὰ κτίσματα εἰς τὸ μὴ ὄν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ. «Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν» λέγει ἡ ἁγία Γραφή, Πράξ. ΙΖ', 28· καὶ «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θεορρίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;» Ματθ. ΣΤ', 26.

(β) Ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι μετ' ἀλλήλων συνδεδεμένα εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ἓν εἶναι χρήσιμον πρὸς τὸ ἄλλο, διὰ νὰ φυλάττηται τοιοῦτοτρόπως ἡ διαμονὴ τοῦ συμπαντος κόσμου. Καὶ ποῖος ἄλλος παρὰ τὸν Παντοδύναμον καὶ Πάνσοφον Θεὸν δύναται νὰ διευθύνῃ τὰς ἐνεργείας ὅλων αὐτῶν τῶν ἀναριθμητῶν κτισμάτων πρὸς τὸ μόνον αὐτὸ τέλος! Αὐτὸς φανερόναι διὰ τούτου τὴν ἰδίαν μεγαλωσύνην καὶ δόξαν, καθὼς ἐν ταῖς Πράξ. ΙΔ', 17. λέγει· «Καίτοι γε οὐκ ἄμαρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν ἀγαθοποιῶν, οὐρανόνθεν ἡμῖν ὑετοῦς διδοῦς καὶ καιροῦς καὶ καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφρο-

«σύνης τὰς καρδίας ἡμῶν» τὸ ὁποῖον βεβαιῶ
καὶ ὁ ργ', Ψαλμ. δλόκληρος (29).

Εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι μήτε τυφλὴ τύχη, μήτε
ψιλὸν αὐτόματον.

Ὅθεν δὲν εἶναι εἰς τὸν κόσμον οὔτε ἀναγκαίᾳ εἰμαρ-
μένη, οὔτε τυφλὴ τύχη, οὔδὲ τίποτε συμβαίνει ἐξ αὐ-
τομάτου, ἤγουν χωρὶς τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ (30).
ἀφθονία καὶ ἔνδεια, πλοῦτος καὶ πενία, εὐτυχία καὶ
δυστυχία, ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὴν Πατρικὴν βουλήν
καὶ σοφὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Ἄνίσως ὅμως εὐρίσκονται
εἰς τὸν κόσμον καὶ τινες πρὸς ἡμᾶς φαινόμεναι ἀταξίαι,
τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸ νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ καταλάβω-
μεν τὸν ὅλον σύνδεσμον καὶ τὴν συνάφειαν τῶν πραγ-
μάτων, τὴν ὁποῖαν ἂν ἦτον δυνατὸν νὰ καταλάβωμεν,
ἤθελε θαυμάζωμεν ἐκπληττόμενοι τὸ ἀνεξιχνίαστον βά-
θος τῆς Θείας σοφίας εἰς ὅλα τὰ πράγματα (31).

§. 9.

Ἐκ ταύτης τῆς γενικῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἡ-
τις ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ κτίσματα, ὁ ἄνθρωπος,
ὡς εὐγενέστατον ἀπὸ τὰ λοιπὰ, ἀπολαμβάνει μίαν
ἐξαιρέτον κηδεμονίαν.

Εἶδη τῆς ἐξαιρέτου τοῦ Θεοῦ προνοίας διὰ τοὺς ἀνθρώπους:

Ἡ ἐξαιρέτος τοῦ Θεοῦ πρόνοια διὰ τοὺς ἀνθρώπους φαί-
νεται ἐκ δύο τινῶν. Πρῶτον, ὅτι δεικνύει εἰς τοὺς ἀν-

29) Οὗ ἡ ἀρχὴ «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον! Κύριε ὁ
Θεός μου ἐμεγαλύνθησ ἰσφόρα κτ.» Ἀριθμεῖται ΡΑ'. εἰς τὸ Ἔβρ.

30) Καθὼς ἐδοξάζον οἱ Ἐπικουρίοι, περὶ τῶν ὁποίων οὕτω λέγει
Γρηγόριος ὁ Νύσσης· «Τοῖς Ἐπικουρίοις οὐδὲν ὑπερκεῖσθαι δοκεῖ τῆς
τῶν ὄντων συστάσεώς τε καὶ διοικήσεως, ἀλλ' αὐτομάτως τὰ πάντα
φέρεισθαι, μηδεμιᾶς προνοίας διὰ τῶν πραγμάτων ἡκούσης.» Τόμ.
Γ', λόγ. περὶ Θεότητος Ἰησοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος.

31) Ἄριστα θεολογεῖ ὁ Δεμασκηνὸς περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ.

θρώπους διαφόρους ὁδοὺς καὶ μέσα πρὸς τὴν ἀρετὴν τὸν ἕνα ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν κακίαν διὰ τοῦ φόβου, τὸν ἕτερον ὁδηγεῖ πρὸς τὸ ἀγαθὸν διὰ τῆς εὐεργεσίας, τοῦτον διορθώνει διὰ τῆς πενίας, ἐκεῖνον διεγείρει πρὸς τὴν ἀρετὴν διὰ τοῦ πλοῦτου εἰς αὐτοῦ κεραινοῦν ἠγωνίζομεν καὶ τὴν προπαρασκευὴν ἐκείνην πρὸς τὸ μέλλον ἀγαθόν, ὁπότεν δηλαδὴ εὐδοκῆ νὰ γεννηθῶμεν ἀπὸ τιμίους καὶ ἐναρέτους γονεῖς, νὰ λάβωμεν ἀγαθὴν ἀνατροφήν, καὶ ὁπότεν δίδῃ εἰς ἡμᾶς ἀφορμὰς τοῦ νὰ μορφώσωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀρετὴν διὰ τῶν καλῶν παραδειγμάτων, καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἢ ἀκροάσεως τῶν ὠφελίμων βιβλίων ἐνταῦθα ἀνήκουσι καὶ αἱ μεγάλα μεταβολαὶ τῶν κοσμικῶν διοικήσεων, καὶ ἡ μετάθεσις μιᾶς βασιλείας ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον ἔθνος, πὰ ὁποῖα ἕλα συμβαίνει με ἀποδείξεις ἐναργεστάτας τῆς Θείας προνοίας διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Φαίνεται δεῦτερον ἡ Θεία πρόνοια, ὅταν διευθύνῃ καὶ μετατρέπῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν τὰς κακίστας τῶν ἀνθρώπων βουλάς καὶ ἐπιχειρήσεις ἐνταῦθα ἀνήκουσιν οἱ διωγμοὶ, τοὺς ὁποίους ὑπομένουσιν οἱ ἐνάρετοι παρὰ τῶν κακῶν, καὶ διὰ τῶν ὁποίων φανεροῦται μὲν ἡ ἀρετὴ τῶν πρώτων (ἧτις χωρὶς τούτου ἤθελε μείνῃ κεκρυμμένη), κατασιχύνονται δὲ οἱ πονηροὶ, καὶ ὁδηγοῦνται ἀνεπαισθῆτως διὰ τούτου εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσι τὴν ἰδίαν κακίαν. Ἡ ὑπερθύμαστος αὕτη πρόνοια ἐφάνη ἐξικριέτως εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ὁποίου τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν ἐφάνέρωσε τῆς Θείας εὐσπλαγχνίας τὴν ἀπειρίαν. «Ὁ ὁ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις» λέγει ὁ Παῦλ. Ῥώμ. Ε', 20. Ἀρμύζουσιν ᾧδε καὶ ἐκεῖνα τὰ λόγια

«Χρὴ πάντα θαυμάζειν, πάντα ἰπαινεῖν, πάντα ἀνεξέταστος ἀποδέχσθαι τὰ τῆς προνοίας ἔργα, καὶ πολλοῖς φαίνονται ἄδικα, διὰ τὸ ἄγνωστον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν κτ.» Ὁρθοδ. πίστει, βιβλ. β'. κεφ. 29.

«Ὁ ὕδαμιν δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν.» Αὐτόθ. Η', 28.

8. 10. Περὶ τῆς Θεῖας λατρείας.

Ἐκ τῶν προειρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς κτίσμα λογικόν (α), χρεωστῆι νὰ λατρεύῃ ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ ἀνυποκρίτως τὸν Παντοδύναμον Δημιουργὸν καὶ ἀγαθὸν προνοητὴν αὐτοῦ, τὸν Θεόν (β).

(α) Ὅλα τὰ κτίσματα χρεωστῶσι ἀπαραιτήτως νὰ λατρεύωσι τὸν ἴδιον κτίστην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη λατρεία δὲν δύναται νὰ γενῆ χωρὶς λόγον καὶ χωρὶς ζέσιν τῆς καρδίας, μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος μεταξὺ τῶν ὄρατῶν κτισμάτων εὐρίσκεται στολισμένος μὲ αὐτὰ τὰ χαρίσματα, ἔπεται, ὅτι καὶ μόνος αὐτὸς δύναται νὰ λατρεύῃ λογικῶς τὸν Θεόν· καὶ ὅτι διὰ τοῦτο χρεωστῆι ἀπαραιτήτως νὰ τὸν λατρεύῃ ὄχι μόνον δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ λοιπὰ κτίσματα, πρὸς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσφέρηται ὡς ἐπιστάτης καὶ ὡς πατήρ, οἱ ὁποῖοι παρακαλοῦσι τὸν ἡγεμόνα μιᾶς χώρας, ὁ ἕνας διὰ τὸν ἴδιον οἶκον, καὶ ὁ ἄλλος διὰ τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ. Ὄταν θεωρῇ τὸν ἥλιον, πρέπει νὰ εὐχαριστῇ τὸν Δημιουργόν, ὅστις διατηρεῖ τὸ φῶς του, καὶ τὸν προστάζει νὰ φέγγῃ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν κτισμάτων. Ὄταν βλέπῃ τὴν γῆν, πρέπει νὰ δοξάζῃ ἐκεῖνον, ὅστις τὴν ἔκτισε, καὶ εἰς διατροφήν τῶν κτισμάτων μὲ γονιμότητα τὴν εὐλόγησε. Καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὡσαύτως. Ἄν ἀμελήσῃ τὸ τοιοῦτον καθήκον ὁ ἄνθρωπος, ὑβρίζει, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, τὰ κτίσματα, καὶ φαίνεται καὶ πρὸς τὸν Κτίστην ἀχάριστος. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Θεῖος Παῦλος ὅταν λέγῃ· «Τῆ γὰρ ματαίότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη.» Ρωμ. Η', 20.

Τι είναι ἡ Θεία λατρεία.

(6) Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν εὐμο-
λογίαν τῆς ἡμετέρας ὑποταγῆς εἰς
τὸ θέλημα τοῦ. Ἡ τοιαύτη ὑποταγή πρέπει νὰ
ᾖ «καθυτάτη» ἐπειδὴ ἀποβλέπει τὸ ὑψιστὸν ὄν, ἐκ
τοῦ ὁποίου ἔχομεν πάντα, ὅσα ἂν ἔχωμεν. Πρέπει νὰ
ᾖ ἀνυπόκριτος· ἐπειδὴ ἀναφέρεται πρὸς ἐκείνον, εἰς
τὸν ὁποῖον εἶναι φανεροὶ καὶ οἱ πλεον ἀπόκρυφοὶ λογι-
σμοὶ τῆς ἡμετέρας καρδίας. Μᾶς παρκαίνει πρὸς ταύ-
την τὴν λατρείαν πρῶτον αὐτὸς ὁ Θεός, διὰ τὸ νὰ
ᾖ ὁ μόνος ἄξιός νὰ λατρεύεται παρ' ἡμῶν· δεύτερον μᾶς
ὑποχρεοῦσιν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ αἰ ἀναριθμητοὶ εὐερ-
γεσῖαι, τὰς ὁποίας ἐδειξε πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὸ νὰ μᾶς
πλάσῃ, καὶ ἐξαίρετως μετὰ τὸ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ διὰ τοῦ
Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ νὰ μᾶς διατηρῇ κατ' ἐκάστην διὰ τῆς
ἀγαθῆς αὐτοῦ προνοίας. Ἡ ἀγία Γραφή μᾶς διδάσκει,
ὅτι αἱ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι τοσαῦται,
ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν κατ' ἀξίαν·
«Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάν-
των, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι;» λέγει ὁ ἀκούσιος
Ψαλμ. ριέ, 3 (32).

§. 11.

Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ διαίρεῖται εἰς ἐσωτερικὴν
καὶ ἐξωτερικὴν.

Ἡ Θεία λατρεία γίνεται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξω-
τερικῶς (α). Ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία ὑφίσταται (6)
εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν
δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, εἰς τὴν

32) Τὸ ἔβρ. τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ (ἀντι) πάντων τῶν ἀνταπα-
δέσεων αὐτοῦ (τῶν) ἐπὶ ἐμοί; Ἀριθμεῖται ριέ', 12.

εὐχαριστίαν διὰ τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας του, εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας καὶ ἀθλιότητος, καὶ εἰς τὴν ἐπίκλησιν τῆς Θείας αὐτοῦ βοηθείας. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀπαιτεῖ (γ) τὴν ἐξωτερικὴν προσκύνησιν, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς προσευχῆς, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, τὴν χαρὰν καὶ ἰλαρότητα τοῦ προσώπου εἰς τὴν εὐχαριστίαν, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Θεῶν Ναῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα.

(α) Ἡ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ λατρεία θεμελιούται εἰς τὴν καρδίαν· ἐπειδὴ ἡ ἐξωτερικὴ χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς ἔχει μόνον δὲν εἶναι λατρεία, ἀλλ' ἐξ ἐγκντίας λογίζεται βδελυρὰ ὑπόκρισις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὄταν ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ φανεροῦται δι' ἐξωτερικῶν σημείων, τότε ὀνομάζεται ἐξωτερικὴ λατρεία. Ἡ ἐσωτερικὴ δύναται νὰ σταθῇ χωρὶς τῆς ἐξωτερικῆς· ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἡ ἐξωτερικὴ χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς. Δὲν πρέπει ὅμως διὰ τοῦτο νὰ ἀρκώμεθα εἰς μόνην τὴν ἐσωτερικὴν εὐλάβειαν, καὶ νὰ ἀμελῶμεν τὴν ἐξωτερικὴν· ἔχει μόνον διότι εἶναι ἀδύνατον τὸ νὰ μὴ φανερωθῇ εἰς τὰ ἐξω ἢ ἔνδον τῆς καρδίας εὐλάβεια (καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἐκφέρῃ στεναγμοὺς ἢ δάκρυα μίᾳ μεγάλῃ θλίψει τῆς καρδίας), ἀλλὰ καὶ διότι τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα σημεία τῆς εὐλαβείας γίνονται παράδειγμα οἰκοδομῆς καὶ μιμήσεως πρὸς τοὺς ἄλλους· ὅταν μάλιστα ἡ τοιαύτη λατρεία γίνεται εἰς δημοσίαις συνάξεσις. Περὶ ταύτης τῆς ἐσωτερικῆς λατρείας λέγει αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν «Πνεῦμα εὐδός, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν εὐπνεύματα καὶ ἀληθεῖα δεῖ προσκυνεῖν». Ἰωάνν. Δ', 24.

(β) Ἡ Θεῖα λατρεία θεμελιούται καθ' ὅλα της τὰ μέρη εἰς τὴν θεωρίαν τῶν Θεῶν ἰδιοτήτων. Διότι ἂν ὁ Θεὸς ἦναι τὸ Ἰψιστον καὶ Παντέλειον ἀγαθόν, μὲ τὸ δ-

ἔποσον δὲν δύναται νὰ συγκριθῆ τίποτε, χρεωστῆ ἢ καρδία ἡμῶν νὰ ἐξάπτεται ἀπὸ τὸ καθαρῶτατον πῦρ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ νὰ σπουδάξῃ νὰ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ· ἂν ᾖναι ὁ δίκαιος καὶ ἀπροσωπόληπτος Κριτῆς, πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴν ἐπισύρωμεν εἰς ἑαυτοὺς τὴν δικαίαν αὐτοῦ ὀργὴν, παραβαίνοντες τὰς αἰωνίους αὐτοῦ ἐντολάς· ἂν ᾖναι ὁ Ἁγιώτατος, πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὸ Θεῖον αὐτοῦ ὄνομα με ὄλον τὸ ἔφειλόμενον σέβας, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν αἰτίαν με τὰς πράξεις ἢ τὰς ἐπιχειρήσεις ἡμῶν εἰς τὸ νὰ βλασφημηθῆται παρ' ἄλλων· ἂν ᾖναι ὁ ἀγαθὸς εὐεργέτης καὶ φιλόστοργος Πατὴρ, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε κατὰ νοῦν τὰς εὐεργεσίας του καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν ἀπὸ καρδίας· ἂν ᾖναι ὁ Παντοδύναμος Θεός, ἡμεῖς δὲ ἐξ ἐνκντίας τὰ ἀσθενῆ καὶ καθ' ἑκάστην ὥραν ἀμαρτάνοντα κτίσματα, πρέπει νὰ ὁμολογῶμεν ἐνώπιόν του τὴν ἡμετέραν ἀθλιότητα με μίαν ἐγκάρδιον μετάνοιαν καὶ ὀλίψιν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· ἂν ᾖναι ὁ Ἁγαθὸς καὶ πανταχοῦ παρὼν Θεός, πρέπει νὰ ζητῶμεν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὴν προστασίαν του, καὶ νὰ προσμένωμεν τὴν εὐκαιρόν του βοήθειαν (33). Ἡ ἅγια Γραφὴ θεδαιοῖ τὴν ἀλήθειαν ταύτην με πολλὰς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προφέρω εἰς μέσον. Φάνεται ὅμως ἀπὸ τὰ εἰρημένα, ὅτι ἡ Θεῖα λατρεία μολύνεται ἀπὸ τὰς κακὰς πράξεις, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ᾖναι ἐνάρετος, ὅστις θέλει νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ. Πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς λέγει ὁ Θεός· «Ἴνα τί σὺ διηγῆ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ νόματός σου· σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν κ.τ.» Ψαλμ. μθ', 16 (34).

33) Αἰνίττεται ἴσως ὁ Συγγραφεὺς τὸ ῥητὸν Ἐβρ. Δ', 16. Ἴνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν.

34) Τὸ Ἐβρ. τῷ δὲ ἀσεβεῖ εἶπεν ὁ Θεός· «Τί σοι εἰς τὸ διηγῆσθαι τὰ δικαιώματά (κυρίως δόγματά) μου, καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν διαθήκην μου ἐπὶ στόματί σου κ.τ.» Ψαλμ. Ν', 16.

(γ). Τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς τὸν Θεὸν σέβας ἔχει σημεῖα ἐξωτερικά· πρῶτον, τὴν προσκύνησιν διὰ τῆς μέχρις ἐδάφους κλίσεως, ἢ διὰ τῆς γονυκλισίας (35), μετὰ τὴν ὁποῖαν φανεροῦμεν τὴν ἡμετέραν πρὸς Θεὸν ὑποταγὴν. Δεύτερον, τὴν προσευχὴν τὴν γιγνομένην ἀπὸ βιβλίου ἢ ἐκ στήθους, καθόσον ἡ ζέουσα καρδιά χορηγεῖ τὰ λόγια εἰς τὸ στόμα. Ἄν τὸ Εὐαγγέλιον κατακρίνη τὰς μακρὰς προσευχάς, δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι αὐταὶ εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἀπόβλητοι· ἄπαυς! αἱ μακροὶ προσευχαὶ τότε μόνον εἶναι βδελυκταὶ εἰς τὸν Θεόν, ὅποταν γίνωνται καθ' ὑπόκρισιν, καὶ ὅταν ὁ προσευχόμενος νομίζῃ νὰ ἐτέλεσεν ἔργον μέγα πρὸς τὸν Θεόν διὰ τῶν τοιούτων προσευχῶν, μ' ἕλον ὅτι ἡ καρδία του δὲν ἠσθάνθη μήτε τὴν ἐλαχίστην νύξιν, Ματθ. γ', 7. (36). Τρίτον, τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐξετά-

35) Ἀρχαῖον ἔθος ἦτο τῆς Ἐκκλησίας τὸ νὰ προσεύχονται γονυκλιτῶς οἱ χριστιανοί· ἔθος κεκυρωμένον ἀπὸ αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους αὐτοῦ, ὡς φαίνεται Λουκ. ΚΒ', 41. Πράξ. Ζ', 60. 20. 36. 21. 8. καὶ ἐκ τοῦ Εὐσεβίου Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. Ἰ', κεφ. 8. ὅπου λέγει διὰ τοὺς χριστιανούς στρατιώτας τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου, ὅτι προσεύχοντο ἐγὼν ὄντας ἐπὶ τὴν γῆν—κατὰ τὸ οἰκεῖον ταῖς χριστιανοῖς τῶν εὐχῶν ἔθος.» Εἰς αὐτὸ τὸ ἔθος ἔγιναν ἐπειτα κάποιαι ἐξκλίσεις διὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἄγουν ἕλον τὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἦτον κεκλυμένον τὸ γονυκλιτεῖν, ὡς φαίνεται κανόνι τελευταίῳ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α'. Οἰκουμ. Συνόδ. καὶ κανόν. 90. τῆς ἐν Τρούλλῳ, (ἀγχαλὰ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ οἱ αὐτῶ φαίνεται νὰ ἐκλιναν γόνυ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας τὰς μεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. Πράξ Β', 8.) Προβαίνοντος τοῦ καιροῦ καταργήθη τὸ ἐπιτιθεῖν αὐτὸ τῆς γονυκλισίας ἔθος, καὶ τὰ νῦν δὲν ἔμειναν εἰς ἡμᾶς ἄλλο ἔθος γονυκλισίας παρὰ τὴν γιγνομένην ἐν τῇ ἐσπέρᾳ τῆς Κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ τὰς ἐν ταῖς νηστεῖαις κοινῶς γιγνομένας καὶ λεγόμενας μετανοίας. (Βλέπ. εἰς τὸ τέλος Σημ. α.)

36) «Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὥσπερ οἱ ἔθνη· οἱ δόκιοι γὰρ, ἔτι ἐν τῇ πικυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.»

ζη προσεκτικῶς ἐαυτὸν, γνωρίζῃ ὅτι εἶναι ἀσθενής, με-
 μολυσμένος ἀπὸ πολλὰς ἀμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιός
 τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Τέταρτον, τὴν χαρὰν τοῦ
 προσώπου, ἣτις προέρχεται ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην τῆς
 καρδίας, ὅταν αὐτὴ αἰσθάνεται τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ·
 καθὼς ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἔφερεν εἰς τὴν σκηνὴν τὴν κιθω-
 τὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄρατὸν σημεῖον τῆς ἀοράτου αὐτοῦ
 παρουσίας, ἐχόρευσε, καὶ ἔκρουσαν ὄργανα μουσικὰ, χω-
 ρὶς νὰ αἰσχυνθῇ δι' αὐτό· ἐπειδὴ τὸ ἔκαμνεν ἐνώπιον
 Κυρίου καὶ διὰ τὸν Κύριον Β', Σαμουὴλ, ς', 21 (37).
 Πέμπτον, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἱερῶν ναῶν· διότι, ἀγκαλὰ
 δυνάμεθα κατ' οἶκον καὶ ἐν παντὶ τόπῳ νὰ ἐπιπαινώ-
 μεθα τὸν Θεόν, μὲ περισσοτέραν ὁμῶς εὐλάβειαν καὶ ὠ-
 φέλειαν γίνεσθαι ἢ προσευχὴ εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, ὅπου
 συναθροίζεται ἡ κοινότης, ἱερουργοῦνται τὰ μυστήρια,
 καὶ ὑμνεῖται ἐν ἐνὶ σχεδὸν στόματι ὁ κοινὸς Δεσπότης.
 Ὅθεν λέγει καὶ ὁ Δαυὶδ· «Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰ-
 ρηκόσι μοι, εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα»
 (38) Ψαλμ. ρκά, 4.

§. 12.

Ἡ Θεία λατρεία δὲν μένει ποτὲ χωρὶς ἀμοιβῆς.

Καθὼς ὁ Θεὸς, διὰ τὸ νὰ ἦναι Δίκαιος καὶ ἅγιος,
 ἀποστρέφεται ἐκείνους, ὅσοι ἀμελοῦσι νὰ τὸν λατρεύωσι
 καὶ ἀντιφέρονται εἰς τὸ ἅγιόν του θέλημα, οὕτως ἐξε-
 ναντίας ἀγαπᾷ καὶ ἀνταμείβει ἐκείνους, ὅσοι τὸν λα-
 τρεύουσιν ἀνυποκρίτως, καὶ σπουδάζουσι νὰ ἐνωθῶσι
 μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀρετῆς· εἰδὲ μὴ, ἥθελεν ἦσαν ὁ-
 μοιοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἀσεβής· τὸ
 ὅποιον ἄτοπον εἶναι νὰ συλλογισθῇ τις καὶ περὶ ἀνθρώ-

37) Σημείωσαι, ὅτι τὴν Β' Βασιλειῶν ἐνταῦθα ὁ Συγγραφεὺς Β'.
 Σαμουὴλ ἀναμάζει συμφώνως μὲ τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι τὴν Α' καὶ
 Β', Βασιλειῶν Α', καὶ Β', Σαμουὴλ ἰσομίζουσι, τὴν δὲ Γ', καὶ Δ',
 Βασιλ. Α, καὶ Β, Βασιλειῶν.

38) Τὸ Ἑβρ. ρκά, 1.

που τινός δικαίου, πολλῶ μᾶλλον περὶ Θεοῦ. Ἡ ἀγία Γραφή τὸ σαφηνίζει: ἐξαιρέτως εἰς ἐκείνην τὴν συνομιλίαν τοῦ Ἀβραάμ μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅπου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀβραάμ: «Μὴ συναπολέσης δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής» (39). μηδαμῶς σὺ ποιήσης ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο, τοῦ ἀποκτεῖναι δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής μηδαμῶς! Ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν οὐ ποιήσεις κρίσιν;» Γενέσ. ιή, 23. 25. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει: «Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἐστὶ καὶ τοῦτ' ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται.» Ἐβρ. ΙΑ', 6.

§. 13.

Μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν πρέπει νὰ ἦναι μία ἄλλη ἀφθαρτος καὶ αἰώνιος, καθὼς καὶ εἶναι (α), εἰς τὴν ὁποῖαν οἱ μὲν δίκαιοι προσμένουσιν ἀμοιβὴν βεβαίαν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀναπόδραστον κόλασιν (β).

Τίτι τρόπῳ πληροφοροῦμεθα ὅτι εἶναι μέλλουσα ζωή;

(α) Φανερόν εἶναι, ὅτι οἱ δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς ὅχι μόνον δὲν ἀπολαμβάνουσι πάντοτε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὴν προσήκουσαν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ καὶ καταδιώκονται πολλάκις, καὶ μυρίας ὑπομένουσι θλίψεις: βλέπομεν ἐξ ἐναντίας τοὺς ἀσεβεῖς νὰ διάγωσι πολλάκις ὕλην αὐτῶν τὴν ζωὴν μὲ εἰρήνην καὶ ἀπόλαυσιν παντὸς ἀγαθοῦ. Τοῦτο γίνεται κατ' ἐξάίρετον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ δὲν μένει ποτὲ χωρὶς ἀμοιβῆς, ἔπεται ἀναγκάτως, ὅταν ἡ τοιαύτη ἀμοιβὴ δὲν συμβαίνει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν,

39) Τὸ πρῶτον, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής, λέγει: εἰς τὸ Ἑβραϊκόν.

νά ἦναι μία ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀρετὴ ἀπολαμβάνει τὴν προσήκουσαν ἀμοιβήν· διότι ποῖος δύναται νὰ φαντασθῇ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ὑπομένῃ ἐνταῦθα μυρίας δυστυχίας καὶ θλίψεις, ἔπειτα τελευτήσῃ καὶ νὰ ἀπολεσθῇ αἰωνίως! Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι Ἕθνικοὶ, ὅσον τυφλοὶ καὶ ἂν ἦσαν εἰς τὰ λοιπὰ, ἐπίστευον, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν μένει χωρὶς ἀμοιβῆς· ὅθεν ἐπενόησαν τὰ Ἡλύσια πεδία καὶ τὰς νήσους τῶν Μακάρων, τόπους ἡδονικούς, εἰς τοὺς ὁποίους διέτριβον αἱ ψυχαὶ τῶν ἐναρέτων. Ἡ Θεία Γραφὴ βεβαίως πολλαχοῦ τὴν ἀλήθειαν μιᾶς μελλούσης αἰωνίου ζωῆς· ὁ Σολομὼν λέγει ἐν τῇ βίβλῳ τῆς σοφίας ⁽⁴⁰⁾ Γ', 1. «Δικαίων ψυχὰν ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἔψηται αὐτῶν» «βέσσανος»· καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησ. Γ', 20. «Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» ⁽⁴¹⁾. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζομεν τὴν παροῦσαν ζωὴν πανδοχείον, παροικίαν, ἀποδημίαν, στάδιον καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ παρηγορῇ τοὺς ἐναρέτους εἰς πᾶσαν προσβολὴν, καὶ νὰ τοὺς εὐφραίνῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δυστυχίας, ἐλπίζοντες βεβαίως, ὅτι δὲν θέλει ποτὲ λησμονηθῆ ἡ ἀρετὴ τῶν, ἀλλὰ θέλει ἐκλάμψει ὡς ὁ Ἥλιος ⁽⁴²⁾ εἰς τὸν πρέποντα καιρὸν. Τοῦτο συμβάλλει καὶ εἰς τὸ νὰ τοὺς ἐνισχύῃ διὰ νὰ μὴν ἀποκάμωσιν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀρετῆς, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀρετὴ αὐτῶν θέλει ἀνταμειθῆ ποτε μὲ τὰ αἰώνια καὶ οὐράνια ἀγαθὰ· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ» «πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκα-

40) Μαρτυρίαν εἰς μέσον φέρει ὁ Συγγραφεὺς ἐξ ἀποκρῦφου βίβλου τῆς σοφίας τοῦ Σολομῶντος, ἴσως διὰ τὸ νὰ ἀναγινώσκειται ἐπ' Ἐκκλησίας.

41) Ἰδε καὶ Α', Κορινθ. ΙΑ'. 7. Ἐφισ. Β', 6. Κολασσ. Γ', 3. Α', Θεσσαλ. Α', 10. Τιτ. Γ', 13. Ἑβρ. ΙΒ', 14. καὶ ἄλλαχοῦ.

42) Ματθ. ΙΓ', 43.

λυφθῆναι εἰς ἡμέρας» λέγει ὁ Παῦλος Ῥωμ. Η', 18.

(β) Ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ κόλασις προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀμετάβλητον τοῦ Θεοῦ Δικαιοσύνην. Τίτι τρόπον δὲ θέλει γενῆ ἡ ἀμοιβὴ τῶν εὐσεβῶν καὶ ἡ κόλασις τῶν ἀσεβῶν, θέλει ὁμιλήσωμεν πλεονέτερον εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου καὶ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς θέλει εἶναι ὁ λόγος.

§. 14.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τόσο ἀσθενὴς καὶ διεφθαρμένος, ὥστε ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ λατρεύσῃ τὸν Θεὸν ἐξ οἰκείας δυνάμεως (α), ἀλλ' ἐξ ἐναντίας φαίνεται ἔμπροσθεν τῶν ἀγίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν ἀκάθαρτος καὶ καθημερινὸς παραβάτης τοῦ νόμου τοῦ (β).

Ἀπόδειξις τῆς διαφθορᾶς τῆς ἡμετέρας φύσεως.

(α) Ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια καὶ διαφθορὰ εἶναι κατὰ τὴν δόξαν προσέτι καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν βεβαία καὶ ἀναμφίβολος. Βλέπομεν πολλοὺς συγγραφεῖς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐλσεινολογῶσι τὴν διαφθορὰν τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν, νὰ κατηγορῶσι τὰ ἀδάμιστα τῶν ἀνθρώπων πάθη, νὰ ἀγανακτῶσι διὰ τὴν ἀκταστασίαν, τὰς καταδυναστεύσεις καὶ ἀδικίας αὐτῶν, καὶ νὰ παριτάνωσιν ἐντραχῶς τοὺς σκληροὺς πολέμους, τὰς πανουργίας, τὰς ἀπάτας, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἀθεμίτους ἡδονάς, τὴν γαστριμαργίαν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν υπερηφάνειαν, τὸν φθόνον, τὸ πρὸς ἀλλήλους ἀσυμπλήρες καὶ ἀκοινωνήτον, καὶ ἄλλας τοιαύτας κακίας (43). Διὰ τοῦτο ἐπενόησε (γ) καὶ ἡ ἀρχαιότης ἐκείνους τοὺς δύο περιφήμους φιλοσόφους, τὸν Δημόκριτον, λέγω, καὶ τὸν Ἡράκλειτον, ἀπὸ τοῦς ὁποίους ὁ πρῶτος ἐγέλα ἐφ' ὅλης του τῆς ζωῆς τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα, ὁ δεῦτερος ἔκλαιε τὴν ἀν-

43) Ἰδ. Ῥωμ. Α', 26—32.

θρωπίνην ἀυλιότητα. Βεβαίοι πρὸς τούτοις τὴν διαφθο-
 ρὰν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τοῦτο, ὅτι, πρὶν εἶ-
 ναι λάμψη πανταχοῦ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, ὅλος σχε-
 δὸν ὁ κόσμος (πλὴν ἐλίγων ἐθνῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφάνη
 τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως) ἐπροσκύνει τὸ
 φθαρτὸν ξύλον, τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσόν, καὶ ἐν ἀν-
 θρωπίνῃ μορφῇ τοιαῦτα εἰδῶλα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ποιη-
 ται ἀποδίδουσι τὰς αἰσχροτάτας ἀμαρτίας· ἐπροσκύνει
 πολλὰ τετράποδα καὶ ἐρπετὰ ζῶα, οἷον κροκοδείλους,
 βόας καὶ γαλαῖς, ἐτι δὲ σκόροδα καὶ κρόμμυα, εἰς τὰ
 ὁποῖα προσέφερε θυσίας, λατρεύων αὐτὰ ὡς θεοῦς. Εἶναι
 δυνατὸν νὰ φθάσῃ περαιτέρω ἢ τυφλότης τῶν λογικῶν
 ἀνθρώπων; ἢ εὐρίσκεται τάχα ἀπόδειξις ἄλλη σαφε-
 στέρα καὶ λαμπρότερα παρὰ ταύτην; Μὲ τοιαύτην ἀ-
 μυδρὰν ἔνοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχον περὶ Θεοῦ οἱ ἀνθρω-
 ποι, σύμφωνα ἦσαν ἐπομένως καὶ τὰ ἔθη των, καὶ ἔλη-
 των ἡ ζωὴ δὲν ἦτον παρὰ μία ψιλάφρησις ἐν τῇ σκότει-
 τῆ; νυκτὶ. Ἐντεῦθεν ἐπροξενήθη ὁ ἀφανισμὸς καὶ ἡ
 καταστροφὴ τῶν μεγίστων βασιλείων, τῶν εὐτυχιστάτων
 δημοκρατιῶν, καὶ τῶν περιφανεστάτων δυναστειῶν. Καὶ
 ἂν οἱ ἀνθρωποι ἔθετον καὶ ἄλλους νόμους, περισσοτέ-
 ρους, καὶ μετεχειρίζοντο ὅλην τὴν προσήκουσαν αὐστη-
 ρότητα διὰ τὴν τήρησιν αὐτῶν, ἦτον ὅμως ἀδύνατον
 εἰς αὐτοὺς τὸ νὰ κρατήσωσι τὸν ὀρηκτικὸν ποταμὸν τῆς
 κακίας, καὶ προτιμώτερον ἤθελεν ἀκυρωθῶσιν οἱ νόμοι
 ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνθρωπίνης κακίας, παρὰ νὰ χα-
 λινωθῇ ἡ κακία ὑπὸ τῶν νόμων. Καὶ πόσον μέγας δὲν
 εἶναι ἐτι καὶ τὴν σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν νόμων, τῶν δι-
 καστηρίων, τῶν ψηφισμάτων, τῶν φυλακῶν καὶ τῶν
 κολάσεων; μὲ ὅλον τοῦτο δὲν ἐξερρίζωθη ὀλοτελῶς ἡ
 κακία· μὲ ὅλον τοῦτο ὑπερβάλλει ἡ δύναμις τῆς βα-
 σιλευούσης εἰς τὸν κόσμον κακίας, καὶ ἡ ἀμαρτία πα-
 ροξύνεται κατὰ πάσῃ ἀνθισταμένης ἐξουσίας. Ἐντεῦθεν
 δὲ φαίνεται ἀναμφιβόλως ἡ ἄκρα διαφθορὰ τῆς ἡμετέ-
 ρης φύσεως, καὶ ἐξαιρέτως, ὅταν παραβάλλωμεν τὰ εἰ-

ρημένα με ὅσα λέγει περὶ τούτου ἡ ἁγία Γραφή, ἡ δὲ ποία εἰς πολλοὺς τόπους κλαίει τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα. Οὕτω λέγει Γενέσ. 5', 11. 12. «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας· καὶ εἶδε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν καταφθαρμένη κτ.» (44)· «καὶ Ψαλμ. ιγ', 2. 3. «Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διεκύψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστι συνιών, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός» (45). Μαρτυρεῖ δὲ μάλιστα τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν καὶ διχφθορὰν ὁ ἐνδοθεν ἡμῶν κινούμενος πόλεμος, ὁ ὁποῖος φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι δὲν πράττομεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλομεν καὶ κρίνομεν ὡς ἀγαθόν, ἀλλ' ἐνεργοῦμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κρίνομεν ὡς κακόν· διότι βασιλεύει εἰς ἡμᾶς μία τυραννικὴ ἐξουσία, ἡ ὁποία μᾶς βιάζει πρὸς τὴν κακίαν. «Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου» Ῥωμ. Ζ', 23. λέγει ὁ Παῦλος. Καὶ ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, θεωρούμενος κατὰ ταύτην τὴν κατάστασιν, εἶναι πολλὰ ταλαίπωρος. «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» (Αὐτ. 24). Ὅθεν ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς πολλοὺς τόπους ἡ Θεία Γραφή ταλαίπωρον, ἐλεεινὸν, τυφλὸν καὶ γυμνὸν (46)· καὶ τὸν περι-

44) Εἰς τὸ Ἐβρ. λείπει τὸ Κύριος. Γενέσ. 5', 12.

45) Τὸ Ἐβρ. — ἅμα προσώζεσαν, οὐκ [ἦν] ποιῶν ἀγαθὸν οὐδὲ εἰς Ψαλμ. ιδ', 2. 3.

46) Ἀποκάλυψ. Γ', 17. Ἴδε τὸ ῥητὸν ἐλοκληρὸν εἰς τὸ τέλος τοῦ 17. §.

γράφει τοιοῦτον, ὁ ὅποιος χωρὶς τῆς χάριτος τῆς ἀποκαλύψεως (47) δὲν δύναται νὰ πράξῃ τίποτε καλόν, ἀλλ' ἔχει χρεῖαν πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνος καὶ διὰ μόνης οἰκείας δυνάμεως δὲν δύναται νὰ εὐαρεστήσῃ εἰς τὸν Θεόν. Λέγω διὰ μόνης οἰκείας δυνάμεως· ἐπειδὴ, περὶ τοῦ πόσον δύναται ἡ Εὐαγγελικὴ χάρις εἰς τὸν ἄνθρωπον, θέλει λαλήσωμεν μετὰ ταῦτα. Πόθεν δὲ ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτὴ ἡ διαφθορὰ, θέλει τὸ ἐξετάσωμεν, ὅταν ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς πτώσεως τῶν Προπατόρων. Περὶ τῆς διαφθορᾶς ταύτης τοῦ ἀνθρώπου ἐλαλήσαμεν πλατύτερον, καθότι ἡ θεωρία ταύτης μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν χάριν.

(6) Διὰ νὰ φανῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ φοβερόν τοῦ Θεοῦ Κριτήριον δίκαιος, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀναμάρτητος· ποῖος ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δύναται νὰ τὸ καυχήσῃ; πᾶς ἓνας ἀμαρτάνει καθ' ἑκάστην ὥραν ἔργῳ, λόγῳ καὶ διανοίᾳ· καὶ οὐδεὶς ἐφάνη τοσοῦτον ἅγιος, ὥστε νὰ μὴ ἀμαρτήσῃ εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὅθεν λέγει καὶ ἡ ἁγία Γραφή «Ἐάν εἴπωμεν, ὅτι »ἀμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἐαυτοὺς πλατύνομεν» Α', Ἰωάν. Α', 8. «Ἐπτάκις τῆς »ἡμέρας πεσεῖται ὁ Δίκαιος» (48) καὶ »Ἐγενήθημεν ὡς ἀκάθαρτοι πάντες, »ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν» Ἡσαΐου ΕΔ', 6. (49) καὶ «Οὐ

47) Ἀποκάλυψιν ἐνταῦθα ἐννοεῖ ὁ Συγγραφεὺς τὴν δῆλωσιν τῶν ἀληθειῶν, ἧτις γίνεται διὰ θαύματος ὑπὸ τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ φυσικοῦ λόγου.

48) Ἐλήφθη τὸ ῥητὸν ἐκ τῶν Παροιμ. κδ', 16. ὅπου τὸ ἰδρικόν καὶ οἱ ἑβδομήκοντα συμφώνως λέγουσιν «Ἐπτάκις γὰρ πεσεῖται ὁ δίκαιος» χωρὶς τὸ ἡμέρας.

49) Τὸ ἰδρ. «Καὶ ἔγεν. ὡς ἀκάθαρτοι πάντες ἡμεῖς, ὡς ῥάκος κατεμνηνίων πᾶσαι αἱ δικαιοσύναι ἡμῶν» Ἡσ. ΕΔ', 5.

»δικαιώθησ' εταί ἐνώπιόν σου πάς ζῶν.» Ψαλμ. ρμβ', 2. (80).

§. 15. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πλέον ἐν τῇ καταστάσει τῆς τελειότητος.

Ἐκ τούτων ἀπάντων βλέπει πᾶς ἕνας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει πλέον ἐκείνην τὴν τελειότητα, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν, ὅταν ἐκτίσθη, παρά τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἐπομεν ἀνωτέρω (§. 7.) ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε κτίσει τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἰδίαν, τουτέστι σοφόν, ἄγιον, ἀθάνατον, ἐπιβρέπη πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐστολισμένον μὲ τὰς λοιπὰς τελειότητας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὴν σήμερον δὲν εὐρίσκονται πλέον αἱ τελειότητες αὗται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔπεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται σήμερον εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπ' ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἔκτισεν ὁ Θεός. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ὁ σοφὸς καὶ ἀγαθὸς Δημιουργὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον μὲ τοσαύτας ἐλλείψεις καὶ ἀσθενείας, ὅσας βλέπομεν σήμερον εἰς αὐτόν; Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐμολογήσωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπώλεσεν ἰδίῳ πταίσματι τὰς τελειότητας, ὅσας εἶχε χάρισις εἰς αὐτὸν ὁ Θεός, καὶ τὰς ὁποίας ἡ ἁγία Γραφή εἰκόνα Θεοῦ ἐνομάζει. «Πάντες γὰρ ἤμαρ» τὸν, καὶ ὅστερον νταὶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ λέγει ὁ Ἀπόστολος Ῥωμ. Γ', 23.

§. 16. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πταιστής ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἐπέπεσε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, ὡς προπετής παραβάτης τοῦ Θεοῦ νόμου, ὑποκάτω εἰς ὄλον τὸ βάρος τῆς Θείας ὀργῆς.

Ἐπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ τελεία λατρεία τοῦ Θεοῦ

80) Εἰς τὸ Ἐβρ. ἀριθμεῖται ρμγ'.

δὲν μένει χωρὶς ἀμοιβῆν. Ὡσαύτως εἰδείξαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸ νὰ ἦναι διεφθαρμένος, δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ τελείαν λατρείαν εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλο λοιπὸν δὲν προσμένει παρά τὴν Θεῖαν ἔργῃν ἕπειδὴ τί ἄλλο εἶναι πρεποθέστερον εἰς τὴν ἀσέβειάν του, παρά τὸ νὰ τὸν ἀποβάλῃ ὁ δικαιοτάτος Θεὸς ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χάριν; Ἔπονται δὲ ἀπὸ τὴν ἀποβολὴν ταύτην μυρία κακά. Καὶ ἀγκαλὰ ἡμεῖς δὲν δῖσχυρίζώμεθα, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εὐσπλαγχνίζεται τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα, μῆτε οἰκτείρει τὸν ἄνθρωπον, δὲν πρέπει ὅμως μῆτε νὰ ὑποθέσωμεν ἐξ ἐναντίας, ὅτι εἶναι καθ' ἑαυτὸν ἄξιος ὁ ἄνθρωπος τῆς τοιαύτης εὐσπλαγχνίας· εἰδὲ μὴ, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς δίκαιος, ἢ ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία του εἶναι μία τυφλὴ εὐσπλαγχνία, καὶ μεταχειρίζεται τὸν δίκαιον ὡς ἀσεβῆ, τὸ ὁποῖον αἰσχρὸν εἶναι καὶ μόνον νὰ συλλογισθῇ τις περὶ Θεοῦ. Τίνε δὲ τρόπον γίνεται ἄξιος τῆς Θεῖας εὐσπλαγχνίας ὁ ἄνθρωπος, θέλει λαλήσωμεν καθεζῆς. Ἡ ἀγία Γραφή λέγει ῥητῶς: «Ἐπικατάρατος πᾶς ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις τοῦ νόμου τούτου» Δευτ. ΚΖ', 26. (51) κ.τ. καὶ «Θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν». Ρώμ. Β', 9.

§. 17. Ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆ νὰ ζητήσῃ μέσον

διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Θεῖαν χάριν.

Καὶ ἕπειδὴ εἶναι φοβερὸν νὰ πέσῃ τις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ζῶντος Θεοῦ, χρεωστῆ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναζητήσῃ κἀνένα μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πᾶ-

(51) Τὸ ἔβρ. «Ἐπικατάρατος ὃς ἂν οὐκ ἐμμένῃ τοῖς λόγοις τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτούς.» Ἴδε καὶ Γαλάτ. γ', 10. ὅπου μεταχειρίζεται τὴν παροῦσαν ῥῆσιν ὁ Ἀπόστολος μικρὸν παραλλαγμένην ἀπὸ τὸ ἔβρ. καὶ τοὺς ἔβδ.

λιν τὴν Θεϊαν χάριν, καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν πρέπουσαν αὐτῷ τιμωρίαν.

Ὁ ἄρρώστος ζητεῖ τὸν ἰατρὸν, ὁ δυστυχὴς τὸν λυτρωτὴν, καὶ ὁ πταίστης τὸν μεσίτην. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος (καθὼς ἐρρέθη ἀνωτέρω) εἶναι πνευματικῶς ἄρρώστος, εἰς ἄκρον ταλαιπωρὸς καὶ πταίστης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἢ κατάστασις του ἔπρεπε νὰ ᾔνοι τόσον κακὴ καὶ ἀπεγνωσμένη, ὥστε δὲν ἔμενε πλέον εἰς αὐτὸν ἐπιθυμία νὰ ζητήσῃ μέσον, ἢ καὶ νὰ τὸ δεχθῆ, ἢ ἄλλος τις γέλεε τοῦ τὸ προσφέρει, διὰ νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν δυστοχεστάτην ταύτην κατάστασιν. Καὶ τῷ ὄντι, ἐστάθησαν καὶ εἶναι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουσι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, καὶ πεπωρωμένοι δὲν πιστεύουσιν, ὅτι ἔχουσι χρεῖαν σωτήρος (τὸ ὅποιον εἶναι μίαν νέαν ἰσχυροτάτην ἀπόδειξιν τῆς ἀνθρωπίνης διαστροφῆς): ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ ἐδελυττώμεθα τὴν τοιαύτην πόρωσιν, καὶ μετὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ υγιαινοντος λόγου, καὶ τὴν βοήθειαν τῶν ἁγίων Γραφῶν, νὰ ἤμεθα πεπληροφορημένοι, ὅτι «Ὁ ὕχρειαν ἔχουσιν οἱ ἰσχυρόντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες»⁽³²⁾, καὶ νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ προσαρμόσωμεν εἰς ἑαυτοὺς ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου· «Ὅτι ἠλέγεις, ὅτι πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς χρεῖαν ἔχω καὶ οὐκ οἶδας, ὅτι σὺ εἶ ὀταλαίπωρος, καὶ ἐλεεινός, καὶ πτωχός, καὶ τυφλός, καὶ γυμνός» Ἀποκαλ. Γ', 17.

18.

Ἄδύνατον εἶναι εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν νὰ εὑρῇ τοῦτο τὸ μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Θεϊαν χάριν, καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ φύσιν.

Ὅσα μέχρι τοῦδε ἐβρέθησαν, εἶναι καταληπτά εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὰ ἀρνηθῇ· ἀλλ' ὁπότεν ὁ ἡμέτερος νοῦς θελήσῃ νὰ συλλογισθῇ κατὰ νένα μέσον διαλλαγῆς μετὰ τὸν Θεόν, καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν δυστυχίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ἔπεσεν, εὐθὺς ἀμυχανεῖ, καὶ δὲν εὐρίσκει τρόπον βοηθείας. Συλλογιζόμενος τὴν ἀνεξάντλητον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, γνωρίζει, ὅτι εὐρίσκεται τοιοῦτον μέσον· ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ καταλάβῃ ὅποιον εἶναι αὐτὸ τὸ μέσον.

Τὶ δύναται ὁ νόμος καὶ ἡ μετάνοια χωρὶς τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἄν νομίσῃ, ὅτι ἡ πλήρωσις τοῦ Θεοῦ νόμου καὶ ἡ μετάνοια εἶναι τὸ τοιοῦτον μέσον, λανθάνεται· καθότι αὐτὸ τὸ μέσον εἶναι ἀνίσχυρον, καὶ δὲν ὠφελεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν δὲν ἦναι πεφωτισμένος ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ πλήρωσις τοῦ Θεοῦ νόμου ἤθελεν ἦτον ἰσχυρὸν μέσον, ἂν ἐπιμένωμεν σταθερῶς εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ δὲν παραβαίνωμεν τὸν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ νόμον· ἀλλ' ἐπειδὴ (καθὼς προσηγομεν) πᾶς ἕνας ἀμυχανεῖ ἔργῳ, λόγῳ καὶ διανοίᾳ, καὶ δὲν εὐρέθη ποτέ τις, μήτε εὐρίσκεται τόσον ἅγιος, ὥστε νὰ μὴν ἡμάρτησεν, ἔπεται, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρον τὸ τοιοῦτον μέσον εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Θεῖαν χάριν, καὶ νὰ δικαιωθῇ ἐμπροσθεν εἰς τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἐνόησε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι «οὐ δικαιούται ἄνθρωπος» ἐξ ἔργων νόμου» Γαλάτ. Β', 16, καὶ ὅτι «χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται» Ῥώμ. Γ', 21, καὶ «Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσὶν» Γαλάτ. Γ', 10, καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· «Καὶ μὴ εἰς ἐλθῆς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου,

σου πᾶς ζῶν» Ψαλμ. ρμβ', 2. ⁽⁵³⁾. Δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅμως ἐκ τούτου (καθὼς τινες ἐσυμπεράναν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου), ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν, καὶ νὰ πληρῶμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἄπαγε! τοῦ Ἀποστόλου ὁ σκοπὸς εἶναι ἀπλῶς οὗτος, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φανταζώμεθα, ὅτι δυνάμεθα νὰ δικαιωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔργων (ὡς θέλει λαλήσωμεν περὶ τούτου πλατύτερον εἰς τὸν ἴδιον τόπον). Ἐσαύτως ἀνίσχυρος εἶναι καὶ ἡ μετάνοια (τὴν ὁποῖαν ἴσως ἤθελέ τις νομίσῃ νὰ ἦναι ἡ μόνη ἐλπίς τοῦ πταιστού, καὶ ἡ παρηγορία τοῦ ἁμαρτωλοῦ) καθότι ἡ μετάνοια, διὰ τῆς ὁποίας θέλει νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεὸν ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ ἦναι ἀληθῆς μετάνοια· ὁ μετανοῶν πρέπει νὰ ἐκκλίνῃ ὀλοτελῶς ἀπὸ τὸ κακόν, καὶ νὰ κάμῃ βεβαίαν ἀπόφασιν νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ ποτὲ πλέον εἰς αὐτό. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ τοιαύτη μετάνοια εἰς ἄνθρωπον ἄκρως διεφθαρμένον, καὶ πολεμούμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων παθῶν, κατ' οὐδένα τρόπον! Τὸ μέτρον τῆς κακίας, διὰ τῆς ὁποίας ἔβλαψε τὸν ἄπειρον Θεόν, εἶναι τόσον ὑπερβολικόν, ὥστε δὲν ἐξαρκεῖ μόνη ἡ ἐπιστροφή ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἀφίνω νὰ λέγω, ὅτι, καὶ ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, πίπτει καὶ πάλιν εἰς αὐτήν, καὶ ἂν ἤθελεν ἔχῃ ὅλην τὴν πρέπουσαν προσοχὴν διότι ἡμεῖς ποτιζόμεθα τὴν ἁμαρτίαν ὡς ὕδωρ ⁽⁵⁴⁾, καὶ εἴμεθα, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος ⁽⁵⁵⁾ «Πεπραμένοι ἐπὶ τὴν ἁμαρτίαν» καὶ τοιαύτη διεφθαρμένη καὶ φιλαμαρτημῶν εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ὅσῳ ζῆ! Ἐγὼ δὲν λαλῶ ἐνταῦθα περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς μετανοίας, ἧγουν περὶ τῆς μετανοίας ἐνὸς ἀληθοῦς χριστιανοῦ· αὐτὴ

⁵³) Εἰς τὸ ἑβρ. ἀριθμεῖται ρμγ'.

⁵⁴) Γραφ. φρασ. ἴδε ἰδὸθ ἰέ, 16. λδ', 7. Ψαλ. ρβ', 18.

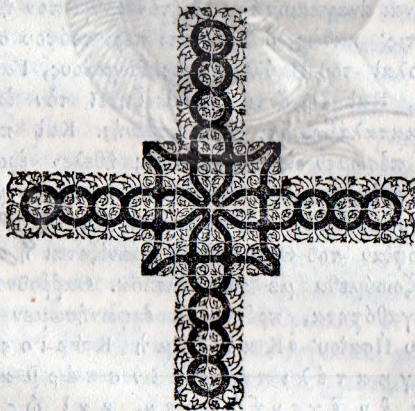
⁵⁵) Ῥωμ. ζ', 14. ἴδε καὶ κ', (Γ. κατὰ τοὺς ἑβδ.) Βασιλ. κδ', 20. 25. καὶ Ἡρ. γ', 1.

εἶναι παντάπασιν ἄλλης φύσεως· καὶ μοὶ εἶναι γνωστὸν ὅποια εἶναι ἡ δύναμις τῆς, καθὼς θέλει λαλήσω περὶ ταύτης μετέπειτα· ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι, ἂν ὁ ἄνθρωπος δύναται χωρὶς τῆς χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου νὰ δείξῃ μετάνοιαν ἀληθῆ. Ἡ πρότασις, ὅτι, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει δύναμιν ἰκανὴν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Θεϊαν χάριν, ἐξ ἐναντίας δὲ καὶ παροξύνει τὸν Θεὸν εἰς ὀργὴν καθ' ἑκάστην, εἶναι μὲν εἰς τὸν φυσικὸν λόγον καταληπτῆ, φαίνεται δὲ ἔτι σαφέστερον ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς· οὕτω λέγει ὁ Παῦλος Ῥωμ. Γ', 9. «Προητιασάμεθα γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι,» τουτέστιν, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκρημνίσθησαν εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἁμαρτίας καὶ δὲν δύνανται νὰ ἐκβῶσιν ἀπ' αὐτὴν ἐξ οἰκείας δυνάμεως. Τοῦτο ἔπρεπε νὰ τυπώσῃ πᾶς ἓνας εἰς τὴν καρδίαν του· ἐπειδὴ ἐκ τούτου φαίνεται, πότον εἶναι ἀναγκαιοτάτη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ Εὐαγγελικὴ πίστις· καθὼς διδάσκουσι περὶ τούτου σαφέστατα αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου πρὸς Ῥωμαίους, Γαλάτας καὶ Ἑβραίους. Καὶ τῷ ὄντι, οὐδεὶς ζητεῖ τὸν ἰατρὸν, πρὸ τοῦ νὰ καταλάβῃ, ὅτι εἶναι ἀσθενής. Καὶ πρέπει λοιπὸν νὰ πέσωμεν εἰς ἀπόγνωσιν; ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις βεβαιότατα! ὅταν θεωρήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Ὅταν ὅμως στοχασθῶμεν τὴν ἄμετρον ἀγαθότητα καὶ ἀπειρον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς ἀφανίζεται ἡ ἀπόγνωσις, καὶ ἀναζωοούμεθα μὲ τὴν ἐλπίδα. Θαρρόυντες εἰς τὴν Θεϊαν ἀγαθότητα, πρέπει νὰ ἐκφωνήσωμεν μετὰ τοῦ προφήτου Ἠσαίου· «Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβα-» ὡθ' ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σό-» δομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορ-» ρᾶ ἂν ὠμοιώθημεν» Κεφ. α', 9. (36). Τοῦτο

36) Τὸ ἔδρ. ἔχει ὑπὸλειμμα ἀντὶ τοῦ σπέρμα· ἡ ἔννοια ὅμως εἶναι ἡ αὐτή.

δὲ τὸ εὐλογημένον σπέρμα εἶναι ὁ Χριστός, κατὰ τὸ Γαλάτ. γ', 16 (57). Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἐνθυμώμεθα ἐκεῖνα τοῦ Παύλου τὰ λόγια: «Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν. Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας» Ῥωμ. γ', 21. 22.

Τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ φυσικοῦ λόγου, καὶ διὰ περισσοτέραν αὐτῶν σαφήνειαν ἐλήφθησαν καὶ κατάλληλοι μαρτυρίαι ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Τὸ ἐπόμενον μέρος θεμελιούται εἰς μόνην τὴν ἁγίαν Γραφήν' ἀγκαλὰ συντείνει πολλάκις πρὸς σαφήνειαν ταύτης καὶ ὁ φυσικὸς ἡμῶν λόγος.

57) «Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐβρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, οὗ λέγει καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐγὼ ἐνός, καὶ τῷ σπέρματί σου, ὃ ἐστὶ Χριστός.»

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

§. 4. Περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως.

ΕΠΕΙΔΗ ἦτον ἀδύνατον εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν νὰ εὔρη κανένα μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ πάλιν τὴν Θεϊαν χάριν, καὶ νὰ μεταβάλῃ τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ φύσιν, ἀπεκάλυψε τὸ τοιοῦτον μέσον ἡ ἀγία Γραφή.

Ἀπεδείχθη ἀνωτέρω (Μέρ. Α. §. 18.) ὅτι δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι εἶναι ἀνίσχυρα ὅλα τὰ μέσα, ὅσα καὶ ἂν ἤθελεν ἐπινοήσῃ ὁ ἡμέτερος νοῦς, διὰ νὰ διαλλαχθῶμεν μετὰ τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀρμόζει παντάπασι εἰς τὴν ἄπειρον εὐσπλαγγίαν αὐτοῦ τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τοιαύτην ἄκραν ἀπόγνωσιν, ἔπεται, ὅτι ἔπρεπεν αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ τοιοῦτον μέσον· ἤγουν τίνι τρόπῳ νὰ διαλλαχθῶμεν μετὰ αὐτὸν, καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν πάλιν τὴν προτέραν ἡμῶν εὐδαίμονα κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθημεν. Ὅθεν καὶ πραγματικῶς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τοῦτο τὸ μέσον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως, τὸ ὁποῖον Ἄ π ο κ ἄ

λ' ὤψιν (1) οἱ ὑπὸ Θεοῦ ἠλεημένοι Χριστιανοὶ ὀνομάζουσιν.

Τί ἐστὶν Ἀποκάλυψις;

Καθότι βλέπων ὁ Θεός, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι ἀσθενές καὶ τυφλὸν καθ' ὅσα ἀποβλέπουσι τὴν σωτηρίαν του, ἔκλεξεν αὐτὸς ὄργανο ἐπιτήδεια, τὰ ὁποῖα Προφήτας καὶ Ἀποστόλους ὀνομάζει ἡ Γραφή· ἐφώτισεν αὐτῶν τὸν νοῦν μὲ ὑπερφυσικὸν φῶς, καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ κεκρυμμένα μυστήρια, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν αὐτοὶ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ μὴ λησμονηθῶσιν εἰς τοὺς ἐσχάτους αἰῶνας· καὶ τούτων τὰ συγγράμματα ὀνομάζομεν ἁγίαν Γραφήν. Αὕτη λέγει ῥητῶς, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν «Κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου, χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ τῆς Γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ» Ῥώμ. ις', 25. 26. Ὅθεν καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐπωκοδομημένη «Ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν» Ἐφess. β', 20.

§. 2. Περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἡ ἁγία Γραφή (α) εἶναι ὁ ἀληθὴς λόγος τοῦ Θεοῦ (β).

Τί ἐστὶ παλαιὰ καὶ νέα Διαθήκη.

(α) Ἡ ἁγία Γραφή διαιρεῖται εἰς παλαιὰν καὶ νέαν Διαθήκην. Ἡ παλαιὰ (2) περιέχει τὸν νόμον (ὁ ἄποστος

1) Ἴδε τὸν ὅρισμόν τῆς Ἀποκαλύψεως Μέρ. Α'. §. 14. Σημειώσεις (α) εἰς τὰς ἐπισημειώσεις.

2) Τὰ κανονικὰ τῆς παλ. Διαθήκης βιβλία εἶναι ταῦτα· Γένεσις, Ἔξοδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον (τὰ ὁποῖα καὶ Πεντάτευχος ὀνομάζονται), Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Κριταί, Ῥούθ, τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν (τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα Σαμουὴλ ὀνομά-

προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τελείαν ἀποδοχὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως), τὰς προφητείας καὶ τοὺς τύπους τῆς Εὐαγγελικῆς χάριτος. Ἡ νέα ⁽³⁾ φανεροῦσα τὴν πλήρωσιν τῶν προφητειῶν καὶ τῶν τύπων, καὶ κηρύττει τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγγίαν, τῆς ὁποίας ἠξιώθημεν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τί ἐστὶ Νόμος καὶ Εὐαγγέλιον.

Δικαιρεῖται πρὸς τούτους ἡ Γραφὴ εἰς Νόμον καὶ Εὐαγγέλιον· εἰς τὸν Νόμον ἀνήκουσιν ὅλοι ἐκείνοι τῆς Θείας Γραφῆς οἱ τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἀκριβῆ πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπειλεῖ νὰ κολάσῃ αὐστηρῶς τὴν παράβασιν τούτων. Διὰ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἐννοοῦνται ὅσα ἀποβλέπουσι τὰς ἐπαγγελίας τῆς Θείας χάριτος, καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ὁ οὐράνιος Πατήρ διὰ τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ Υἱόν· παραδ. χάρ. ἐκεῖνα τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα εἶπε πρὸς τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεός· «Καὶ ἐν»
 » εὐλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου
 » πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς» Γενέσ. κβ', 18. εἶναι λόγια Εὐαγγελίου. Ὁ εἰσηγητὴς καὶ διδάσκαλος τῆς ἁγίας Γραφῆς εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

ζουσιν οἱ Ἑβραῖοι), δύο τῶν Παραλειπομένων, Ἑσθρας, Νειμίας, Ἑσθέρ, Ἰώβ, Ψαλτήριον, Παραοιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστής τοῦ αὐτοῦ, Ἄσμα τοῦ αὐτοῦ, Ἠσαΐας, Ἱερεμίας (συμπεριεχομένων τῶν Θρήνων), Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, οἱ λοιποὶ δώδεκα Προφῆται ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰσηὲ μέχρι τοῦ Μαλακίου, οἱ ὁποῖοι καὶ Δωδεκαπρόφητον ὀνομάζονται. Ὅσα δὲ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τούτων, ἀγκαλὰ περιέχουσι πολλὰ ἠθικὰ ἀξιόπαινα, δὲν ἐδέχθησαν ὅμως ποτὲ ὡς κανονικὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας· ἴδε Γρηγόρ. Θεολόγ. ἐν τοῖς σίχ. περὶ τῶν Κανονικ. βιβλ. παλ. καὶ νέας, καὶ Μητροφάνην τὸν Κριτόπουλον ἐν τῇ Ὁμολογ. τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησ. κεφ. ζ'. Βλέπ. εἰς τὸ τέλος Σημ. β'.

3) Τῆς δὲ νέας τὰ κανονικὰ εἶναι ταῦτα· τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία, καὶ ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου.

διότι «Τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ
 »τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» Α'. Κορινθ. β', 11.
 Ὁργανα δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐστάθησαν οἱ Προ-
 φῆται καὶ Ἀπόστολοι, καθὼς λέγει ὁ Πέτρος β'. β', 21.
 »Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη
 »ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύμα-
 »τος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ
 »ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι».

(β) Ὅτι ἡ ἁγία Γραφή εἶναι ἀληθῶς λόγος τοῦ
 Θεοῦ· ἕνας ἀληθῆς χριστιανὸς φθάνει μόνον νὰ ἀνα-
 γνώσῃ ἢ νὰ ἀκούσῃ τὰς ἐμπεριεχομένας εἰς αὐτὴν
 ὑψηλὰς ἀληθείας, διὰ νὰ τὸ πληροφορηθῇ διὰ τῆς ἐ-
 σωτερικῆς συναισθήσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη ἐσω-
 τερικὴ συναίσθησις καὶ πληροφορία δὲν ἔχει τὴν ἴ-
 σην δύναμιν καὶ δι' ἐκείνους, ὅσοι δὲν ἀνεγεννήθησαν,
 εὐρίσκονται παρὰ ταύτην καὶ ἄλλαι ἱκαναὶ ἀποδείξεις
 εἰς βεβαίωσιν τούτου.

Ἀποδείξεις τῆς Θεϊότητος τῶν Γραφῶν.

Καὶ πρῶτον, αἱ σαφέσταται καὶ πασί-
 δηλοι τῶν προφητειῶν ἐκπληρώσεις.

Εἰς αὐτὰς ἀναφέρονται ἡ προφητεία τοῦ Πατριάρ-
 χου Ἰακώβ διὰ τὴν μέλλουσαν ἐπίγειον βασιλείαν, καὶ
 τὴν διαμονὴν ταύτης μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου
 Γενέσ. ΜΘ', 10 (4)· αἱ προφητεῖαι τοῦ Δαβὶδ διὰ τὴν
 μέλλουσαν μεταβολὴν τῶν μοναρχιῶν μετὰ τὴν προκή-
 ρυξιν τῶν μερικῶν περιστάσεων. Δαν. Β', 31. Η', 8.

4) Οὕτως ἔχει τὸ ῥητὸν εἰς τὸ Ἔδρ. «Οὐκ ἀποστήσεται οὐκί-
 τρον ἐξ Ἰούδα, καὶ νομοθέτης ἐκ μέσου τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἕως
 ἂν ἔλθῃ ὁ Σιλώ· καὶ αὐτῷ προσκόλλησις τῶν ἐθνῶν.» Τὸ Σιλώ
 οἱ ἔδδομήκοντα μετέφρασαν «ὃ ἀπόκειται» ἢ τὰ ἀποκείμενα. Ση-
 μαίνει δὲ, ὡς μὲν τινες θέλουσιν, ὁ ἀπεσταλμένος· ὡς δὲ κρίνουσιν
 ἄλλοι πιθανώτερον, ὁ εἰρηνοποιὸς, ὁποῖος ἦτον ὁ Μεσσίας, ὅστις μᾶς
 διήλλαξε μετὰ τοῦ Θεοῦ.

καθώς ἔτι καὶ διὰ τὴν ἔλευσιν καὶ τὸ πάθος (ῃ) τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν κατάργησιν τῆς νομικῆς θυσίας, Αὐτ. Θ', 24. Πρὸς τοῦτους αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἠσαΐου Β', 2. καὶ Μαλαχίου Α', 10. 11. περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεόν· καὶ ἐπὶ πᾶσιν αἱ προφητεῖαι τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων, Ματθ. ΚΔ', 2. καὶ ΚΓ', 35. Σιωπῶ ἄλλας πολλὰς προφητείας, τῶν δ-ποίων ἢ πλήρωσις εἶναι τόσον φανερά, ὥστε δύνα-ται νὰ τὸ μαρτυρήσῃ ἀναμφιβόλως ὁ σύμπας κό-σμος. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὐδεὶς, πλὴν τοῦ Θεοῦ, δύνα-ται νὰ προῖδῃ ἢ νὰ προειπῇ ὅσα μέλλουσι νὰ συμβ-ῶσι, δὲν λέγω μετὰ χρόνους ἑκατὸν ἢ περισσοτέ-ρους, ἀλλὰ μῆτε τὴν αὔριον ἡμέραν, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι ἓνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τοσαύτας προφ-ῆσεις, εἶναι Θεῖον (ῃ). Δεύτερον, ἡ ἀ γ ι ὁ τ ῆ ς τ ῶ ν δ ο γ μ ᾶ τ ω ν καὶ τ ῶ ν ἐ ν τ ο λ ῶ ν. Πόσον ἐξαιρέτως καὶ ὑψηλῶς δὲν λαλεῖ ἡ ἀγία Γραφή

5) Σημειώσται, ὅτι σαφέτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς προφῆτας προκη-ρῦττει τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ὁ Δαυὶδ. Οὕτω λέγει εἰς τὸ Ἔβρ. Δαν. Θ', 26. «Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο ἐκκο-πήσεται ὁ Μεσσίας (ἦγουν ὁ Χριστός), ἀλλ' οὐχ ἑαυτοῦ», τουτίστιν ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Τισιού-ταν σαφῆ προφητεῖαν περὶ Χριστοῦ διὰ νὰ ἀφανίσῃ, ἔσον τὸ κατ' αὐ-τὸν, ὁ Θεοδοτίων, μετέφρασεν «Ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.» Σημειῶσαι πρὸς τοῦτους, ὅτι τὸν Δαυὶδ ἀ-ναγινώσκει ἡ Ἐκκλησία ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτιώου, διὰ τὸ νὰ εὗρηκε κατὰ πολλὰ συγκεχυμένην ἐκείνην τῶν ἑβδομηκοντα εἰς τὸν αὐτὸν Προφῆτην, ἢ ὅποια μῆτε σώζεται. Ἴδε Ἱερώνυμον παρῶν. εἰς τὸν Πρωτ. Δαυὶδ. Βλέπ. εἰς τὸ τέλος Σημ. γ'.

6) Τοῦτον τὸν πρῶτον χαρακτηριστὴν τῆς Θεοῦτος τῶν Γραφῶν με-ταχειρίζεται καὶ ὁ Ὠριγένης βιβλ. 5. κατὰ Κέλσου· «Τὸ χαρακτη-ρίζον (λέγει) τὴν Θεοῖτητα ἢ περὶ μελλόντων ἐστὶν ἐπαγγελία, οὐ κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν λεγομένων καὶ ταῖς ἐκδόσεσι κρινόμενων· ὅτι Θεῖον πνεῦμα ἦν τὰ ταῦτα ἀπαγγέλλον· Ἴδε καὶ τὴν Φιλοκαλ. τοῦ βύτου, κεφ. 4.

Γραφήν και διδασκαλίαι, αἱ ὁποῖαι ὑπερβαίνουσι τὸν ἡμέτερον νοῦν, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ ἐπειδὴ « Ἄνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ » (τοῦ Θεοῦ) καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; » (9). Τρίτον, ἡ ὑπερθαύμαστος δύναμις τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ἀπόστολοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ἀδύνατοι, πτωχοὶ, ἀσθενεῖς καὶ ἐνδεεῖς, χωρὶς ὅπλα καὶ χωρὶς δύναμιν εὐγλωττίας, μὲ μόνον τὸν ἀκίβδηλον καὶ καθαρὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ ἔθνη ἀναρίθμητα. Ἐναντίον εἰς αὐτοὺς παρετάχθησαν τὰ βασιλικὰ τῶν Αὐτοκρατόρων ψήφισματα, ἀπειλαί, μαρτύρια, ὅλα τῶν φιλοσόφων ἐκείνου τοῦ καιροῦ τὰ σοφίσματα καὶ αἱ ἀπατηλαὶ δόξαι, διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὸ κήρυγμα· ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν τίποτε κατ' αὐτῶν ἀπόδειξις φανερά, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνήργει δι' αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων περιέχεται εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, καὶ συμφωνεῖ κατὰ πάντα μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν λοιπῶν ἱερῶν συγγραφέων, ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι ἀπεκαλύφθη παρὰ Θεοῦ. Πρὸς τούτοις, ἂν ἡ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων δὲν ἦτον ἐκ Θεοῦ, τίς τοὺς παρεκίνησε νὰ τὴν κηρύξωσιν ὡς Θεῖαν, καὶ νὰ πλανήσωσι τοὺς ἀνθρώπους; Τὸ κέρδος ἴσως; αὐτοὶ ἔδωκαν καὶ τὰ ἴδια τῶν ὑπάρχοντα μετὰ χαρᾶς καὶ ἐδίδαξαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴν ἐπιθυμῶσι τὸν πλοῦτον. Ἡ ἐλπίς ἴσως τοῦ νὰ ἀποκτήσωσι τιμὴν καὶ δόξαν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον; ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔπρεπε τε-

9) Ῥώμ. ιβ', 33, 34, καὶ Α', Κορινθ. β'. 16.

λείως νὰ τὸ προσμένωσιν· ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν εἶχε προειπῆ εἰς αὐτοὺς δυστυχίας καὶ θάνατον, καὶ τοὺς εἶχε στείλῃ ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Ἡ ἀπλότης, ἴσως ἤθελεν εἰπῆ τις, καὶ ἡ ἀμάθειά των τοὺς ἠπάτησε· τοικύτην ὁμως ἀμάθειαν δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ὑψηλά καὶ σοφὰ των συγγράμματα ⁽¹⁰⁾. Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐνωθῶσι, δὲν λέγω ὀλίγοι τινές, ἀλλὰ τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων εἰς τοσοῦτους αἰῶνας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, διὰ νὰ δεχθῶσιν ὁμογνώμως αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἂν ἦτον ἐπίπλαστος καὶ ψευδής; Πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν ἀδιστακτικῶς ἀληθινὴν τὴν πρότασιν ταύτην, ὅτι ἡ ἁγία Γραφή εἶναι ὁ ἀληθὴς λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐλαλήσαμεν περὶ τούτου πλατύτερον, διὰ τὸ νὰ συναποδείκνυται ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἡ ἀληθινὴ θρησκεία ⁽¹¹⁾.

§. 3. Περὶ τῆς καθ' αὐτὸ ὕλης τῆς ἁγίας Γραφῆς.

Ἡ καθ' αὐτὸ ὕλη καὶ ὑπόθεσις τῆς ἁγίας Γραφῆς εἶναι ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (α), ὅστις διωρίσθη πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς

¹⁰) Εἰ ἐναντίας εὐρίσκομεν μεγάλην σοφίαν εἰς τὰ Ἀποστολικὰ συγγράμματα· διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω κατὰ μέρος παραδείγματα ἀπὸ ὅλων τοῦ συγγραφεῖς, ἱκανὸν εἶναι νὰ στείλω τὸν φιλιανθρόπῳ εἰς τὰς σοφωτάτας διαλέξεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δημοσθένους, τοῦ Παύλου, ἐκεῖνην, λέγω, τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου μὲ τοὺς φιλοσόφους τῶν Ἀθηνῶν, Πράξ. ιζ', 22, καὶ τὴν ἄλλην μετὰ τοῦ Βασίλειος Ἀγρίππᾶ Αὐτ. ιη', 2—32.

¹¹) Τὸν τρίτον τοῦτον χαρακτῆρα τῆς Θεσιότητος τῶν Γραφῶν μεταχειρίσθη καὶ ὁ Ὀριγένης· ἂν στοχασθῶμεν (λέγει) τίνοι τρόποι εἰς ὀλίγους χρόνους «τῶν ὁμολογούντων τὸν χριστιανισμόν ἐπιβουλεύομένων, καὶ τινῶν διὰ τοῦτο ἀνακρουμένων, ἐτέρων δὲ ἀπολλούντων» κτῆσι, δεδύνηται ὁ λόγος, καίτοι γε οὐδὲ τῶν διδασκάλων ὑπερναζόντων, πανταχόσε κηρυχθῆναι τῆς οἰκουμένης, ὥστε Ἕλληνας καὶ βαρβάρους, σοφοὺς τε καὶ ἀνοήτους προθέσθαι τῇ διὰ Ἰησοῦ θεο-

δόξαν ἡμῶν (β'), ἐπηγγέλθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου (γ'), προεικηρύχθη ὑπὸ τῶν Προφητῶν (δ'), προεικονίσθη διὰ θυσιῶν καὶ τύπων (ε'), προητοιμάσθη διὰ τοῦ νόμου (ζ'), καὶ ἐκηρύχθη διὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον (η').

(α) Ἡ ἀγία Γραφή περιέχει διάφορα πράγματα, ἤγουν, ἐντολὰς καὶ νόμους, διαταγὰς διὰ τὰ ἔθνη, προφητείας, διηγήσεις Θεῶν ὀπτασιῶν καὶ θαυμάτων, ἐπαγγελίας καὶ πράξεις ἀνθρωπίνους (12). Ὁ σκοπὸς ὅλων αὐτῶν εἶναι νὰ φανερώσωσι τὴν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ βουλὴν περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοιοῦτοτρόπως μᾶς διδάσκει ὁ νόμος, ὅτι εἴμεθα πταίστα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶς προστάσσει νὰ ζητήσωμεν λυτρωτὴν, τὸν ὁποῖον προεκήρυξαν οἱ Προφῆται, καὶ προεικόνισεν ἡ νομικὴ θυσία. Αἱ διάφοροι θεοφανεῖαι καὶ θεοσημεῖαι συνήργησαν εἰς τὸ νὰ προητοιμάσωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑποδοχὴν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἢ καὶ νὰ φανερώσωσι τὰς πρά-

»σεβεία· μείζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον τὸ πρᾶγμα εἶναι λέγειν οὐ διατά-
»ζομεν, μετὰ πάσης ἐξουσίας καὶ πειθοῦς τῆς (ἴσ. περιττὸν τὸ, τῆς)
»περὶ τοῦ κρατυνθῆσθαι τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ διδάξαντος κτλ» ἴδε
Ἰερ.γ. κατὰ Κέλσου καὶ ἐν τῇ Φιλοκαλ.

(12) Δύναται τις καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀνάξη τὰ περιεχόμενα τῆς Θείας Γραφῆς εἰς τέσσαρα κεφάλαια. Πρῶτον τὰ πιστευτέα· ἤγουν, ὅσα δόγματα χρειαστοῦμεν νὰ πιστεύωμεν, τὰ ὁποῖα συνοπτικῶς περιέχονται εἰς τὸ Σύμβολον. Δεύτερον τὰ πρακτέα· ἤγουν, ὅσα πρέπει νὰ πράττωμεν διὰ νὰ σωθῶμεν, ὁποῖα εἶναι αἱ ἐντολαὶ καὶ ὅλαι αἱ νοθεσίαι, ὅσαι εὐρίσκονται εἰς τὴν Γραφήν. Τρίτον τὰς ἐπαγγελίας καὶ ἀπειλάς, αἱ ὁποῖαι ἐπικυροῦσι τὰ πρακτέα, μὲ τὸ νὰ ὑπόσχωνται εἰς μὲν τοὺς τηρητάς τῶν ἐντολῶν ζωὴν αἰώνιον, εἰς δὲ τοὺς παραβιάτας κόλασιν ἀτελεύτητον. Τέταρτον τὰ παραδείγματα· ἤγουν, ὅσα διηγεῖται διὰ τὴν διάφορον διαγωγὴν τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακῶν, καὶ διὰ τὸ διάφορον τέλος αὐτῶν, διὰ νὰ μᾶς παρακινήσῃ εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων, καὶ νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν κακίαν μὲ τὸ παράδειγμα τῶν δευτέρων.

ξίς τοῦ Χριστοῦ· Αἱ Θεῖαι ἐπαγγελίαι βεβαιούσι τὴν χάριν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς εἰς ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἡμετέρου Μεσίτου. Πλήρης ἀπὸ μαρτυρίας ταύτης τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἀγία Γραφή, ἐκ τῶν ὁποίων θέλει φέρωμεν ὀλίγας εἰς μέσον. Οὕτω λέγει Ἰωάν. Α', 46. «Ὁν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ
»Προφήται εὐρήκαμεν Ἰησοῦν», καὶ Β'. Κορινθ. α'. 20. «Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ
»οῦ, ἐν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ) τὸ ναὶ, καὶ
»ἐν αὐτῷ τὸ ἀμήν» ἤγουν, ὕλαι τῆς Θείας χάριτος αἱ ἐπαγγελίαι θεμελιούνται καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν Χριστόν.

(β) Ὅλαι αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπ' αἰῶνος· ἐξαιρέτος δὲ ἀναμεταξὺ εἰς αὐτὰς εἶναι ἡ βουλή διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν καθαρισμόν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Υἱοῦ. «Ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων· εἰς ἧς ἡμεῶν» λέγει ὁ Παῦλος Α', Κορινθ. β'. 7 (13). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ λυτρωτὴς ἡμῶν ὀνομάζεται εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν «Ἀρνίον ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (14).

Ἡ Εὐαγγελικὴ πίστις ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

(γ) Ἀνήγγειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν Ἀδὰμ, τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, μὲ ταῦτα τὰ Εὐαγγελικὰ λόγια· «Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνά μέσον σου (τοῦ ὄφρα), καὶ ἀνά μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ

13) Ἴδε καὶ Ἐβρ. α', 3.

14) Ἀποκαλύψ. γ', 8.

«τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» Γενέσ. Γ', 15 (15), ἡ ἐξήγησις τῶν ὁποίων εἶναι αὐτὴ ὁ ὄφις εἶναι ὁ διάβολος, σπέρμα τοῦ διαβόλου εἶναι ὅλοι οἱ ἀσεβεῖς καὶ διώκται τῆς ἀληθείας, καθὼς σπέρμα τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ Γαλάτ. Δ', 4. (16), Χριστοῦ δὲ σπέρμα εἶναι ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς καὶ φιλάρστοι. Ὁ Χριστὸς καταπατεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφειος, ὁπότεν καταλύη τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἀφανίζῃ τοὺς ἀσεβεῖς· ὁ ὄφις ἐξ ἐναντίας ἐκέντησε τὸν Χριστὸν εἰς τὴν πτέρναν, ὁπότεν διὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ τὸν ἐθανάτωσε σωματικῶς, καὶ ὁσάκις καταδιώκει τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· τὸ ὁποῖον μὲ ὅλον τοῦτο συμβαίνει χωρὶς βλάβην τῆς ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας. Ταύτην τὴν ἀξιόλογον ἐπαγγελίαν ἐδέχθη ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἄδὰμ (καθὼς ἔπρεπε) μετὰ χαρᾶς· καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμετέρας πίστεως κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Τοῦτο τὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν οἱ εὐσεβεῖς ἀπόγονοι τοῦ Ἄδὰμ, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Παῦλος ῥητῶς εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ιά, 2. «Ἐν ταύτῃ (τῇ πίστει) ἡ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι.» Αὕτη τῆς πίστεως ἡ ἐπαγγελία ἀνεκαινίσθη μετὰ ταῦτα πολλάκις πρὸς τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, μὲ ταῦτα τὰ λόγια· «Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς» (17). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁ-

15) Τὸ ῥητὸν εἰς μὲν τὸ Γερμανικὸν πρωτότυπον ἔχει οὕτω· «Καὶ ἔχθ. θῆσ. ἀναμίσ. σου, καὶ ἀναμίσ. τῆς γυναικ. καὶ ἀναμίσσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀναμίσ. τοῦ σπέρμ. αὐτῆς· αὐτός σου καταπατήσῃ κεφαλὴν, καὶ οὐ κεντήσῃς αὐτοῦ πτέρναν.» Εἰς δὲ τὸ Ἑβρ. «—————Αὐτός σου συντρίψει (ἢ καὶ καταπατήσῃ, καθὼς μεταφράζει ὁ Σχμίδιος) κεφαλὴν, καὶ οὐ συντρίψῃς» κ.τ. Οἱ Ἑβραῖοι. ἠρμάνευσαν τῆρήσει καὶ τῆρήσεις, τὸ ὁποῖον ὑπολαμβάνει ὁ Βόσσιος νὰ ᾖται γραφικὸν σφάλμα ἀντὶ τοῦ τῆρσει, τῆρσεις.

16) «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς κ.τ.»

17) Γενέσ. κδ', 18.

νομάζει (Ρωμ. κεφ. Δ΄) τὸν Ἀβραάμ ὄχι μόνον πιστὸν καὶ δικαιοθένητα διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀλλὰ καὶ πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων· διὰ τοῦ ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῆ, ὅτι ὅλοι οἱ χριστιανοί, ὅσοι θέλουσι νὰ δικαιωθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ λάβωσιν εἰς ὑπόδειγμα τὸν Ἀβραάμ. Ἐντεῦθεν βλέπει πᾶς ἕνας, ὅτι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἐθιμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

(δ) Διὰ νὰ φανῆ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ σαφεστέρη καὶ πλέον ἀναμφίβουλος, κηδύκησεν ὁ Θεὸς νὰ προκηρυχθῆ πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ὑπὸ διαφόρων Προφητῶν καὶ κατὰ διάφορον τρόπον. Ὅλοι αὐτοὶ ἐκήρυξαν τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δημοφώνως μὲ λόγους ὑψηλοῦς καὶ τρανωτάτους. Μὴ δυνάμενος νὰ φέρω εἰς μέσον κατὰ πλάτος τὰς προφητείας αὐτὰς διὰ τὸ πλῆθος, ἀρκουμαι μόνον εἰς τὸ νὰ σημειώσω τοὺς τόπους ἐκείνους τῆς Θείας Γραφῆς, ὅπου εὐρίσκονται, οἷον Γενέσ κβ΄, 10. (18) Ψαλμ. οά, 6. (19). Ἡσαίου Κεφ. 6΄, Κεφ. ιά, Κεφ. νγ΄, Κεφ. ξ΄, Ἱερεμ. κγ΄, 6. καὶ λά, 31. Ἰεζεκιήλ, λδ΄, 23. Δανιήλ θ΄, 24. Ὡσηέ 6΄, 18. Ἰωήλ β΄, 28. Ἀμώς 9΄, 11. Ὁβδιού στίχ. 17. Ἰωνᾶ α΄, 17. Μιχ. 6, 2. Ναοὺμ α΄, 13. Ἀβακοὺμ γ΄, 2. Σοφον. γ΄, 14. Ἀγγαίου β΄, 8. Ζαχαρ. β΄, 10. καὶ ιδ΄, 8. Μαλαχ. γ΄, 1. (20).

(ε) Οἱ ἔθνηκοι σφάζοντες διάφορα ζῶα, τὰ προσέφερον θυσίαν εἰς τὰ εἶδωλα· τινὲς δὲ προσέφερον καὶ τὰ ἴδια τέκνα, καὶ τὰ ἕκαιον· τὸ ὁποῖον φαίνεται νὰ ἔ-

(18) Ἰσ. Γενέσ. κβ΄, 10. ὅπου περὶ τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ εἶναι ὁ λόγος, ἡ ὁποία προεικόνιζε τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ.

(19) Εἰς τὸ ἔβρ. ἀριθμεῖται οβ΄.

(20) Ὁ Μαλαχίας εἶναι ὁ τελευταῖος συγγραφεὺς τῆς Παλ. Διαθ. καὶ ἀπὸ τὴν προφητείαν αὐτοῦ περὶ τοῦ Προδρόμου «Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου κ.τ.» ἄρχεται ἡ ἱστορία τοῦ Εὐαγγελίου (Μάρκ. α΄, 2.). ἐν τοῦ ὁποῖου φαίνεται ἡ ἐνότης τῆς Παλ. καὶ νέας Διαθήκης.

λαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου, ὅτι ἐγνώρισαν ἔνδον τῆς συνειδήσεως αὐτῶν νὰ ἦναι πταίσται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπληροφόρηθησαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τῆς δικαίας αὐτοῦ ὀργῆς, τὴν ὁποίαν ἐσπούδαζον νὰ ἐξιλεώσῃαι μὲ τὰς θυσίας, καὶ μὲ τὴν ἐκχυσιν τοῦ αἵματος τῶν ζώων. Μὲ ὅλον ὅπου ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι μὲ αἷμα τὰρων καὶ τράγων (κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Ἑβρ. ι, 4), διέταξεν ὁμοῦς ὁ Θεὸς διαφόρους θυσίας εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται θυσία εἶναι ἄχρηστοι εἰς τὸ νὰ καθαρῶσιν ἁμαρτίας, κατὰ τὰ εἰρημένα λόγια τοῦ Ἀποστόλου καὶ κατὰ τὸ Ἑβρ. ι, 11. ὅπου λέγει: «Καὶ πᾶς μὲν ἄρχιερεὺς ἔστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ τὰς αὐτὰς πολλακίς προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας» (τὰ ὅποια λόγια ἀποβλέπουσιν ἰδίως τὴν Ἰουδαϊκὴν θυσίαν) ἔπρεπεν ἀναγκάτως νὰ ἦναι ἄλλα αἷτια, διὰ τὰ ὅποια διέταξεν ὁ Θεὸς τὰς θυσίας.

Αἰτίαι τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν.

Δύο αἷτια τούτου εὐρίσκωμεν εἰς τὴν Γραφήν. Τὸ πρῶτον αἷτιον καὶ θεμέλιον τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν ἦτον, διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἄξιος θανάτου, καθ' ὃν τρόπον ἐθανατοῦτο καὶ τὸ προσφερόμενον εἰς θυσίαν ζῶον διὰ τὸ ὅποιον καὶ εἶχε προστάξῃ αὐτὸς ὁ Θεός: «Καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Συναγωγῆς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μύσχου» Λευϊτ. δ', 15. (21).

21) Ἴδιαι καὶ Ἑβρ. κθ', 10. 19. Ἐσήμαινον δὲ μὲ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην τῶν χειρῶν, ὅτι ἦσαν αὐτοὶ σφαγῆς ἄξιοι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. τὰς ὁποίας ἰδέχεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ θυόμενος ὑπὲρ αὐτῶν μύσχος. Ὅμοιον σχεδὸν τελετὴν ματεχειρίζοντο καὶ οἱ Αἰγύ-

Αὕτη δὲ ἡ γνώσις τῆς ἀμαρτίας ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἀνεπαισθήτως εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ λυτρωτὴν καὶ μεσίτην. Δεύτερον, ἐπειδὴ ἦσαν αἱ νομικαὶ θυσίαι τύπος τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀπέθνευε διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ὁ τύπος οὗτος ὑφίσταται εἰς τοῦτο καθὼς τὸ ἐκχυθὲν αἷμα κινεῖ πρὸς συμπάθειαν, οὕτω, καὶ πολλῶ περισσότερον τὸ ἄχραντον αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κινεῖ πρὸς οἶκτον καὶ εὐσπλαγγίαν τὸν ὀργισμένον διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα. Ἄν τὸ αἷμα τῶν ζώων δύναται νὰ καθαρῖζῃ ἀπὸ σωματικὰς ἀκαθαρσίας, πολλῶ μάλλον δύναται τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μᾶς πλύνῃ καὶ νὰ μᾶς καθαρῖσῃ ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἀμαρτίας. Οὕτω συμπραίνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ἑβρ. 9. καὶ 10. ὅπου πρὸς τοὺς ἄλλους λέγει, ὅτι «Ὁ Νόμος εἶχε «σκιάν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν »τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων» (22). Αἱ θυσίαι τῶν Ἑθνικῶν ἦσαν ὠφέλιμοι καὶ αὐταί, καθόσον ἐστάθησαν εἰς αὐτοὺς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσιν ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ βαδίσωσι τὴν εὐθείαν ὁδόν, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν δικαιοσύνην.

πιοι, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος βιβλ. 2. «Καταρίονται δὲ τὰς λέγοντας »τῆσι κεφαλῆσι· εἶσι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ »συναπάσῃ κακῶν γενέσθαι, εἰς κεφαλὴν ταύτην (τοῦ ζώου) τραπί» »σθαι ».

22) Τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος Ὁμιλ. 166. Τόμ. Β. «Αἱ μὲν θυσίαι οὐκ ἦσαν ἀρεσταὶ τῷ »Θεῷ, οὐδὲ κατὰ γνώμην γινόμεναι, ἀλλὰ κατὰ συγχώρησιν· καὶ γε» »νομέναις ἐπίθηκε τύπον κατ' εἰκόνα τῆς μελλούσης οἰκονομίας τοῦ »Χριστοῦ, ἵνα, κἄν μὴ δι' ἐκυτάς ὄσι δεκταί, κἄν γοῦν διὰ τὴν εἰ» »κόνα ὄσιν εὐπρόδεκτοι· καὶ τίθησι διὰ πάντων εἰκόνα Χριστοῦ, καὶ »σκιαγραφεῖ τὰ μέλλοντα· κἄν πρόβατον ᾖ θυόμενον, εἰκὼν τοῦ Σω» »τῆρος, κἄν βοῦς, εἰκὼν τοῦ Κυρίου, κἄν μόσχος, κἄν δάμαλις, κἄν »ἄλλο τι τῶν προσφερομένων, κἄν περιστέρω καὶ τρυγῶν, πάντα εἰς »τὸν Σωτῆρα τὴν ἀναφορὰν εἶχεν».

Τὰ δὲ λοιπὰ ἐξωτερικὰ ἔθιμα καὶ αἱ ἱεροτελεστῖαι τῶν Ἰουδαίων προεικονίζον δρατῶς τὰς ἀοράτους ἐνεργείας τῆς Εὐαγγελικῆς χάριτος. Οὕτως ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς ἐσήμαινε τὴν πνευματικὴν περιτομὴν, ἔχουν τὴν ἀποβολὴν τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἀμαρτίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἀμνὸς τοῦ Πάσχα ἦτο τύπος τοῦ ἀσπίλου ἀμνοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀπολαύσωμεν διὰ τῆς πίστεως. Ὁ χαλκοῦς ὄφρις ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰκόνιζε τὸν ἐν Σταυρῷ ἀναρτηθέντα Λυτρωτὴν, ὅστις δύναται νὰ ἰατρεύσῃ τὰ δῆγματα τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, ὅσοι βλέπουσιν εἰς αὐτὸν μετὰ πίστεως (23). Καὶ τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. Ἐντεῦθεν δὲ φαίνεται, ὅτι αἱ θυσίαι καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Ἰουδαίων ἔθιμα ἔπρεπε νὰ ἔχωσι χώραν μέχρι τῆς ἐλεύσεως μόνον τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔλαβον τὴν πληρωσιν αὐτῶν· καθὼς σαφέστατα λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι αὐτὰ ἦσαν «Μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα» Ἑβρ. 9. 10.

Πόθεν δείκνυται, ὅτι οὐδεὶς δικαιούται διὰ τοῦ Νόμου.

(ζ) Ὁ νόμος ἐδόθη βέβαια διὰ νὰ δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅστις ἤθελε τὸν πληρώσει ἐντελῶς, καθὼς λέγει Λευϊτ. ΙΗ', 5. «Ἄποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς» (24). Ἀλλ' ἐπειδὴ «Πάντες ἡμαρτον καὶ ὀστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ» Ῥωμ. Γ', 23.

23) Ἰωάν. 3. 14. 15. καὶ Ἀριθμ. 21. 8. 9. • Προτυποῦται τὸ σωτήριον πάθος ἐν τῷ ὄφρι τοῦ χαλκοῦ. Ὡς περὶ γὰρ ὁ χαλκοῦς ὄφρις ἐν δαλμα μὲν τῶν ὄφρων ἦν, οὐκ εἶχε δὲ τῶν ὄφρων τὸν ἰόν· οὕτως τὸ μονογενὴς Υἱὸς σώμα μὲν εἶχεν ἀνθρώπινον, κληῖδα δὲ ἀμαρτημάτων οὐκ εἶχε. Καὶ καθάπερ οἱ ὑπὸ τῶν ὄφρων δακνόμενοι τὸν χαλκοῦν ἀποβλέποντες ὄφιν σωτηρίας ἀπῆλκον, οὕτως οἱ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας πληττόμενοι, τῷ πάθει τοῦ Σωτήρος ἡμῶν ἀνευδοιάστως πιστεύοντες, κρείττους ἀποφαίνονται τοῦ θανάτου, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαύουσι. Θεοδώρητ. Ἐρωτήσ. 38. εἰς τοὺς Ἀριθμ.

24) Ἰδὲ καὶ Γαλάτ. 3. 12.

ἔγεινε λοιπὸν ἀνωφελὲς αὐτὸ τὸ τέλος τοῦ νόμου, καὶ ἐπομένως ἀπώλεσεν ὁ νόμος, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μᾶς δικαιώσῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Γαλάτ. γ', 11. «Ὅτι »δὲ ἐν νόμῳ οὐδαίς δικαιοῦται παρὰ »τῷ Θεῷ, δὴλον».

Εἰς τί χρήσιμος ὁ Νόμος.

Ὁ Πάνσοφος ὅμως Θεὸς ἐπενόησεν ἄλλο μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται χρήσιμος εἰς ἡμᾶς ὁ νόμος· μετεχειρίσθη δηλονότι τὸν νόμον, διὰ νὰ μᾶς προετοιμάσῃ εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὑφίσταται δὲ ἡ προπαρασκευὴ αὕτη εἰς τοῦτο, ὅτι, δπόταν ὁ νόμος δεικνύῃ εἰς ἡμᾶς, ὅτι εἴμεθα παραβάται καὶ τῆς Θείας ἀρχῆς ἐνοχοί, μᾶς χειραγωγεῖ τρόπον τινὰ πρὸς τὸν Μεσίτην ἡμῶν, τὸν Χριστόν. Εὐρίσκονται περὶ τούτου ἐναργεῖς ἀποδείξεις εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν· οὕτω λέγει Γαλάτ. Γ', 24. «Ὡς »ὁ νόμος παιδαγωγὸς ⁽²⁵⁾ ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν», καὶ Ἔβρ. ζ', 19. «Οὐδὲν γὰρ »ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ »κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν »τῷ Θεῷ». Ἐντεῦθεν ὅμως δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι δὲν εἴμεθα χρεώσται νὰ πληρώσωμεν τὸν νόμον· ἄπαυξ! Περὶ τοῦ, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ πληρωσις τοῦ νόμου, θέλει λαλήσωμεν καθεξῆς πλατύτερον.

(η) Ὅταν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐξελέξατο τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους, ἐπρόσταξεν εἰς αὐτοὺς νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, Μάρκ. 15', 15. ⁽²⁶⁾, ἤγουν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καθότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον χρεῖαν νὰ σωθῶσι διὰ τοῦ οὐρανίου τούτου Μεσίτου.

(25) Ἴδὲ Θεοδώρητον, Θεοφύλακτον καὶ Οἰκουμένιον εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ παρόντος βιβλίου.

(26) Ἴδὲ καὶ Ματθ. 28. 19. Λουκ. 24. 47. Κολοσ. 1. 23.

Ταύτην τὴν προσταγὴν ἐπλήρωσαν ἀκριβέστατα οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου· αὐτοὶ περιῆλλον ὅλην τὴν γῆν, καὶ ἀφῆκαν πανταχοῦ ἀνεξάλειπτα ἔχνη τῆς σωτηρίου πίστεως· ὥστε δικαίως καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶπε μετὰ τοῦ Δαυὶδ· «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φόβος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἴκου μένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» Ρωμ. ι, 18. (27).

§. 4. Τί ἐστὶν Ἐκκλησία;

Ἡ συνέλευσις τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἶναι καὶ λέγεται Ἐκκλησία.

Ἀγκαλὰ Ἐκκλησίαι κοινῶς ὀνομάζονται οἱ ναοὶ καὶ οἱ εὐκτήριοι οἴκοι, δια τὸ νὰ συναθροίζονται εἰς αὐτοὺς οἱ πιστοὶ εἰς τελείωσιν τῆς Θείας λατρείας· συνίσταται ὅμως κυρίως ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν συνάθροισιν ἐκείνων μόνον, ὅσοι ἔχουσιν ἀληθῆ καὶ ζῶσαν πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν (28)· καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Β', Κορινθ. ζ', 16. «Ἡμεῖς γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶντες». Περὶ ταύτης τῆς Ἐκκλησίας θέλει λαλήσωμεν πλατύτερον κατωτέρω εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

§. 5. Περὶ τῶν διαφόρων τῆς Ἐκκλησίας καταστάσεων.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐκυβερνᾶτο καταρχὰς μὲ τὰς διὰ στόματος παραδόσεις τῶν Θείων ἀποκαλύψεων (α), ἔπειτα μὲ τὸν γραπτὸν νόμον καὶ τὰς διδασκαλίας τῶν Προφητῶν (β), καὶ τελευταῖον μὲ τὸ Εὐαγγέλιον (γ).

27) Ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ψαλμ. 119. 5. Τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει γομμὴ ἀντὶ τοῦ φόβου. Ὁ Ἀκύλας κανὼν.

28) Σημαίνει κυρίως ἡ Ἐκκλησία (καθὼς καὶ ὁ Συγγραφεὺς ὀρθῶς ἐννοεῖ) τὸ συνάθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, καθίσαν οὗτοι θεωρεῖν.

(α) Εἴπομεν ἀνωτέρω (§. 3. Σημ. γ'), ὅτι ἡ Χριστιανικὴ πίστις (29) ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τοῦ κόσμου. Δὲν εἶναι λοιπὸν εἰς τὸν κόσμον, ἀρχαιότερον ἄλλο παρά τὴν πίστιν, ἣτις ἐκηρύχθη πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις κατέχει τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως (30). Αὕτη ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μία μόνη καὶ ἡ αὐτή· καὶ θέλει διαμείνῃ μέχρι τέλους τοῦ κόσμου ἡ αὐτή, καθὼς καὶ ἡ πίστις, τὴν ὁποίαν κατέχει, εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή· «*Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο ὁ αὐτὸς, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας*» (Ἐβρ. γ', 8).

Αἱ τρεῖς διάφοροι καταστάσεις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς κατάστασιν, ἔλαβε τρεῖς διαφόρους περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωσέως, ἡ δευτέρα ἀπὸ Μωσέως μέχρι Χριστοῦ, καὶ ἡ τρίτη θέλει εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον ἐκυβέρνα ὁ Θεὸς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὰς διὰ ζώσης φωνῆς ἀποκαλύψεις, τὰς ὁποίας λαβὼν ὁ Ἀδάμ παρά Θεοῦ, παρέδωκεν εἰς τοὺς ἰδίους ἀπογόνους μέχρι τοῦ Νῶε, τὸ ὁποῖον ἦτον εὐκόλον εἰς αὐτὸν διὰ τὴν μακροβιότητά του· ὡσαύτως πάλιν ὁ Νῶε τὰς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἰδίους ἀπογόνους· «*Ἐν ταύτῃ γὰρ*

ταὶ ἠνωμένοι μετὰ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, τὸν Χριστόν. Ἡ μετὰ Χριστοῦ ἔνωσις εἶναι οὐσιώδης ἴδιον τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται ποιμὴν, ὅταν αὐτὴ θεωρῆται ὡς ποιμὴν· ἀκρογωνιαίος λίθος, ὅταν αὐτὴ περιουσιάζεται μετὰ μίαν οἰκοδομήν, καὶ κεφαλὴ, ὅταν αὐτὴ λέγεται σῶμα. Ἴδε καὶ Κλημεντ. Ἀλέξ. Στρωματ. ζ'. Ἰγνάτ. πρὸς Τραλλιαν. Ἰσίδωρ. Πηλουσιώτ. ἐπιστολ. 246. καὶ Μητροπ. Κριτόπ. Ὁμολ. Ἀνατ. Ἐκκλ. κεφ. ζ'.

29) Τὸ Γερμανικὸν πρωτότυπον ἔχει Ἐκκλησία ἀντὶ τοῦ πίστεως, τὸ ὁποῖον νομίζω νὰ ἦναι σφάλμα τυπογραφικόν, ἢ παράμαμα τοῦ Γερμανοῦ μεταφραστοῦ.

30) Ὁμοίως καὶ ἐνταῦθα ἔγραψα πίστεως ἀντὶ Ἐκκλησίας διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας.

(τῇ πίστει) ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι» Ἐβρ. ια', 2. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ Θεῖαι αὐταὶ ἀποκαλύψεις ἐλησμονήθησαν καὶ ἡμελήθησαν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσῆχθη ἀντ' αὐτῶν ἡ αἰσχιστος εἰδωλολατρεια (Ἰησ. Ναυῆ κδ', 2), ἠδύοκησε πάλιν ὁ Θεὸς νὰ τὰς ἀνανεώσῃ (ὡς τὸ μόνον μέσον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων) πρὸς τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν μέχρι Μωσέως. Ἦτον δὲ ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀποκαλύψεων τούτων Εὐαγγελικὴ, ἤγουν, ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ὡς διαλλακτὴν καὶ Μεσίτην μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεόσοφος Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, συμπεραίνει λέγων, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἀπέβλεπον «εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ »τελειωτὴν Ἰησοῦν» Ἐβρ. ιβ', 2.

Διαιτὶ ἐδόθη ὁ γραπτὸς Νόμος;

(β) Αἱ μεγάλαι τῶν ἀνθρώπων ἀταξίαι, οἱ ὅποιοι εἶγον ἐκκλίνουσι παντάπασι ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν (ἀγκαλὰ καὶ τετυπωμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐκάσου), ἐκίνησαν τὸν εὐσπλαγχνον Θεὸν εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔτοιμον εἰς πτώσιν. Αὕτη ἡ βοήθεια ἦτον ὁ γραπτὸς νόμος, ὅστις περιέχει διαταγὰς καὶ κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποίους χρεωστοῦσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζῶσι, καὶ ἦτον εἰκὼν ἐναργῆς τοῦ ἀμικυρωθέντος διὰ τῆς κακίας ἐσωτερικοῦ τῆς καρδίας νόμου. Ἐξελέξατο ὁ Θεὸς τὸν ζηλωτικώτατον Μωϋσῆν, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε τὸν Νόμον, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου τὸν ἐκοινώνησεν ἀμέσως μὲν εἰς ὅλον τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ἐμμέσως δὲ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἄλλ' ἐπειδὴ μήτε ὁ νόμος οὗτος δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ χαλινώσῃ τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ κακὸν κλίσιν, ἔστειλεν ὁ Θεὸς τοὺς Προφήτας, οἱ ὅποιοι μὲ ἀπειλὰς τῆς Θεῖας ὀργῆς, καὶ μὲ μεγάλας ἐπαγγελίας ἐζήτησαν νὰ διορθώσωσι τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ αὕτη ἐστάθη ἡ δευτέρα τῆς Ἐκκλησίας περιόδος ἀπὸ

Μωσέως ἕως Χριστοῦ, ὁπόταν ἐκυβερνήτο με τὸν γραπτὸν νόμον καὶ με τὴν διδασκαλίαν τῶν Προφητῶν.

Ποῖος ἦτον ὁ θεμέλιος τοῦ Νόμου;

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ θεμέλιος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, καθὼς καὶ πάντων, ὅσοι ἔζησαν ὑπὸ τὸν νόμον. ἦτον ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ μόνη τῶν ἀνθρώπων ἐλπίς διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν σωτηρίαν· διότι λέγει ὁ Παῦλος Α΄ Κορινθ. 1, 3. 4. «καὶ πάντες (οἱ πατέρες ἡμῶν) τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον· καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός» (31).

(γ) Ἡ τρίτη τῆς Ἐκκλησίας περίοδος, ἡ μεγαλοπρεπεστάτη καὶ τελειοτάτη, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν με τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὁπόταν ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποῖου ἀρχὴ καὶ θεμέλιος ἦτον αὐτός ὁ Χριστός, ἐκηρύχθη διὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐσφραγίσθη με τὸ αἶμα ἀναριθμήτου πλήθους μαρτύρων. Θεμελιούται ἡ Ἐκκλησία, κατὰ ταύτην αὐτῆς τὴν περίοδον, εἰς τὸν ἀγιώτατον λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὑποστηρίζεται με τὰ μυστήρια τῆς χάριτος. «Οὐ γὰρ ἐστὲ ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν» λέγει ὁ Παῦλος Ῥωμ. 5, 14. καὶ δὲν βλέπομεν πλέον διὰ κεκαλυμμένων προφητειῶν καὶ σκοτεινῶν τύπων, ἀλλὰ κατοπτρίζομεθα «Ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου» Β΄ Κορινθ. 3,

31) «Ἄμα μυστικός τις καὶ ἀπαρρητός οὗτος ὁ λόγος, σφόδρα πιθανός, ἐμοὶ γοῦν καὶ πᾶσι τοῖς φιλοθέοις, μηδένα τῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας τελειωθέντων, δίχα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τούτου «τυχεῖν· ὁ γὰρ λόγος ἐπαρρησιώσθη μὲν ὕστερον καιροῖς ἰδίαις, ἐγνωρίσθη δὲ καὶ πρότερον τοῖς καθαρῶς τὴν διάνοιαν» Γρηγ. Θεολ. λέγ. κβ'. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομ. ὁμιλ. ριγ'. τόμ. 1. καὶ ὁμιλ. η'. εἰς τὸν Ἰωάν. καὶ ὁμιλ. 1. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους. (70)

18. Ἡ τελευταία περίοδος αὐτῆ θέλει διαμείνῃ μέχρι τῆς συντελείας, «Ὅταν (ὁ Χριστὸς) παραδῶ τὴν Βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν» Α'. Κορινθ. 15. 24.

§. 6.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐδιώχθη πάντοτε, καὶ θέλει διωχθῆ μέχρι τῆς συντελείας (α), ἀλλὰ δὲν θέλει ἐξαλειφθῆ ποτέ (β).

(α) Ὡς ἔλαβεν ἀρχὴν ἢ κατέχουσα τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως Ἐκκλησία, εὐθὺς ἐδιώχθη καθότι μεταξὺ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀπιστίας, μεταξὺ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀσεβείας, μεταξὺ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας ἐστάθη πάντοτε μία αἰώνιος καὶ ἄσπονδος ἔχθρα. Πρῶτος διώκτης ἐστάθη ὁ Κάιν, φονεὺς τὸν ἀθῶον αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἄβελ, Γενέσ. Δ', καὶ «Τῇ ὁδῷ τοῦ Κάιν ἐπορεύθησαν (Ἰουδ. στίχ. 11.) ὅλοι οἱ διώκται». Ἀπὸ τὸν Κάιν κατήγστο τὸ γένος τῶν ἀσεβῶν, καθὼς ἀπὸ τὸν Σὴθ οἱ εὐσεβεῖς, τοὺς ὁποίους υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἡ Γραφή, Γενέσ. 6, 4. Οἱ πρῶτοι ἐστάθησαν ἐχθροὶ ἀδιάλλακτοι τῶν δευτέρων (Αὐτ. στίχ. 11), καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ ἡ Ἐκκλησία ὁμοῦς ἐσώθη εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν. Μετὰ τὸν κατακλυσμόν, καθὼς ἐπληθύνθησαν πάλιν οἱ ἄνθρωποι, ἐπερίσσευσεν ὁ ἀριθμὸς τῶν κακῶν, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἐστάθη τὸ γένος τοῦ ἀσεβοῦς Κάμ (Αὐτ. 5', 11.). Ὁ Ἄβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ὑπέμειναν σταθερῶς πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ διωγμούς. Τὰ αὐτὰ ἔπαθε καὶ ὁ Ἄωτ ἀπὸ τοὺς Σοδομίτας, ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἀδελφοὺς, οἱ Ἰσραηλίται ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ ὁ Δαυὶδ ἀπὸ τὸν Σαοὺλ. Ὅλοι οἱ Προφῆται εὗρηκαν πνιχτοῦ ἀντιλογίας καὶ δι-

ωγμούς, και πάντες οἱ ἰσχυροὶ (32) τοῦ Ἰσραὴλ, και αὐτοὶ προσέτι οἱ ἀγιώτατοι ἄνδρες ἔτρωγον τότε τὸν ἄρτον αὐτῶν μετὰ δακρύων, και ἔπινον τὸ ποτήριον τῆς θλίψεως. Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ δίκαιον αἷμα ἤρξατο νὰ χύνεται ἀπὸ τοῦ Ἄβελ (Ματθ. κγ', 35.), και ἐτελεύτησε μετὴν αἱματοχυσίαν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ και Προδρόμου τῆς χάριτος (33). Ὅλα ταῦτα συνέβησαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς Παλαιᾶς διαθήκης· εἰς δὲ τὸν καιρὸν τῆς Νέας ἀποκαλυφθείσης χάριτος, ἀνέλαβε πρῶτος ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸν ἕγιον τοῦτον πόλεμον, και εὐλόγησε δι' ἡμᾶς τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς συντείνοντα σταυρικὰ πάθη. Ἡ ζωὴ του ἔλαβεν ἀρχὴν μετὰ τοὺς διωγμούς, ἐπέρασε μετὰ μεγάλην αἰσχύνην πενίαν και καταφρόνησιν, και ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, Ἑβρ. ιε', 2. (34). Οἱ Ἀπόστολοί του τὸν ἐμιμήθησαν ὡς διδάσκαλον, παρὰ τοῦ ὁποίου και ἐξάλλθησαν «ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων» (35) εἰς ὄλον τὸν κόσμον· και ἦσαν, καθὼς λέγουσιν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν Α', Κορινθ. δ', 9. 18. «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου —θέκτρον τῷ κόσμῳ και ἀγγέλοις και ἀνθρώποις». Ὅσοι ἀνεφύησαν ἔπειτα ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Ἀποστόλων, πληθος ἀναρίθμητον χριστιανῶν, ἔλαβον τὴν αὐτὴν τύχην. Οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων, και ὅλοι οἱ μεγάλοι τοῦ κόσμου τούτου ἐξωπλίσθησαν μετὰ πάσης δυνάμεως, διὰ νὰ τοὺς ἐξαλειψῶσι, και τοὺς ἐσφάζον ὡς πρόβατα. Δέκα μεγάλους διωγμούς ἀπαριθμεῖ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία·

32) Αἰνίττειται ἴσως ὁ Συγγραφεὺς τὸ τοῦ Δαυιδ ἢ, 24. ἢ Βασιλ. δ', (κατὰ τοὺς Ἑβδομήκ). κδ', 15.

33) Ἀγαθὰ τὸ ῥητὸν Ματθ. κγ', 25. ἀναφέρει τὸν Ζαχαρίαν, υἱὸν τοῦ Βαραχίου, ὁ Συγγραφεὺς συμπεριλαμβάνει και τὸν Προδρόμον, διὰ τὸ νὰ ἐφανεῖθῃ τελευταίος αὐτῶν κατὰ τὴν δευτέραν τῆς Ἐκκλησίας περίοδον.

34) «Ὅς ἀντὶ τῆς προκαταμένης αὐτῷ χρεῶς ὑπέμεινε Σταυρὸν αἰσχύνης, καταφρονήσεως κτλ.»

35) Ματθ. ι', 16.

πρῶτον ἐπὶ Νέρωνος (36), δεύτερον ἐπὶ Δομιτιανοῦ (37), τρίτον ἐπὶ Τραϊανοῦ (38), τέταρτον ἐπὶ Ἀδριανοῦ (39), πέμπτον ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων (40), ἕκτον ἐπὶ Σευήρου (41), ἕβδομον ἐπὶ Μαξιμίνου (42), ὄγδοον ἐπὶ Δεκίου (43), ἕνατον ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (44), δέκατον ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (45). Σπαράττεται ἡ καρδία του, ὅστις συλλογισθεῖ τὰ σκληρὰ μαρτύρια, ὅσα εἰς αὐτοὺς ἔγιναν. Τὰ ἐλαφρότερα ἦσαν, ἢ στέρησις τῆς τιμῆς καὶ τῶν ὑπαρχόντων, τὸ νὰ τοὺς πέμπωσιν εἰς τὰ μεταλλεῖα διὰ νὰ σκάπτωσι τὴν γῆν, ἢ μαστίγωσις, ἢ τομὴ τῆς γλώσσης, ἢ ἐκκοπὴ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, ἀφοῦ πρῶτον ἐξεσπῶντο οἱ ὀδόντες, καὶ ἐξωρῦττοντο οἱ ὀφθαλμοί. Τοὺς ἔρραπτον εἰς δέρματα ζώων, καὶ τοὺς ἔρριπτον εἰς τὰ θηρία διὰ νὰ τοὺς σπαράξωσι· συνέτριβον ὅλα τὰ μέλη, καὶ τοὺς ἐκρέμων ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· τοὺς ἔρραπτον εἰς ψιᾶθους, καὶ τοὺς ἔπνιγον εἰς τὰ ὕδατα· τοὺς ἔκκιον εἰς τὸ πῦρ, τοὺς ἔθαπτον ζῶντας εἰς τὴν γῆν, ἢ τοὺς ἐλιθοβόλουν· τοὺς ἐνέκλειον εἰς χαλκοῦς ἐκπεφυρωμένους βόξας· συνέτριβον ἕως καὶ αὐτὰ τὰ ὀστέων, καὶ ἐσπάραττον τὰ ἐντόσθιά των· τοὺς ἐφόνευον ἐπιχέοντες εἰς τὸ στόμα των βραπτὸν μόλυβδον ἢ πίσσαν· τοὺς κατεκρήμνιζον ἀπὸ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων, ἢ τοὺς κατέκοπτον μεληδόν· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐδειξαν εἰς αὐτοὺς πᾶν εἶδος σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας, ὅ,τι δύναται τις

36) Ὁ διαγμὸς οὗτος συνέβη κατὰ τὸ 64 ἔτος ἀπὸ Χρ. καὶ ἦτον τόσον σκληρὸς, ὥστε πολλοὶ νομίζουσι νὰ αἰνίσσεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸν Νέρωνα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντιχρίστου.

37) Ἐτ. 95.

38) Ἐτ. 111.

39) Ἐτ. 126.

40) Ἦγον Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς λεγομένου, καὶ Ἀντωνίνου τοῦ Φιλοσόφου. Ἐτ. 162.

41) Ἐτ. 202.

42) Ἐτ. 235.

43) Ἐτ. 250.

44) Ἐτ. 258. 45) Ἐτ. 302.

γὰ ἐπινοήσῃ. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ μάρτυρες ὄχι μόνον ἔδειξαν εἰς αὐτὰ τὰ μαρτύρια ἀκμυπτον σταθερότητα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπέμειναν μὲ θαυμάσιον μεγαλοψυχίαν, χωρὶς νὰ ταραχθῶσιν ἢ νὰ ὀργισθῶσιν ἐναντίον εἰς τοὺς διώκτας αὐτῶν τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόδειξις ἰσχυρὰ τῆς ἀληθοῦς ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως (46). Οὗτοι οἱ φανεροὶ διωγμοὶ διέμειναν μέχρι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου· καὶ ἀγκαλιὰ οὗτος ὁ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ προσήλυτος αὐτοκράτωρ κατήργησε τὸ περὶ τῶν διωγμῶν ψήφισμα, δὲν ἔπαυσαν μὲ ὅλον τοῦτο οἱ κρύφιοι διωγμοὶ, τοὺς ὁποίους ὑπέμειναν ἐν παντὶ καιρῷ οἱ εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς. Χωρὶς νὰ ἀναφέρω ὅσους διωγμοὺς καὶ φόνους ὑπέμειναν οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ ἄπισα ἔθνη καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἀνήφθη πάλιν ἐξυπαρχῆς πρὸ ὀλίγων ἑκατονταστηρίδων τὸ πῦρ τοῦ διωγμοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὁπόταν, εἰς τὰς ἐμφυλίους διχονοίας τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Μωάμεθ δουλώσας

(46) Σημειώσῃ, ὅτι, εἰς τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν, ὅσοι ἐπίμενον σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν, ἀνομάζοντο γενικῶς ἐσθνηκότες, οἱ ὅποιοι διηροῦντο εἰς δύο κλάσεις· οἱ πρῶτοι ἀνομάζοντο ἡμολογηταί, καὶ οὗτοι ἦσαν ὅσοι ἔπασχον ὑπὲρ Χριστοῦ διαφόρους βασάνους πλὴν τοῦ θανάτου· οἱ δεῦτεροι ἐλέγοντο μάρτυρες, τοὺς ὁποίους ἢ καταλάμβανεν ὁ θάνατος εἰς τὴν φυλακὴν ὄντας, ἢ ἐφένειον οἱ διώκται ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅσοι ἐξ ἐναντίας δὲν ἐπέμενον εἰς τὴν ἡμολογίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐλέγοντο παραπεπωκότες, ἢ ἐπταικότες πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐσθνηκῶτων. Ἦσαν δὲ καὶ τῶν παραπεπωκῶτων κλάσεις τέσσαρες· ἡ πρώτη τῶν θυσάντων, οἱ ὅποιοι ἢ ἐθυσίασαν εἰς τὰ εἰδῶλα, ἢ ἔφαγον ἀπὸ τὰ εἰδωλόβουτα ἢ δευτέρᾳ τῶν θυμιασάντων, ὅσοι ἐθυσίασαν μόνον λίθων εἰς τὰ εἰδῶλα· ἡ τρίτη τῶν λιβελλαιτικῶν, ὅσοι ἠλευθεροῦντο ἀπὸ τὸν διωγμὸν, δίδοντες λίβελλον, ἤγουν ἐγγραφον ἡμολογίαν, ὅτι δὲν εἶναι χριστιανοί, ἢ ἀγοράζοντες λίβελλον παρὰ τοῦ Ἐπάρχου περιέχοντα μαρτυρίαν, ὅτι ἐθυσαν εἰς τὰ εἰδῶλα· ἡ τετάρτη τῶν προδοτῶν, οἱ ὅποιοι, φοβούμενοι τὰς ἀπειλὰς τῶν ἔθνικῶν, ἐπρόδιδον τὰς ἱεράς βίβλους εἰς τὸ νὰ καυθῶνιν. Ἴδε Ἀδόλφον Λάμπιον ἱστορ. Ἐκκλ. Βιβλ. 2. Κεφ. 3. Ἀριθμ. 39. 40. καὶ Κυπριαν. περὶ παραπεπισόντ, σελ. 344. καὶ Ἐπιστολ. 31. καὶ ἐγέρᾳ (πρὸς Ἀντιωνιανὸν) 82.

τὴν Ἀντολικήν, ἐπολέμησε τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ἡ Δύσις ἔκυψε τὸν αὐχένα εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ Πάπα. Ἀνεφύησαν πρὸς τούτους παρὰ τοὺς προειρημένους διώκτας (τοὺς ὁποίους καὶ ἐξωτερικοὺς δύναται τις νὰ ἐνομάσῃ) ἄλλοι διώκται οἰκείοι, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, καὶ ἐσωτερικοὶ, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ Ἰωάννης, Α', Ἐπιστ. Β', 19. «Ἐξ ἡμῶν ἐξήλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν» ὁποιοὶ εἶναι οἱ αἰρετικοὶ, ὅσοι, μὲ πρόφασιν τοῦ νὰ ὑπερασπίζωσι τὴν ἀλήθειαν, καταθλίβουσι τὴν ἀλήθειαν μὲ τὰς ἀλλοκότους καὶ ὀλεθρίους αὐτῶν δόξας. Εἶναι πλήρεις ὅλοι οἱ αἰῶνες ἀπὸ τοιαῦτα τέρατα, τὰ ὁποῖα ἐσπάραξαν μάλιστα τὰ σπλάγχχνα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος ἀνεφύησαν αἱ ἐξῆς κεφαλαίωδεις αἱρέσεις: οἶον, τῶν Σιμωνιανῶν (47), τῶν Βαλεντιανῶν (48), τῶν Μοντανιστῶν (49), τῶν Μα-

47) Ἀπὸ Σίμωνος τοῦ αἰρεσιάρχου ἀνομάσθησαν δὲ καὶ Γνωστικοί. Τὰ ἀλλόκοτα δόγματα τούτων καὶ αἱ φρικῶδεις ἀθεμιτοῦργίαι ἔδωκαν χώραν εἰς τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν συκοφαντίας καὶ τοὺς διωγμοὺς. Σύγχρονοι τούτων εἶναι οἱ Ἐβριωνῖται καὶ Νικολαῖται, οἱ Καρποκρατιανοί, οἱ ὅποιοι καὶ Βορβορίται διὰ τὰς εἰσχυροῦργίας αὐτῶν ἀνομάσθησαν, καὶ ἄλλοι πολλοί· ἴδε Ἀδόλφον Λάμπιον Ἱστορ. Ἐκκλ. Βιβ. 2. κεφ. 2. Ἀριθμ. 32. 33. καὶ κεφ. 3. Ἀριθμ. 21.

48) Ἀπὸ Βαλεντίνου· οὗτος ἤμαζεν ἐτ. 124 ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔφερε τὸ ἴδιον σῶμα ἐξ Οὐρανοῦ, καὶ τὸ διήγαγε διὰ τῆς Μαρίας ὡς διὰ σωλῆνος. Σύγχρονος τούτου ἦτον ὁ Κέρδων, διδάσκαλος τοῦ Μαρκεῖως. Καὶ οὗτοι ἅπαντες ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Γνωστικῶν, καθὼς καὶ οἱ Ἀντιτάκται, οἱ Δοκῆται καὶ ἄλλοι πολλοί· ἴδε Αὐτ. Ἀριθμ. 22—24.

49) Ἀπὸ Μοντανῶ τοῦ Φρυγός, ὅστις ἔλεγεν ἑαυτὸν παράκλητον, ἠθέλει τὸν γάμον, καὶ ἄλλα πολλὰ ἐδολασφῆμι. Ἐκ τούτου καὶ μετὰ τούτων ἀνεφύησαν οἱ Πεπουζιανοί, οἱ Φρύγες, οἱ Καταφρύγες, καὶ μετὰ τούτους οἱ Πραξιανοί, οἱ Νοητιανοί, οἱ Ἄλογοι καὶ ἄλλοι πολλοί. Αὐτ. Ἀριθμ. 25. 26. Μετὰ τούτους ὁ Σαβῆλλιος, μίαν ὑπόστασιν διδάσκων ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος· καὶ Παῦλος ὁ Σκμοσατεὺς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, ψιλὸν ἄνθρωπον λέγων τὸν Χριστὸν Αὐτ. κεφ. 3. Ἀριθμ. 17. 18.

νιχαιῶν (50), τῶν Ἀρειανῶν (51), τῶν Πελαγιανῶν (52), τῶν Νεστοριανῶν (53), τῶν Εὐτυχιανῶν (54), καὶ ἄλλων πολλῶν, τὰς ὁποίας περιττὸν εἶναι νὰ ἀναφέρω κατὰ μίαν ἐκάστην· ἐπειδὴ οἱ ἐσωτερικοὶ, καθὼς καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ διωγμοὶ, θέλει μείνωσι μέχρι τῆς συντελείας, ἤγουν ἕως οὗ νὰ ἀποστείλῃ «Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς Βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός.» Ματθ. ιγ', 41. 42.

Οἱ διώκται τῆς Ἐκκλησίας εἶναι Ἀντίχριστοι.

Ἡ ἁγία Γραφή ὀνομάζει τοὺς διώκτας τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιχριστούς. Εἶναι δὲ οὗτοι ὅσοι ἀντιφέρονται εἰς

80) Ἀρχηγὸς τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐστάθη ὁ Μάνης, ὅστις ἰδογμάτιζε δύο ἀρχὰς τῶν ὄντων ἐναντίας καὶ συναΐδιους, τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὕλην, κ.τ. Περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἦσαν οἱ Ἰερακίται, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Δονατισταὶ καὶ ἄλλοι. Αὐτ. ις'. κεφ. 8. Ἀριθ. 26.

51) Ἀπὸ Ἀρείου, προσδωτέρου Ἀλεξανδρείας, κατὰ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ἐκ τούτων ἄλλοι ὀνομάσθησαν Ἀνόμοιοι, ὅποιοι ἦσαν οἱ Ἀετιανοὶ, Εὐνομιανοὶ, καὶ Εὐδοξίανοι, καὶ ἄλλοι Ἡμιπριανοὶ. Μετὰ τούτους ἦσαν οἱ Μακεδονιανοὶ, οἱ Ἀπολλιναρισταὶ, καὶ ἄλλοι πολλοί. Αὐτ. κζ', 33.

52) Ἀπὸ Πελαγίου· οὗτος ἠρνεῖτο τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα κ.τ. Ἐκ τούτου καὶ οἱ Ἡμιπελαγιοὶ. Αὐτ. κεφ. 6. ἄρ. 22. 23.

53) Ἀπὸ Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος ἐλεγε τὴν Παρθένον Χριστοτόκον καὶ οὐχὶ Θεοτόκον, Αὐτ. 2.

54) Ἀπὸ Εὐτυχοῦς Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως· ὅστις ἐλεγε, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μὲν ἐκ δύο φύσεων, ὅχι ἕως ἐν δυοὶ φύσεσιν, ἤγουν ὅτι ἦσαν δύο φύσεις πρὸ τῆς ἐνώσεως, μετὰ δὲ τὴν ἐνωσιν μετεβλήθη ἡ σὰρξ εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ λόγου. Ἐκ τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐφύθησαν οἱ Ἀκέφαλοι, οἱ Μονοφυσίται, οἱ Θεοσασχίται, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβίται, οἱ Μαρωνῖται, οἱ Μονοβελῆται. Μετὰ τούτους ἐγεννήθησαν ἄλλοι πολλοὶ καὶ διάφοροι, τοὺς ὁποίους, ὅστις θέλει, δύναται νὰ ἰδῇ παρὰ τῷ εἰρημένῳ Ἀδόλφῳ Λαμπέρῳ Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. 2. καὶ παρὰ Θεοδωρήτῳ Ἐπιφανίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς Ἐκκλησ. Συγγραφεῖσι.

τὸν Χριστὸν, Ἰωάν. Α', 2. 18⁽⁵⁵⁾, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κακία θέλει περισσεύει, ὅσον ἐγγίζει ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως. Ἡ σοφὴ τοῦ Θεοῦ Πρόνοια συγχωρεῖ τοὺς διωγμοὺς, διὰ νὰ φανερωθῶσιν οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ· καθότι ἡ ἀυστηρότης τῶν διωγμῶν φανερόνει τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως, παρακινεῖ τοὺς λοιποὺς εἰς μίμησιν, καὶ διπλασιάζει τὸν μισθὸν αὐτῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· αἱ Αἱρέσεις δὲ πάλιν καὶ τὰ σχίσματα φανεροῦσι μᾶλλον ἐκείνους, ὅσοι ἐπιμένουσιν ἐδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι εἰς τὴν ἀλήθειαν, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, Α', Κορινθ. ιά, 19. «Δεῖ γὰρ καὶ αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν.» Ἀλλ' οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται! καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παρακαλῶμεν ἀδιαλείπτως τὸν οὐράνιον Πατέρα, νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς πειρασμὸν, καὶ νὰ ἐκρίζωσῃ κατὰ μικρὸν ὅλα τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς Αἱρέσεις, διὰ νὰ μὴ φαρμακευθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ αὐτὰς, καὶ μάλιστα εἰς τούτους τοὺς ἐπικινδυνοτάτους καιροὺς, ὅπου βλέπομεν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι μεμερισμένος εἰς διαφόρους Αἱρέσεις.

(6) Ὁ μόνος σκοπὸς τῶν διωκτῶν ἦτο τὸ νὰ ἐξολοθρεύσωσι τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι θεμελιωμένη εἰς αὐτὸν τὸν Ἰδιον, ὡς εἰς πέτραν, κατὰ τῆς ὁποίας «Πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι» Ματθ. ς', 18, διὰ τοῦτο δὲν ἐδυνήθησαν, μῆτε θέλει δυνηθῶσι νὰ τὸν ἐπιτύχωσι.

§. 7.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες συνέθηκαν ἐν συνόψει ὅλας τὰς σωτηριώδεις ἀληθείας, ὅσαι περιέχονται εἰς τὰ Θεῖα βιβλία, καὶ πιστεύονται ὡς ἀληθεῖς ὑπὸ

(55) «Παιδιά, ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ, καὶ καθὼς ἠκούσατε, ὅτι ὁ Ἄντιχριστος ἔρχεται, νῦν Ἄντιχριστοὶ πολλοὶ γηγόνασιν· ὅθεν γινώσκωμεν, ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν.»

τύτερον, καὶ νὰ πιστεύεται ὑπὸ πάντων ἀδιστακτως, καθόσον περιέχει τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐλπίδος· καὶ δὲν ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας, ὅστις ἐν μόνον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου ἰσχυρογνωμόνως ἀποξήριψη.

§. 9. Τί ἐστὶ πίστις;

Ἄρχεται δὲ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτὴν (α), ἣτις ὑφίσταται εἰς τὴν ἐγκάρδιον ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου (β).

(α) Ἄρχεται τὸ Σύμβολον εὐλόγως ἀπὸ τὴν πίστιν· διότι μόνη ἡ πίστις διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ διαλλαγῇ μετὸν Θεόν, καὶ καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, Ἐβρ. ια', β. «Χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαρεσῆσαι (τῷ Θεῷ)».

(β) Διὰ τῆς λέξεως Εὐαγγέλιον ἐννοεῖται, καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἡ εὐφρόσυνο; διδασκαλία τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ

πρώτου ἀπὸ τοῦς ὑπεναντίους διὰ τοῦ συμβόλου, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ οἱ ἀληθεῖς διακρίνονται ἀπὸ τοῦς ἐχθροῦ τοῦ Χριστοῦ, ἢ καὶ ἀπὸ τοῦς ὑποκριτὰς καὶ ψευδαδέλφους, διὰ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἐλέγεται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν «Κατὰ μόνην τὴν ἁγίαν παρασκευὴν τοῦ Θείου πάθους εἰς τὸν καιρὸν τῶν γινομένων κατηχῆσεων ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου,» καθὼς λέγει Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστ. Ἐκκλησιαστ. Ἱστορ. βιβλ. 2. Ἐπιτετα διορίσθη νὰ λέγεται κατὰ πᾶσαν σὺναξιν ὑπὸ Τιμοθέου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντ. (ἰδ. αὐτ.), ὅστις ἤκραζεν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Ἀυτοκράτορος, ἐν ἔτει 515. Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι «Ἡ ἁγία παρασκευὴ τοῦ Θείου πάθους» δὲν σημαίνει (ἂν δὲν λανθάνωμαι) τὴν ἰδίως λεγομένην μεγάλην παρασκευὴν, ἀλλὰ τὴν μεγάλην πέμπτην, ἣτις δύναται νὰ ὀνομασθῇ παρασκευὴ τοῦ πάθους, ὡς προπαρασκευὴ δῆθεν καὶ παραμονὴ τοῦ πάθους. Τοῦτο δὲ συνάγεται καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα λόγια τοῦ ἱστορικοῦ· «Τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου κατηχῆσεων», αἱ ὁποῖαι κατηχῆσεις ἐγίνοντο τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ κατὰ τὸν 46. κανόν. τῆς ἐν Ἀποδικταίᾳ Συνόδου.

Θεοῦ καὶ μεσίτου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πιστεύει, ὅστις δέχεται ταύτην τὴν διδασκαλίαν με καρδίαν μετανοοῦσαν· συγκαταριθμείται δὲ με τοὺς ἀπίστους, ὅστις τὴν ἀποβάλλει. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὑψηλῆς ταύτης διδασκαλίας ὀνομάζεται πίστις· ἐπειδὴ δὲν καταλαμβάνομεν αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν με τὴν δύναμιν τοῦ φυσικοῦ λόγου (ὡς εἰδείχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τούτου τοῦ μέρους), ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ὅταν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν λέγῃ πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητάς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται» Μάρκ. ις', 15. 16. φανερόναι με τοῦτο, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἡ πίστις, καθὼς ἡ ἀποβολὴ τούτου εἶναι ἡ ἀπιστία.

Τί εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν;

Ἀπαιτοῦνται δὲ ἀναγκαίως εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου, ἤγουν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, δύο. Πρῶτον, τὸ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι εἶναι ταλαίπωρος καὶ πτωχὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὑπόκειται εἰς τὴν δικαίαν αὐτοῦ ὀργὴν, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ δικαιωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῆς δικαίας αὐτοῦ κρίσεως· διὰ τοῦτο ὁ Πρόδρομος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (Ματθ. γ', 2.), καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ (Αὐτ. γ', 17.), καὶ ὁ Ἀπόστολος αὐτοῦ Πέτρος (Πράξ. 6', 28), ἄρχονται τοῦ κηρύγματος με ταῦτα τὰ λόγια «Μετανοεῖτε». Δεύτερον, τὸ νὰ δεχθῆ ἀδιστακτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ νὰ πιστεύσῃ βεβαίως, ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Αὐτρωτὴς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ εἰς τοῦτο ὑφίσταται ἐξαιρέτως ἡ οὐσία τῆς Εὐαγγελικῆς πίστεως· καθὼς περὶ τούτου πληρέστατα μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου· οὕτω λέγει Ρωμ. γ'. 22. «Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ

»διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας
 »τοὺς πιστεύοντας.» τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ εἰς ὄλον τὸ
 ἐπόμενον κεφάλαιον, καὶ Γαλάτ. 6', 16. «Ἡμεῖς εἰς
 »Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεῦσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πί-
 »στεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου».

Περὶ δικαιοῦσης πίστεως.

Αὕτη ἡ πίστις ὀνομάζεται ἡ δικαιοῦσα πίστις· κα-
 θότι δι' αὐτῆς δικαιούται ὁ ἄνθρωπος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
 καὶ χωρὶς ἔργων νόμου, καθὼς διδάσκει ὁ Παῦ-
 λος, Ῥωμ. 14, 6. Ἐπιπρὸς τίνε τρόπῳ δύνανται τὰ ἀν-
 θρώπινα ἔργα νὰ δικαιώσωσι τὸν ἄνθρωπον, ὁπότεν
 οὗτος δὲν δύναται νὰ δικαιωθῆ, πᾶρξ' ἀφ' οὗ πρῶτον
 ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι πταίστης καὶ τῆς Θείας ὀργῆς ἄ-
 ξιος; Εὐθύς ὅμως, ἀφ' οὗ δικαιωθῆ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς
 πίστεως, χρεωστῆ νὰ δείξῃ τὴν ἰδίαν πίστιν διὰ τῶν
 ἔργων, καὶ νὰ φυλάξῃ τὴν ἀποκτηθεῖσαν δικαίωσιν διὰ
 τῆς τηρήσεως τῶν Θείων ἐντολῶν· διότι ἡ πίστις πρέ-
 πει νὰ ἦναι «Δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη» κατὰ τὸν Ἀ-
 πόστολον Γαλάτ. 5, 6 (58).

58) Ἡ δικαιοῦσα πίστις εἶναι πληροφορία, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς
 εἶναι ἀναγκαῖος, δύναται, καὶ θέλει νὰ μᾶς σώσῃ, ἔταν ἡμεῖς τὸν
 ζητήσωμεν μὲ πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα· καθόσον αὕτη ἡ πληροφορία
 μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ νὰ τὸν ζητήσωμεν αὐτὸν μόνον καὶ ὄλον. Ἡ
 τοιαύτη πίστις ὀνομάζεται πρὸς τούτοις πίστις ζῶσα καὶ πίστις σώ-
 ζουσα, καὶ κυριεύει (καθὼς λέγει ὁ ἡμέτερος Συγγραφεὺς) τὸν νοῦν
 καὶ τὴν καρδίαν. Ἴδε Πράξ. 13, 37. Ῥωμ. 1, 10. καὶ ἰδ', 5. Εὐρίσκο-
 ται παρὰ ταύτην τὴν πίστιν καὶ ἄλλαι τρεῖς πίστεις εἰς τὴν Γρα-
 φήν. Ἡ πρώτη λέγεται ἱστορικὴ πίστις ἢ καὶ νεκρά· αὕτη εἶναι ἡ
 γνῶσις τῆς ἀληθείας τῶν περιεχομένων εἰς τὴν Θεῖαν Γραφήν, χω-
 ρὶς νὰ ἔχῃ κἀμίαν ἐπιβρῶην σωτήριον εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀν-
 θρώπου· τοιαύτη ἦτον ἡ πίστις ἐκείνων τῶν ἀρχόντων, οἱ ὅποιοι,
 ἀγκαλὰ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, δὲν τὸν ὁμολόγουν ὅμως διὰ
 τοὺς Φαρισαίους, «Ἴνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γίνωνται κτλ.» Ἰωάν. 10',
 42, 43. Ἡ δευτέρα λέγεται πίστις πρόσκαιρος, ἢ πίστις τῶν καιρῶν,
 καθὼς τὴν ὀνομάζει ὁ θεολόγος Γρηγόριος, καὶ αὕτη εἶναι μία γνῶ-

Τί ἐστὶ ζῶσα πίστις;

Μία τοιαύτη πίστις ἐνομάζεται ζῶσα πίστις· ἐπειδὴ ὁ σπινθὴρ τῆς ἀνυποκρίτου πίστεως ἀναζωπυροῦται μὲ τὴν συνεχῆ προκοπὴν εἰς τὴν ἀρετὴν. Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος δὲν ὁμολογήσῃ τὴν ἰδίαν ἀθλιότητα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μήτε θέσῃ ὅλην τὴν ἐλπίδα καὶ πεποίθησιν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ἢ δὲν διάγῃ ζωὴν χριστιανικὴν, τοῦ τοιούτου ἡ πίστις εἶναι νεκρὰ, καθ' ὑπόκρισιν, καὶ ματαία.

Ποία εἶναι νεκρὰ πίστις;

Ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι ἡ πίστις κυριεύει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αἰχμαλωτίζει «Πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ» Β', Κορινθ. α', 5. καὶ ὅστις πιστεύει, καθὼς ὁ Παῦλος, δύναται νὰ λέγῃ, ὡσπερ ἐκεῖνος: «Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ πικρῶντος ἐκυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ» Γαλάτ. 6', 20.

Ἡ πίστις ἔχει χώραν εἰς μόνην τὴν παροῦσαν ζωὴν.

Ἡ πίστις μένει μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, κατὰ

αἰς τῶν Εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν, ἡ ὁποία φαίνεται ζῶσα, χωρὶς νὰ ἦναι τῇ ἀληθείᾳ· τοιαύτη εἶναι ἡ πίστις ἐκείνων, ὅσοι «Μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται» Λουκ. 4', 13. Ἡ τρίτη λέγεται πίστις τῶν σημείων, καὶ αὐτὴ εἶναι μία γυνῶσις, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ ποιῆσῃ θαύματα, καὶ ποιεῖ ὅταν θέλῃ, ἢ ἰδιαίτερον, ὅτι θέλει νὰ μᾶς μεταχειρισθῇ ὄργανα τῆς θαυματουργίας, ἢ καὶ ὅτι τὸ θαῦμα θέλει εἶναι πρὸς ἡμετέραν ὠφέλειαν· τοιαύτην πίστιν ζητοῦσιν οἱ Ἀπόστολοι παρὰ τοῦ Χριστοῦ, «Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν» Λουκ. 17', 5, 6. καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς τοὺς ἐνειδίξει ὁ Χριστὸς Ματθ. 17', 20. τοιαύτη ἦτον καὶ ἡ πίστις τοῦ Ἐκατοντάρχου Ματθ. 4', 8. καὶ τῶν προσεγγικάντων τὸν παραλυτικόν, Αὐτ. 8', 2. Μήτε ἡ πίστις αὕτη δὲν εἶναι πάντοτε ἠνωμένη μὲ τὴν δικαιοῦσαν πίστιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν δέκα λεπρῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ ἐννέα, ἀγκαλὰ εἶχον τὴν πίστιν τῶν σημείων, δὲν ὑπέστρεψαν ὅμως «Δοῦναι δόξην τῷ Θεῷ» Λουκ. 17', 18. Ἰδε καὶ Α', Κορινθ. 13', 2.

τὰ λόγια τοῦ Παύλου, καὶ δὲν ἔχει χώραν εἰς τὴν μέλ-
λουσαν· ἐπειδὴ τότε θέλει ἰδῶμεν τὸν Θεὸν πρόσω-
πον πρὸς πρόσωπον, καὶ θέλει μᾶς καταφωτίσει
ἕλη τῆς δόξης αὐτοῦ ἢ λαμπρότης Α΄, Κορινθ. ιγ', 12.
13. Πρέπει νὰ σημειώσῃ πᾶς ἕνας, καὶ νὰ ἐνθυμῆται κα-
λῶς ὅσα εἶπομεν ἐνταῦθα περὶ πίστεως· διότι εἰς τὴν
πίστιν θεμελιούται ἕλος ὁ Χριστιανισμός.

§. 10. Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἡ ἐνδοξος Εὐαγγελικὴ πίστις μᾶς διδάσκει,
ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἷς κατ' οὐσίαν (α) ἐν τρισὶ προ-
σώποις· καὶ ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος,
ὁ δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ τῶν αἰώνων ἀρρήτως ἐκ
τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται
παρ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς· καὶ ὅτι πρέπει νὰ λα-
τρεύωνται, καὶ νὰ προσκυνῶνται μὲ τὴν αὐτὴν ἀ-
μέριστον προσκύνησιν καὶ λατρείαν (β).

(α) Ἀγκαλὰ μόνος ὁ φυσικὸς λόγος καταλαμβάνει
ὅτι εἶναι εἷς καὶ μόνος Θεός, καθὼς ὁμοίως γνωρίζε-
ται καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ιδιότητας, μᾶς τὸ διδάσκει ὁμοίως
καὶ ἡ πίστις· ἐπειδὴ ἡ πίστις δὲν εἶναι ποτὲ ἐναντίον
εἰς τὸν ἐρθὸν λόγον. Ἡ φυσικὴ γνῶσις περὶ Θεοῦ δια-
φέρει ἀπὸ τὴν διὰ πίστεως γνῶσιν· καθότι ἡ μὲν πρώτη
ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν ἀπόδειξιν, τὴν ὁποίαν ἡ κρίσις
ἡμῶν εὐρίσκει εἰς τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων, ἡ δὲ
δευτέρα θεμελιούται εἰς τὸν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ λόγον. Ἡ
διὰ πίστεως γνῶσις εἶναι ἡ τελειότατη, καὶ δὲν ὑ-
πέκειται εἰς οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν· καὶ εὐκολώτερον ἤ-
θελε μᾶς ἀπκτήσωσιν οἱ σφρέστατοι καὶ ἰσχυρότατοι
τῶν ἀνθρώπων συλλογισμοὶ, παρὰ νὰ ψευσθῆ ὁ λόγος
τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα ἔπρεπε νὰ ἀποδείξω τὴν ὑπαρξιν τοῦ
Θεοῦ, καὶ νὰ λαλήσω πλατύτερον περὶ τῶν ιδιοτήτων
αὐτοῦ· ἄν δὲν εἶχεν ἐμιλήσω ἀρκετὰ περὶ τούτων εἰς τὸ
πρῶτον μέρος, ἀπὸ §. 2. μέχρι §. 5.

(β) Ἡ ἁγία πίστις ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς τὸ ὕψη-
 λον τῆς ἁγιωτάτης Τριάδος μυστήριον ἡγουν, ὅτι ὁ
 Θεὸς κατ' οὐσίαν εἶναι εἷς καὶ μόνος ἐν τρισὶ προ-
 σώποις Θεοῖς ὁ Πατήρ, Θεὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς καὶ τὸ ἅγιον
 Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὁμῶς τρεῖς Θεοὶ, ἀλλ' εἷς Θεός, διότι
 καὶ μία μόνη οὐσία. Κύριος ὁ Πατήρ, Κύριος ὁ Υἱὸς,
 Κύριος καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὁμῶς τρεῖς Κύ-
 ριοι, ἀλλ' εἷς Κύριος. Παντοδύναμος ὁ Πατήρ, Παντο-
 δύναμος ὁ Υἱὸς, Παντοδύναμον τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν
 εἶναι ὁμῶς τρεῖς Παντοδύναμοι, ἀλλ' εἷς Θεὸς Παντο-
 δύναμος. Πιστεύω εἰς Θεὸν τὸν Πατέρα, πιστεύω εἰς
 Θεὸν τὸν Υἱόν, πιστεύω εἰς Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν
 εἶναι ὁμῶς τρεῖς πίστεις, ἀλλὰ μία μόνη πίστις. Λα-
 τρεύω Θεὸν τὸν Πατέρα, λατρεύω Θεὸν τὸν Υἱόν, λα-
 τρεύω Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὁμῶς τρεῖς λα-
 τρεῖαι, ἀλλὰ μία μόνη λατρεία, μία τιμὴ, μία προς-
 κύνησις, μία δόξα τῆς ἁγίας Τριάδος. Ὁ Πατήρ δὲν
 ἐκτίσθη, μήτε ἐγεννήθη· ὁ Υἱὸς δὲν ἐκτίσθη, ἀλλ' ἐ-
 γεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μήτε ἐ-
 κτίσθη, μήτε ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ
 Πατρὸς. Ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐξ ἀ-
 δίδου, καθὼς καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 εἶναι ἐξ ἀδίδου. Ὁ ἡμέτερος νοῦς δὲν δύναται νὰ κα-
 ταλάβῃ τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἀ-
 δυνατεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος· ὅθεν πιστεύω ἀπλῶς καὶ χωρὶς ἐρεύνης, καὶ
 ἀκολουθῶ μὲ βαθύτατον σέβας τὴν ἀλήθειαν τῆς Θείας
 Ἀποκαλύψεως. Τοῦτο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον κειρομυ-
 μένα μυστήρια· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μᾶς κατα-
 πείθει περὶ τούτου μὲ ἰσχυρὰς ἀποδείξεις· ἐπειδὴ βα-
 πτιζόμεθα «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ,
 καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» Ματθ. κή, 19. Ὅταν ὁ Σω-
 τὴρ ἡμῶν ἐβαπτίζετο, ἐμαρτύρησεν ὁ οὐράνιος Πατήρ
 περὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ (ὅστις ἐπλήρωσε τὸ ἔρ-
 γον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς), καὶ κατέβη

τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἶδει περιστερᾶς, καὶ τὸν ἐπε-
 σκίασε. Ματθ. γ', 16. 17. Ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἰωάνν. Εὐ-
 αγγελίῳ κεφ. ιε', 26. λέγει ὁ Σωτὴρ· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ
 »ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς,
 »τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπο-
 »ρεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.» Πρόσθετες, ὅτι
 καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Γραφῆς
 τόπους, ἀποδίδονται εἰς τὸν Γίδν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς
 τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὄνομα, ἡ τιμὴ, ἡ σοφία, ἡ δύ-
 ναμις, καὶ ὅσαι ἄλλαι ιδιότητες προσήκουσιν εἰς μόνον
 τὸν Θεόν. Δὲν πρέπει πρὸς τούτοις νὰ θαυμάζωμεν, ἀ-
 νίσως τὸ ὑψηλὸν τοῦτο μυστήριον δὲν ἦναι καταλη-
 πτὸν εἰς ἡμᾶς· ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη καὶ γνῶσις ἡμῶν
 εἶναι περικλεισμένη εἰς ὅρια τόσον στενὰ, ὥστε πρέπει
 νὰ ὁμολογήσωμεν μὲ τὸν Σολομῶντα τὸ «Καὶ μόλις
 »εἰκάζομεν τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ τὰ ἐν χερσὶν εὐρίσκομεν
 »μετὰ πόνου· τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασε; βουλήν
 »δέ σου τίς ἔγνω; εἰμὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν, καὶ ἔπεμ-
 »ψας τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων;» Σοφ. θ', 16.
 47. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅμως διὰ κατηγορίαν καὶ
 ἡσυχίαν ἡμῶν ὑπόσχεται νὰ φωτίσῃ τὸν ἡμέτερον νοῦν
 εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν διὰ μιᾶς τελείας καὶ ζώσης γνῶ-
 σεως. Εἴτι βλέπομεν νῦν ἀμυδρῶς καὶ ὡς ἐν αἰνίγματι,
 θέλει τὸ ἰδῶμεν τότε σαφῶς καὶ ἀνακεκαλυμμένως,
 καὶ θέλει εὐφρανθῶμεν, λαμβάνοντες τὴν ἐντιμον ἀμοι-
 βὴν διὰ τὴν ὑπομονὴν τῆς ἡμετέρας πίστεως· «Ἄρτι γι-
 »νώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ
 »ἐπεγνώσθην» Α'. Κορινθ. ιγ', 12. «Οἶδμεν δὲ ὅτι, ἐὰν
 »φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· ὅτι ὀφόμεθα αὐτὸν,
 »καθὼς ἐστι» Α', Ἰωάν. γ', 2.

§. 11.

Ἄ ἑν τρισὶ προσώποις προσκυνούμενος Θεὸς
 ἔκτισε τὸν παρόντα κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐ-
 τῷ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα.

Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὄσα ἀναφέρονται εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλαλήσαμεν ἀνωτέρω (Μέρ. α. §. 6.) Ἔμεινε λοιπὸν ἐνταῦθα νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν ἀοράτων, ἧγουν τῶν Ἀγγέλων (89).

Ἄγγελοι ἀγαθοὶ καὶ πονηροί.

Εἶναι δὲ δύο εἶδη Ἀγγέλων, τοῦτέστιν ἀγαθοὶ καὶ πονηροί. Οἱ ἀγαθοὶ Ἀγγελοὶ ἀπολαύουσι διηνεκῶς τὸ λαμπρὸν πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, τοῦ καθαρωτάτου Πνεύματος· «Διὰ πικρῆς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς—» τοῦ ἐν οὐρανοῦς» Ματθ. ιη', 10. Αὐτοὶ ποιοῦσι τὸ θε-

89) Ὁ Μωϋσῆς σιωπᾷ τὴν δημιουργίαν τῶν Ἀγγέλων, ἢ τὴν ἀναφέρει (καθὼς θέλουσι τινές) συνεπτυγμένως καὶ ἐν παρόδῳ, Γένεσ. Β', 1 (ἔπυ τὸ Ἔθρ. ἔχει δύνამις ἢ στρατιὰ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῶν ἑβδομήκοντα)· διότι ὁ σκοπὸς του ἦτον νὰ διηγηθῆ τὴν δημιουργίαν τῶν ὁρατῶν καὶ φαινομένων κτισμάτων· ἴδε Χρυσόστομ. εἰς Ψαλ. η', 4. καὶ Ἰσίδιον Μοναχὸν παρὰ τῷ Φωτίῳ βιβλιοθ. κώδ. 222. σελ. 597. ἢ (καθὼς θέλουσι ἄλλοι) διὰ νὰ μὴ δόσῃ ἀφορμὴν εἰδωλολατρίας εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Γινώσκων (λέγει ὁ Ἱερὸς Ἀθανάσιος Ἐρωτ. 4. πρὸς Ἀντιοχ.) ὁ Θεὸς τὸ φιλεῖδωλον καὶ πολύθητον τῶν ἀνθρώπων, καὶ μά-» λιστα τῶν Ἰουδαίων, τοῦτου χάριν ἀπέκρυψεν ἐν τῇ Γένεσιν τὸν περὶ τῶν Ἀγγέλων λόγον, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὺς θεοποιήσωσιν ὡς θεοὺς.» ἴδε καὶ Θεοδώρητον ἐρωτήσ. 2. εἰς τὴν Γένεσ. καὶ Χρυσόστομ. ὁμιλ. α, εἰς τὴν Γένεσ. Περὶ δὲ τοῦ πότε ἐκτίσθησαν οἱ Ἀγγελοὶ εἶναι διάφοροι αἱ γνώμαι τῶν θεολόγων. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς λέγει νὰ ἐκτίσθησαν πρὸ τῶν ὕλικῶν καὶ ὁρατῶν τούτων κτισμάτων (λόγ. 38). Σύμφωναι μὲ τοῦτον εἶναι ὁ Βασίλειος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν Δυτικῶν πατέρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τινές τὸ συναγοῦσιν ἐκ τοῦ Ἰῶδ Κεφ. λη', 7. Ἀρναίται τοῦτο ὁ Θεοδώρητος (ἐρωτήσ. 4. εἰς τὴν Γένεσ.), ἧγουν ὅτι συνάγεται ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἰῶδ, καὶ θέλει, ὅτι ἐκτίσθησαν σὺν οὐρανῷ καὶ γῆ, τοῦτέστι τὴν πρώτην ἡμέραν. Τὸ αὐτὸ δοξάζει καὶ ὁ Ἐπιφάνιος Αἰρέσ. 65. σελ. 264. ὁ ὁποῖος μὲ ὅλον τοῦτο σπουδάζει καὶ αὐτὸς νὰ τὸ συστήσῃ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ῥητοῦ. Ἄν ἦναι συγκεχωρημένον νὰ εἰπῶμεν καὶ τρίτην γνώμην, πρέπει νὰ σημειώσωμεν πρῶτον ὅτι ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἰῶδ (καθὼς λέγει ὁ Θεοδώρητος) δὲν συνάγεται τίποτε περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐκτίσθησαν οἱ Ἀγγελοὶ, ἐκτὸς εἰμῆ, ὅτι τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἦσαν Ἀγγελοὶ· δεύτερον, ὅτι εἶναι ἀσφαλέστερον τὸ νὰ ἀπίχη τις εἰς ὄσα δὲν

λημα τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. ρδ', 21.), καὶ στέλλονται εἰς διακονίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;» Ἐβρ. α', 14. Οἱ πονηροὶ Ἄγγελοι ἐκτίσθησαν μὲν καὶ αὐτοὶ ἀγαθοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀπώλεσαν δὲ διὰ τῆς προαιρετικῆς αὐτῶν πτώσεως τὴν ἀγιότητα, τὴν ὁποίαν εἶχε μεταδώσει εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς, ὅταν τοὺς ἐκτίσει, καὶ μετέβησαν ἀπὸ τῆς εὐδαιμονεστάτης εἰς τὴν ἀθλιεστάτην κατάστασιν· «Ἄγγελους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἐκυτῶν ἀρχὴν, ἀλλ' ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν» Ἐπιστ. Ἰουδ. στίχ. 6. Οὗτοι οἱ ἄθλιοι, διὰ τὸ νὰ στερηθῶσι πάσης ἐλπίδος, σπουδάζουσι νὰ ἐλαφρώσωσι τὴν δυστυχίαν αὐτῶν μὲ τὸ νὰ πλανῶσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀγωνιζόμενοι νὰ τοὺς σύρωσι διὰ τῶν πειρασμῶν εἰς τὴν αὐτὴν δικαστροφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐκατήντησαν, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (Ἐπιστ. α', 5. 8.) «Ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρούμενος, περιστατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ» ὁ δὲ Χριστὸς λέγει· «Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» Ματθ. ιζ', 21.

§. 12.

‘Ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ τὸν παρ’ αὐτοῦ κτισθέντα κόσμον, καὶ κυβερνεῖ τὰ πάντα πανσόφως.

Περὶ τῆς Προνοίας τοῦ Θεοῦ ἐλαλήσαμεν ὡσαύτως εἰς τὸ Α'. Μέρους· ἐπαναλαμβάνομεν ὁμῶς ἐνταῦθα τὰ εἰρημένα, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι καὶ ἡ πίστις, ὡς θε-

εφανερώσει ῥητῶς ἡ Θεία Γραφή, ἢ καὶ νὰ δέχεται τὸ πιθανώτερον, καθόσον τοῦτο πορίζεται ἐκ τῆς Γραφῆς αὐτῆς. Εἶναι δὲ τοῦτο, ὅτι οἱ Ἄγγελοι ἐκτίσθησαν τὴν δευτέραν ἢ τὴν τρίτην ἡμέραν· διότι ὁ Πρωφῆτης Δαυὶδ Ψαλμ. ρδ', ἀφ' οὗ ἀπηριθμοῖσι τὰ ἔργα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἡμέρας (στίχ. 2. 3.) λαλεῖ περὶ Ἄγγελων (στίχ. 4) ἔπειτα διηγεῖται τὸ ἔργον τῆς τρίτης ἡμέρας (στίχ. 5, κτλ.).

μέλιος τοῦ Συμβόλου, μᾶς διδάσκει ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου δυνάμεθα νὰ καταλάβωμεν. Εἰς βεβαίωσιν τούτου πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐκεῖνα τοῦ Εὐαγγελίου τὰ λόγια, ὅπου λέγει· «Ὀὐχὶ δύο στρουθία ἀσφαρίου πωλεῖται; καὶ » ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν ὕμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πάσαι » ἠριθμημέναι εἰσὶ» Ματθ. Γ'. 29. 30.

§. 13.

Ἠξιώθη ὁ ἄνθρωπος κτιζόμενος μὲν τῆς ἐξαιρέτου τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος (α), ἀφοῦ δὲ ἐκτίσθη, τῆς ἐξαιρέτου τούτου προνοίας (β).

(α) Ἡ ἀγαθότης τῆς ὁποίας κοινωνὸς ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἐκτίζετο, ὑφίσταται εἰς τὸ «Κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» Γενέσ. α', 26. (60)· καθότι δὲν δύναται ἓνα κτίσμα νὰ λάβῃ μεγαλήτερον προτέρημα, παρὰ τὸ νὰ ἀξιωθῆ νὰ βαστάξῃ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰψίστου καὶ ἀφάρτου Θεοῦ. Μὲ τὴν εἰκόνα ταύτην ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ λαμπρότατον φῶς τοῦ νοῦς, ἡ ἀκηλίδωτος ἀγιότης τῆς θελήσεως, ἡ τελειοτάτη συμφωνία μεταξὺ τῶν κλίσεων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, μία ἀτάραχος ἡσυχία, ἡ ἀθανασία, ἡ δεσποτεία ἐπάνω εἰς τὰ ζῶα, καὶ αἱ λοιπαὶ τελειότητες, ὅσαι συγκροτοῦσι τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα (61). Εἰς αὐτὴν τὴν πανευδαίμονα κατάστασιν ἐν ᾧ εὗρισκετο ὁ ἄνθρωπος, ἔχαιρεν εἰς τὴν ἐναργεστάτην θεωρίαν τοῦ τελειοτάτου Θεοῦ, καὶ ἦτον ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ πλέον ἀγαπητὸν ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα. Αὕτη ἡ πρώτη εὐδαίμων τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις φαίνεται νὰ ἦτο γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, οἱ ὅποιοι χ ρ υ σ ο ὕ ν α ἰ ὶ ὶ ν α τὴν ὠνόμασαν.

60) Τὸ Ἑβρ. «Ἐν εἰκόνι ἡμετέρα, καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν.»

61) Συνεξέτασον καὶ τὰ περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα ῥηθέντα, Μέρ. α', §. 7. (α).

Ἡ ἅγια Γραφή λαλεῖ περὶ ταύτης εἰς πολλὰ μέρη, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς τὸν Ψαλμ. ἡ, ὅπου λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἔδειξε μάλιστα τὴν μεγαλωσύνην καὶ ἀγαθότητά του εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἠλάττωσε βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους, καὶ τὸν ἐστεφάνωσε δόξῃ καὶ τιμῇ.

(6) Ὅποια εἶναι ἡ ἐξαιρέτος τοῦ Θεοῦ πρόνοια, τῆς ὁποίας ἠξίωσε τὸν ἀνθρώπον, ἀφοῦ τὸν ἔκτισε, θέλει δειχθῆ ἐκ τῶν ἐπομένων §.

§. 14. Ὁ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀφορῶν σκοπὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἔργον τῆς ἐξαιρέτου προνοίας τοῦ Θεοῦ ἦτον, ἀφοῦ ἔκτισε τὸν ἀνθρώπον εἰς μίαν εὐδαίμονα κατάστασιν, τὸ νὰ εὐδοκήσῃ προσέτι διὰ νὰ ἐπιμείνῃ ὁ ἀνθρώπος εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν (α). Ὅθεν ἔδωκεν εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐντολήν, ἡ ὁποία περιεῖχε τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἠδύνατο νὰ φυλάξῃ πάντοτε σῶαν τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη.

(α) Δὲν εἶναι καμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἔκτισε τὸν ἀνθρώπον εὐδαίμονα, ἠθέλησεν, ὅτι καὶ νὰ ἐπιμείνῃ αἰωνίως ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν εὐδαίμονα ταύτην κατάστασιν. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ αὐτὴν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὴν ἀθανασίαν, ἣτις ἀπῆτει, ὅτι καὶ ἡ εὐδαιμονία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη ὁ ἀνθρώπος, ἔπρεπε κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ἦναι αἰώνιος· φαίνεται δὲ καὶ ἀπ' ἐκεῖνα τοῦ Θεοῦ τὰ λόγια (Γενέσ. 6, 17), ὅπου ἀπειλεῖ, ὅτι ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ἔμελλον ν' ἀκολουθήσωσιν ὅλοι αἱ δυστυχίαι, καὶ τὸ χειρότερον, ὁ θάνατος. Συμπεραίνεται λοιπὸν, ὅτι ἠθελε μείνῃ αἰωνίως αὐτὴ ἡ εὐδαιμονία, ἀνίσως δὲν ἐμποδίζετο ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς. Καὶ βέβαια, πῶς ἦτον πρέπον εἰς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα

τοῦ Θεοῦ, νὰ κρίσῃ τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ᾗναι εὐ-
 δαίμων εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ, ἔπειτα νὰ τὰ ἀ-
 πωλῆσῃ ὅλα, καὶ νὰ ἀφανισθῆ τελευταῖον αὐτὸς ὁ ἴ-
 διος διὰ τοῦ θανάτου; Τὰ Θεῖα βιβλία λαλοῦσι σαφῶς
 περὶ τούτου· «Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφθαρ-
 »σίᾳ» Σοφ. 6', 23. Ἔπεται δὲ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἄν-
 θρωπος, ἐάν δὲν ἤθελε διαρρήξει τὸν δεσμὸν, διὰ τοῦ
 ὁποῖου ἦτον προσκολλημένος μὲ τὸν Θεόν, ἤθελε διά-
 γει ζωὴν εὐδαιμονεστάτην ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τελευταῖον
 ἤθελε κατὰ Θεῖαν οἰκονομίαν μετακομισθῆ εἰς τοὺς
 οὐρανοὺς διὰ νὰ ᾗναι αἰώνιος μὲ τὸν Θεόν, καθὼς φαί-
 νεται ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐνώχ, Γενέσ. 5, 24 (62).

(6) Ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος,
 ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον ἔχει κλίσεις ἰδίας. Ἡ ψυχὴ, ὡς
 πνεῦμα καθαρὸν, κλίνει εἰς ὅσα προστάσσει ὁ λόγος,
 καὶ εὐαρεστεῖται εἰς τὸ νὰ ᾗναι μὲ τὸν Θεόν ἠνωμένη
 διὰ τῆς ἀρετῆς.

Πότε δὲν εἶναι ἀμικτωλαὶ αἱ κλίσεις τῶν αἰσθήσεων.

Αἱ κλίσεις ὅμως τῶν αἰσθήσεων καταγίνονται εἰς ὅσα
 εἶναι ἀρεστά εἰς τὰς αἰσθήσεις· καὶ δὲν εἶναι μήτε
 αὐταὶ ἀμικτωλαὶ ἢ ὀλέθριοι, ὁπόταν κυβερνῶνται ὑπὸ
 τοῦ λόγου, καὶ δὲν ἐμποδίζωσι τὴν ἀρετὴν. Εἰς τὴν
 συμφωνίαν τῶν κλίσεων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος
 ὑφίσταται ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία, καὶ διὰ ταύτης ἀ-
 ποκτάται. Ἡ εὐδαιμονία σώζεται, ἐν ὅσῳ μένει ἡ συμ-
 φωνία· ἀλλ' εὐθύς, ἀφοῦ αἱ κλίσεις τῶν αἰσθήσεων ὑπε-
 ρισχύσωσι τὸν λόγον, ὁ ἄνθρωπος ἐκβαίνει ἀπὸ τὴν
 εὐθεῖαν ὁδὸν, καὶ κρημνίζεται εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς κα-
 κοδαιμονίας.

Ποῖα εἶναι τὰ πάθη, αἱ κακίαι, καὶ αἱ ἁμαρτίαι.

Αἱ κλίσεις, ἀφοῦ νικήσωσι τὸν λόγον, ὀνομάζονται

(62) Ὁπου τὸ ἔσθ. «Καὶ περιπάτησεν Ἐνώχ μετὰ Θεοῦ, καὶ
 εὐκ ἦν, ὅτι ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ Θεός».

πάθη καθόσον διαστρέφουσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ὀνομαζόνται κακίαι· καὶ καθόσον διὰ τούτων παραβαίνεται ὁ Θεὸς νόμος, ὀνομάζονται ἁμαρτίαι. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκετο εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη, εἶχεν ἐξαιρέτως καὶ τοῦτο ἦγουν, εὐρίσκετο τότε εἰς αὐτὸν μία ἐντελεστάτη συμφωνία ἀναμεταξὺ εἰς τὰς κλίσεις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνα καὶ τὰς δύο ὁ λόγος. Ἐντεῦθεν βλέπει πᾶς ἕνας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς κτίσμα λογικὸν καὶ προικισμένον μὲ θέλησιν ἐλευθέραν, διὰ τὸ μὴ ἀπολέσῃ τὴν εὐδαιμονίαν, ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὸ νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ ὑπερισχύσωσι τὸν λόγον αἱ κλίσεις τοῦ σώματος· ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος ἦτον φανερός, ὅτι ἔμελλε διὰ τούτου νὰ πέσῃ εἰς τὴν μεγίστην κακοδαιμονίαν. Διὰ τοῦτο ἔδωκε καὶ ὁ Πανάγαθος Θεὸς εἰς αὐτὸν τὴν σωτήριον ἐκείνην παραγγελίαν, τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν, Γενέσ. 6', 16. 17. Αὐτὸς ἐδίωξεν εἰς τὸν πλασθέντα ἄνθρωπον ἕνα τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο ἡ ἀφθονία παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἡ πολυτέλεια, καθὼς ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξαιρετὸν πλάσμα τῶν Θεῶν αὐτοῦ χειρῶν. Ἡ ἁγία Γραφή ὀνομάζει τὸν τόπον τοῦτον, διὰ τὴν ἀφθονίαν, τερπνότητα, ὠραιότητα τῶν δένδρων, καὶ τὸν ἠδύπνουν καὶ καθαρῶτατον ἀέρα, Παράδεισον, Γενέσ. 6', 8 (63). Καὶ ἀγκαλὰ ἡ ὠραιότης καὶ τερπνότης τοῦ Παραδείσου ἦσαν ἐναργῆς ἀπόδειξις τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἠδύναντο ὅμως (ἐναντίον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ) καὶ νὰ γενώσιν ἀφορμὴ πλάνης εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ προτιμήσῃ τὴν ὄρατὴν ταύτην καὶ ἐπίγειον ὠραιότητα ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εὐρίσκειν ὁ λόγος, ἐνόσω ἦτον ἔτι

63) Ἡ λέξις Παράδεισος εἶναι Περσικὴ (ἴδ. Πολυδεύκ. ὀνομαστ. καὶ Ἐσνοφ. Βιβλ. 5. Ἄπομν.) καὶ σημαίνει κήπον κατάφυτον μὲ διάφορα δένδρα, ἦγουν τὸ κοινῶς λεγόμενον περιβόλιον.

ἀδιάφορος εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τὴν ἐμποδίσει λοιπὸν τὰ ὀλέθρια ταῦτα ἐπακολουθήματα, παρήγγειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον κατ' ἐξαιρετὸν πρόνοιαν, καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν φανερὰ, ὅτι ἡ Θεία του θέλησις ἦτον νὰ μὴ καταγίνεται κατ' οὐδένα τρόπον ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα μὲ βλάβην τοῦ λόγου, ἀλλὰ νὰ προτιμᾷ πάντοτε, ὕψα τὸν βοηθοῦσι εἰς τὴν πνευματικὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τῆς δεθείσης ἐντολῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ Παραδείσῳ.

Ὁ ἄνθρωπος, ἂν ἤθελε νὰ ἦναι εὐδαιμόν, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀθετήσῃ τὴν δηλοποιηθεῖσαν εἰς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ θέλησιν, ἥγουν τὴν ἐντολὴν, ἣ ὅποια περιέχεται εἰς τὰ ἐπόμενα τῆς ἁγίας Γραφῆς λόγια: «Ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ». Γενέσ. 2', 16. 17. (64). Καὶ διὰ τὴν τυπωθῆ περισσότερον ἢ ἐντολὴ εἰς τοὺς προπάτορας, εἶπε πρὸς αὐτούς: ὅτι, εὐθὺς ὅταν τὴν ἀθετήσωσι, θέλει ἀπωλέσωσι τὴν ἀποκτηθεῖσαν εὐδαιμονίαν, καὶ θέλει πέσωσιν εἰς ἀθλιωτάτην κατάστασιν, γινόμενοι δοῦλοι τῶν ἰδίων παθῶν, καὶ ὑποκείμενοι εἰς διαφόρους θλίψεις καὶ πειρασμούς: τὸ σῶμά των, ἀφ' οὗ ὑπομείνη πολλοὺς πόνους καὶ ἀσθενείας, θέλει τελευταῖον χωρισθῆ ἀπὸ τὴν ψυχὴν, καὶ θέλει διαφθορῆ ἢ δὲ ψυχὴ θέλει ἀποβληθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν αἰώνως: «Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» Αὐτ. 17. (65). Καὶ μὲ ταύτην τὴν παραγγελίαν ἔδειξεν ὁ Θεὸς φανερὰ, πόσῃν πρόνοιαν εἶχε διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πόσον ἤθελε τὴν εὐδαιμονίαν του.

64) Τὸ ἔβρ. «—————τρώγων φαγῆ ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τῆς γινώσεως τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ, οὐ φαγῆ ἀπ' αὐτοῦ».

65) Τὸ ἔβρ. «Ἡ, γὰρ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, ἀποθνήσκων ἀποθανῆ» εἰς ἐνικὸν ἀριθμὸν, διὰ τὸ νὰ ἐβρέθησαν πρὸς μόνον τὸν Ἀδάμ, πρὸ τοῦ νὰ πλασθῆ ἡ Εὐά, ἣ ὅποια μὲ ἕλον τοῦτο ἐχρεώσται νὰ φυλάξῃ τὴν ἐντολὴν ἐπίσης, καθὼς καὶ ὁ Ἀδάμ.

§. 15. Περί παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

‘Ο ἄνθρωπος παρέβη τὴν ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς πρὸς ὠφέλειάν του (α)· καὶ ἀπώλεσε διὰ τῆς παραβάσεως τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Θείας εἰκόνας, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβῃ ὅταν ἐκτίσθη (β).

(α) Ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν ἄνθρωπον παρὰ τοῦ εὐσπλαγχνου Θεοῦ πρὸς ὠφέλειαν ἐντολὴ δὲν ἔλαβε τὸ ποθοῦμενον τέλος. Αἱ σαρκικαὶ κλίσεις, καὶ αἱ ἡδοναὶ τῶν αἰσθήσεων ὑπερίσχυσαν τὸν λόγον, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπροτίμησε τὰς ἐπιγείους ὠραιότητας καὶ ἡδονὰς ἀπὸ τὰς Θείας. Καὶ αὕτη ἐστάθη ἡ ἀρχὴ τῆς διαφθορᾶς ὄλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καθὼς μᾶς διδάσκει ἡ ἁγία Γραφή, Γενέσ. 3. Ὁ παράδεισος, εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκοντο ὅλα ὅσα δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ τερπνὰ, περιεῖχεν ὡσαύτως καὶ ὅσα δύνανται νὰ ἐρεθίσωσι τὰς αἰσθήσεις. Ἡπάτησε δὲ μάλιστα τὸν ἄνθρωπον ἡ ὠραιότης τοῦ ξύλου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόλαυσις, καθὼς ἦτον ἀπηγορευμένη παρὰ Θεοῦ, οὕτω δὲν ἦτον συγκεχωρημένη μήτε ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον· ἐπειδὴ (καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω) διὰ τῆς ἀπολαύσεως ταύτης ἐπροτιμήθη ἡ αἰσθητικὴ ἡδονὴ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν, ἤγουν ἀπὸ τὴν σωτηριώδη τήρησιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Ἡ Εὐα, ὡς ἀσθενεστέρα, ἠπατήθη πρώτη, καὶ ἐτόλμησε πρώτη τὴν ἀσεβῆ ταύτην ἐγγεῖρησιν, ἀφ’ οὗ ὁ πειράζων (τὸν ὅποιον ἡ Θεία Γραφή φρόνιμον ὄφιν ὀνομάζει, Γενέσ. δ', 1.) τῆς ἕκαμπε τὴν ἐξήγησιν μὲ δόλιον τρόπον, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἠθέλε βλαφθῶσιν ἐκ τούτου, ἀλλ’ ἐξ ἐναντίας ἤθελε φθᾶσωσιν εἰς τελειοτέραν κατάστασιν «Ἔσεσθε ὡς Θεοὶ», Γενέσ. γ', 5. Αὕτη τῆς γυναικὸς ἡ παράβασις ἐστάθη εἰς τὸν Ἀδὰμ ἕνα ὀλέθριον παράδειγμα· ὁ ὁποῖος, ἀγκαλὰ προικισμένος μὲ τόσα ἐξάριετα χαρίσματα, ἠπατήθη ὁμοίως ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις. Ἐβρέθη ὀλίγον ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία δὲν ἠδύνατο νὰ τη-

ρηθῆ σῶα, ἂν ὁ λόγος δὲν ἐκυρίευσεν πάντοτε διὰ ταύτης ὁμῶς τῆς πτώσεως ἔπεσεν ἀπὸ τὸν θρόνον του καὶ ὁ κυβερνήτης τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ὁ λόγος καὶ ὑπετάχθη εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς, αἱ ὁποῖαι ἐσφετέρισαν τὴν δεσποτείαν του. Τοιαύτη βδελυρὰ παράβασις ἔπρεπεν ἐπομένως νὰ ᾖ θανάσιμος.

Τί συνέβη μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς;

(β) Ἄφ' οὗ ὁ ἄνθρωπος, μὴ ἀκούσας τὴν φωνὴν τοῦ λόγου, παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἔπεσεν ἀπὸ τὴν εὐδαίμονα εἰς μίαν ἑλεεινὴν κατάστασιν. Αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦς ἠσθένησαν, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἐσκοτίσθη ἢ ἀγιότης τῆς θελήσεως ἐμολύνθη ἢ γαλήνη τῆς ψυχῆς ἐταράχθη, καὶ ἀνεώχθη (διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως) ἡ θύρα εἰς τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐπολέμου μετὰ τὸν λόγον, καὶ κατεστάθη ὁ ἄνθρωπος τραγικὸν θέατρον τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου πολέμου. Αὐτὰ τὰ πάθη ἔφερον τοὺς ἀνθρώπους εἰς πολλὰς κακίας, καὶ αἱ κακίαι ἐπροξένησαν διαφόρους νόσους, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξασθενίζουσι τὸ σῶμα, καθὼς αἱ δυστυχίαι καὶ μέριμναι τὸ καταβάλλουσι.

Πόθεν γεννᾶται ὁ σωματικὸς θάνατος;

Καὶ ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ σωματικὸς θάνατος, τὸν ὁποῖον ἠπέλυσεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν παράβασιν. Μετὰ τοῦτον τὸν σωματικὸν θάνατον ἦτον ἠνωμένος ὁ φρικωδέστατος πνευματικὸς θάνατος, ὅστις εἶναι τὸ νὰ χωρισθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ὁ δεσμός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἦτον ἠνωμένος ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὸν Θεὸν (ἦγον τὸ καθαρὸν φῶς τοῦ νοῦς, καὶ ἡ ἀσπιλος ἀγιότης τῆς θελήσεως) διεβλήθη ὑπὸ τῆς παραβάσεως. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὀνομάζει ἡ ἅγια Γραφή εἰς πολλοὺς τόπους κατάστασιν τῆς πτώσεως, τῆς ἁμαρτίας, τῆς σαρκός, τῆς δυστυχίας, τοῦ σκότους, τῆς ἀγνοίας, τῆς δουλείας καὶ τοῦ θανάτου. Διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀνθρώπου κατηράθη καὶ αὐτὴ ἡ γῆ πρὸς τοῦ Θεοῦ, Γενέσ. γ', 17.

(66), ἤγουν ὑπέπεσε καὶ αὐτὴ εἰς τὴν δυστυχίαν, ἢ ὁποία εἶναι τὸ νὰ μὴ δύναται πλέον ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, διὰ τὴν ὀκνηρίαν καὶ βραθυμίαν τῶν ἀνθρώπων, νὰ στολισθῇ μὲ τὴν πολυτέλειαν ἐκείνην καὶ καλλονὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὸν καιρὸν τῆς κοσμογονίας, καὶ τὸ νὰ μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι (ἀπὸ κακίαν ἢ ἄγνοιαν) ἐπὶ κακοῦ, ὅσα εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀγαθὰ.

§. 16. Περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Διὰ τῆς παραβάσεως ταύτης ἡ ἁμαρτία κατεστάθη κοινὴ εἰς τὸν κόσμον (α), ἐμόλυνεν ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ τὸ ἐρρίψεν εἰς μεγίστην ἀθλιότητα (β).

(α) Εἶπομεν ἀνωτέρω (Μέρ. α, §. 14.) εἰς ποίαν φθορὰν κατήντησε τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τῆς ἁμαρτίας· δὲν ἐθεωρήσαμεν ὅμως τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πηγὴν ταύτης τῆς δυστυχίας, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐπειδὴ, ὅταν ἡ ἁγία Γραφὴ λαλῇ περὶ τῆς εὐδαιμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, διηγεῖται προσέτι καὶ τίνι τρόπῳ ἀπώλεσε αὐτὴν τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ πῶς ἐστάθη αἰτία θανάτου εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἢ τοιαύτη ἀπώλεια. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸ λέγει σαφέστατα, Ῥωμ. ε', 12. «Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον». Καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνικοι, ὅσοι τυφλοὶ καὶ ἂν ἦσαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι εἶναι διεφθαρμένον ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τοῦτο δὲ εἶναι τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ ἐξάαιρετον προτέρημα, ὅτι δεικνύει τὴν πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐρρέυσεν ὁ ποταμὸς τῆς ἀνομίας, καὶ κατέκλυσε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

66) «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ διὰ σέ· ἐν λύπῃ φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Οἱ ἑβδομήκοντα ἀντὶ τοῦ διὰ σέ μετέφρασαν, ἐν τοῖς ἔργοις σου.

Ἡ ἁμαρτία ἠδὲξήθη ἔτι μᾶλλον, προϊόντος τοῦ χρόνου.

(6) Ἀγκαλιὰ πρῶτος ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἤμαρτεν, ἡ δύναμις μὲ ὕλον τοῦτο τῆς ἁμαρτίας κατεδυναστεύσεν ὄχι τόσο αὐτόν, ὅσον τοὺς ἀπογόνους του. Εἰς αὐτὸν ἔμεινεν ἔτι κάποιος σπινθὴρ ἐκείνου τοῦ πρώτου φωτός, τὸ ὅποιον ἔλαβεν εἰς τὴν πλάσιν, καὶ ἡ εἰς τὸ ἀγαθὸν κλίσις δὲν ἠφανίσθη ὀλοκλήρως ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκείνην πληγὴν· προϊόντος ἔμως τοῦ χρόνου, καθ' ὅσον ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, τοσοῦτον ἐπερίσσευε καὶ ἡ ἁμαρτία, καὶ ἠύξανε καὶ ἡ ἀδικία. Εὐθύς μετὰ τὴν πτώσιν ἐμόλυνεν ὁ Καὶν τὰς χεῖρας μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀθώου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἄβελ (Γενέσ. δ', 8.), καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων ἐπερίσσευσεν ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς) τοσοῦτον, ὥστε «Ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας—καὶ ἦν »κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐ- »τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς» Γενέσ. γ', 11. 12. Σύμφωνας εἶναι μὲ ταῦτα ὁ πεφωτισμένος Παῦλος, ὁπότεν (Ῥωμ. α', 21-32) παριστάνη τὴν ἑδελυρὰν κακίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβυθίσθησαν οἱ ἄνθρωποι. Ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν ἔμεινεν ἴχνος τῆς Θεῖας εἰκόνας εἰς τοῦτο τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθὲν κτίσμα· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, ἀκολουθοῦντες μόνον τὰ αἰσχροῦ αὐτῶν πάθη, ἐπλανήθησαν εἰς τὸ φρικῶδες σκότος μιᾶς ὁδοῦ, ἡ ὁποία τοὺς κατεκρήμνισεν εἰς τὴν ἄβυσσον. Πόσον ἀξιοθρήνητος εἶναι μία τοιαύτη κατάστασις, δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τὸ παραστήσω ἐνταῦθα· ἐπειδὴ τὸ νὰ ἐλαττωθῇ τὸ φῶς τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, καὶ νὰ μακρυνθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸ ἄκρον ἀγαθόν, εἶναι μιὰ δυστυχία χωρὶς παράδειγμα.

§. 17.

Θεωρούμενος ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν κατάστασιν ταύτην, εἶναι ὑποκείμενος εἰς τὴν ἄκραν αὐστηρότητα τῆς Θεῖας ὀργῆς.

Οὐδείς δύναται νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ ἀγαπήσῃ τὸν δίκαιον ὡς τὸν ἀσεβῆ. Τοῦτο εἶναι παντάπασιν ἀσύμφωνον μὲ τὴν τελειοτάτην αὐτοῦ δικαιοσύνην καὶ ἀγιότητα. Ἡ δικαιοσύνη του ἀπαιτεῖ τὸ νὰ ἀποστρέφεται τοὺς ἰσχυρογνώμονας καταφρονητὰς τοῦ ἀγίου αὐτοῦ θελήματος. Αὕτη δὲ ἡ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον εἶναι καθ' αὐτὴν μία φρικωδεδεσάτη δυστυχία, καθότι συνεπισύρει ὅλας τὰς ἄλλας δυστυχίας ἐξ ἄπαντος. Περὶ τούτου λέγει ἡ ἀγία Γραφή, Ρωμ. 6', 9. «Θυμὸς καὶ ὀργή, θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου » τὸ κακόν».

§. 18. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε δύναμιν νὰ βοηθήσῃ ἑαυτόν.

Ἦτον ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ ταύτην τὴν ἄκραν ἀθλιότητα ἐξ οικείας αὐτῶν δυνάμεως.

Ὁ νεκρὸς δὲν δύναται νὰ ἀναστήσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅστις κρημνισθῆ εἰς τὴν ἄβυσσον, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄβυσσον χωρὶς νὰ βοηθηθῆ ὑπ' ἄλλου τινός· ὁ δὲ ἄνθρωπος (καθὼς λέγει ὁ Παῦλος Ἐφεσ. 6', 5.) ἦτον «Νεκρὸς τοῖς παραπτώμασι» καὶ «Πεπτωκὸς εἰς βόθυνον» κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. 16', 11.), ὅθεν ἦτον ἀδύνατον εἰς αὐτόν νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν διαφθορὰν ταύτην ἐξ οικείας δυνάμεως. Εἴπομεν ἀνωτέρω (Μέρ. α. §. 18.), ὅτι δύο μόνον μέσα δύναται τις νὰ ἐπινοήσῃ διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Θείας χάριτος, ἡγουν τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὴν μετάνοιαν. Ἀγκαλὰ αὐτὰ τὰ μέσα φαίνονται ἰκανῶς δυνατὰ, εἶναι μὲ ὅλον τοῦτο (ὅταν τὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβῶς, καὶ ἀναγνώσωμεν τὴν Θείαν Γραφὴν μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς) ἀσθενῆ καὶ ἀνίσχυρα· διότι ἂν θεωρήσωμεν τὰ καλὰ ἔργα, ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ μὲ αὐτὰ τὸν Θεόν, νὰ πληρώσῃ τὸν Θεῖον νόμον κατὰ πάντα καὶ νὰ μὴν

ἁμαρτήσῃ ποτέ. Ἀλλὰ ποῖος ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους τῆς
 διεφθαρμένης ταύτης φύσεως (τὴν ὁποῖαν εἶδομεν ἀ-
 νωτέρω) δύναται νὰ καυχηθῇ τοιαύτην ἀγιότητα; Ἐγὼ
 δὲν λαλῶ ἐνταῦθα διὰ τοῦς εἰς Χριστὸν ἐπιστρέψαντας,
 ἀλλὰ διὰ τοῦς μὴ ἀναγεννηθέντας ἀνθρώπους. Ἐξ-
 ἑστάτωμεν τὴν μετάνοιαν ἀδύνατον εἶναι νὰ εὑρεθῇ
 ἀληθῆς μετάνοια εἰς ἀνθρώπους ἀπίστους καὶ διεφθαρ-
 μένους, καθότι τὰ μέχρι τέλους ζωῆς διαμένοντα κακὰ
 ἔργα καθιστάνουσιν ἀσθενῆ καὶ ἀνίχυρον τὴν μετά-
 νοιαν, καὶ ἡ προηγουμένη μετάνοια ἐξαλείφεται εὐθὺς ἀπὸ
 τὰς ἐπακολουθούσας παραβάσεις. Ὡσαύτως ὁ λόγος μου
 δὲν εἶναι τανῦν περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς, ἤγουν Χριστια-
 νικῆς μετάνοιας· αὕτη εἶναι παντάπασι ἄλλης φύσεως·
 καὶ θέλει θεωρήσωμεν μετ' ὀλίγον ὁποῖας δυνάμεις εἶναι.
 Ἀλλ' ἴσως ἤθελέ τις συλλογισθῆ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει
 ἀνεξάντλητον εὐσπλαγχνίαν, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, εἶναι ἡ
 αὐτοεσπλαγχνία, ἢ δύνατο διὰ μόνην αὐτοῦ τὴν ἀγα-
 θότητα, χωρὶς νὰ στοχασθῇ τὸ πταίσμα τοῦ ἀνθρώ-
 που καὶ τὴν ἐπιστροφήν εἰς τὴν κακίαν, νὰ συγχωρήσῃ
 τὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ μέτοχον τῆς
 αἰωνίου μακαριότητος. Εἶναι ὁμῶς χαμερπεῖς καὶ κακοὶ
 οἱ τοιοῦτοι λογισμοί· καθότι στοχάζονται τὴν εὐσπλαγ-
 χνίαν τοῦ Θεοῦ μίαν τυφλὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ δὲν
 συλλογίζονται πρὸς τούτοις τὴν ἄπειρον καὶ ἀδέκατον
 αὐτοῦ δικαιοσύνην, ἀλλ' ὑποθέτουσιν ὅτι ἐπίσης θεωρεῖ
 ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, τὸ ὁποῖον εἶναι
 φρικῶδες καὶ μόνον νὰ τὸ συλλογισθῶμεν. Διὰ ποίου
 λοιπὸν μέσου (ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις) δύναται νὰ ἐλευ-
 θερωθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον; Αὐτὸ ἔ-
 πρεπε νὰ ἦναι τοιοῦτον μέσον κατὰ τὴν γνῶσιν τῆς
 Θείας σοφίας, τὸ ὁποῖον, εἰς τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας
 σωτηρίας, νὰ συμφωνήσῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ
 μὲ τὴν τελείαν ἱκανοποίησιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.
 Ἡ ἀγία Γραφή ἀνακαλύπτει τοῦτο τὸ μέσον ἐν τοῖς
 ἐξῆς.

§. 19. ὁ Θεὸς ἠδύνατο κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ νὰ καταδικάσῃ τὸν πταίστην ἄνθρωπον εἰς αἰώνιον κόλασιν (α). ἔστειλεν ὁμῶς εἰς αὐτὸν λυτρωτὴν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, κατὰ τὴν ἀνεκδιήγητον εὐσπλαγγίαν καὶ κατὰ τὴν βουλήν τῆς ἀπείρου αὐτοῦ σοφίας (β).

(α) Τὸ πταίσμα συνεφέλκει πάντοτε τὴν τιμωρίαν. Ὄθεν ἀπαιτεῖ ἐξάπαντος ἡ Θεία δικαιοσύνη τὸ νὰ ἀποβληθῇ αἰωνίως ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐκούσιος παραβάτης καὶ καταφρονητῆς τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖον καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσῃ, ἀν ἡ σοφία του δὲν εἶχεν ἐπινοήσῃ κἀνενα μέσον διὰ νὰ καταστήσῃ μέτοχον τῆς εὐσπλαγγίας αὐτοῦ τὸ παλαίπωρον τοῦτο πλάσμα, χωρὶς νὰ βλάβῃ καθόλου τὴν δικαιοσύνην. Περὶ ταύτης τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ εὐρίσκομεν πολλὰς μαρτυρίας εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν· οὕτω λέγει Ψαλμ. 93. α, (67). «Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπέβρησάσατο» καὶ Ῥωμ. ιβ', 19. «Ἐμοὶ ἐκδικησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος» (68).

(β) Εἶναι γνωστὰ ἐκεῖνα τὰ λόγια τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἠσαίου μθ', 15. «Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἐπιλάβοιτο γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σοι, εἶπε Κύριος» (69). Ἡ ἀγάπη καὶ εὐσπλαγγία τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλα τὰ κτίσματα

67) Ψαλμ. 94. 1. τὸ Ἑβρ. «Θεὸς ἐκδικήσεων, Κύριε, Θεὸς ἐκδικήσεων ἐμφάνθη».

68) Ἐλεθε τὸ βιβλίον ὁ Ἀπόστολος ἐκ τοῦ Δευτερονομ. 32. 35. ὅπου τὸ Ἑβρ. λέγει· «Ἐμοὶ ἐκδικησις καὶ ἀνταπόδοσις κ.τ.» οἱ δὲ Ἑβραῖοι ἔδωκαν τὸ Ἑβρ. «Ἐν ἡμέρα ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω κ.τ.»

69) Τὸ Ἑβρ. «——— ὅτι μὴ ἐλεῆσαι τὸν υἱὸν τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ αὐτὴ ἐπιλάβοιτο, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σοι»· λέγει δὲ τὸ εἶπε Κύριος.

τα, και ἐξαίρετος πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε δὲν δύναται νὰ τὴν χωρήσῃ ὁ ἡμέτερος νοῦς. Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατόν μία τοιαύτη ὑπὲρ νοῦν ἀγαθότης νὰ ἀφήσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸ ἐξαίρετον καὶ εὐγενέστατον κτίσμα, τὸ ὅπολον κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ ἐκτίσθη διὰ τὴν αἰώνιον μακαριότητα, νὰ τὸν ἀφήσῃ (λέγω) νὰ ἀπωλεσθῇ! Ἐπρεπεν ἡμῶς ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἰκανοποιηθῇ καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἰσχυρά ὡς καὶ ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἐνταῦθα ἀρμόζει ἡ Εὐαγγελικὴ βῆσις «Τὰ ἀδύνατα. »παρὰ ἄνθρώποις δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ», Λουκ. ιγ', 27. Διότι ἵπῳς ἤθελε λείψωσι μέσα εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὰ τὰ κρυπτότατα εἶναι σαφῆ καὶ ἀνακεκαλυμμένα; Αὐτὴ εἶδεν, ὅτι ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων δὲν ἦτον κανένα μέσον πρόχειρον διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ταύτην· καθότι αὐτοὶ πάντες εἶχον χρείαν βοηθείας καὶ λυτρώσεως. Ἄγγελος δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τοιοῦτον ἔργον, τὸ ὅπολον ἀπῆται ἄπειρον δύναμιν· δὲν ἔμεινε λοιπὸν ἄλλος, πᾶρεξ αὐτοῦ ὁ Θεός. Ὅθεν ἀπεφασίσθη εἰς τὴν ἀγιωτάτην καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἄγγέλους ἀκατάληπτον βουλήν τῆς ἀγίας Τριάδος, τὸ νὰ ἀναδεχθῇ αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ ἐνδοξὸν ἔργον τοῦτο τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ κόσμος δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἐλπίσῃ ἄλλο Θεῖον ἔργον ἐνδοξότερον, ἀξιοθαυμαστότερον καὶ εὐσπλαγχνικώτερον ἀπὸ τὴν ἀποστολήν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ πεφωτισμένος Παῦλος εὕρισκει εἰς αὐτὸ μίαν ἀνεκδιήγητον σοφίαν, καὶ ἐκφωνεῖ ταῦτα τὰ λόγια· «Ὡ βᾶθος πλοῦτου καὶ σοφίας »καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ἔδοι αὐτοῦ!» Ρωμ. ια', 33. καὶ ὁ Θεολόγος Ἰωάννης, θαυμάζων τὴν ἀκατάληπτον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, λέγει (Γ', 16.) «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μόνον γενῆ ἔδωκε». Τίτι δὲ τρόπον ὁ Θεὸς οὗτος Μεσίτης ἱκανοποίησε τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροξένησεν

εἰς ἡμᾶς τὴν Θεῖαν εὐσπλαγγνίαν, θέλει τὸ μάθωμεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν.

§. 20. Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ
Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦλθεν ἐξ Οὐρανοῦ, ἐσαρχώθη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου (α), καὶ ὑπάρχων ἀληθῆς καὶ τέλειος Θεός, γέγονεν ἀληθῆς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός (β).

Τι εἶναι ἡ ἐξ οὐρανοῦ κατάβασις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

(α) Ὁ Θεός, διὰ τὸ νὰ ᾖ πανταχοῦ παρῶν, δὲν κινεῖται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐπομένως ἡ ἐξ Οὐρανοῦ κατάβασις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μεταβολὴ τόπου, ἀλλ' ὑφίσταται μόνον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ νὰ προσλάβῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς, ἀόρατος κατὰ τὴν Θεότητα, «Ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις » συνανεστράφη» Βαρούχ, 3. 38. Ὄποταν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔλαβε σάρκα ἐν τῇ γαστρὶ τῆς εὐλογημένης Παρθένου Μαρίας, τῆς ὁποίας τὴν παρθενίαν ἐφύλαξε σώαν. Ἡ μυστηριώδης αὕτη καὶ ἀκατάληπτος ἐνανθρώπησις ἐγγεινε διὰ τῆς παντοδυναμίου τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον καὶ εἶναι γνωστὸς ὁ τρόπος αὐτῆς. Ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα περὶ ταύτης πεπληροφορημένοι ἀπὸ τὸν πιστότατον τοῦ Θεοῦ λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπε πρὸς τὴν Μαρίαν ὁ Ἄγγελος «Πνεῦμα ἁγίον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ἰψίστου ἐπι» σκιάσει σοι» Λουκ. 1. 35. Διὰ ταύτης τῆς συλλήψεως εἰς τὴν παρθενικὴν κοιλίαν ἐπληρώθη ἐκείνη ἡ προφητεία «Ἴδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέ» ζεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ». Ἡ σύλληψις αὕτη τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐγγεινεν ὑπὲρ φύσιν, καὶ ἦτον ἄχραντος· ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἡ δικαιοσύνη ἀπῆτει τὸ νὰ ᾖ «Κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτω»

λῶν», ὅστις ἤλθε νὰ καθάρισῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας (Ἐβρ. ζ', 35. 36.).

Αἰτίαι διὰ τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐνανθρωπήσῃ
ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἦτο δὲ χρεία νὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ ἐξῆς. Πρῶτον, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ οὐράνιος Πατὴρ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν τὸν ἡμέτερον μεσίτην καὶ ἐγγυητὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως, ὡς ἂν ἦτον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀμαρτήσας ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν προσέλαβε· τοῦτο δὲ ἦτον ἀδύνατον, ἂν αὐτὸς δὲν ἐγίνετο ἀληθῶς ἄνθρωπος· «Τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἀμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἀμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα »δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ», Β', Κοριν. ε', 21. Δεύτερον, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ Σωτὴρ αὐτὸς μὲ τὴν ὄρατὴν αὐτοῦ παρουσίαν νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἀνθρώπους, νὰ φανερώσῃ πρὸς αὐτοὺς ἐκ στόματος τὴν θέλησιν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, καὶ νὰ δείξῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν μακαριότητα· «Οὐκέτι ἡμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους· »ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου, ἐγνώρισα »ὑμῖν», λέγει ὁ Χριστὸς, Ἰωάν. ιε', 15. Τρίτον, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πληρώσῃ ἐντελῶς τὸν νόμον, καὶ διὰ ταύτης τῆς πληρώσεως ὅχι μόνον νὰ ἀναπληρώσῃ, ὅσον ἔλειψεν ἐξ ἡμῶν εἰς τὴν πληρωσιν τοῦ νόμου, ἀλλὰ νὰ ἀφήσῃ προσέτι εἰς ἡμᾶς παράδειγμα καὶ κανόνα δι' ὅλας ἡμῶν τὰς πράξεις τὴν ἀγιωτάτην αὐτοῦ διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν νὰ μιμώμεθα, ἂν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ πράξῃ μήτε τοῦτο χωρὶς νὰ προσλάβῃ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν· «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς »τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ »νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ», λέγει ἡ ἁγία Γραφή, Γαλάτ. δ', 5. Τέταρτον, διὰ νὰ ἀποθάνῃ, καὶ, ἀφ' οὗ ἱκανοποιήσῃ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου, γὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πρέπουσαν

τιμωρίαν, και να μάς αξιώσῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς· Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκε σαρκὸς και αἵματος, και αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τούτέστι τὸν διάβολον, και ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν «δουλείας», Ἐβρ. 6', 14. 15. Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα αἰτία, διὰ τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Συνέβη δὲ ἡ ἐνανθρώπησις αὕτη μετὰ τὴν παρέλευσιν τινῶν ἑκατονταετηρίδων μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· καθότι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν Μεσίτης δὲν ἠθέλησε νὰ φανῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν σαρκὶ εὐθὺς μετὰ τὴν πτώσιν, ἀλλὰ προητοίμασε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ φυσικοῦ και γραπτοῦ νόμου, διὰ τῶν Προφητῶν, διὰ πολλῶν κολάσεων τῶν ἀσεβῶν, και συνεχῶν ἀμοιβῶν και ἐπαγγελιῶν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι, καταφρονήσαντες ὅλα αὐτὰ, ὄρμησαν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν φθορὰν και ἀπώλειαν, ἔγεινε ἡ ἀμαρτιὰ κοινῇ, και δὲν ἐφαίνετο καμμία ἐλπίς σωτηρίας πρόχειρος, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐπέκειτο ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· τέλος πάντων, ἀφ' οὗ ἐπληρώθη ὁ διωρισμένος εἰς τὴν ἀπόκρυφον βουλὴν τοῦ Θεοῦ καιρὸς, «Πολυμερῶς και πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς Προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ», Ἐβρ. 1, 1. 2. Αὕτη ἡ μετὰ τινὰς ἑκατονταετηρίδας ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος ἐν σαρκὶ δὲν ἔβλαψε καθόλου τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκλεκτῶν και ἀγίων ἀνδρῶν, ὅσοι ἔζησαν πρὸ τῆς ἐλεύσεως· διότι, καθὼς ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν ἐλθόντα, οὕτως αὐτοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν ἐλευσόμενον Αὐτρωτὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πίστις αὐτῶν δὲν ἦτο διάφορος κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας· «Ἐν ταύτῃ (τῇ πίστει) γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι», Ἐβρ. 11, 2. και σίησθε Χριστὸς χθὲς και σήμερον ὁ αὐτὸς και εἰς τοὺς αἰῶνας», Αὐτ. 11, 8. Ὅθεν και ὁ ἅγιος Παῦλος ὄχι

μόνον ὀνομάζει πιστὸν τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ τὸν προβάλλει παράδειγμα εἰς ὄλους ἐκείνους, ὅσοι θέλουσι νὰ δικαιωθῶσιν ἐκ πίστεως, Ῥωμ. δ', 16. (70).

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἐν πρόσωπον εἰς δύο φύσεις.

(6) Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἠνώθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μετὰ τὴν Θεϊαν εἰς τρόπον ἀκατάληπτον καὶ μυστηριώδη· ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο τούτων φύσεων ἐγένετο ἐν Θεῷ πρόσωπον, ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς. Αὐτὸς δὲν εἶναι δύο, ἀλλ' εἷς Χριστὸς, ὁ αὐτὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸς τῆς Μαρίας· γενόμενος ἀνθρώπος δὲν ἔπαυσε ἀπὸ τοῦ νὰ ᾖ Θεός, ἀλλ' ἔμεινε ἀληθὴς Θεὸς καὶ ἀληθὴς ἄνθρωπος. Αἱ δύο φύσεις αὗται, ἀγκαλιὰ ἠνώθησαν εἰς ἓνα Χριστὸν, δὲν συνεχύθησαν ὅμως διὰ τοῦτο· καὶ τῶν δύο φύσεων αἱ θελήσεις, αἱ ἐπιθυμίαι καὶ πράξεις ἔμειναν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι καὶ ἀσύγχυται. Ὅταν λοιπὸν ἀναγινώσκωμεν εἰς τὴν Θεϊαν Γραφήν, ὅτι ὁ Χριστὸς (καθὼς αὐτὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ, Μάρκ. ιγ', 32.) δὲν γινώσκει τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἡμέραν καὶ ὄραν, καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ αὐτοῦ εἶναι μείζων αὐτοῦ (Ἰωάν. ιδ', 28), καὶ ὅτι ἐδεήθη ἐκείνου, ὅστις ἠδύνατο νὰ τὸν λυτρώσῃ ἐκ τοῦ θανάτου (Ἐβρ. ε', 7), πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὰς τοιαύτας ῥήσεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ ὄχι διὰ τὴν Θεϊαν αὐτοῦ φύσιν. Ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀληθὴς ἄνθρωπος, φαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (Κεφ. β', 14), ὅπου λέγει· «Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν». Περὶ δὲ τῆς Θεότητος αὐτοῦ μαρτυρεῖ πρὸς τοὺς ἄλλοις ὁ αὐτὸς Παῦλος, ὅταν λέγῃ· «Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν!» Ῥωμ. θ', 5. καὶ «Μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί» Α', Τιμόθ. γ', 16.

70) Ἴδε καὶ §. 5. (6), τὴν ἐπισημείωσιν.

Διατί ὠνομάσθη Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

Εὐθὺς, ὅταν ἐνηθρώπησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔλαθε τὸ ἔνδοξον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἢ Μεσσοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο σημαίνουν ἡ λειμμένον ἢ γουον κεχρισμένον· εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Προφῆται (71). Αὕτη ἡ χρίσις ἐσήμαινε πρῶτον, ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· δευτερον, ἐλάμβανον διὰ τῆς χρίσεως, ὡς δι' ὄρατοῦ σημείου, πνευματικὴν δύναμιν οἱ χριόμενοι εἰς τὸ νὰ οἰκονομῶσιν ἀξίως τὴν διακονίαν αὐτῶν.

Αἱ τρεῖς ἀξίαι τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ἡ βασιλεία, ἡ ἱερωσύνη καὶ ἡ προφητεία.

Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας, ἀνέλαθεν αὐτὰς τὰς τρεῖς ἀξίας. Αὐτὸς εἶναι ἡμέτερος βασιλεὺς, ὅστις κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς παντοδυναμίου αὐτοῦ ἰσχύος, καὶ τὴν ὑπερασπίζει ἐναντίον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκ. α', 32. 33. «Δῶσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Ὡς ἱερεὺς διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς θυσίας, ἤγουν τοῦ ἰδίου θανάτου· «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ» Ἐβρ. ε', 6. Καὶ τελευταῖον, ὡς Προφήτης, ἐφκνέρωσεν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, καθὼς λέγει Πράξ. γ', 22. «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς» (72). Εἰς αὐτὰς τὰς τρεῖς ἀξίας ἐχρίσθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὅμως μὲ σωματικὸν ἔλαιον, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει

71) Ἰδε Α', Σαμουὴλ Ι', 1. 13. Ἐξοδ. δ', 40. 16. α', Βασιλ. ιδ', 16.

72) Ἐλήφθη τὸ ῥητὸν ἐκ τοῦ Δευτερονομ. ιη', 15. ὑποὺ τὸ Ἐβρ. «Προφήτην ἐκ μέσου σου, ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ὡς ἐμέ ἀναστήσει σοι Κύριος ὁ Θεός σου· αὐτοῦ ἀκούσεσθε». Ἰδε καὶ Πράξ. γ', 38.

Λουκ. δ', 18. «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἔνε-
»κεν ἔχρισέ με» (73).

Πῶθεν ὀνομαζόμεθα χριστιανοί;

Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ αἴτιον, διὰ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Χριστός· ἐκ τοῦ ὁποῖου καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, χριστιανοὶ (74) ἀκούουσιν. Ἔλαβε προτέτι μετὰ τὴν γέννησιν καὶ περιτομὴν ὁ Σωτὴρ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς· τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ἀγγέλου (Ματθ. ἀ', 21.) σημαίνει Σωτὴρα (75).

§. 21. Περὶ τῶν Πράξεων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλοτε Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπέρασε τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς ἐντελεστάτην πλήρωσιν τοῦ Νόμου· ἀπέδειξε μὲ λαμπρὰ θαύματα τὴν ἰδίαν Θεότητα, καὶ ἐφάνε-
ρωσε κατὰ πλάτος τὴν θέλησιν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς.

Τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡ ζωὴ ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς δι-
ωγμούς. Αὐτὸς ἀνετράφη ὑπὸ τῆς εὐλογημένης αὐτοῦ
μητρὸς· «Ἡῤῥανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμε-
»νος σοφίας, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ» Λουκ β', 40.
Εἰς ἡλικίαν ἐτῶν δώδεκα κατήσχυε μὲ τὰς σοφὰς ἐρω-
τήσεις αὐτοῦ τοὺς ἐπιφανεστάτους διδασκάλους τῶν Ἰου-
δαίων τοσοῦτον, ὥστε ἐξίσταντο διὰ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ
(Λουκ. β', 46.) ὅσοι τὸν ἤκουον. Εἰς τὸν τριακοστὸν χρό-
νον ἔλαβε τὸ βάπτισμα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου,
τοῦ μεγίστου πάντων τῶν Προφητῶν, ὅχι διότι εἶχε χρεῖ-
αν βαπτίσματος ὁ ἀναμάρτητος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀγιάσῃ
μὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τὸ Θεῖον τοῦτο λουτρὸν, τὸ ὁ-
ποῖον εἶχε προσδιορίσει εἰς καθαρισμόν τῶν ἡμετέρων ἄ-

73) Ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἠσαίου ξά, 1. τὸ Ἑβραϊκὸν «Τούτου ἔνεκεν» ἀντὶ τοῦ «Οὗ ἔνεκεν».

74) ὠνομάσθησαν οὕτως οἱ χριστιανοὶ πρῶτον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐγένετο δὲ—χρηματίσαι—πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς Μαθητὰς χρι-
στιανούς, Πράξ. ιά, 26.

75) Ἰδὲ καὶ Λουκ. β', 21.

μαρτιῶν, καὶ διὰ τὴν δειξῆναι εἰς ἡμᾶς μὲ τὸ ἴδιον παρὰ δειγμα, πόσον εἶναι ἀναγκαῖον εἰς ἡμᾶς τὸ βάπτισμα.

Σύνοψις τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας.

Μετὰ τοῦτο τὸ ἀξιόλογον ἔργον ἠνέωξε (διὰ τὴν εἰπεῖν οὕτως) ὄλην τὴν πηγὴν τῆς Θείας αὐτοῦ σοφίας ἐφάνερωσε τὴν οὐράνιον αὐτοῦ φιλοσοφίαν, καὶ διέδωκε τὴν καθαρωτάτην διδασκαλίαν τοιαύτην, ὅποιαν δὲν ἠδυνήθη ποτὲ τὸ ἀκούσῃ ἀπὸ κἀνέναν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐτὸς ἔδειξε, ποία εἶναι ἡ ἀληθὴς τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονία, τὴν ὅποιαν ἔθηκεν εἰς τὴν πνευματικὴν πτωχείαν, εἰς τὴν ὑπομονὴν τῶν θλίψεων, εἰς τὴν ταπεινώσιν ἑαυτοῦ, εἰς τὴν πραότητα καὶ συμπάθειαν, καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς συκοφαντίας διὰ τὸ θέλημα τοῦ. Αὐτὸς διώρισε τὴν ἀληθῆ καὶ κυρίαν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ ἔδειξεν, ὅτι τὸ ἀληθὲς καὶ τῶν δύο δὲν πρέπει τὸ ζητῆται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ λογισμοὺς τῆς καρδίας. Αὐτὸς ἐφάνερωσε, πόσον εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου, ἀληθείας καὶ ψεύδους, ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Αὐτὸς ἐστηλίτευσε τὴν αἰσχρὰν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν. Αὐτὸς ἐπανήγαγε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, ἀπιστίαν καὶ τὰς ἄλλας φρικώδεις πλάνας, καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέσον διὰ τὸ ἀποκτήσωσι τὴν Θείαν χάριν. Αὐτὸς τοὺς ἐβεβαίωσε διὰ τὰ ἀνεκλάλητα τῆς ἄλλης ζωῆς ἀγαθὰ, καὶ ἐκήρυξεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπερχόμενος Σωτὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὅλην αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν (ἣτις εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὴν πάσης ἀποδοχῆς ἀξία) ἐστερέωσε διὰ λαμπρῶν θαυμάτων ὅποια ἦσαν, τὸ τὴν ἰατρούσην ἀσθενεῖς καταλελειμμένους ἀπὸ πάσαν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, τὴν ὁμμάτωσιν τυφλοῦς, τὴν ἐκβάλην δαιμόνια καὶ τὴν ἀναστήση νεκρούς διὰ τῶν ὁποίων ἀπέδειξε σαφῶς τὴν ἰδίαν Θεότητα, ὥστε τὸν λέγωσι θαυμάζοντες, ὅσοι τὸν ἠκολούθουν· «Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ» Ματθ. θ', 33.

Ὅλα αὐταὶ αἱ διδασκαλαὶ τοῦ Μεσίου ἐστάθησαν τοσοῦτον ἰσχυρότεροι καὶ δραστήριοι, ὅσον ἔλαί του αἱ πράξεις καὶ ὅλη του ἡ ζωὴ ἐμαρτύρησαν τὴν ἀρετὴν του· ἐπειδὴ αὐτὸς « Ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ » Ἄ, Πέτρ. β', 22. καὶ διὰ τούτων ἐπλήρωσεν ἐντελῶς τὴν προφητικὴν αὐτοῦ διακονίαν. Αἱ σωτηριώδεις τοῦ Χριστοῦ διδασκαλαὶ περιέχονται ὅλα εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον χρεωστοῦμεν νὰ πιστεύωμεν ὡς ἐντελέστατον κανόνα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς.

§. 22. Περὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἐτελεύτησε τὴν ἀγιωτάτην αὐτοῦ ζωὴν μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον.

Περὶ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Μεσίτου γράφει ὁ ἠγαπημένος αὐτοῦ μαθητὴς Ἰωάννης (Κεφ. α', 11.) « Εἰς τὰ ἴδια ῥῆθησε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον ». Μάλιστα αὐτὸς ὁ Θεὸς Μεσίτης δίδει τὴν φοβερὰν ταύτην ἀπόφασιν διὰ τὴν τυφλότητα τῶν ἀνθρώπων· « Ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα » Ἰωάν. γ', 19. Οἱ Ἰουδαῖοι (πρὸς τοὺς προγόνους τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη πολλάκις ὁ Θεὸς τὸν Μεσίαν, ὡς λυτρωτὴν τοῦ κόσμου) ἦσαν διὰ τῶν σαφειστάτων προφητειῶν τόσον πεπληροφορημένοι περὶ τῆς μελλούσης ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀμφιβάλλωσι περὶ ταύτης· ἐπειδὴ αὐτοὶ τὸν προσμένουσιν ἔτι (ἀγκαλὰ ματαίως) μέχρι τῆς σήμερον. Αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς τὸν προεικόνιζον εἰς τὰς θυσίας καὶ τὸν προετύπων εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἱεροτελεστίας, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε πρὸς τούτοις προκηρύξωσιν οἱ Προφῆται τὰ σαφέστατα σημεῖα τῆς σωτηριώδους αὐτοῦ ἐλεύσεως ἐπὶ τῆς γῆς. Αὐτοὶ (λέγω) οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἠξέυρωσι καὶ τὸν καιρὸν αὐτὸν τῆς ἐλεύσεως, ὅπότεν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, παρὰ πᾶσαν ἐλ-

πίδα, καὶ ἐναντίον εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ μίαν ἀνήκουστον πώρωσιν καὶ τυφλότητά, μήτε τὸν ἐγνώρισαν, μήτε τὸν ἐδέχθησαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸν ἀπέβαλον ὡς ψεύστην, καὶ τὸν κατεδίωξαν μέχρι θανάτου· θανάτου, ὃ ὁποῖος ἔσωσεν ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ αἷτιον τοιαύτης ἀπροσδοκῆτου καὶ φρικώδους πράξεως τὸν εἰς τινὰς μὲν μία ἀναπολόγητος τυφλότης, εἰς ἄλλους δὲ μία ἐθελοσύσις ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ πώρωσις. Ἀποφασίσαντες ὅμως τὸν θάνατόν του, ἐπλήρωσαν (χωρὶς νὰ τὸ ἠξέσωσιν ἢ νὰ τὸ θέλωσι) τὴν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ βουλήν, ἣ ὁποία ἦτο τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ νὰ προξενήσῃ διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου θησαυρὸν ἀτίμητον εἰς τὸν κόσμον. Κατέπεισαν τέλος πάντων μὲ δεήσεις, ἀπειλὰς καὶ συκοφαντίας τὸν Ῥωμαϊκὸν ἡγεμόνα τοῦ τότε καιροῦ, Πόντιον Πιλάτον, νὰ καταδικάσῃ τὸν ἄθῳον Ἰησοῦν εἰς τὸν ἐπονείδιστον σταυρικὸν θάνατον, τὸ ὁποῖον καὶ συνέβη τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ὁ Μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀφ' οὗ προσηύξατο θερμῶς πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας παρέδωκεν ὅλους τοὺς πιστούς· ἀφ' οὗ ὑπέμεινε πολλὰς καὶ διχόρους ἀτιμίας, καὶ ἐξέχεε τὸ ἴδιον αἷμα ⁽⁷⁶⁾, ὑψώθη εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ προσηλώθη εἰς αὐτόν. Καὶ ὅμως δὲν ἠρέστη ἕως ἐνταῦθα ἡ σκληρότης τῶν Ἰουδαίων! ἤνοιξαν τὴν πλευρὰν τοῦ ἤδη ἀποθανόντος Ἰησοῦ μὲ λόγχην, καὶ ἰδοὺ! ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἀγίας ταύτης πληγῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, εἰς τύπον τῶν δύο μυστηρίων (τὰ ὁποῖα αὐτὸς εἶχε διορίσει) τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας. Ἀφ' οὗ ἐξέπνευσεν ὁ Σωτὴρ, συνέβη μία φρικώδης καὶ παράδοξος ἀλλοίωσις εἰς τὴν φύσιν· ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σε-

76) Ἀγχαλὰ δὲν ἀναφέρει ταύτην τὴν ἰσχυρίαν τοῦ αἵματος τὴν πρὸ τοῦ Σταυροῦ οἱ Εὐαγγελισταί, πιθανὸν ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ φραγήλωσις, καὶ ὁ ἀκάνθινος στέφανος ὠθούμενος εἰς τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ καλῆμου (Ματθ. κζ', 26—30), ἤμάτωσαν τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Λυτρωτοῦ.

λήνη (77) ἐσκοτίσθησαν, ἡ γῆ ἐσεισθη, πολλοὶ νεκροὶ ἀνεστάθησαν ἀπὸ τὰ μνημεία, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο· διὰ τοῦ ὁποίου προεικονίζετο σαφῶς ἡ καταστροφή τοῦ ναοῦ καὶ τὸ τέλος τῆς νομικῆς λατρείας. Ἔτι κρεμáμενος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὁ Χριστὸς ἐξεφώνησε τοῦτον τὸν μυστηριώδη λόγον· «Τετέλεσται» Ἰωάν. ιθ', 30. μὲ τὸν ὅποιον ἐφανέρωσεν ὅτι ἐκείνην τὴν ὥραν ἔλαβον τέλος ὅλαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης αἱ θυσίαι, τὰ μυστήρια, αἱ ἱεροτελεστίαι, αἱ προφητεῖαι καὶ αὐτὸς ὁ νόμος· «Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς» Ῥώμ. ι', 4. Εἰς τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὁ Σωτὴρ μὲ σταυρικὸν θάνατον εὐρίσκει ὁ ἅγιος Παῦλος ἓνα μέγα μυστήριον· ὁ νόμος εἶχεν ἐπικατάρκτον τὸν κρεμáμενον ἐπὶ ξύλου (Δευτερονόμ. κá, 23.), ἡμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ὑπὸ κκτάρχην διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ὅτι θέλει εὐλογηθῶσιν εἰς αὐτὸν ὅλοι οἱ πιστεύοντες, ἀνέλαβεν εἰς ἐαυτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὴν κατάρχην, κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρχης τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρχ' ἡγεγραπται γάρ· ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμáμενος ἐπὶ ξύλου· ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ. γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» Γαλάτ. γ', 13. 14.

§. 23. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀληθῆς καὶ μόνη θυσία.

Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀληθῆς θυσία, διὰ τῆς ὁποίας κατηλλάγημεν μὲ τὸν Θεόν (α).

77) Ὡσαύτως δὲν ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (23. 45.) τὸν σκοτισμὸν τῆς Σελήνης· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ φωτίζεται ἐκ τοῦ ἡλίου, ἐπόμεινον εἶναι νὰ συσκοτίζηται μὲ αὐτὸν ἴδε Ματθ. κδ', 29. Ἔτι σημειώσεται, ὅτι οἱ Εὐαγγελιστὰὶ ἀναφέρουσι τὸν σκοτισμὸν τοῦ ἡλίου πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, τὴν δὲ διάρρηξιν τοῦ καταπέτασματος ὁ μὲν Λουκᾶς πρὸ τοῦ θανάτου, ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος μετὰ τὸν θάνατον.

καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν τὸν Θεῖον Μεσίτην δικαιοῦνται καὶ σώζονται (6).

(α) Εἶπομεν ἀνωτέρω πολλάκις, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀποστρέφεται τὸν ἁμαρτωλὸν, ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ ὅτι ἦτον ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ ἀποφύγωμεν δι' ἰδίας ἡμῶν ἱκανοποιήσεως τὴν αὐστηρότητα τῆς δικαιοσύνης του. Ὡσαύτως εἶναι δῆλον, ὅτι ἡ θυσία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ἥτις ὑφίστατο εἰς προσφοράς ζώων) δὲν ἦτο κατ' οὐδένα τρόπον ἱκανὴ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμέτερος Μεσίτης ἀνέλαβεν ὅλα ταῦτα εἰς ἑαυτὸν τὰ πάθη του, ἡ ἔκχυσις τοῦ αἵματός του, καὶ ὁ ὀδυνηρὸς αὐτοῦ θάνατος ἐφάνησαν εἰς τὸν Πατέρα του ὡσάν ἂν τὰ ἔπασχεν αὐτὸς ὁ ἁμαρτωλός· καὶ ἡ τιμωρία τοῦ ἀθώου Σωτῆρος, κατὰ τὴν ἀνεξιχνίαστον Θεῖαν βουλήν, ἐλογίσθη εἰς ἡμᾶς ἀντὶ τῆς ποιηῆς, ἡ ὁποία ἔπρεπε εἰς ἡμᾶς. Οὕτω κρίνει περὶ τούτου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁπότεν (Β'. Κορινθ. ε', 14.) λέγει· «Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρίναντας τοῦτο ὅτι, εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον» καὶ στίχ. 21. «Τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν (ἤγουν τὸν παρέδωκεν εἰς θάνατον ὡς ἁμαρτωλόν), ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ» καὶ Ἡσαίου γ', 5. «Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν» (78). Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι θυσία· καθότι αὐτὸς προσέφερεν ἑαυτὸν

(78) Τὸ ἔδρ. «Αὐτὸς δὲ διεπάρη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, συνεπρίθη διὰ τὰς ἀδικίας ἡμῶν κτ.» ὅπου τὸ διεπάρη σημαίνει τὴν διὰ τῆς λέξεως νύξιν (Ἰωάν. 10', 34.), τὸ δὲ συνεπρίθη τὴν μεγάλην λύπην καὶ συντριβὴν τῆς καρδίας, τὴν πρὸ τοῦ Σταυροῦ Ματθ. κς', 37. 38. ἔδρ. ε', 7. κατὰ τὸ (Ψαλμ. γά, 19.) καρδίαν συντετριμμένην.

ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσίαν, καὶ ἐσφάγη ὡς ἀμνὸς ἄκακος, διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν. Αὐτὸς ἐκαίετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λυτρώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ ἔγεινε πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Πατέρα του καταθύμιον δλοκαύτωμα καὶ θέατρον τῆς ἀγάπης. Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ ἦτον ἀληθῆς θυσία· ἐπειδὴ ὄλαι αἱ προλαβοῦσαι θυσίαι ἦσαν σκιαὶ μόνον καὶ προσεικονίσματα ταύτης. Αὐτὴ μόνη ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ γενῆ ἀξία τῆς εὐσπλαγχνίας του· νὰ καθάρσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ προξενήσῃ πάλιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπωλεσθεῖσαν πρώτην εὐδαιμονίαν, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἁγία Γραφή, ὅπου λέγει· «Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τούτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐπάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐρόμενος· εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως βαντίζουσα τοὺς κεκαινωμένους, ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαρῶς τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι;» Ἑβρ. θ', 11—14. Μὲ ταύτην τὴν θυσίαν ἔλαβε τέλος καὶ ἡ θυσία τοῦ Ἀαρῶν, ἡ γουν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· καὶ ὁ Χριστὸς ἐστάθη ὁ μόνος καὶ αἰώνιος ἀρχιερεὺς· διότι πλὴν αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἄλλη θυσία, καὶ διότι (κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Ἑβρ. ζ', 24.) «Διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν.» Οὗτος ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς ὀνομάσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὸν ἱερεὺς, ὅχι ὅμως κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τξιν Μελάχι-

σε δὲ κ (Ἑβρ. ε, 10). Ὅστις θέλει νὰ καταλάβῃ τὴν μυστηριώδη ἔννοιαν τῶν λογίων τούτων, ἀς ἀναγνώσῃ τοὺς ἐπομένους ἐξαιρέτους στοχασμοὺς περὶ Μελχισεδὲκ εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου (79). Εἰς τοῦτο τὸ μέγα τῆς ἀπολυτρώσεως ἔργον φανεροῦνται αἱ ἐξῆς ἄπειροι τοῦ Θεοῦ ἰδιότητες, ἡγουν, ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σοφία του. Ἡ Εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἐστάθη τόσον μεγάλη, ὥστε παρέδωκεν εἰς θάνατον τὸν μονογενῆ καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ Υἱὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἐχθρούς του. Ἡ Δικαιοσύνη του ἔμεινε τόσον ἀλώβητος, ὥστε δὲν ἐσυγχωρήθη τὸ ἡμέτερον πταίσμα, πάρεξ διὰ τῆς τελειοτάτης ἱκανοποιήσεως. Ἡ Σοφία του ἐφάνη κατὰ τοῦτο, ὅτι εὔρηκεν ἓνα τόσον ὑπερθαύμαστον μέσον διὰ νὰ ἐκχύσῃ (νὰ εἰπῶ οὕτως, εἰς ἡμᾶς τὸν ποταμὸν ὄλον τῆς ἀγαθότητός του, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὴν δικαιοσύνην του. «Ὡ βᾶθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!» Ῥωμ. ιά, 33. Τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον εἶναι εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλον, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας μωρία, εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς σωζομένους «Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» (Α, Κορινθ. α, 23. 24.), καὶ δὲν καυχώμεθα μὲ τὸν Παῦλον εἰς ἄλλο «Εἰ μὴ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Γαλάτ. ς, 14.) μὲ τοῦ ὁποίου τὸν ὀά-

79) Μετὰ τὴν παρῶσαν κατήχησιν εὐρίσκεται εἰς τὸ Γερμανικὸν μία μελέτη περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ, τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὁ ἡμέτερος Συγγραφεὺς ἐν ἔτει 1764, αἰτηθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δουκὸς, καὶ ἡμεῖς δὲν μετεφράσαμεν διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ (*).

(*) Ἐπιτυχῶν πρὸ ἑνδεκά ἡδὴ ἐτῶν τὴν περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ μελέτην ταύτην, ἐνόμισα ὅτι θέλω εὐχαριστήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς μου, δημοσιεύσας αὐτὴν τότε εἰς τὸ εἶλος τῆς τρίτης ἐκδόσεως. Ἦδη δὲ προσθέτω καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς μεταφρασμένην ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ κατὰ τὸ τότε (1783) συναιθισμένον ὕψος τῆς γλώσσης μς. Ὁ δὲ Μίγας Δουξ οὗτος, χάριν τοῦ ὁποίου συνετάχθη παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Πλάτωνος ἡ Κατήχησις καὶ προσεφωνήθη καὶ ἡ περὶ Μελχισεδὲκ αὕτη μελέτη, εἶναι ὁ Παῦλος Πέτροβιτο, Αὐτοκρατορικός τότε διδάσχος. Ὁ Ἐκδότης. Α. Κ.

νκτον ἐλπίζομεν πᾶν ἀγαθὸν ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ διότι «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμῶν αὐτῶ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;» Ῥωμ. ἡ, 32. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὑποχρεώνει τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα εἰς τὸ νὰ ἀξιώσῃ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ὅλους ἐκείνους, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Υἱὸν του, καθὼς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὑποχρεώνει τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸ νὰ ἦναι πάντοτε εὐγνώμονες πρὸς τὸν Θεόν, καὶ νὰ πληρῶσι τὸ θέλημά του.

Τί εἶναι ἡ Νέα Διαθήκη; οὐκ αὐτὸν

Ἐπομένως ὑφίσταται ἡ Νέα Διαθήκη εἰς τοῦτον τὸν ἀμοιβᾶτον δεσμόν· καὶ θεμελιούται εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καθὼς αὐτὸς λέγει· «Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου ἡ τὸ τῆς Καινῆς διαθήκης» Ματθ. κς', 28.

(6) Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Χριστὸς «Ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων» (Β', Κορινθ. ε', 15.), καὶ δὲν εἶναι κανένας, ὅσον ἀμαρτωλὸς καὶ ἂν ἦναι, ὅστις δὲν δύναται νὰ σωθῇ, διὰ ταύτης τῆς χάριτος. Διὰ νὰ γενῆ ὅμως δραστήριος εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις αὕτη, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ πίστις, ἥγουν πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ἐν εὐθύτητι καρδίας τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἡμέτερον λυτρωτὴν, καὶ νὰ πιστεύσωμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι μόνον δι' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ γενῶμεν κοινωνοὶ τῆς Θεῆς χάριτος· εἰ δὲ μὴ, δὲν ἔχει εἰς ἡμᾶς οὐδεμίαν ἐνέργειαν ἢ δραστηκωτάτη τοῦ Χριστοῦ ἀξιωμαθία, μῆτε δυνάμεθα νὰ σωθῶμεν, καθὼς σφρόσταται τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἀγία Γραφή εἰς πολλοὺς τόπους· «Οὐ-» τῶ γὰρ ἠγάπησεν (λέγει) ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἡ τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» Ἰωάν. γ', 16. καὶ «Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κρίνεται» Λύτ. στίχ. 18. Ὅταν λέγω, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ἡ πίστις, ὁ λόγος μου

εἶναι περὶ τῆς ἀνυποκρίτου, ὀρθῆς καὶ ζώσης πίστεως, ἧγουν τοικύτης πίστεως ἢ ὁποῖα νὰ ἦναι «Δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη» Γαλάτ. ε', 6.

§. 24. Περί τῆς Ἀναστάσεως καὶ Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἀποθανὼν Σωτὴρ ἐτάφη ἀνέστη ὁμως τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελήφθη ἔπειτα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἡ ταφή τοῦ Χριστοῦ φανερόνει, ὅτι ἀπέθανεν ἀληθῶς· δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ τὸν κρατήσῃ ὁ τάφος, καθὼς λέγει ὁ Πέτρος· «Ὁν ὁ Θεὸς ἀνέστησε λύσας τὰς ὠδύνας» τοῦ θανάτου (80), καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ» Πράξ. 6', 24. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐτάφη τῇ παρασκευῇ, ἔμεινεν εἰς τὸν τάφον τῷ σαββάτῳ, καὶ ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καθὼς αὐτὸς πολλάκις εἶχε τὸ προσιπῆ, καὶ ἡ ἁγία Γραφή εἶχε τὸ προκηρύξῃ. Οἱ Προφῆται προῖδόντες ταύτην τὴν κατὰ τοῦ θανάτου καὶ κατὰ τοῦ ἄδου νίκην τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἔψαλαν οὕτω· «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδη τὸ νίκος;» Ὡσηὲ γ', 44 (81). Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἀναστάσεως μᾶς ἐβεβαίωσε πληρέστατα, ὅτι ἐνίκησε τὸν θάνατον, ὅτι εἶναι ὁ ἀληθὴς Σωτὴρ, ἀπεσταλμένος ἐκ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὅτι ἡ εἰς αὐτὸν ἐλπίς δὲν εἶναι ματαία, ἀλλὰ βεβαία καὶ ἀναμφίβολος. Οὕτω λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος· «Ὁς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν» Ῥώμ. 8', 25. Εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος θεμελιούται καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως· «Εἰ γὰρ πιστεύομεν, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας» διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ· Α', Θεσσαλονικ. 4', 14.

80) Εἰς ἄλλα ἀντίγραφα τῆς Νέας Διαθήκης εὐρεται ἄδου ἀντὶ θανάτου.

81) Τὸ ἔβρ. «Ἔσομαι λοιμὸς σου (ὁ Σύμμαχος· ἔσομαι πληγή σου) θάνατε· ἔσομαι ὀλεθρὸς σου ἄδη». Οἱ ἔβρδμ. «Ποῦ ἡ δίκη σου θάνατε, ποῦ τὸ κέντρον σου ἄδη;» ὁ Ἀπόστολος (Α', Κορινθ. 15, 55) «Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδη τὸ νίκος;»

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐφάνη μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς, καὶ τοὺς ἐπληροφόρησε διὰ πολλῶν βεβαίων σημείων, ὅτι ἀνέστη ἀληθῶς· τοὺς ἐδίδαξεν ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὸ μέγα τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἀξίωμα· εἶπεν, ὅτι ἐμελλε νὰ ἀνοιχθῇ ταχέως εἰς αὐτοὺς ἡ ὁδὸς τοῦ νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὅπολον ἐμελλε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· ἀνελήφθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν, εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ ἰδίου Πατρὸς.

Τί τὸ καθίσαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ;

Αὕτη ἡ ἐν δεξιᾷ κάθισις σημαίνει, ὅτι ἔλαβε τὴν Θεϊαν δύναμιν καὶ δόξαν, ἡ ὁποία ἦτον μὲν πάντοτε καὶ ἀπ' αἰῶνος ἰδίᾳ εἰς αὐτὸν, ἐκρύπτετο δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ὑποκάτω εἰς τὸ κάλυμμα τῆς ἀνθρωπότητος, Ἰωάν. ιζ', 1—8.

§. 25. Περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτὸς θέλει πάλιν ἔλθῃ, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θέλει λάβῃ ποτὲ τέλος.

Ἡ πρώτη ἔλευσις τοῦ Μεσσίου ἐπὶ τῆς γῆς ἐστάθη ταπεινὴ, ἡ δευτέρα θέλει ἦναι μετὰ δόξης· ἡ πρώτη ἦτον εὐσπλαγχνικὴ, ἡ δευτέρα θέλει ἦναι φρικώδης· ἐπειδὴ εἰς τὴν πρώτην ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν κόσμον· εἰς τὴν δευτέραν θέλει ἔλθῃ διὰ νὰ τὸν κρίνῃ, καθὼς αὕτῃ ἡ αἰώνιος ἀλήθεια λέγει, Ματθ. κς', 31. 32. «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ· καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη».

Ἡ αἰτία τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ αἰτία τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ

πλήρως; τῆς ἀδεκάστου τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, διὰ νὰ ἀποδώτῃ ἐιάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀπαρτίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως· καθότι ἡ ἀποκτηθεῖσα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐλπίζομένη ὑπὸ τῶν ἀληθῶν χριστιανῶν εὐδαιμονία δὲν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλὰ φυλάττεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ἐἵπερ δίκαιον παρὰ Θεῶ ἀνταπαρδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' Ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ»

Β', Θεσσαλονικ. α', 6. 7. Ἡ κρίσις αὕτη λοιπὸν θέλει ἦναι φοβερά εἰς μόνους τοὺς ἀπίστους· εἰς ἐκείνους δὲ, ὅσοι μέχρι τέλους ἐπέμειναν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν, χαροποιὰ καὶ παρηγορητικὴ ἐκείνοι θέλει τρέμωσιν, ὅταν ἐκχυθῇ ἐπάνω των τὸ ποτήριον τῆς Θείας ὀργῆς· οὗτοι θέλει χαίρωσιν, ὅταν ἀπολάβωσι τὴν ἔνδοξον ἀμοιβὴν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, καὶ ἐνωθῶσι μὲ τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ θέλει συμβῆ ἡ φοβερά καὶ ἀπροσωπόληπτος αὕτη κρίσις; Αὕτη θέλει φανῆ ἐξαιφνης· ἐξαιφνης θέλει κλονισθῆ ἡ γῆ, ὁ ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη θέλει σκοτισθῶσιν, οἱ ἀστέρες θέλει πέσωσιν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θέλει σαλευθῶσιν· ἡ σάλπιγξ τῶν Ἀρχαγγέλων θέλει ἠχήτῃ· ὕλοι οἱ νεκροὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ θέλει ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὰ μνήματα, καὶ θέλει ἀρπαγῶσιν ἐν νεφέλαις, προσμένοντες τὴν Θεῖαν κρίσιν. Εἰς ταύτην τὴν φοβεράν ἀλλοίωσιν τῆς φύσεως θέλει θρηνήσωσι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ θέλει συμβῆ θλίψις μεγάλη, ὅποια δὲν ἔγεινεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, μήτε θέλει γενῆ· οἱ ἄνθρωποι θέλει ἀποψύχωσιν ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, καὶ δὲν θέλει εὐρίσκωσιν εἰς ἄλλο τι σωτηρίαν, παρὰ εἰς τὴν πίστιν τὴν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην (82). Ὑστερα ἀπὸ τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ἐ-

82) Ἰδε Ματθ. Κεφ. κδ', καὶ κί, Μάρκ. ιγ'. Λουκ. Κεφ. ιζ', 20—37. καὶ Κεφ. κί, 3—36. καὶ Δ', Θεσσαλον. δ', 15—17.

λεύσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ θέλει τεθῆ θρόνος καὶ θέλει ἀνοιχθῶσι βιβλία (83), διὰ τῶν ὁποίων θέλει ἐξυπνισθῆ ἡ συνείδησις ἐκάστου· καὶ τότε θέλει ἰδῶσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν ὡς ἀστραπὴν, (ἡ ὁποία ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν), μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Μετὰ ταῦτα θέλει χωρισθῶσιν οἱ δίκαιοι ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, καθὼς ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἐρίφια· καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θέλει σταθῶσιν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐξ εὐωνύμων. Εἰς ταύτην τὴν κρίσιν δὲν θέλει ἦναι μῆτε κατήγοροι, μῆτε μάρτυρες, καθὼς μῆτε ἐξέτασις μακρὰ θέλει γενῆ· ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Κριτὴς εἶναι καρδιογνώστης, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι τίποτε κρυπτόν. Αὐτὸς θέλει ἰδῆ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ υἱοὺς, τοὺς υἱοὺς τῆς ἀναστάσιως, μὲ πατρικοὺς καὶ φιλοστόργους ὀφθαλμοὺς· θέλει τοὺς ὀνομάσῃ δούλους πιστοὺς, φίλους, πρόβατα ἴδια, καὶ εὐλογημένους· θέλει ἐπαινέσῃ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν καὶ σταθερότητα εἰς τὴν πίστιν, τὴν πλήρωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, καὶ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἔδειξαν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πτωχῶν· ἔπειτα θέλει τοὺς μεταθέσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς αἰωνίου χαρᾶς διὰ ἀμοιβῆν, καὶ θέλει τοὺς ἀναδείξῃ μετόχους ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν « Ἄ » ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη » (84). Ἐξ ἐναντίας πάλιν θέλει ἰδῆ τοὺς ἀσεβεῖς μὲ ὀφθαλμοὺς ὀργῆς· θέλει τοὺς ὀνομάσῃ ἀχάριστα, πεπωρωμένα, καὶ κατηραμένα κτίσματα· θέλει τοὺς ἐλέγξῃ διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτῶν, διὰ τὰς ὑβρεῖς καὶ τὴν ἀσπλαγχνίαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν εἰς αὐτὸν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πτωχῶν· καὶ θέλει τοὺς ἐξορίσῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τοῦ θρυγμοῦ τῶν δδόντων, εἰς

83) Δανιήλ, ζ', 9. 10.

84) Α', Κοριν. β', 9.

τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, διὰ τὰ βασανίζονται αἰωνίως διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. Καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Κριτοῦ θέλει ἐμβῆ εἰς ἔργον εὐθύς· διότι «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται» (λέγει ὁ Χριστὸς, Ματθ. κδ', 35.), οἱ δὲ λόγοι μου «οὐ μὴ παρέλθωσι». Κατωτέρω θέλει λαλήσω πλατύτερον περὶ τῆς μακαριότητος τῶν δικαίων, καὶ περὶ τῆς κολάσεως τῶν ἀσεβῶν.

Πότε θέλει ἦναι ἡ Δευτέρα Παρουσία.

Ἄγκαλὰ ἡ ἀγία Γραφή δὲν ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς καὶ τοῦτο, διὰ τὰ ἡμεθα πάντοτε ἔτοιμοι· ἔδωκε μὲ ὅλον τοῦτο εἰς ἡμᾶς σημεῖα φανερά, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν πλησίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Σημεῖα τῆς ἐγγιζούσης τελευταίας ἡμέρας.

Ἀναμεταξὺ εἰς πολλὰ ἄλλα προγνωστικὰ σημεῖα ἀπαριθμεῖ ἡ ἀγία Γραφή καὶ ταῦτα ὡς πρῶτα καὶ ἀναμφίβολα. Ὅταν ἰδῶμεν μίαν φανεράν καταφρόνησιν τῆς Θρησκείας καὶ μίαν παντελεῖ διαφθοράν τῶν ἠθῶν· «Μικρὸν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ θέλει πληθυνθῆ ἡ ἀνομία, καὶ θέλει ψυγῆ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν» (Ματθ. κδ', 12.), ἡ Θρησκεία θέλει καταφρονηθῆ, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου θέλει ἐξουθενισθῆ· «Ὅτι, ἢ ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, ἢ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ δὲν θέλει ἔλθῃ.» Β', Θεσσαλον. β', 3. Αὕτη δὲ ἡ ἀποστασία εἶναι, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, ἡ ἀπὸ τῆς Πίστεως ἀποστασία· «Τὸ δὲ Πνεῦμα βῆτως λέγει, ἢ ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως» Α', Τιμόθεος δ', 1. Περιγράφει δὲ τοὺς ὑστέρους τούτους καιροὺς ὁ Ἀπόστολος τοιοῦτους, εἰς τοὺς ὁποίους θέλει συμβῆ ἡ ἄκρα διαφθορὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἡ καταφρόνησις τῆς ἀρετῆς, καὶ θέλει πληθυνθῶσιν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι· «Τοῦτο δὲ γίνωσκε (λέγει), ὅτι ἐν ἐσχάταις

» ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί· ἔσονται γὰρ οἱ ἄν-
 » ὕρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι,
 » βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ΑΧΑΡΙΣΤΟΙ, ἀνόσιοι,
 » ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀ-
 » φιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι
 » μᾶλλον ἢ φιλόθεοι» Β', Τιμοθ. γ', 1—4. Καὶ ἀφ' οὗ-
 τοιουτοτρόπως πληρωθῆ τῆς κακίας τὸ μέτρον, τί ἄλλο
 μένει πλέον, παρὰ νὰ ἔλθῃ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ διὰ
 νὰ τὴν ἐκρίζωσῃ; Ὁ πάλαι κατακλυσμός, ἡ καταστροφή
 τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ ὁ ἐξολοθρευμὸς τῶν
 Ἀμορραίων (Γενέσ. ιβ', 16.) εἶναι φανερά παραδείγματα
 τούτου τοῦ πράγματος. Ἡμεῖς ὅμως θεωροῦντες τὴν ἀ-
 ξιόλογον διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, χρεω-
 στοῦμεν, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου, νὰ πα-
 ρακινῶμεν « Ἄλλήλους εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὰ καλὰ ἔρ-
 » γα· καὶ τοσοῦτω περισσώτερον, ὅσῳ βλέπομεν τὴν ἡ-
 » μέραν ἐγγιζούσαν» Εβρ. ι, 24. 25.

§. 26. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

« Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀφ' οὗ ἀνελήφθη
 εἰς οὐρανοὺς, ἔστειλεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ
 εἰς ὄλους τοὺς πιστοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα (α)
 διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος τοῦ ὁποίου σώ-
 ζεται ὁ ἄνθρωπος (β).

(α) Ἐβρέθη ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Σωτὴρ, πρὸ τοῦ νὰ ἀνα-
 ληφθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Ἀποστό-
 λους νὰ πέμψῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ
 εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Τῇ πεντηκοστῇ ἡμέρᾳ μετὰ
 τὴν ἀνάστασιν ἐπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ὡς
 διηγείται ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, Πράξ. κεφ. 2. Ἡ ἀ-
 ποστολή τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἦτο Θεῖα· καθότι τὸ
 ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λειτουργικὰ
 πνεύματα, ὅποια εἶναι οἱ ἄγγελοι· ἀλλ' εἶναι Κύριος
 καὶ Θεὸς, τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, τὸ
 ὅποιον προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται ἀπαραλλάκτως, κα-

θώς ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ ἐκπορεύεται παρὰ μόνου τοῦ Πιτρὸς. Οἱ παπισταί, ἢ ὅσοι συμφωνοῦσι κατὰ τοῦτο μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, διίσχυρίζονται ἀλόγως, καὶ ἐναντίον εἰς τὸ δόγμα τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἐγὼ περὶ τούτου δὲν θέλει ἐξετάσω περισσώτερον· διὰ τὸ νὰ ἦναι ἀνεξιχνίαστον μυστήριον, καὶ διότι εἶναι περιττὸν τὸ νὰ φιλονεικῶμεν περὶ τούτου, ὁπόταν ἡ ἅγια Γραφή ἀναφέρῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς μόνον τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι εἰς τὸν Υἱόν· «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν » παρὰ τοῦ Πιτρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ » τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.» Ἰωάν. ιβ', 26. Τοῦτο ἐβεβαίωσαν καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι Πιτῆρες τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας· οἱ ὅποιοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προσθέσωσι τίποτε ἐναντίον εἰς τὴν φανεράν τῆς ἁγίας Γραφῆς μαρτυρίαν. (Βλέπε εἰς τὸ τέλος Σημ. δ'.)

(β) Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔστειλε τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν, ἤγουν εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς· καθὼς ἐπροφήτευσεν περὶ τούτου ὁ Προφήτης Ἰωήλ, β', 28. «Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα καὶ ἐκ- » χειῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (85).

Ποῖαι εἶναι τοῦ ἁγίου Πνεύματος αἱ ἐνέργειαι;

Εἶναι δὲ αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῶν δ- ποίων ἀπηρτίστη ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, διάφοροι· αὐτὸ προσκαλεῖ διὰ λόγου εἰς τὴν πίστιν τοὺς πλ- γωμένους, καὶ προσκολλημένους εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ μᾶλ- λον εἰπεῖν τοὺς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν ἀνθρώπους· δίδει εἰς αὐτοὺς διαφόρους ἀφορμὰς εἰς ἐπί- στροφήν· κινεῖ καὶ μαλακύνει τὴν σκληρὰν καρδίαν αὐ- τῶν, καὶ ἀνάπτει εἰς αὐτὴν τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· αὐτὸ ἐνεργεῖ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὸν καθαρισμόν

(85) Το Ἐδρ. «Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα ἐκχειῶ τὸ πνεῦμά μου κ.τ.» Ἀριθμεῖται δὲ κειφ. γ', 1.

τῶν ἀμαρτιῶν εἰς τὸ βάπτισμα, καὶ ἀνακινίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν μετάνοιαν· αὐτὸ τὸν ἐνώνει μὲ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας, καὶ διὰ τῆς σταθερᾶς ἐπιμονῆς εἰς τὴν πίστιν· αὐτὸ τὸν βοηθεῖ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, τὸν παρηγορεῖ καὶ τὸν διευθύνει εἰς ὅλους τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις, καὶ τοῦ πληροφορεῖ τὴν καρδίαν περὶ τῆς μεγάλης πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης τοῦ οὐρανόσιου Πατρός.

Ποία εἶναι ἡ χάρις;

Αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀνομάζονται ἐνέργειαι τῆς χάριτος· καὶ ἐπειδὴ εἶναι διάφοροι, λαμβάνει διαφόρους ὀνομασίας καὶ ἡ χάρις. Αὐτὴ ὀνομάζεται προηγουμένη, διεγείρουσα, δικαιοῦσα καὶ συνεργουσα· καθότι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῆς χάριτος δίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν πνευματικῶς νεκρὸν, ἡ πνευματικὴ ζωὴ· ὅθεν καὶ ὀνομάζεται εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως τὸ ἅγιον Πνεῦμα ζωοποιὸν ὡς χορηγὸς τῆς χάριτος ταύτης· εἰς δὲ τὸν Ἡσαΐαν κεφ. ιά, 2. «Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ ἐὼσεβείας—πνεῦμα φόβου Θεοῦ» (86). Καὶ ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ λαλήσαν διὰ τῶν Προφητῶν Πνεῦμα· ἐπειδὴ, ὅσα προεκήρυξαν ἢ ἔγραψαν οἱ Προφῆται, δὲν τὰ ἔγραψαν ἐξ οἰκείας θελήσεως ἢ φαντασίας «Ἄλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι» Β'. Πέτρ. α', 21. Χρῆσται λοιπὸν ὁ χριστιανὸς νὰ πιστεύῃ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ὡς λόγια Θεοῦ, καὶ ὡς ἐντελῆ καὶ ἀσφάλεστατον κανόνα τῆς πίστεως καὶ τῆς θεοκρέστου ζωῆς. Τὰ δὲ σημεῖα καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅποταν κατοικῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, «ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακρο-

(86) Τὸ Ἐβρ. — πνεῦμα γνώσεως καὶ φόβου Κυρίου.

»Θουμία, χρηστότης, ἀγαθοςύνη, πίστις, πρᾶξις, ἐγκρά-
»τεια.» Γαλάτ. ε', 22.

§. 27. Περὶ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, καὶ
περὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἀλήθειαν τοῦ
Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ συνήθρισαν
ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη μίαν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἀξιοθαύμαστος ἐπίδοσις καὶ προκοπὴ, τὴν ὅποιαν
ἔλαβε τὸ Ἀποστολικὸν κήρυγμα, φανερόναι σαφέστατα
ᾧτι εἶχε συνεργούσαν τὴν Θεϊαν δύναμιν. Οἱ Μαθηταὶ τοῦ
Χριστοῦ, ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ἄνθρωποι χωρὶς ὑπόληψιν
ἢ δύναμιν, χωρὶς ὄπλα, χωρὶς σοφίαν καὶ εὐγλωττίαν
ἀνθρωπίνην, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πίστιν, καθ' ὅλον τὸν
κόσμον, ἀνθρώπους περιφανεῖς, ἰσχυροὺς καὶ σοφοὺς, εἰς
μίαν πίστιν, ἣ ὅποια ἦτον ἐκ διαμέτρου ἐναντία εἰς τὰς
πικραῖς ὑπολήψεις καὶ δόξας τοῦ κόσμου, ἣ ὅποια κα-
τήργησε τὴν συνειθισμένην παρ' αὐτοῖς πάντοτε Θεϊκὴν
λατρείαν, ἣ ὅποια δὲν ἐσυμφῶναι κατ' οὐδένα τρόπον
μὲ τοὺς φαντασιώδεις καὶ μωροὺς λογισμοὺς τῶν ἀν-
θρώπων, καὶ ἣ ὅποια, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ θεραπεύη τὰ
πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας των, ἐκήρυττεν εἰς ἐκείνους, ὁ-
σοι τὴν ἐλάβανον, ζῶν μετὰ διωγμῶν καὶ θλίψεων
(87). Ἦτον καμμία ἐλπίς νὰ λάβῃ εὐτυχῆ ἔκβασιν τοι-
αύτη ἐπιχείρησις; Μὲ ὅλον τοῦτο «Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀν-
θρώποις δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ» Λουκ. ιγ', 27. Ὁ
ἄδης ἐξωπλίσθη μὲ ὄλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις διὰ νὰ ἐμ-
ποδίσῃ τὴν ἀνθρωποσωτήριον ταύτην ἐπιχείρησιν ἄλλα
δὲν ἐδυνήθη κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συντρίψῃ τὴν πέτραν,

87) Ἀδύνατόν μοι εἶναι νὰ παρέλθω τὰ ἀξιωμακόμενα λόγια τοῦ
περιφήμου Βονετίου, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ Συγγραφεὺς ἐναυθῶς
περὶ τῆς ἐπίδοσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. «Τίνοι τρόπον οἱ ἅλιαις γί-
νονται Ἀπόστολοι, καὶ πείθουσι τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι ἔλη ἐκείνη ἡ
»ἰξωτερικὴ, μεγαλοπρεπὴς, παλαιὰ καὶ σεβάσιμος λατρεία δὲν εἶναι,

ἤτις εἶναι ὁ Χριστός, καὶ ἐπάνω τῆς ὁποίας ἐθεμελιώθη ἡ πίστις. Ὁ Θεὸς Παῦλος, ἐκπληττόμενος τὴν ὑπερβαύμαστον ταύτην προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου, λέγει «Τὰ ἡμῶν τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνη· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός,

πλέον ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ κατηργήθη εἰς τὸ παντελές; ὅτι εὐλαί ἐκείναι αἱ μυστηριώδεις τελεταὶ δὲν εἶναι πᾶρξ οὐκία τῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων αὐτοὶ παρίστανον εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα; ὅτι αἱ παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι προσκολλημένοι, εἶναι ἐντάγματα ἀνθρώπων ἀναίρετικά τοῦ Θείου νόμου; ὅτι ὁ παρ' αὐτῶν καταδικασθεὶς ἀφανὴς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, καὶ ἐκπνεύσας ἐπὶ σταυροῦ, εἶναι αὐτὸς ὁ μάγος λυτρωτῆς, προκηρυχθεὶς εἰς αὐτοὺς, τὸν ὁποῖον ἀνέμενον; ὅτι δὲν εἶναι πλέον αὐτοὶ μόνον τὰ ἀντικείμενα τῶν παραδόξων χαρίτων τῆς Προνοίας, ἀλλ' ὅτι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐκλήθησαν εἰς τὸ νὰ συμμιθῶσιν ἀπ' αὐτάς; Τίνι τρόπῳ οἱ ἅλεις πείθουσι τοὺς πολυθίους ἔθνικοὺς, ὅτι εἶναι εἰς μόνον Θεός, καὶ φθάνουσι εἰς τὸ νὰ καθαρῶσιν τὰς ἐννοίας των, καὶ νὰ τὰς καταστήσωσι πνευματικὰς, ἀποσπῶντές τους ἀπ' ἐκείνην τὴν νεκρὰν πύλην, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν προσκολλημένοι, καὶ ἐπιστρέφοντές τους πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα; Τίνι τρόπῳ τοὺς μακρύνουσι ἀπὸ τὰς ἀπατηλὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων, καὶ καθορίζουσι ὅλα των τὰ πάθη, καὶ τοὺς καθιστάνουσι σοφοὺς, καὶ πλέον παρὰ σοφοὺς; Τίνι τρόπῳ μάλιστα τοὺς πείθουσι νὰ προσκυνήσωσι ἕνα ἄνθρωπον ἡγιατωμένον μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον, καὶ μεταβάλλουσι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των τὴν μορῆν τοῦ Σταυροῦ εἰς σοφίαν; Τίνι τρόπῳ οἱ κήρυκες τοῦ ἰσταυρωμένου πείθουσι τοὺς νέους αὐτῶν ὀπαδοὺς νὰ ἀρνηθῶσι τὰ κοσμικὰ συμφέροντα, καὶ νὰ ζῶσιν εἰς καταφρόνησιν, εἰς ταπείνωσιν καὶ εἰς ὄνειδος, νὰ καταφρονῶσι πᾶν εἶδος πόνου καὶ τιμωρίας, νὰ ἀνθίστανται εἰς ὅλους τοὺς πειρασμοὺς, καὶ νὰ ἐπιμένωσι μέχρι θανάτου εἰς μίαν διδασκαλίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἀρμοδαί εἶναι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν; Τίνι τρόπῳ λοιπὸν οἱ ἅλεις τῶν ἰχθύων καταστάθησαν ἅλεις ἀνθρώπων; Τίνι τρόπῳ εἰς διάστημα ὀλιγώτερον ἀπὸ πενήκοντα ἔτη ἐνηγκαλιόθησαν τὴν νέαν ἐταῦτην διδασκαλίαν τοσαῦτα διάφορα ἔθνη; Τίνι τρόπῳ ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἔγειναι δένδρον μάγισ; Τίνι τρόπῳ τὸ δένδρον τοῦτο ἐπέταίχετο τοσούτους τόπους;» Bonnet. Recherches Philosophiques sur le Christianisme, Chap 37. ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ μεταφράσα ἐλευθέρως.

ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρὰ· καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου
καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα,
ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ ὅπως μὴ καυχῆσται πᾶσα σὰρξ
ἐνώπιον αὐτοῦ.» (Α', Κορινθ. α', 27.). Ἀφ' οὗ ἐδέχθησαν
τὸ Εὐαγγέλιον ὅλα τὰ ἔθνη εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κό-
σμου, ἐκ τῶν πιστευσάντων ἐγεννήθη ἡ ἁγία Κοινότης
τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, ἡγοῦν ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία·
ἡ ὁποία δὲν εἶναι περιορισμένη, καθὼς ἡ Ἰουδαϊκὴ, εἰς ἓν
μόνον ἔθνος, ἀλλὰ συνίσταται ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα
πανταχοῦ τῆς γῆς εὐρισκόμενα ἔθνη καὶ γένη· διὰ τοῦ ὁ-
ποίου ἐπληρώθη ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ,
ὅτι ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἔμελλον νὰ εὐλογηθῶσιν ὅλα
τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Γενέσ. κβ', 18.

§. 28. Αἱ ιδιότητες τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας.

Ἀὕτη ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία (α), Ἁγία (β), Κα-
θολικὴ (γ) καὶ Ἀποστολικὴ (δ).

(α) Εἴπομεν ἀνωτέρω (§. 5. τοῦ παρόντ. Μέρ.), ὅτι ἡ
Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κό-
σμου· ὅτι, ἀγκαλὰ ἔλαβε διαφόρους καταστάσεις, ἡ οὐ-
σία ὁμῶς τῆς πίστεως ἦτο πάντοτε ἡ αὐτὴ καὶ ὅτι
μετὰ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ Σωτῆρος ἔλευσιν, διὰ τὸ νὰ συν-
ηθροίσθησιν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς διδαχῆς τῶν Ἀποστόλων
ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἔγεινεν ἐνδοξότερα καὶ λαμπρο-
τέρα. Ἐπομένως εἶναι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τοῦ
νῦν μία καὶ ἡ αὐτὴ Ἐκκλησία, καὶ θέλει μείνῃ μέχρι
τέλους τοῦ κόσμου ἡ αὐτή.

Διατί ὀνομάζεται μία ἡ Ἐκκλησία;

Εἶναι μία μόνη Ἐκκλησία· διότι ἦτον πάντοτε
μία μόνη πίστις, εἰς μόνος θεμέλιος τῆς πίστεως, μία
μόνη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Χριστὸς, μία μόνη πρὸς
σωτηρίαν ὁδὸς, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι ἐλπίζουσιν. Ὅθεν
λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, κα-
»θώς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἰς

»Κύριος, μία πίστις» Ἔφεσ. δ', 4. Χωρίζονται δὲ ἀπὸ τὴν ἐνότητα ταύτην τῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι ἢ δὲν δέχονται καθόλου τὸν Θεῖον λόγον, ἢ σμίγουσι μὲ αὐτὸν τὰς ἀλλοκότους αὐτῶν δόξας. Ὅθεν καὶ ἡ κοινότης τοιούτων ἀνθρώπων δὲν εἶναι Ἐκκλησία, ἀλλὰ πολλῶ μαλλον συν-ἀθροισις κακοδόξων, οἱ ὅποιοι δὲν κυβερνῶνται ὑπὸ πνεύματος Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἔχθρας καὶ τοῦ μίσους. Βλέπομεν εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς, μὲ μέγα σκάνδαλον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τρεῖς κυρίας Αἵρέσεις ἤ-γουν τὴν Αἵρεσιν τῶν Παπιστῶν (88), τῶν Λουθηρανῶν (89), καὶ τῶν Καλβινιστῶν (90). Καὶ αἱ τρεῖς αὗται ἀν-

88) Γνωστὰ εἶναι εἰς καθ' ἓνα αἱ διαφοραὶ τῆς Ανατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἀνεψύη πᾶσα μί-ἀπὸ αὐτάς, καὶ ἡ ἀνωφελῶς συναθροισθεῖσα σύνοδος τῆς Φλωρεν-τίας, διὰ τὴν θεραπείαν τὴν μεγάλην αὐτὴν πληγὴν τῆς Ἐκκλησίας.

89) Ὡνομάσθησαν ἀπὸ Μαρτίνου Λουθήρου τοῦ Αἰρεσιάρχου, ὅστις ἦτον Μοναχὸς ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Αὐγουστινιανῶν, καὶ διδάσκαλος τῆς ἀκαδημίας ἐν Βιττεμβέργῃ, πόλει τῆς Γερμανίας ἤρξατο τὴν διδασκίαν δημοσίως τὰς δόξας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀντιφέρεται κατὰ τῆς Παπιστικῆς Ἐκκλησίας ἐν ἔτει 1517. Κατεδικάθη δὲ ὑπὸ τοῦ Πάπα ὡς οἰρετικὸς ἐν ἔτει 1520. Συνεργὸς τοῦ Λουθήρου ἐστάθη Φί-λιππος ὁ Μελάγχθων, ὅστις ἀπεκρίθη πρὸς Ἰωσήφ Πατριάρχην Κων-σταντινουπόλεως, πέμψας αὐτῷ καὶ τὴν ἐν Αὐγούστη ὁμολογίαν τῶν Λουθηρανῶν· ἐπειδὴ εἶχε στείλῃ ὁ Πατριάρχης ἐν ἔτει 1558. Δη-μήτριον τὸν Διάκονον εἰς Βιττεμβέργην, διὰ τὴν ἐξετάσῃ περὶ τῆς νέας ταύτης Αἵρέσεως. Ἰδ. Ἀδόλφ. Λάμπ. Ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. 2. κεφ. 12. Κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους ἤκμαζε καὶ Ἰλδερικός ὁ Ζβίγγλιος εἰς τὴν Ἐλουπτίαν. Αἱ δόξαι τούτου διαφέρουν ὀλίγον τε ἀπ' ἐκείνας τοῦ Λουθήρου.

90) Ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Καλβίνου. Οὗτος ἐγεννήθη ἔτει 1509. καὶ ἀπέθανεν ἔτει 1564. Ἐστάθη τοσοῦτον περιφημότερος μεταξὺ τῶν ἀ-παδῶν τοῦ Ζβίγγλιου, ὥστε τὴν ὄνομά του κοινὸν εἰς ὅλην τὴν Αἵρεσιν. Ἰδε τὸν Λάμπιον Αὐτ. Σημείωσαι ὅτι ἡ δι' ἐπιστολῶν κοινολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Λουθηρανῶν ἤρξατο πάλιν ἐκ δευτέρου ἐπὶ Ἰερεμίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τὸν ὅποιον ἔστειλαν ἔτει 1575. τὴν ἐν Αὐγούστη ὁμολογίαν ὁ Ἰά-κωθος Ἀνδρίου καὶ Μαρτίνος ὁ Κρούσιος· ἀλλ' ἰτελεύτησεν ἀνω-φελῶς καὶ αὐτὴ (ὡς ἡ πρώτη) ἔτει 1581. Αὐτ. κεφ. 13. §. 19.

τιφέρονται πρὸς ἀλλήλας. Ὁ Παπισμὸς εἶναι πλήρως ἀπὸ
 δλεθριωτάτης δεισδαιμονίας, καὶ ὑποτάσσεται τυφλῶς,
 μὲ ἀθέτησιν τοῦ Θεοῦ λόγου, εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ
 Πάπα. Αὐτοὶ παρεξηγοῦσι τὸ περι τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 δόγμα ἐναντίον εἰς τὰς φανεράς μαρτυρίας τῆς ἁγίας
 Γραφῆς· ὑστεροῦσι τοὺς λαϊκοὺς τὸ ποτήριον τῆς Θείας
 Κοινωνίας, καὶ δὲν συγχωροῦσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγνωσιν
 τῆς ἁγίας Γραφῆς⁽⁹¹⁾. Αὐτοὶ πιρσεύουσι καθαρτῆριον
 πῦρ, γέννημα τῆς ἰδίας αὐτῶν φαντασίας (βλέπε εἰς τὸ
 τέλος Σημ. 5') καὶ, ἰδιοποιούμενοι μίαν κυριαρχίαν ἀγνώ-

91) Εὐρίσκονται ὀλίγοι τινὲς καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἱ ὁποῖοι εἰς
 ἀγνοίας νομίζουσι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχωρῆται ἡ ἀνάγνωσις τῆς
 ἁγίας Γραφῆς ἢ κατ' ἰδίαν· ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ! τοιαῦτα ποτὲ
 δὲν ἐστάθη ἡ δοξὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· εἰς ἐναντίως οἱ Πα-
 τῆρες αὐτῆς, ὁσάκις ἐπέπεσαν ἀφορμῇ, ἐδίδαξαν ὁμογνώμως, ὅτι ἡ
 ἀνάγνωσις τῆς Γραφῆς εἶναι μέσον δραστήριον, διὰ νὰ ἐκκλίνη ὁ
 ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ νὰ ποιῆσῃ τὸ ἀγαθόν. Διὰ νὰ μὴν
 ἀναφέρω κατὰ μέρος ἐκάστου τὰς μαρτυρίας, ἱκανὸν εἶναι νὰ ση-
 μειώσω τὴν ῥῆσιν τοῦ Χρυσοστόμου τὴν περὶ τούτου. Αὐτὸς ὁ Θεῖος
 πατὴρ (Ὁμιλ. 6', εἰς τὸν Ματθ.) ἀφ' οὗ κατηγορεῖ τὴν ἀμέλειαν
 τῶν ἀκροατῶν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς, φέρει ταύτην τὴν
 ἀντίθεσιν τῶν λαϊκῶν· «Οὐκ εἰμὶ τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα
 ῥέχω, καὶ παιδία καὶ οἰκίας ἐπιμελοῦμαι» τὴν ὁποῖαν ἀνασκευ-
 ἀζει μὲ τὰ σοφὰ ταῦτα λόγια· «Τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ πάντα ἐλυ-
 »μήνατο, ὅτι ἐκείνοις μόνοις (τοῖς μοναχοῖς) νομίζεται προσήκειν
 »τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, πολλῶ πλείον ἐκείνων ἡμεῖς
 »δεόμενοι· τοῖς γὰρ ἐν μέσῳ πολέμων στρεφομένοις, καὶ καθ' ἐκάστην
 »ἡμέραν τραύματα δεχομένοις, τούτοις μάλιστα δεῖ φαρμάκων, ὥστε
 »τοῦ μὴ ἀναγινώσκειν πολλῶ χειρὸν τὸ καὶ περιττὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα
 »νομίζειν· ταῦτα γὰρ σατανικῆς μελίτης τὰ ῥήματα.» Ὁ αὐτὸς πα-
 τὴρ ἔχει λόγον δόλοκληρον ἐπιγραφόμενον· «Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γρα-
 »φῶν ἀνάγνωσις». Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶχομεν τὰς μαρτυρίας τῶν Πα-
 τέρων, ἱκανὸς ἦτον ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ αὐθεντία τῆς Ἀποκαλύ-
 ψεως νὰ συστήσῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς· ἂν ἦναι συγκε-
 χωρημένον εἰς τοὺς λαϊκοὺς τὸ νὰ ἀκροάζωνται τὴν Γραφήν ἐπ' Ἐκ-
 κλησίας, διὰ ποῖαν αἰτίαν δὲν ἤθελεν ἦναι συγκεχωρημένον τὸ νὰ τὴν
 ἀναγινώσκωσι καὶ κατ' οἶκον ἰδίᾳ; Ἴδε καὶ Δουκ. 15', 29. Ἰωάν. 1, 39.
 Πράξ. 17', 11. Ἁ. Τιμῶθ. δ', 13. (βλέπε εἰς τὸ τέλος Σημ., 1.)

ριστον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καταδιώκουσι διὰ πυρὸς καὶ μαχαίρας ὄλους ἐκείνους, ὅσοι δὲν θέλουσι νὰ συμφωνήσωσι μὲ αὐτούς. Οἱ Λουθηρανοὶ καὶ οἱ Καλβινισταὶ ἐχωρίσθησαν πρὸ χρόνων ὀλίγων ἀπὸ τοῦ Παπιστάς διὰ τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου· θέλοντες ὁμῶς νὰ ἀποβρίψωσι τὰς Παπιστικὰς δεισδαιμονίας, ἀπέβαλον ὡσαύτως καὶ τὰς Ἀποστολικὰς παραδόσεις. Αὐτοὶ κοινῶς ἐκράτησαν τὴν δόξαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος (92). ἰδίως δὲ οἱ μὲν Λουθηρανοὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν, ἥτις εἶναι τῆς Θεότητος μόνῃς ἰδίᾳ (93). οἱ δὲ Καλβινισταὶ ὑποβάλλουσι τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις εἰς ἓνα βέβαιον καὶ ἀναπόδραστον προορισμόν.

Περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἡμετέρας Γραικορωσσιακῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀλήθεια δὲ τῆς ἡμετέρας Γραικορωσσιακῆς Ἐκκλησίας ἐπιστηρίζεται εἰς ἀποδείξεις ἀναμφιβόλους· καθότι ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων μέχρι τοῦ νῦν αὐτὴ ἐφύλαξε σῶαν ὄχι μόνον τὴν ὑπ' αὐτῶν κηρυχθεῖσαν πίστιν, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὰς παραδόσεις τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἑλλάς ἐδιδάχθη τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον· ἐφύλαξε τὴν ὑπ' αὐτοῦ διδασθεῖσαν ἀλήθειαν σῶαν εἰς ὄλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, καὶ ἐξεβρίζωσε διὰ οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνοδῶν ἕλας τὰς ἀπατηλὰς Αἱρέσεις, ὅσαι ἐσπούδαζον νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτήν. Μὲ ταύτην τὴν ἀμώμητον καὶ καθαρὰν διδασκαλίαν ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς μετέπειτα νὰ φωτίσῃ καὶ τὴν Ῥωσίαν (94). Μῆτε εἰς τὴν Ἑλλάδα μῆτε εἰς τὴν

92) Ἦγουν δοξάζουσι καὶ οἱ Λουθηροκαλβινισταὶ, καθὼς οἱ Παπισταὶ, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

93) Ἐνοεῖ ὁ Συγγραφεὺς τὴν δόξαν τῶν Λουθηρανῶν περὶ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Αὐτοὶ δοξάζουσιν, ὅτι ἐνοῦνται τρόπο μυστηριώδει τὸ ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν ἄρτον, καὶ τὸ ἀληθὲς αἷμα μὲ τὸν οἶνον, τὴν ὁποῖαν ἔνωσιν ὀνομάζουσι συνουσίωσιν.

94) Οἱ Ῥῶσοι, πιστεύσαντες πρῶτον εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ τοῦς

Ῥωσσίαν ἔλαβε ποτὲ καμμίαν μεταβολὴν αὐτὴ ἢ διδασκαλία, ὅποιαν βλέπομεν νὰ ἔλαβεν ὁ Παπισμὸς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Λουθήρου· καὶ ἀγκαλὰ εἰς τινὰς ὁμοθρήσκους ἡμῶν εὐρίσκονται δεισιδαιμονίαι καὶ καταχρήσεις, ἢ Ἐκκλησία ὅμως ἡμῶν δὲν ὑπερασπίζει τὰ τοιαῦτα ἄτοπα, ἀλλ' οἰκτερεῖ, ἐλέγχει καὶ διορθώνει τοὺς οὕτω φρονοῦντας· ἔπειτα μήτε δύνανται νὰ προσάψωσι μῶμον εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν αἱ μερικαὶ κακοδοξίαι τινῶν, οἱ ὅποιοι ἀγνοοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἀληθής, ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη, καὶ ἡ αὐτὴ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Εἶναι ἡ αὐτὴ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἐπειδὴ συμφωνεῖ μὲ τὴν Γραικικὴν Ἐκκλησίαν· ἡ δὲ Γραικικὴ Ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν· ἡ Ἀποστολικὴ δὲ πάλιν Ἐκκλησία ἦτον ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἐκκλησίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅσον κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς πίστεως· καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης θεμελιούται ἐπάνω εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ὅποιαν ἀδιστακτῶς ἐπίστευσαν ὅλοι οἱ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἅγιοι Πατριάρχαι· ἐπομένως ἔχει ἡ ὀρθόδοξος Εὐαγγελικὴ ἡμῶν Ἐκκλησία τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τοῦ κόσμου, καὶ θέλει μείνη (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς) ἡ αὐτὴ μέχρι τέλους τοῦ κόσμου.

χρόνους Βασιλείου τοῦ Μακεδόνας (ὅστις ἐβασίλευσεν ἐν ἔτει 867.) διὰ τῶν διδασκάλων, τοὺς ὁποίους ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς Ἰγνάτιος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέστρεψαν ἔπειτα πάλιν εἰς τὴν πῆτριον θρησκίαν, μέχρις οὗ Βλοδομίρος ὁ Δουξ αὐτῶν, λαβὼν εἰς γυναῖκα Ἄνναν τὴν ἀδελφὴν Βασιλείου τοῦ Προφυρογεννήτου Ἀυτοκράτορος Ῥωμαίων, κατηγήθη παρ' αὐτῆς, καὶ ἔβαπτίσθη αὐτὸς ἐν ἔτει 987. (ἀλλ. 990.) καὶ κατὰ μικρὸν ἔπειτα ὅλον τὸ ἔθνος. Ἴδε Μοσσίμιον Ἐκκλησ. Ἱστορ. Ἐκατονταετηρ. Θ', Μέρ. 4, κεφ. 8', §. 4. καὶ Ἐκατονταετ. Γ', Μέρ. 4, κεφ. 4, §. 5. καὶ Λάμπ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. Β', κεφ. 4, §. 11.

Διατί ὀνομάζεται Ἁγία ἡ Ἐκκλησία;

(β) Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται Ἁγία. Πρῶτον, ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ ἠγιάσθησαν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· οὕτω γράφει ὁ Παῦλος· «Καὶ ταῦτά τινες ἦτε (ἤ- γουν εἶχετε τὰς κακίας τῶν ἀκαθάρτων ἐθνικῶν)· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἠγιάσθητε, ἀλλὰ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» (Ἁ, Κορινθ. γ'. 11.). Δεύτερον, ἐπειδὴ οἱ ἀληθινοὶ χριστιανοὶ σπουδάζουσι μὲ τὴν συνέργειαν τῆς Θείας χάριτος νὰ ἀφήσωσι τὴν ἀμαρτίαν, νὰ νεκρώσωσι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, καὶ νὰ ἐνωθῶσι διὰ τῆς εὐσεβοῦς διαγωγῆς μὲ τὸν Θεόν, τὸ ἅγιώτατον Ὄν· «Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παι- δεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς ἠκοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσε- βῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι» (Τίτ. β', 11. 12.). Καὶ ἀγκαλὰ εὐρίσκονται καὶ τὴν σήμερον ἀμαρτωλοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι ὅμως ἐκεῖνοι μόνοι, ὅσοι ὁμολογοῦσι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ λαμβάνουσι τὴν εὐμενεῖ συγχώρησιν αὐτῶν διὰ τῆς ἀληθινῆς μετανοίας, ἥτις ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· οἱ δὲ ἀμετανόητοι καὶ πεπωρωμένοι δὲν εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Διατί ὀνομάζεται Καθολικὴ;

(γ) Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Καθολικὴ, ἤγουν εὐρίσκεται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Διὰ τούτου ἐννοοῦμεν τὴν Κοινότητα τῶν ἀληθινῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι διεσπαρμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ, ὅπου ποτὲ καὶ εἰς ὅποιον αἰῶνα ἤθελεν ἦναι, εἶναι μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας· διότι εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν ὅλοι· αὐτοὶ πολεμοῦσιν ὅλοι ὑποκάτω εἰς ἓνα ἀρχηγόν· ἀκολουθοῦσιν ὅλοι τὴν σημαίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχουσι τὸν αὐτὸν ὄρον καὶ σκοπὸν, πρὸς τὸν ὅποιον τρέ-

χουσιν. Εἰς ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς λέγει, ὁ Ἀπόστολος, (Γαλάτ. γ', 28.) «Οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ, οὐδὲ Ἕλληνι οὐκ ἐν δευλῷ, οὐδὲ ἐλεύθερο· οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ (εἰς εἰσιν) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ἡ Χριστιανικὴ ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἐκκλησίαν· καθότι ἡ Ἰουδαϊκὴ ἦτον περιορισμένη εἰς ἓν μόνον ἔθνος· ἀπὸ τὸν ὁποῖον περιορισμὸν ἐλευθερώθη ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅστις λέγει· «Ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῇ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ—ἀλλ' ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» (Ἰωάν. δ', 21—23.) ἤγουν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ.

Πόθεν λέγεται Ἀποστολική;

(δ) Ἡ Ἐκκλησία ὠνομάσθη Ἀποστολική, διότι φυλάττει σὺν τὴν ἐγγραφὸν καὶ τὴν ἀγραφὸν διὰ στόματος παραδοθεῖσαν διδασχὴν τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἐπομένως τῶν Προφητῶν, μὲ τοὺς ὁποίους συμφωνοῦσιν οἱ Ἀπόστολοι. Μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ Θεὸς Παῦλος, ὁπόταν λέγη, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ χριστιανοὶ εἶναι ἐπωκοδομημένοι «ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐφέσ. 2, 20. (95).

§. 29. Περὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τῆς Νέας Διαθήκης ὑποκάτω εἰς μίαν κεφαλὴν, τὸν Χριστόν.

(95) Συμφωνεῖ μὲ τὸν ἡμέτερον Συγγραφεῖα καὶ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος περὶ τῶν τεσσάρων ιδιοτήτων τῆς Ἐκκλησίας. (Βλέπε εἰς τὸ τέλος Σημ. 7.) «Μίαν μὲν ταύτην ἐκάλεσαν (λέγει) οἱ Πατέρες διὰ τὸ μονοιῶδες καὶ ἀπλοῦν τῆς πίστεως· μία πίστις, φησί, ὁ Ἀπόστολος, ἐν βάπτισμα. Ἄγιαν δὲ διὰ τὸ ἅγιος εἶναι, ἐξ ὧν συνίσταται, ἁγιασθέντας τῷ παναγίῳ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι· Καθολικὴν, διὰ τὴν ἐνωσιν τῶν ἀπικνηταχοῦ δισπαρμένων μερικῶν καὶ κατὰ χώραν Ἐκκλησιῶν αἰσπᾶται τῷ συνδέσμῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος· μίαν καὶ καθολι-

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μίᾳ εὐτακτος καὶ καλῶς ἰθυνομένη κοινότης· ἐπομένως πρέπει γὰρ ἔχει διοίκησιν· διοίκησιν ὅμως ὄχι φιλαρχικὴν καὶ τυραννικὴν, ἀλλὰ πραεῖαν καὶ πνευματικὴν· καθότι πιστεύεται ψυχάς. Ὅθεν μῆτε προσταγὰς ἔχει, ἀλλὰ διδαχὰς καὶ παραγγελίας· ἐπειδὴ ἀδύνατον εἶναι νὰ πιστεύσῃ ὁ ἄνθρωπος μὲ βίαν.

Ἡ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας συνίσταται ἀπὸ πνευματικούς ποιμένας καὶ διδασκάλους.

Ἡ διοικήσις ἤγουν κυβέρνησις τῆς Ἐκκλησίας, συνίσταται ἀπὸ πνευματικούς ποιμένας καὶ διδασκάλους, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν, Ἀποστόλους, τοὺς δὲ, Προφῆτας, τοὺς δὲ, Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ, ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν κάταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. δ', 11.)

Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός.

Ἀπὸ τοὺς ποιμένους ἄλλοι εἶναι πρῶτοι, καθὼς οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ ἄλλοι δεῦτεροι, καθὼς οἱ Ἱερεῖς. Ἡ κεφαλὴ ὅμως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς διοικήσεως καὶ τῶν ὑπηρετῶν ταύτης εἶναι εἰς καὶ μόνος, ὁ Χριστός· ἐπειδὴ, καθὼς εἶναι ἀρχηγὸς καὶ θεμελιωτὴς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, οὕτως εἶναι καὶ μόνος αὐτὸς κεφαλὴ καὶ κυβερνήτης αὐτόνομος ταύτης, κυβερνῶν αὐτὴν ἀοράτως μὲ τὸν λόγον διὰ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται ἡ Ἐκκλησία ν' ἀκολουθήσῃ ἄλλον τινὰ πρὸ αὐτὸν, καὶ τὴν σαφῆ μαρτυρίαν τοῦ Θεοῦ λόγου, εἰς ὅσα καθ' αὐτὸ ἀφορῶσι τὴν πίστιν. Περὶ τούτου λέγει σαφῶς ὁ Ἀπόστολος, ὅτι «Ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος» (Ἐφεσ. ε', 23.) καὶ «Οὐδεὶς γάρ ποτε

» κτλ ἀποτελοῦσιν· Ἀποστολικὴν, ὅτι τὴν τῶν Ἀποστόλων διδασκαλίαν κατέχει, καὶ οὐκ ἄλλην τινὰ νόθον καὶ ἔκφυλον». Ὁμολογ. τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησ. κεφ. ζ'.

»τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει
 »αὐτὴν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν» Αὐτ. 29.

Τὰ καθήκοντα τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ χρέος τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων εἶναι ταῦτα. Πρῶτον, νὰ διδάσκωσι τὴν κοινότητα ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὸ νὰ διδάσκωσι τὴν ἀλήθειαν, τὸ νὰ ἐλέγχωσι τὰς κακοδοξίας, τὸ νὰ ἐνδυναμώνωσι καὶ νὰ στηρίζωσιν εἰς τὸ ἀγαθὸν τοὺς πιστοὺς, καὶ τὸ νὰ διορθώνωσι τοὺς ἀπίστους. Δεύτερον, τὸ νὰ ἱερουργῶσι τὰ μυστήρια, καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι τὰς κοινὰς προσευχάς· ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὸ Βάπτισμα, ἡ διανομὴ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἡ ἀκρόασις τῆς Ἐξομολογήσεως, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ποία εἶναι ἡ διακονία τῶν κλειδῶν;

Ἐδῶκε πρὸς τοῦτοις ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἤγουν, τὴν διακονίαν τῶν κλειδῶν, ἡ ὁποία ὑφίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι νὰ δύνανται νὰ ἀφορίζωσιν, ἤγουν νὰ ἀποκλειώσιν, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ κηρύττωσιν ὡς Ἐθνικὸν ἓνα χριστιανὸν ἄπιστον, ἢ ἄκρως πεπωρωμένον, καὶ φανερὸν ἁμαρτωλὸν, ἀφ' οὗ πρῶτον τὴν νοουθετήσωσιν εἰλικρινῶς· καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ δεσμεῖν· ὅταν ὅμως αὐτὸς ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ δεῖξῃ μετάνοιαν ἀληθινήν, νὰ τὸν περιλαμβάνωσι πάλιν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λύειν.

Πότε εἶναι χρεῖα Οἰκουμενικῆς Συνόδου;

Ἡ ἀξιόλογος αὕτη ἐξουσία πρέπει νὰ θεμελιούται εἰς μόνον τὸν Θεῖον λόγον,

Εὐρίσκεται, φερ' εἰπεῖν, εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν διαστροφεὺς τις, ὁ ὁποῖος σπουδάζει νὰ μολύνη τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὸ δηλητήριο φάρμακον τῶν ὀλεθρίων αὐτοῦ δογμάτων· τότε γίνεται Σύνοδος Οἴκου-

μενική, ἤγουν συναθροίζονται οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς εἰς ἓνα τόπον· ἐξετάζουσι καὶ ἀνακρίνουσι ἀκριβέστατα τὴν νέαν ταύτην δόξαν· καὶ, ὅταν τὴν εὖρωσιν ἀσύμφωνον μὲ τὸν Θεῖον λόγον, κηρύττουσιν εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι ἡ τοιαύτη δόξα ἀντιφέρεται εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποκλείουσιν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν χριστιανῶν τὸν τοιοῦτον κακόδοξον. (Βλέπε εἰς τὸ τέλος Σημ. ἡ.).

Πόσαι εἶναι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι;

Τοιαῦται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (ἔξω ἀπὸ τὴν Σύνοδον τῶν Ἀποστόλων, ἣτις φαίνεται εἰς τὰς Πράξεις ιε', β.) συνηθροίσθησαν ἑπτὰ· ἤγουν, ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ (96), ἡ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει (97), ἡ τρίτη ἐν Ἐφέσῳ (98), ἡ τετάρτη ἐν Χαλκιδόνι (99), ἡ πέμπτη ἐν Κωνσταντινουπόλει (100), ἡ ἕκτη ἐν Κωνσταντινουπόλει (101), ἡ ἑβδόμη ἐν Νικαίᾳ (102). Αὗται αἱ Σύνοδοι διωρίσθησαν ἀπὸ εὐσεβεῖς βασιλεῖς· ἐκ τῶν δ-

96) Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἐν ἔτει 325. ἐκ τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων, κατὰ Ἀρείου πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας· ὅστις ἔλεγε κτίσμα τὸν προαιώνιον καὶ συνίναρχον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.

97) Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἐν ἔτει 381. ἐξ ἑκατὸν πενήκοντα Πατέρων, κατὰ Μακεδονίου τοῦ Πνευματομάχου, Σεβελίου τοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ Ἀπολλιναρίου Λαοδικεῖας.

98) Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ ἐν ἔτει 431. ἐκ διακοσίων Πατέρων, κατὰ Νεστορίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ἀνθρωπολάτρου· ἐπειδὴ αὐτὸς ἔλεγε ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστόν.

99) Ἐπὶ Μαρκιανοῦ, ἐν ἔτει 451. ἐκ Πατέρων ἑξακοσίων τριάκοντα, κατὰ Διοσκοροῦ καὶ Εὐτυχοῦς τῶν Μονοφυσιτῶν.

100) Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἐν ἔτει 533. ἐκ Πατέρων ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε, κατὰ τῶν δογματῶν Ὠριγίνους, Εὐαγρίου, Διδύμου καὶ ἄλλων.

101) Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου, ἐν ἔτει 680. ἐκ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἑννέα (κατ' ἄλλους ἑκατὸν ἑβδομήκοντα) Πατέρων, κατὰ Μονοβελιτῶν.

102) Ἐπὶ Εἰρήνης τῆς βασιλίσσης, ἐν ἔτει 787. ἐκ τριακοσίων πενήκοντα σχεδὸν Πατέρων, κατὰ τῶν Εἰκονομάχων.

ποίων τινές και παρόντες εὑρέθησαν εἰς αὐτάς· καθότι οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς εἶναι οἱ πρῶτοι προνοηταὶ και ὑπερκασιταὶ τῆς Ἐκκλησίας, και χρεωστούσι νὰ φροντίζωσι διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς και διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Τί ἀπαιτεῖ ἡ Ἐκκλησία παρὰ τῶν ὀρθοδόξων βασιλέων;

Ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν βασιλέων ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία πρῶτον, τὸ νὰ καταλαμβάνωσι τὸν Θεῖον νόμον ⁽¹⁰³⁾ δεύτερον, τὸ νὰ γίνωνται παράδειγμα εὐσεβείας και ἀρετῆς εἰς τοὺς ἄλλους· τρίτον, τὸ νὰ προσέχωσιν εἰς τὸ νὰ κυβερνᾶται ἡ Ἐκκλησία εὐτάκτως, και νὰ θαρρύνωσι τοὺς πιστοὺς οἰκονόμους και κυβερνήτας· τέταρτον, τὸ νὰ ἐμποδίζωσι τὰ σχίσματα, και νὰ φυλάττωσι τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοὺς διώκτας και τοὺς βλασφήμους· πέμπτον, τὸ νὰ ἐξαπλοῦται ἡ Θεῖα διδασκαλία, και νὰ ἔχωσιν οἱ διδάσκαλοι ταύτης ἰκανὰ τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα· ἕκτον, τὸ νὰ ἐπιστρέψωσι τὰ ἄπιστα ἔθνη εἰς τὴν πίστιν. Ἐντεῦθεν βλέπει πᾶς ἓνας πόσον εἶναι σφιγκτὰ ἠνωμένα ἡ πολιτικὴ κοινωνία και ἡ Ἐκκλησία· ἐπειδὴ, διὰ νὰ πληρώσῃ ἓνας πολίτης τὰ ἴδια καθήκοντα και νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὸ κακὸν, πρέπει νὰ ἔχη συνείδησιν· ποῖος ἄλλος ὅμως δύναται νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν συνείδησιν, πᾶρεξ ὁ ἐτάζων καρδίας και νεφρούς; Εἶναι δὲ ἡ πίστις ὠφέλιμος εἰς τὸν βασιλέα μάλιστα· ἐπειδὴ τὸν ὑποτάσσει εἰς τὸν νόμον αὐτῆς, εἰς καιρὸν ὅταν αὐτὸς δὲν ὑπάκηται εἰς ἀνθρωπίνους νόμους, και τὸν συνέχει τοιοῦτοτρόπως εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀγίας ἀληθείας, και εὐκολύνει εἰς αὐτὸν τὴν πλήρωσιν τῶν καθηκόντων. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς δὲν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς ἄλλον ἀνώτερον αὐτοῦ, μήτε δύναται τις νὰ τὸν ἀνταμείψῃ διὰ τοὺς κόπους του, ἡ πίστις μόνη τὸν θαρρύνει, μὲ τὸ νὰ ὑπόσχηται εἰς αὐτὸν τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀσφαλεστάτην, πολύτιμον και μεγίστην ἀμοιβήν.

103) Ἰδε Δευτερον. ιζ', 18—20.

§. 30. Περὶ Μυστηρίων.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διέταξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ μυστήρια, ἤγουν, τοιαύτας πνευματικὰς τελετάς, διὰ τῶν ὁποίων δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀόρατον χάριν τοῦ Θεοῦ ὑποκάτω εἰς ὄρατὰ σημεῖα.

Ὅστις ἐπιστρέφει εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ φανερώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ ἐπιστροφὴν διὰ τινος ὄρατου σημείου· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς, διὰ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ περὶ τῆς βεβαίας πληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς, ἠθέλησε νὰ τὰς κυρώσῃ διὰ βεβαίων σημείων. Μὴ νομίζωμεν ὁμως, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐδύνατο χωρὶς αὐτὰ τὰ ὄρατὰ σημεῖα, ἢ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν, ἢ νὰ μᾶς πληροφορήσῃ διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. Ἄπαγε!

Διατί διετάχθησαν τὰ Μυστήρια;

Αὐτὸς δὲν τὰ διέταξεν, εἰμὴ πρὸς σπληνισμὸν περισσότερον τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ, διὰ τὸ νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ διὰ τὸ νὰ ἐντυπῶνται ἰσχυροτέρως εἰς τὴν ψυχὴν, ὅσα πίπτουσιν εἰς τὴν αἴσθησιν, καὶ διὰ τὸ νὰ ἦναι πρὸς τοῦτοις ἡ Ἐκκλησία μίᾳ ὄρατῇ Κοινότητι ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο καὶ ὁ προνοητὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας οὐράνιος Πατὴρ ἠθέλησε νὰ διορίσῃ ὄρατὰς ἱεροτελεστίας, διὰ νὰ μαρτυρῶμεν καὶ νὰ βεβαιῶμεν ἐνώπιον πάντων τὴν πίστιν ἡμῶν με' αὐτάς, διὰ νὰ πιστεύωμεν πλέον ἀδιστακτικῶς τὰς ἐπαγγελίας του, διὰ νὰ ἐνοῦμεθα μετ' ἀλλήλων περισσότερον διὰ τῶν ὄρατῶν τούτων σημείων, καὶ διὰ νὰ διακρίνεται ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ πάσαν ἄλλην κοινότητα.

Τί ἐστὶ Μυστήριον;

Μυστήρια ὀνομάζει ἡ Ἐκκλησία τὰς τελετάς ταύτας· καθότι εἰς αὐτάς μέρος τι βλέπομεν, καὶ μέρος τι

πιστεύομεν. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, εἰς τὸ βάπτισμα βλέπομεν νὰ λούεται εἰς τὸ ὕδωρ τὸ σῶμα, καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὡσχύτως λούεται καὶ καθαίρεται καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι δὲ ἄλλα τῆς Παλαιᾶς, καὶ ἄλλα τῆς Νέας Διαθήκης μυστήρια.

Τὰ μυστήρια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τὰ μυστήρια τῆς Παλ. Διαθήκης ἦσαν ἡ Περιτομὴ καὶ τὸ Πάσχα. Ἡ περιτομή, διαταχθεῖσα ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ἦτον μία ἱεροτελεστία, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐδέχετο τοὺς περιτεμνομένους εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ (Γενέσ. ιζ', 10.) καὶ, κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Παύλου (Ῥωμ. β', 29), ἦτο σημεῖον τῆς ἐσωτερικῆς περιτομῆς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀρνηθῆ, ὅστις θέλει νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Ἐντεῦθεν καταλαμβάνομεν, διὰ τὴν ὅλοι οἱ πιστοὶ ὀνομάζονται τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· διότι χρεωστοῦσιν νὰ φυλάττωσιν ἐπιμόνως τὴν πνευματικὴν περιτομὴν, τῆς ὁποίας τὰ σημεῖα ἔλαβεν ὁ Ἀβραάμ. Ὅπότεν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τελειωτὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ μᾶς ἐκαθάρισεν ἀπὸ ὅλας τὰς ἀμαρτίας, προσενέγκας ἑαυτὸν εἰς θυσίαν· τότε κατηργήθη καὶ ἡ Ἰουδαϊκὴ περιτομὴ τῆς σαρκὸς, καὶ ἔπαυσεν ὁ σκιώδης τύπος, ἀφ' οὗ ἐφάνη αὐτὸ τὸ σῶμα, τὸ προεικονισθὲν διὰ τοῦ τύπου. Οὕτω γράφει ὁ Ἀπόστολος πρὸς Κολασσ. β', 11. «Ἐν ᾧ (Χριστῷ) καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἀμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ». Ἀντὶ δὲ τῆς παλαιᾶς περιτομῆς εἶναι σήμερον εἰς ἡμᾶς τὸ Βάπτισμα. Τὸ δεύτερον μυστήριον τῆς Παλ. Διαθήκης ἦτον ἡ βρώσις τοῦ πασχαλίου προβάτου, τῆς ὁποίας ἡ διαταγὴ περιγράφεται κατὰ πλάτος (Ἐξόδ. κεφ. ιβ'). Ἡ τελετὴ αὕτη ἐνομοθετήθη εἰς τὸν καιρὸν τῆς Ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἴ-

γύπτου ῥητῶς διὰ τοῦτο, διὰ νὰ διεγείρῃ τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς μνήμην τῆς εὐεργεσίας, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς, μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν σκληρὰν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων (Ἐξόδ. ιβ', 27.). Αὕτη ἦτο τύπος σαφῆς τοῦ ἀμώμου καὶ ἀγίου ἀμνοῦ, τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον ἐνούμεθα διὰ τῆς πίστεως· ὅθεν ἔπαυσεν ὡσαύτως εὐθὺς, ἀφ' οὗ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, διέταξεν ἀντ' αὐτῆς τὴν ἀγίαν Εὐχαριστίαν, καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

§. 31.

Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔχει ἐν τῇ Νέᾳ Διαθήκῃ ἑπτὰ μυστήρια· ἡγουν τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρίσμα, τὴν ἀγίαν Εὐχαριστίαν, τὴν Ἐξομολόγησιν, τὴν Ἱερωσύνην, τὸν Γάμον καὶ τὸ Εὐχέλαιον.

Τὰ κύρια καὶ ἐξαιρέτα τῆς Νέας Διαθήκης μυστήρια εἶναι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Εὐχαριστία. Ἐκ τῶν λοιπῶν τὸ Χρίσμα καὶ ἡ Ἐξομολόγησις λαμβάνονται παρὰ πάντων τῶν χριστιανῶν ὡς μυστήρια· ἡ Ἱερωσύνη ὁμοίως, ὁ Γάμος καὶ τὸ Εὐχέλαιον δὲν ὑποχρεοῦσιν ὅλους τοὺς χριστιανούς.

§. 32. Περὶ Βαπτίσματος.

Τὸ Βάπτισμα εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, ὅταν τὸ σῶμα πλύνεται διὰ τοῦ ὕδατος, λούεται ἡ ψυχὴ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ μυστήριον τοῦτο διετάχθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, διὰ τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητάς, αὐτοῦ, ὅταν εἶπε· «Πορευθέντες μαθητεύσατε ἅπαντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος.» Ματθ. κή, 19. Γίνεται δὲ τοῦτο τοιοῦτοτρόπως. Πρῶτον ὁ νέος, ὃς τις ἐπιθυμεῖ τὸ ἅγιον Βάπτισμα, πρέπει νὰ

κατηχηθῆ ἱκανῶς τὴν Εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν. Δεύτερον, μετὰ τὴν κατήχησιν πρέπει νὰ ἀρνηθῆ τὸν διάβολον, τὸν κόσμον, καὶ τὸν ἑαυτὸν του· «Ὅς τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν,» λέγει ὁ Σωτῆρ (Μάρκ. ἡ, 34.) Τρίτον, καταδύεται ὁ βαπτίζομενος εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπιλέγει ταῦτα τὰ λόγια· Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Αἱ ἐνέργειαι τοῦ Βαπτίσματος.

Αὗται] εἶναι αἱ ὄραται τελεταὶ εἰς τὸ Βάπτισμα· αἱ δὲ ἀόρατοι καὶ ἐκ τῆς πίστεως προερχόμεναι ἐνέργειαι τοῦ Βαπτίσματος εἶναι αἱ ἐπόμεναι. Πρῶτον, ἀπολούεται ὁ βαπτίζομενος διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ ὅλας τὰς ἁμαρτίας· τοῦτέστι συγχωρεῖ ὁ οὐράνιος Πατὴρ εἰς τὸν βαπτίζομενον πιστὸν τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ διὰ τὴν ἀξιωμασίαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἡμετέρου Μεσίτου. Δεύτερον, ἐμβαίνει εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ· τοῦτέστιν ὑπόσχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ ἀφιερῶσιν τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν λατρείαν του· ἐπειδὴ τοῦτο σημαίνει τὰ λόγια, «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»· ἀποκτᾷ δὲ ἐνταύτῃ ὁ βαπτίζομενος καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κληρονομήτῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τρίτον, ἀναγεννᾶται, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ (Ἰωάν. γ'. 5.), τοῦτέστι λαμβάνει νέαν πνευματικὴν κλίσιν καὶ δύναμιν πρὸς τὸ καλὸν· ὁ νοῦς φωτίζεται μὲ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας· ἡ δὲ καρδία πληροῦται ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ πληροφορεῖται περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτόν. Τοιαύτη εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἐνέργεια τούτου τοῦ ὑψηλοῦ Χριστιανικοῦ μυστηρίου, τὸ ὁποῖον ἀναγκαστικῶς χρεωστῆναι νὰ λάβῃ, ὅστις θέλει νὰ σωθῆ· εἰ δὲ μὴ, δὲν ἔχει ἐλπίδα

σωτηρίας, όχι μόνον διότι δὲν ἐβαπτίσθη εἰς ὕδωρ, ἀλλὰ διότι δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Χριστός· «Ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ » ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν » βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» Ἰωάν. γ', 5. (104). Εἰς τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων ἐνεργεῖ, ἀντὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, ἡ πίστις τῶν γονέων καὶ τῶν ἀναδόχων (105).

§. 33. Περὶ Χρίσματος.

Τὸ Χρίσμα εἶναι μυστήριον, τὸ ὁποῖον, διὰ τῆς χρίσεως τῶν μελῶν τοῦ σώματος μετὰ τὸ Μύρον, ἐπιχέει εἰς τὸν βαπτισθέντα τὸ πνευματικὸν μύρον, ἡγοῦν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ μυστήριον τοῦτο ἐρουργεῖται εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ὑπὸ τοῦ ἱερέως· ὁ ὁποῖος, χρίων τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ σώματος μετὰ μύρον, ἐπιλέγει ταῦτα τὰ λόγια· «Σφραγίς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου»· διὰ ταύτης τῆς ἱερέας τελετῆς ἔρχεται τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τὸν βαπτισθέντα, καὶ τὸν σφραγίζει, ἡγοῦν τὸν βεβαιοῦ εἰς τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὸ βάπτισμα, καθὼς ἦλθεν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ· καὶ καθὼς αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἐπετίθουν τὰς χεῖρας εἰς τοὺς πιστοὺς, ἀφ' οὗ τοὺς ἐβάπτιζον, καὶ ἐλάμβανον οἱ βαπτισθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων τὸ ἅγιον Πνεῦμα (Πράξ. ἡ, 17.) (106). Ἡ

104) Καὶ στίχ. 36. τοῦ αὐτ. κεφ. «Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν » ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται ζωὴν κ.τ.λ.»

105) Ἀγκαλιὰ ἀρχῆς ἡ πίστις τῶν γονέων καὶ τῶν ἀναδόχων εἰς τὸ νὰ βαπτισθῶσι τὰ νήπια, χρεωστοῦσιν ὅμως καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι νὰ κατηχώσῃ τὸν βαπτισθέντα εἰς τὰ τῆς πίστεως, ὅπότεν οὗτος φθάσῃ εἰς ἡλικίαν, ὥστε νὰ καταλαμβάνῃ τὰ διδασκόμενα. Ἴδε τὴν Προδιόκησιν §. 5. σημείωσ. 11—19.

106) Ἀντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐπὶ τοὺς βαπτιζομένους, ἔχομεν σήμερον τὸ χρίσμα, τοῦ ὁποίου πῆν ἀρχὴν δὲν εἶναι εὐκολὸν νὰ διορίσωμεν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τερτυλλικανοῦ,

Ἐκκλησίᾳ μεταχειρίζεται προσέτι τὸ Χρίσμα, ὁπόταν δέχεται αἱρετικὸν τινα χριστιανὸν, καὶ τὸν συναριθμῆ δια τῶν ὀρατῶν τούτων σημείων μετὰ τὰ μέλη τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν Κοινότητος.

§. 34. Περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας.

Ἡ ἁγία Εὐχαριστία εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνει ὁ πιστὸς ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ οἴνου αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεισιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο Χριστιανικὴν μυστήριον διετάχθη, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Ἁ, Κορινθ. ιά, 23—26.), ἀπὸ αὐτὸν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν ἐξῆς τρόπον· «Ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ, ἣ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι, λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὡσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ». Ἀφ' οὗ ἐτέλεσε τὸ δεῖπνον τοῦτο (107), εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ· «Οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἕως

ἔγουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος, ἦτον ἤδη ἐν χρίσει τὸ χρίσμα (ὅμοῦ ὅμως μετὰ τῶν χειρῶν τὴν ἐπίθεσιν), ὡς φαίνεται εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ εἰρημένου πατρός. Πρώτη ἔπειτα ἢ ἐν Λαοδικεῖᾳ Σύνοδος ἐκύρωσε τὴν χρῆσιν τοῦ χρίσματος μετὰ τὸ βάπτισμα, κανὸν. 48. ἐν ἔτει 364.

(107) Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει γὰρ τὰ λόγια πρὸ τῆς διανεμήσεως τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου· ὁ δὲ Ματθαῖος (κς', 29.) καὶ Μάρκος (ιδ', 25.) μνημονεύουσιν ἐκεῖνα μόνον, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν διανεμῆσιν τοῦ οἴνου· «Οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι κ.τ.λ.»

»ὄτου πληρωθῆ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ» (Λουκ. κβ', 16.)
 τούτέστι, τὸ δαίπνον τοῦτο εἶναι πρόγευμα ἐκείνου τοῦ
 οὐρανίου δαίπνου, ὅπου θέλει ἀπολαύσωσιν μίαν ἀνεκ-
 λάλητον μακκρίότητα, ὅσοι πιστεύουσιν ἀληθῶς εἰς
 ἐμέ. Τὴν σωτηριώδη ταύτην διαταγὴν τοῦ διδασκάλου
 αὐτῶν ἐδέχθησαν οἱ μαθηταὶ μετ' εὐχαριστίας, καὶ ἐ-
 τελείωσαν τὴν ἱεράν ταύτην τελετὴν μὲ ἕνα κατάλ-
 ληλον Θεῖον ὕμνον (108). Ἡ διαταγὴ ὁμῶς τούτου τοῦ
 μυστηρίου ἀφορᾷ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν· ἐπειδὴ ἡ δοθεῖσα
 περὶ τούτου ἐντολὴ εἰς τοὺς Ἀποστόλους «Τοῦτο
 »ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» διεδόθη
 εἰς ὅλους ὡσαύτως τοὺς χριστιανούς· ἐξαιρέτως δὲ ἐ-
 πειδὴ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἶπε σαφῶς, ὅτι τὸ μυστήριον
 τοῦτο θέλει γίνεσθαι ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ, διὰ τὰ
 κρίνη ζῶντας καὶ νεκρούς· ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται, ὅτι
 ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν πρέπει νὰ ἱεουργῇ τὸ
 μυστήριον τοῦτο κατ' ἄλλον τρόπον, πάρεξ καθὼς τὸ
 διέταξεν ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ δεσπότης αὐτῆς Ἰησοῦς Χρι-
 στός. Αὐτὸς ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον εἰς τὰς
 ἁγίας αὐτοῦ χεῖρας, εὐλόγησε, ἤψατο καὶ εὐχαρίστη-
 σε τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα· ἔκλασε τὸν ἄρτον, καὶ
 τὸν διμερίσεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ τοὺς ἐ-
 πρόσταξε νὰ πίωσιν ὡσαύτως ὅλοι καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου.
 Τὸν αὐτὸν τρόπον ἱεουργεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ ἡ
 ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία. Ἐπειδὴ, εὐθὺς ὅταν συναθροί-
 σθῃ ἡ Κοινότης τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ναὸν, ψάλλονται εἰς
 δοξολογίαν τοῦ Ἰψίστου οἱ ψαλμοί· ἔπειτα ὁ ἱερεὺς, μετὰ
 τὴν ἀνάγνωσιν τινῶν περικοπῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἄρ-
 χεται, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, νὰ δοξολογῇ
 καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν οὐράνιον Πατέρα· νὰ διηγῆται τὰς
 πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐεργεσίας του· ἐξαιρέτως δὲ,
 ὅτι ἐξαπέστειλεν ἐπὶ γῆς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώ-
 πων τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, καὶ τὸν παρέδωκε δι' ὁ-

λους ἡμᾶς· καὶ εὐχαριστεῖ θερμότερα δι' ὅλας αὐτάς τὰς εὐεργεσίας τὸν Θεὸν ἐξ ὀνόματος ὅλης τῆς Ἐκκλησίας· μετὰ ταῦτα εὐλογεῖ τὰ ἅγια δῶρα, ἐπικαλεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα, λαμβάνει πρῶτος αὐτὸς τὴν ἁγίαν Εὐχαριστίαν, ἔπειτα τὴν διαμερίζει εἰς ὅλους καὶ κατὰ τὰ δύο εἶδη (109). Ποῖαν λοιπὸν ἀπολογίαὶν θέλει δώσῃ ὁ Πάπας, ἔδοπος, ἐναντίον εἰς τὰ φανερά λόγια τῆς διαταγῆς ταύτης, ὑσερεῖ τοὺς λαϊκοὺς ἀπὸ τὸ ποτή-

109) Ἀκριβέστατα περιγράφει βουτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας Ἰουστινὸς ὁ μάρτυς ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνίνων ἀπολογία· «Τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπι τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν Προφητῶν ἀναγιγνώσκονται μέγχις ἐγχωρεῖ. Εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγιγνώσκοντος, ὁ προεὐχόμενος διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόσκλησιν τῆς τῶν καλῶν τότων ἐμιμήσεως ποιεῖται· ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες, καὶ εὐχὰς ἐπέμπομεν καὶ, ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ προσεὐχόμενος εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, ἔση δύναμις αὐτῶ, ἀναπέμπεται, καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ, λέγων τὸ ἀμήν· καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἕκαστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προκαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, ὃ βούλεται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ ἀποτίθεται. Αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὄρφανοὺς τε καὶ χήρας, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ ἀλληλαίτιαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δασμοῖς οὔσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρεῖᾳ οὔσι κηδεμὼν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴν πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ Θεὸς, τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας, κόσμον ἐποίησε, καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἡμέτερος σωτὴρ, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη.» Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἰουστινὸς. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν ἐντεῦθεν, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θεοῦ τούτου πατρὸς ἢ σύναξιν τῶν πιστῶν ἐγένετο κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν· ὅτι κατὰ πᾶσαν σύναξιν ἀνεγίνωσκον ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης· ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐδίδασκε τὸν λαὸν ὁ Ἐπίσκοπος· ὅτι μετὰ τὴν διδασχὴν ἐγένετο προσευχὴ κοινὴ, ἔπειτα ἡ ἱερουργία τοῦ μυστηρίου, ἐκ τοῦ ὁποίου μετελάμβανον ὄχι μόνον οἱ παρόντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόντες.

ριον, μερίζων εἰς αὐτοὺς μόνον τὸν ἄρτον; (110) Ἡ ἀ-
γία Εὐχαριστία προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ
Χριστοῦ. Πᾶς ἕνας χριστιανὸς πρέπει νὰ πιστεύῃ ἀ-
διστακτικῶς, ὅτι εἰς τοῦτο τὸ μυστήριον δὲν λαμβά-
νει ψιλὸν ἄρτον καὶ ψιλὸν οἶνον, ἀλλὰ μεταλαμβάνει,
ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου, τὸ
ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον προσηνέχθη δι'
ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ κατεκλάσθη ὡς ἄρτος διὰ
τῶν διαφορῶν παθημάτων, καὶ ὑποκάτω εἰς τὸ εἶ-
δος τοῦ ἡγιασμένου οἴνου τὸ ἀληθὲς αἷμα τοῦ Χριστοῦ,
τὸ ὁποῖον ἐξεχύθη ἀπὸ τὴν παναγίαν αὐτοῦ πλευρὰν καὶ
ἡμᾶς ἐκαθάρισεν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Διότι ὁ Χριστὸς
εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς, ὅταν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἄρ-
τον, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ ὅταν ἔδιδε
τὸν οἶνον, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. Ἐπομένως γί-

110) ὅτι πρέπει πάντες ἰησοῦ οἱ πιστοὶ νὰ κοινωνῶσι καὶ κατὰ
τὰ δύο εἶδη τοῦ μυστηρίου, γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὴν διαταγὴν τοῦ
Χριστοῦ, ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου (Α', Κορινθ. Ι, 16. 21. καὶ
κεφ. ιά, 23—26.), ἀπ' αὐτὸν τὸν ἁγίον λόγον, ὅστις πείθει, ὅτι
δὲν πρέπει νὰ ᾖναι οὐδεμία διαφορὰ κατὰ τοῦτο μεταξὺ ἱερέως καὶ
λαϊκοῦ (κατὰ τὸ Α'. Κορινθ. Ι, 17. Γαλάτ. γ', 28. καὶ Ἐφεσ.
δ', 4.), καὶ τελευταῖον ἀπ' αὐτὴν τὴν πράξιν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὴ
ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων μέχρι τῆς σήμερον ἔδιδε καὶ δίδει
τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐπίσης εἰς τοὺς λαϊκοὺς, καθὼς καὶ εἰς
τοὺς κληρικοὺς· καὶ αὐτὴ τῶν Λατίνων ἢ Ἐκκλησία κατὰ μέρος
μετέδιδεν ἐπίσης τὴν Εὐχαριστίαν εἰς ὅλους καὶ κατὰ τὰ δύο εἶδη
μέχρι τοῦ χιλιωτοῦ διακοσιοστοῦ ἔτους· καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Λινδάνος
Πανοπλ. Βιβλ. β', κεφ. 86. καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν δυτικῶν, ἐκ τῶν
ὁποίων φαίνεται πόσον εἶναι ἀνίσχυρος ἡ αἰτία τῆς καταργήσεως
αὐτοῦ τοῦ παλαιοῦ ἔθους, τὴν ὁποῖαν προφασιζοῦν οἱ Λιράνοι εἰς
τὴν ἰζηγήσειν τοῦ ἑνδεκάτου κεφ. τῆς Α', πρὸς Κορινθ. «Nūn δὲ
»(λέγει) διδοται μόνον ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος ἢ Εὐχαριστία propter
»periculam effusionis sanguinis, διὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκχύσεως
»τοῦ αἵματος.» Ἄλλ' ὃ καλὴ Λιράνε, ἂν ἡ Ἐκκλησία σου δὲν ἐ-
φοβήθη αὐτὸν τὸν κίνδυνον χιλίους διακοσίους χρόνους, ἔδειξε μὲ
τοῦτο, ὅτι δὲν ἦτον ὁ κίνδυνος τόσο μέγας, ὥστε νὰ καταργήσῃ
παλαιὸν ἔθος Ἐκκλησίας.

νεται, ὁ μεταλαμβάνων τὴν ἁγίαν Εὐχαριστίαν, ἐν πνεύμα μὲ τὸν Χριστὸν, καθὼς αὐτὸς λέγει· «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.» Ἰωάν. 5', 56.

Διατί διετάχθη ἡ Εὐχαριστία;

Ὁ σκοπὸς τοῦ Σωτῆρος, ὁπότεν διετάξε τοῦτο τὸ μυστήριον, ἦτον (καθὼς μᾶς διδάσκουσιν οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος) διὰ νὰ ἐνθυμώμεθα ἀδιαλείπτως, εἰς ταύτην τὴν ἱερὰν τελετὴν, ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐργασίας, καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐδειξε πρὸς ἡμᾶς, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν αἰώνιον μακαριότητα· «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε». Ἀπὸ δὲ ταύτην τὴν ἀνάμνησιν, ὅταν γίνεται μὲ καθαρὰν πίστιν, γεννῶνται αἱ σωτηριώδεις ὠφέλεια· ἔχουν ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι, ὅστις λαμβάνει τὸν Χριστὸν, λαμβάνει συνάμα μὲ αὐτὸν ὅλην τῆς χάριτος τὴν πηγὴν· «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνετε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς» λέγει ὁ Χριστὸς, Ἰωάν. 5', 53. (βλ. εἰς τὸ τέλος Σημ. θ').

§. 35. Πῶς πρέπει νὰ προετοιμάζεται τις διὰ τὴν μετάληψιν τῆς Εὐχαριστίας;

Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Α', Κορινθ. 11. 28.

Διὰ νὰ μεταλάβῃ τις ἀξίως τὴν ἁγίαν Εὐχαριστίαν, ἀνάγκη εἶναι νὰ προετοιμασθῇ, καθὼς πρέπει. Ἡ προετοιμασία αὕτη ὑφίσταται, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου, εἰς τὸ νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν του· πρέπει δηλαδὴ

νὰ ἐξετάζωμεν, ὅποια εἶναι ἡ διαγωγὴ ἡμῶν ὅποιαν φροντίδα ἔχομεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ τίνι τρόπῳ πληροῦμεν τὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ὑπεσχέθημεν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ βεπτίσματος. Ἄν εἴρωμεν, ὅτι παρέβημεν εἰς πολλὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ λυπηθῶμεν ἐκ καρδίας, νὰ ὁμολογήσωμεν ἐαυτοὺς ἀξίους τῆς Θείας ὀργῆς, καὶ νὰ φανερώσωμεν τὴν πληγὴν διὰ τῆς ἐξομολογήσεως εἰς τὸν ἱερέα. Πρέπει δὲ νὰ συλλογισθῶμεν ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀνεξιχνίαστον εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ νὰ θαρβῶμεν εἰς αὐτὴν, πιστεύοντες ἀδιστακτως, ὅτι ἡ ἀξιωμαθία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ πολύτιμος αὐτοῦ θάνατος, εἶναι ἱκανὰ εἰς τὸ νὰ μᾶς καθαρίσωσιν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ μᾶς ἀφήσωσιν ἔξω ἀπὸ τὴν δικήκην τῆς χάριτος. Τοιαύτην ἰσωτερικὴν γνώσιν, ἠνωμένην μὲ τὴν φανεράν ὁμολογίαν, ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία, ὅταν μεταλαμβάνωμεν τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν, τὴν ὅποیان κοινωνοῦμεν λέγοντες ταῦτα τὰ λόγια «Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὡν πρῶτος εἰμι. ἐγώ». Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐμποδίζωνται ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦτο οἱ ψευδοχριστιανοί, οἱ φανεροὶ ἄσεβεις καὶ ἀπωλεσμένοι ἁμαρτωλοὶ, καθὼς μᾶς διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, ὅταν λέγῃ «Μὴ δῶτε τὸ ἄγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων· μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν» Ματθ. ζ', 6. Ὅταν ἡμῶς οἱ τοιοῦτοι ἀνόσιοι κατατολμῶσι νὰ μεταλαμβάνωσι τοῦτο τὸ μυστήριον, ἐπισπῶσιν εἰς ἑαυτοὺς διὰ τῆς μεταλήψεως περισσοτέραν ὀργὴν καὶ καταδίκην, ὡς καταφρονηταὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ Κυρίου «Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» Α', Κορινθ. ια', 29. Ἄν θεωρήσωμεν τὰς μεγάλας ὠφελείας τῆς μεταλήψεως τῆς Εὐα

χαριστίας, και τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ δμολογήσωμεν, ὅτι χρεωστῆι ὁ χριστιανὸς νὰ μεταλαμβάνη συνεχῶς τὸ Θεῖον τοῦτο μυστήριον. Οἱ χριστιανοὶ τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας μετελάμβανον τὴν ψυχικὴν ταύτην τροφήν καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, και δὲν ἐγίνετο ποτὲ λειτουργία, χωρὶς νὰ ἦσαν παρόντες κοινωνοὶ (111). Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους μετελάμβανον τοῦλάχιστον κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτάς (112). τὸ εὐσεβὲς τοῦτο παράδειγμα τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μιμώμεθα και ἡμεῖς, διὰ νὰ μὴ φαίνηται, με τὴν σπάνιον μετάληψιν τοῦ μυστηρίου, ἡ ψυχρότης τῆς ἡμετέρας καρδίας πρὸς τὸν Χριστόν.

111) Ἴδε Ἰουστίνον τὸν μάρτυρα, τοῦ ὁποίου τὰ λόγια ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω εἰς τὴν τετάρτην σημ. τοῦ 84. §. Αὐτὸς ὁ Θεὸς πατὴρ ἤκμαζεν ἐν ἔτει 140. Κατ' ἄλλους ὅμως καιροὺς και τόπους ἐγίνετο περισσώτερας φοραῖς τῆς ἑβδομάδος ἡ Θεία λειτουργία. Ἀπὸ τὴν 118. ἐπιστολὴν τοῦ Αὐγουστίνου πρὸς Ἰανουάριον φαίνεται νὰ ἐγίνετο δις τῆς ἑβδομάδος, ἡγουν Σαββάτῳ και Κυριακῇ· τρις δὲ κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον Κύπρου, περὶ πίστ. σελ. 465. και 466. ἡγουν τετράδι, παρασκευῇ και κυριακῇ· τετράκις δὲ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, ἐπιστ. πρὸς Καίσαρ. Πατρίκ. «ἡμεῖς μέντοι γὰρ τέταρτον καὶ ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι, και ἐν τῇ παρασκευῇ, και τῷ σαββάτῳ, και ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη Μάρτυρός τινος.» Καὶ ἡ κατὰ σάββατον λειτουργία ἦτον κοινὴ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἐκκλησίας τῆς οἰκουμένης, πλὴν τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ και Ῥώμῃ, καθὼς λέγει ὁ Σωκράτης Βιβλ. 5. κεφ. κβ', και ὁ Νικηφόρος Βιβλ. 12. κεφ. 34. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐλειτούργουν καθ' ἡμέραν. Ἴδε τὸν μέγαν Βασίλειον αὐτ. Κυπριανὸν περὶ τῆς κυριακ. προσευχ. σελ. 268. Εὐσέβιον Εὐαγ. ἀποδ. βιβλ. α', κεφ. 10. Ἀμβρόσιον βιβλ. 5. περὶ μυστηρ. κεφ. δ'. Αὐγουστίνον ἐπιστ. 118. και τὸν Χρυσόστ. ὁμιλ. 17. εἰς τὴν πρὸς Ἐβρ. ὅπου λέγει· «Τί; ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὐ προσφερομεν; προσφερομεν μὲν, ἀλλ' ἀνάμνησιν ποιούμενοι τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ».

112) Καὶ νῦν ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ λειτουργῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, νὰ κοινωνῶμεν δὲ τετράκις μόνον τοῦ ἔτους. Ὁ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν αὐτοῦ πολλοὶ μετελάμβανον ἀπλῆ τοῦ ἡγιατοῦ, ἄλλοι δὲ δις, ἄλλοι δὲ πολλάκις. Ὅμιλ. αὐτ.

§. 36. Περὶ Ἐξομολογήσεως.

Ἡ Ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὅποιον συγχωροῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ τοῦ ἱερέως, αἱ ἁμαρτίαι εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅπταν οὗτοι τὰς ὁμολογήσωσιν εἰλικρινῶς, καὶ πιστεύοντες ἀδιστακτικῶς εἰς τὴν ἀξιωμασίαν τοῦ Χριστοῦ.

«Ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν· καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν» Ἀ, Ἰωάν. α', 8. Ὅταν λοιπὸν ὁ χριστιανὸς, ἀφ' οὗ καθαρισθῆ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, διὰ τοῦ Βαπτίσματος, καὶ ἐμβῆ εἰς τὴν διαθήκην τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, πέσῃ πάλιν εἰς ἁμαρτίαν, δὲν μένει πλέον εἰς αὐτὸν ἄλλο μέσον διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας, παρὰ τὴν μετάνοια καὶ τὴν ἐξομολόγησιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ θεραπεία τῶν πληγῶν τῆς ψυχῆς.

Πόσα ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν;

Ἡ ἀληθὴς ὁμοίως μετάνοια πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχῃ τὰ ἐπόμενα· πρῶτον, τὴν ὁμολογίαν τῶν ἰδίῶν ἁμαρτιῶν· δεύτερον, τὸ νὰ κατηγορηθῆ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν ἑαυτόν του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τρίτον, τὸ νὰ συλλογισθῆ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀποβάλλει τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλὸν, ἀλλὰ θέλει τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ζωὴν του, καθὼς μᾶς διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, καὶ τοῦ πλανηθέντος προ-

Κατηγορεῖ δὲ ἐκείνους, ὅσοι στοχάζονται χρεῖς ἀπαραίτητον τὸ νὰ κοινωνήσωσι κατὰ τοὺς διωρισμένους τούτους καιροὺς τοῦ χρόνου, ἕως ποτὲ καὶ ἂν ἦτον ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς τῶν· «ἂν ἐπιστῆ ὁ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστ. καιρὸς, ἢ ἡ τῶν Ἐπιφανείων ἡμέρα, οἷος καὶ ἢ τις, μετέχει τῶν μυστηρίων». Ὁμιλ. 3. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ. σελ. 608. καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· «Ἀποδέχομαι οὔτε τοὺς ἀπαξ μετέχοντας, οὔτε τοὺς πολλάκις, οὔτε τοὺς ὀλίγάκις, ἀλλὰ τοὺς μετὰ καθαροῦ συνειδήτος κ.τ.λ.» Ὁμιλ. 122. τόμ. 3. σελ. 809.

εάτου τέτχρον, νὰ πιστεύῃ ἀδιστακτως, ὅτι ὁ Σωτήρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὅτι ἐπραξένησε διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου τὴν χάριν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅσοι ἐλπίζουσι καὶ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· πέμπτον, νὰ λάβῃ βεβαίαν ἀπόφασιν νὰ διορθώσῃ τὸν ἐξυτόν του, καὶ νὰ ἀλλάξῃ ζωήν.

Διατί πρέπει νὰ ἐξομολογώμεθα ἐνώπιον ἱερέως;

Αὐτὰ εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ἀληθοῦς ἐξομολογήσεως, ἢ ὁποῖα πρέπει νὰ γίνεταί ἐνώπιον ἱερέως· πρῶτον, διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἐξομολογούμενος παρὰ τοῦ ἱερέως πνευματικὴν ὁδηγίαν καὶ συμβουλήν, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ· δεύτερον, διὰ νὰ ἐξγγείλῃ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλὸν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς Θείας εὐσπλαγγνίας, καὶ ὅτι ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας. Ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν δὲν πρέπει νὰ γίνεταί μὲ λόγους γενικοῦς, ἀλλὰ μὲ ἀκριβῆ καὶ διωρισμένα σημεῖα τῆς ἁμαρτίας (113), τῆς ὁποίας ἔνοχος εἶναι ὁ ἐξομολογούμενος· διότι αἱ κρυπταὶ καὶ ἀ-

113) Ὁ σκοπὸς τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Συγγραφέως δὲν εἶναι, ἕτι πρέπει νὰ ἀνακαλύπτωμεν εἰς τὸν ἱερέα ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς ἁμαρτίας, τὰ πρόσωπα, φέρ' εἰπεῖν, μὲ τὰ ὁποῖα ἐγένετο ἡ ἁμαρτία, τὸν τρόπον καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ φανερώσωμεν τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ ὅχι νὰ ἀρκώμεθα εἰς λόγους γενικοῦς· παραδείγματος χάριν, ἂν ὁ ἀδελφομίκτης εἴπῃ ἀπλῶς ἐξομολογούμενος, ὅτι ἠμάρτησε μὲ γυναῖκα, αὐτὸς ἐξηγόρευσε τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ μὲ λόγους γενικοῦς, καὶ ὁ ἱερεὺς, ἂν δὲν τὸν ἐρωτήσῃ περισσότερον, δὲν θέλει δυναθῆ νὰ τὸν θερκυύτῃ· διότι, ἀγκυλλὰ ὕλει αἱ παρὰ τὸν νόμον μίξεις εἶναι ἁμαρτίαι, διαφέρει ὅμως πολλὸ τὸ νὰ πράξῃ τις τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐπιτιμίων κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἁμαρτήματος· καὶ ἡ μὲν πορνεία ἐπιτιμᾶται ἐν 7, ἡ δὲ μοιχεία 15, ἡ δὲ ἀδελφομιξία 20. Ἴδε τὸν μέγαν Βασίλειον περὶ τίτλ. καὶ χρόν. ἁμαρτημάτων. Σύμφωνας μὲ τὸν Συγγραφέα περὶ τούτου εἶναι καὶ Μητροφάνης ὁ Κριτέπουλος,

φανεῖς πληγαὶ δὲν θεραπεύονται· καὶ ἐξαιρέτως διότι αἱ ἁμαρτίαι δὲν ἐξομολογούνται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν, τὸν ἐτάζοντα καρδίᾳ καὶ νεφροῦς· καὶ πρὸς τοῦτοις δὲν πρέπει νὰ αἰσχυνώμεθα νὰ φανερώσωμεν εἰς ἄνθρωπον ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐφοβήθημεν νὰ πράξωμεν ἐνώπιον τῶν ἀγιωτάτων ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ γίνεται, ὁσάκις μᾶς τύπτει ἡ συνείδησις διὰ κάμριαν ἁμαρτίαν, ἢ καὶ ὁσάκις προετοιμαζόμεθα εἰς τὴν Θεῖαν κοινωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ, καθὼς εἶπομεν ἀνωτέρω, τὰ ἁμαρτήματα εἰς τὴν ἐξομολόγησιν συγχωροῦνται παρὰ Θεοῦ εἰς μόνους ἐκείνους, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀποθανόντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπομένως ἡ ἐξομολόγησις ἐκείνων, ὅσοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν Σωτῆρα, δὲν εἶναι ἀληθοῦς ἐξομολόγησις.

§. 37. Περὶ Ἱερωσύνης.

Τὸ ἀξίωμα τῆς Ἱερωσύνης εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὅποιον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καθιεροῖ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακόνων (114) τὸ ἐκλεχθὲν ἐπιτηδειον μέλος εἰς αὐτὴν τὴν διακονίαν, διὰ νὰ ἱερουργῇ τὰ μυστήρια, καὶ νὰ ποιμαίνη τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ.

Εἶπομεν ἀνωτέρω (§. 29.) ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις εἶναι μία καλῶς ἰθυνομένη Κοινότης, εὐρίσκεται

ὁμολογ. τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλ.σ. κεφ. 10. «Ἐρωτῶσι μὲν (λέγει) οἱ μακροταί τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἐξομολογήσεως κατ' εἶδος τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τὴν τούτων ποιότητα, ἵνα τὸ πρόσφορον φάρμακον ἐπέλωσι τῷ νοσούντι· ἵπειδὴ καὶ ἱατρὸς οὐκ ἂν θεραπεύουσιεν οὐδὲν δῆποτε νόσημα, μὴ κατανοήσας πρότερον τὸ ποῖον τοῦ νοσήματος. Οὐ μὲν δὲ καὶ τὰ πρόσωπα, μεθ' ὧν ἡ ἁμαρτία ἐπράχθη, τόν τε τρόπον καὶ τόπον περιττόν γάρ τοῦτο, καὶ λίαν πονηρῶν ὑπόληψιν τῷ πολυπραγμονοῦντι καὶ περιεργαζομένῳ προσάπτων».

114) Τὸ ἄνομα τῶν διακόνων ἐνταῦθα λαμβάνεται πλατύτερον, καθ' ὅσον σημαίνει καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἐπισκόπους.

μία ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις. Εἰς ταύτην τὴν πνευματικὴν διοίκησιν ἐκλέγει ἡ Κοινότης, καὶ διὰ τῆς Κοινοῦτος αὐτὸς ὁ Κύριος, ἓνα μέλος ἄξιον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ᾖναι πρῶτον ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς, καὶ δευτέρου διδασκτικὸς (115). Ὁ ποιμὴν τῆς Κοινοῦτος τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ᾖναι, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος Α'. Τιμόθ. δ', 12. «Τύπος τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνεΐᾳ», καὶ Β'. Τιμόθ. δ', 2. «Νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον, νὰ ἐφίσταται εὐκαίρως, ἀκαίρως, νὰ ἐλέγχῃ, νὰ ἐπιτιμᾷ, νὰ παρακαλῇ ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ». Μετὰ τὴν τοιαύτην ἐκλογὴν χειροτονεῖται εἰς ἱερέα ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ὁποῖοι εἶναι οἱ Ἐπίσκοποι· ἢ εἰς Ἐπίσκοπον ἀπὸ τοὺς λοιποὺς Ἐπισκόπους. Ἡ χειροτονία γίνεται διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ἐνώπιον τῆς Κοινοῦτος, ἢ ὁποῖα ἐκφωνεῖ τὸ ἄξιον. Ἐλαβε δὲ τὴν ἀρχὴν αὕτη ἢ διὰ τῆς χειροθεσίας καθιέρωσις ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων, καὶ διέμεινε μέχρις ἡμῶν ἀδιακόπως. Οὕτω λέγει, Πράξ. ιδ', 23. «Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοὶ πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ». Περί δὲ τῶν καθόντων τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἐλαλήσαμεν εἰς τοῦτο τὸ μέρος §. 29. Ἐντεῦθεν ἔπεται· πρῶτον, ὅτι ὅσοι δὲν καθιερώθησαν διὰ χειροθεσίας, δὲν δύνανται μῆτε μυστήρια νὰ ἱεουργῶσι, μῆτε νὰ διδάσκωσιν ἐπ' Ἐκκλησίας· δεύτερον, ὅτι χρεωστεῖ ὁ χριστιανὸς νὰ προσφέρῃ τιμὴν καὶ σέβας πρὸς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ἐξαιρέτως δὲ πρὸς ἐκείνους, ὅσοι κοπιῶσιν «Ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ» Α', Τιμόθ. ε', 17. «Ἴνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες» Ἐβρ. ιγ', 17.

115) Α'. Τιμόθ. γ', 2.

§. 38. Περὶ Γάμου.

Ὁ Γάμος εἶναι μυστήριον εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἱερεὺς συνάπτει δύο πρόσωπα εἰς γάμου κοινω-
νίαν· καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοὺς εὐλογήσῃ.

Εἰς ταύτην τὴν τελετὴν πρέπει νὰ ᾖναι δύο πρό-
σωπα, δηλαδὴ ἄρσεν καὶ θῆλυ· τὰ ὅποια θέλουσιν, ἐξ
ἀγάπης τῆς πρὸς ἀλλήλους, νὰ συζευχθῶσιν εἰς γάμον
ἀκώλυτον ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἀφ' οὗ τοὺς φέρουσιν εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν (καὶ τοῦτο, διὰ νὰ γίνηται ἐπὶ παρου-
σίᾳ πολλῶν μαρτύρων ὁ γάμος), τοὺς συνάπτει γαμικῶς
ὁ ἱερεὺς, καὶ παρακαλεῖ μὲ ὅλην τὴν Κοινότητα τὸν
Θεὸν, διὰ νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτοὺς ἀγάπην, εἰρήνην, καὶ
καρπὸν κοιλίας. Καὶ τοιοῦτοτρόπως γίνεταί διὰ τῆς ἱε-
ροπραξίας, ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς τραπεζῆς, ὁ ἀμοιβαῖος οὗ-
τος δεσμὸς βεβαιότερος, καὶ «Τίμιος ὁ γάμος—καὶ ἡ
»κοίτη ἀμύαντος» Ἐβρ. 13. 4. Διὰ τοῦτο δὲν συγχωρεῖ
κατ' οὐδένα τρόπον ὁ Χριστιανικὸς νόμος τὴν πολυγα-
μίαν, διότι «Ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίη-
»σεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς» Μάρκ. 10. 6. Διδάσκει δὲ καὶ ὁ
Ἀπόστολος Παῦλος τοὺς γαμικῶς συναπτομένους, λέ-
γων· «Ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς
»ἑαυτόν· ἢ δὲ γυνή, ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα» Ἐφέσ. 5, 33.

§. 39. Περὶ Εὐχελαιίου.

Τὸ Εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὅποιον ὁ
ἱερεὺς ἀλείφει μὲ ἔλαιον τὸν ἀσθενῆ, καὶ παρα-
καλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν θεραπεύσῃ, καὶ νὰ συγχω-
ρήσῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ.

Αὕτη ἡ τελετὴ ἐπιστηρίζεται εἰς τὰ λόγια τοῦ Ἀ-
ποστόλου Ἰακώβου· «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὕμνῳ; προσκαλεσά-
»σθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξά-
»σθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνό-
»ματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν

»κἀμνοντα κχι ἐγερῆ αὐτὸν δ Κύριος κἀν ἀμκρτίκς ἡ
»πεποικηκῶς, ἀρεθῆσεται αὐτῶ» Κερ. ε, 14. 15.

§. 40. Περί Παραδόσεων καὶ συνηθειῶν.

Ἐξω ἀπὸ τὰ προειρημένα μυστήρια, ἔχει πρὸς τούτοις ἡ Ἐκκλησία παραδόσεις τινὰς καὶ συνηθεικς, αὶ ὁποῖκι φυλάττονται, ἡ διότι συντελοῦσιν εἰς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, ἡ διὰ τὴν εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διετάχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἡ καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν πολλὰ ἔθιμα, καὶ ἐφυλάχθησαν ἀπὸ ὅλην τὴν ἀγίαν ἀρχαιότητα ἀπὸ τὴν τήρσιν τῶν ὁποίων, ἀγκυλὰ δὲν ἐξήρηται ἀναγκαιῶς ἡ σωτηρία ἡμῶν, ἔχουσιν ὅμως ἰκανὰς ὠφελείας διὰ τὸ ὁποῖον χρεωστοῦμεν νὰ τὰ φυλάττωμεν με σέβκς. Τοιαῦτα παραδόσεις, παραδείγματος χάριν, εἶναι τὸ νὰ φορῶσιν οἱ ἱερεῖς ἐξαίρετον εἶδος σεμνοῦ ἐνδύματος, ὅταν ἐπιτελῶσι τὴν Θεῖαν λατρειάν· τὸ νὰ ἀνάπτωνται φῶτα ἐν τῷ κκιρῶ τῆς Θεῖκς λατρεικς, εἰς σημεῖον τῆς δικτύρου πίστewς· τὸ νὰ θυμιῶμεν με λίθκνον, εἰς σημεῖον τῆς πρὸς Θεὸν ἀναθαινώσσης προσευκῆς· τὸ νὰ προφέρεται ὁ Σταυρός, εἰς σημεῖον, ὅτι πιστεύουμεν εἰς τὸν ἐν αὐτῶ στυρωθέντα· τὸ νὰ ἀγιάζεται τὸ ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Χριστοῦ, κχι τοῦ Βαπτίσματος ἡμῶν· τὸ νὰ στολίζωνται οἱ Θεῖοι ναοὶ με σεμνὰς εἰκόνας, διὰ νὰ μιμῶμεθα τὰ πρωτότυπα, βλέποντες αὐτάς· τὸ νὰ ἐορτάζωμεν διαφόρους ἐορτάς, διὰ νὰ ἐνθυμῶμεθα τὰς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, ἡ νὰ μνημονεύωμεν τὴν ζωὴν τῶν ἀγίων ἀνδρῶν, καὶ νὰ πκραικινῶμεθα διὰ τούτου εἰς περισσότερον ζῆλον τῆς εὐσεβείκς. Ταύτας καὶ ἄλλκς παραδόσεις φυλάττει ἀγίως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία· ἀποβάλλει ὅμως τὰς δεισιδαιμονίας, ἡγουν ἐκείνας τὰς παραδόσεις, ὅσαι, ἡ ἀντιφέρονται εἰς τὴν Θεῖαν Γκρχὴν, ἡ εἶναι ἀγνωστοὶ εἰς τὴν ἀγίαν ἀρχαιότητα.

§. Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Ὅσοι ἐφύλαξαν τὴν πίστιν ἀμώμητον, καὶ ἐποίησαν τὰ ἀγαθὰ, θέλει ἀνασταθῶσιν εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· ὅσοι δὲ ἔπραξαν τὰ φαῦλα, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

Ὡμιλήσαμεν μέχρι τοῦδε περὶ πίστεως· πρέπει δὲ νῦν νὰ λαλήσωμεν συντόμως καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος. Εἶναι βέβαιον ἀναμφιβόλως (καθὼς ἐβρέθη Μέρ. α', §. 12.), ὅτι, ὅστις φυλάξῃ μέχρι τέλους ζωῆς τὴν πίστιν ἀμώμητον, δὲν θέλει μείνῃ χωρὶς ἀμοιβῆν· διότι ἡ πίστις ἀναφέρεται, κατὰ τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς, εἰς τὸ μέλλον· καὶ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη, καὶ οἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ ἤθελε ματαιωθῶσι, καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἤθελεν ἦτο πλάσμα, ἂν ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς δὲν εἶχε βεβαίαν ἐλπίδα νὰ ἀπολαύσῃ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ μετὰ θάνατον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος γυμνάζεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς εὐσεβείας, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ βαδίζει τὴν στενὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ζωὴν· διὰ τοῦτο χωρίζεται μὲν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα διὰ τοῦ θανάτου, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν φθοράν· θέλει ὅμως ἀνασταθῆ εἰς τὸν κριτὸν τῆς κρίσεως, καὶ θέλει πάλιν ἐνωθῆ μὲ τὴν ψυχὴν, «ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν» Β', Κορινθ. ε', 10. τουτέστιν, ἢ διὰ νὰ γενῆ τελείως εὐδαίμων, ἢ διὰ νὰ κολασθῆ αὐστηρῶς ὄλος ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα. Ἡ ἁγία Γραφή μᾶς βεβαίως σαφέστατα περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Οὕτω λέγει ὁ Χριστὸς, Ἰωάν. ε', 25. «Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.» καὶ στίχ. 29. «Καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρί-

»σεως». Καθὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως, οὕτω θέλει γενῆ καὶ τελειωτῆς τῆς αὐτῆς· «Ὅτι, πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ» Αὐτ. 28. Δὲν θέλει ὅμως ἀνασταθῶσι μόνοι οἱ καλοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ κακοί· οἱ πιστοὶ μετὰ τῶν ἀπίστων· κατὰ τὰ προειρημένα λόγια τοῦ Χριστοῦ· «Καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως». Καὶ ἀγκαλὰ λέγει· ὅτι «Οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει» Ψαλμ. α', β. (116), καὶ «Ὅτι ὁ πιστεύων εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν» Ἰωάν. ε', 24. τοῦτο σημαίνει, ὅτι καθὼς οἱ ἀσεβεῖς θέλει μὲν ἀνασταθῶσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν δικαίων δὲν θέλει ἦναι ἀνάστασις κρίσεως. Τίνι τρόπῳ θέλει γενῆ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἐφθαρμένου καὶ μεταβληθέντος εἰς χοῦν σώματος, ὁ ἀσθενὴς ἡμῶν νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἔθνηκοι φιλόσοφοι, ἰσχυρογνώμονες εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑπολήψεις, καὶ, ἢ μὴ συλλογιζόμενοι καθόλου τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ περιγράφοντές την εἰς στενώτατα ὅρια, ἐχλεύαζον τὸν Παῦλον, ὁπότεν οὗτος τοὺς ἐδίδασκε περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν. Πράξ. ιζ', 32. Ἀλλ' ἡμεῖς ἔχοντες τῆς Θείας Γραφῆς τὴν ἀλήθειαν ὑπερτέραν ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, πιστεύομεν ἀδιστακτικῶς τῶν νεκρῶν τὴν ἀνάστασιν. Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ τὴν πιστεύωμεν· τὸ δὲ, ποῖα μέσα θέλει μεταχειρισθῆ ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἀνάστασιν, δὲν εἶναι ἔργον ἡμέτερον. Αὐτὸς ἐδυνήθη νὰ παραῖξῃ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ σύμπαντα, καὶ πῶς δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ τὰ ἐπανάρξῃ πάλιν εἰς τὸ πρότερον εἶδος, ἀφ' οὗ μεταβληθῶ-

116) Ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις σημαίνει ὄχι μόνον τὸ ἀνίστασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπλῶς ἵστασθαι· ὅθιν προσφύτερον ἤθελε μεταφρασθῆ τὸ ἔπην, οὐ στήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει.

σιν εἰς ἕτερον; Τοιαύτην ἀπόδειξιν μεταχειρίζεται ὁ Ἀποστόλος Παῦλος διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀφροσύνην ἐκείνων, ὅσοι δισταζοῦσι περὶ τούτου· «Ἄλλ' ἑρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖω δὲ σώματι ἔρχονται; ἀφρον, οὐ » σπεῖρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ ὁ » σπεῖρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπεῖρεις, ἀλλὰ » γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου, ἢ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ » δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε·» Α', Κορινθ. Κεφ. ιε', 35—38.

Τίνι τρόπῳ θέλει μεταβληθῶμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν;

Ἡ κοινὴ ἀνάστασις θέλει συμβῆ ὁμοῦ μετὰ τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, διότι τότε «Ἀποτελεῖ τοὺς » Ἄγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης (οἱ ὁ- » ποιοὶ θέλει κράξωσιν· ἐγείρεσθε οἱ νεκροὶ καὶ ἔρχεσθε » εἰς κρίσιν) (117), καὶ ἐπισυναξῶσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐ- » τοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως » ἄκρων αὐτῶν.» Μάτθ. κδ', 31. Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην τῆς Θείας παντοδυναμίας, θέλει ἐγερθῶσιν ὡς ἐξ ὕπνου ὅλοι οἱ νεκροί, καὶ θέλει ἀρπαγῶσιν «Ἐν νεφέλαις εἰς ἀ- » πάντησιν τοῦ Κυρίου, εἰς ἀέρα» Α', Θεσσαλ. δ', 17. καὶ θέλει παρασταθῶσιν εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Χριστοῦ. Ὅσοι τότε εὐρεθῶσιν ἔτι ζῶντες, δὲν θέλει ἀποθάνωσιν, ἀλλὰ θέλει πάθωσι μίαν ἀπροσδόκητον καὶ θαυμασίαν ἀλλοίωσιν· «Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ » ἀλλαγησόμεθα» Α', Κορινθ. ιε', 51. Περιγράφει τὴν μυστηριώδη ταύτην ἀλλοίωσιν τὸ Σκεῦος τῆς ἐκλογῆς οὕτω· «Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπεί- » ρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθε- » νείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει, σπείρεται σῶμα ψυχικόν,

117) Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λόγια ἀποδίδει καὶ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων εἰς τὸν Ἄγγελον, ἐξηγῶν τὸ Α', Θεσσαλ. δ', 16. «Ἀρχάγγελος προσφωνεῖ » καὶ λέγει τοῖς πᾶσιν ἐγείρεσθε εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου· ἴδε Κατηχ. 13. ἀριθμ. 21. Τὰ ὅποια ἀγκυλὰ δὲν εὐρίσκονταί ῥητῶς εἰς τὴν Γραφὴν, συνάγονται ὅμως ἐκ τοῦ Μάτθ. κέ, 6. καὶ τῆς Α', Θεσσαλ. δ', 17.

» ἐγείρεται σῶμα πνευματικὸν—δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦ-
 » το ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύ-
 » σασθαι ἀθνησίαν» Ἀ, Κορινθ. ιε', 42—41. 53. Θέλει
 ἦναι λοιπὸν τὰ σώματα τῶν δικαίων· Πρῶτον, ἀφθα-
 ρτα καὶ ἀθάνατα, ἤγουν δὲν θέλει ποτὲ χωρισθῶσι
 πλέον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, μήτε θέλει δοκιμάσωσιν οὐδεμίαν
 ἀλλοίωσιν. Δεύτερον, δεδοξασμένα, ἤγουν ἐστολισμέ-
 να μὲ ὅλα τὰ χαρίσματα, θέλει ἔχωσι τὴν λαμπρότητα
 ἐνὸς ἀμκράντου κάλλους, εἰς μίαν ἐντελῆ ἡλικίαν «Τό-
 » τε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ Βασιλείᾳ
 » τοῦ Πατρὸς αὐτῶν.» Ματθ. ιγ'. 43. Τρίτον, ἰσχυρά,
 ἤγουν δὲν θέλει ὑπόκηνται εἰς ἀρρώστιας ἢ πάθη· δὲν
 θέλει δοκιμάζωσι μήτε τῆς νεότητος τὰς ἀσθενείας, μή-
 τε τὰς ἀδυναμίας τοῦ γήρατος, ἀλλὰ θέλει ἦναι πάν-
 τοτε εὐρωστα, ὑγιῆ, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν.
 Τέταρτον, πνευματικὰ, ἤγουν τοιαῦτα σώματα, ὥστε
 νὰ μὴν ἔχωσι χρεῖαν ἀπὸ τροφὴν ἢ ἐνδύματα, ἀπὸ τὸν
 ὕπνον δι' ἀνάπαυσιν, ἢ ἀπὸ τὸν ἀέρα διὰ ἀναπνοὴν, ἢ
 ἀπὸ τὸ φῶς διὰ νὰ διακρίνωσι τὰ πράγματα· ὅτι αὐ-
 τὸς ὁ Κύριος θέλει ἦναι εἰς αὐτοὺς φῶς αἰώνιον. Ἠ-
 σαίου ξ'. 19. (118). Ἰσαχύτως δὲν θέλει ἔχωσι χρεῖαν
 μήτε ἀπὸ γάμον· «Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, οὔτε γαμοῦσιν,
 οὔτε ἐγκαμίζονται· ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐ-
 » ρανῷ εἰσὶ» Ματθ. κβ', 29. Ἰσαχύτη θέλει ἦναι ἡ δό-
 ξα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ! (119)· μετὰ τὴν
 ὁποῖαν ὅλοι οἱ ἀναστάντες θέλει παρασταθῶσιν εἰς τὴν
 Θεῖαν Κρίσιν (περὶ τῆς ὁποίας ἐλαλήσαμεν εἰς τοῦτο
 τὸ μέρος § 25) καὶ μετὰ τὴν κρίσιν, οἱ μὲν δίκαιοι
 θέλει λάβωσι τὴν πρέπουσαν ἀμοιβὴν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς
 θέλει καλῶσθωσι.

118) Ἴδε καὶ Ἀποκάλυψ. κί', 5.

119) Ἠγουν τὴν ὁποῖαν θέλει κἀμῆ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Μάτθ. κδ', 31.

§. 42. Περὶ μακαριότητος τῶν δικαίων, καὶ κολάσεως τῶν ἀσεβῶν.

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, οἱ μὲν δίκαιοι θέλει κληρονομήσωσι τὴν αἰώνιον ζωὴν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς θέλει καταδικασθῶσιν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

Ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὴν ὁποίαν θέλει κληρονομήσωσιν οἱ δίκαιοι, δι' ἀμοιβὴν τῆς σταθερᾶς αὐτῶν πίστεως, ὑψίσταται εἰς τὴν μακαρίαν κατάστασιν μιᾶς ἀτελευτήτου χαρᾶς, ἡ ὁποία θέλει ἦναι ἀληθινή, μόνιμος καὶ μεγίστη χαρὰ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θέλει μετέχη καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ θέλησις. Ὁ νοῦς θέλει ἔχη τὸ καθαρῶτατον φῶς τῆς Θείας γνώσεως: «Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἑσόπτρου ἐν αἰνίγματι: τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» Α΄ Κορινθ. ιγ'. 12. καὶ «Ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔστι» Α΄ Ἰωάν. γ', 2.

Εἰς τί ὑψίσταται ἡ μακαριότης τῶν ἐκλεκτῶν;

Ἡ ὑψίστη καὶ μακαριωτάτη Θεότης θέλει φανερωθῆ τότε μὲ ὄλας αὐτῆς τὰς ἀπείρους καὶ ἐνδόξους τελειότητας. Εἰς δὲ τὸ φωτεινὸν ἑσοπτρον τῆς Θείας σοφίας, θέλει θεωρήσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα, ἕκαστον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τελειότητα, καθόσον δύναται νὰ τὰ χωρήσῃ ὁ περιορισμένος ἡμῶν νοῦς. Εἰς τὴν θέλησιν θέλει ἦναι μία τελεία ἀγνωσύνη, καὶ ἀτάραχος γαλήνη: ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ὑπεσχέθη, «Ἴνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἐνδοξον, τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπιλον, ἢ ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων: ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος» Ἐφεσ. ἐ, 27. Ὅθεν θέλει ἐνωθῶσιν οἱ μακάριοι μὲ τὸν Θεόν, διὰ τῶν δύο τούτων ἰσχυρῶν δεσμῶν, τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἦναι ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ νὰ θεωθῶσι, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως ἦ, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, θέλει ἦναι ὁ Θεὸς τὰ πάντα

ἐν πᾶσι, Α΄, Κορινθ. ιε΄, 28. ἤθουν θέλει γενῆ εἰς τὸν νοῦν φῶς, εἰς τὴν καρδίαν χαρὰ, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡδονή, εἰς τὰ ὄτα εὐφροσύνη, εἰς τὸ σῶμα κάλλος, τροφή, καὶ στολή, τὰ πάντα ἐν πᾶσι· καὶ τότε θέλει πληρωθῆ ἡ προφητεία τοῦ Ἠσαίου· «Καὶ ἤξουσιν εἰς Σιών μετ' εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάματος αἰωνίου ἐπὶ κεφαλῆς γὰρ αὐτῶν αἴνεσις, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς· ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός» Κεφ. νά, 11. (120). Ἡ αἰώνιος αὕτη χαρὰ θέλει ἦναι τοσοῦτω μεῖζων, ὅσῳ θέλει συγκατοικῶμεν μὲ τοὺς ἁγίους Ἄγγέλους, μὲ τοὺς Προφῆτας, μὲ τὸν χορὸν τῶν Ἀποστόλων, μὲ τοὺς Μάρτυρας, καὶ ὅλους τοὺς ἐστεφανωμένους Ἁγίους, καὶ τὰς δικαίας ψυχὰς, τῶν ὁποίων ἡ συναναστροφή θέλει προξενῆ εἰς ἡμᾶς μεγάλην ἡδονὴν καὶ εὐφροσύνην, καὶ μὲ τοὺς ὁποίους θέλει ἀλαλάζομεν ἀγαλλόμενοι αἰωνίως. Συμπεραίνομεν τὸν λόγον μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι· «Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν» Α΄, Κορινθ. 2, 9. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς μακαριότητος τῶν δικαίων.

Ποία θέλει ἦναι ἡ κλάσις τῶν ἀσεβῶν;

Οἱ δὲ ἀσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι κατεφρόνησαν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πίστιν, καὶ διέτριψαν ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν ἀμετανοήτως εἰς τὰς ἁμαρτίας, θέλει ἀποβληθῶσιν αἰωνίως ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν ἄκρως ἀγαθὸν καὶ δημιουργὸν αὐτῶν· καὶ θέλει στερηθῶσι πᾶσαν ἐλπίδα τῆς εὐσπλαγγνίας του. Αὐτοὶ θέλει ἦναι εἰς μίαν φρικωδέστατην κατάστασιν, καὶ θέλει ἐξορισθῶσιν εἰς τὸν τόπον τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, εἰς τὴν

(120) Τὸ ἔδρ. καὶ ἤξουσιν εἰς Σιών ἐν ἡδῆ, καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν χαρὰ καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται (αὐτούς), ἀποδρήσονται (δὲ) λύπη καὶ στεναγμός.

κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εἰς τὸν τόπον τῶν αἰώνιων βασάνων· «Ὅπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, »καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.» Μάρκ. θ', 44. Καὶ τότε θέλει πληρωθῆ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ· «Καὶ ἀπελεύσονται »οὔτοι (οἱ ἀσεβεῖς) εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς »ζωὴν αἰώνιον.» Ματθ. κέ, 46.

« Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς »τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ »καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν »χάριν ταύτην, ἐν ἣ ἑστήκαμεν, καὶ καυχώμεθα ἐπ' »ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.» Ῥωμ. ε', 1. 2. Εἰς ταῦτα τὰ λόγια περιέχονται, ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, τὰς κεφαλαιώδεις ἀρετὰς τῶν χριστιανῶν.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΚΑΙ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ο ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ο ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΜΕΛΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΝΟΜΟΥ.

§. 1.

Η ΠΙΣΤΙΣ χωρίς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν.
Ἰακώβ. 6', 20.

Τὸ Ἅγιον Σύμβολον περιέχει τὴν διδασκαλίαν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἐλπίδος. Μὲ αὐτὰς τὰς δύο ἀρετὰς εἶναι συνδεδεμένη ἡ Ἀγάπη, ἡ ὁποία τὰς καθίσταται ἐνεργοὺς καὶ δραστηρίους· καὶ εἶναι ὁ θεμέλιος τῶν καλῶν ἔργων, καὶ τῆς Θεοσεβοῦς ζωῆς.

Τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν.

Ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι τὰ καλὰ ἔργα εἶναι εἰς τὸν Χριστιανὸν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν. Ἐπειδὴ, πρῶτον μὲν ὁ Θεὸς νόμος (ὅστις ὑπόσχεται εἰς μὲν τοὺς ἐναρέτους πρόσκαιρον καὶ αἰώνιον εὐδαιμονίαν, εἰς δὲ τοὺς παραβάτας τοῦ νόμου ἀπειλεῖ κόλασιν αἰώνιον) ἀπαιτεῖ μίαν ζωὴν σύμφωνον καὶ κατάλληλον μὲ τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι· «Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» λέγει ὁ Χριστὸς. Ματθ. Ζ', 21. Δεύτερον, ἡ εὐγνωμοσύνη, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν εἰς τὸν ἡμέτερον Λυτρωτὴν, διὰ τὸ νὰ μᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς

ἀμαρτίας, μᾶς ὑποχρεώνει εἰς τὸ νὰ πληρῶμεν ἀκριβῶς τὰς ἀγίας αὐτοῦ προσταγὰς. Διὰ τοῦτο κατῆλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐσαρκώθη, ἔπαθε καὶ ἀπέθανε, διὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράσῃ καὶ νὰ μᾶς καθαρῆσθαι ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, καὶ τσιουτοτρόπως νὰ μᾶς δικαιώσῃ καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ θερμούς ὁπαδοὺς τῆς ἀρετῆς· ὑποσχόμενος ἐξαιρέτως νὰ μᾶς βοηθήσῃ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων. Οὕτω κρινεὶ ὁ Παῦλος περὶ τούτου, ὅταν λέγῃ· «Οἵτινες ἀπεθά-
 »νομεν τῇ ἀμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ἢ ἀγνο-
 »εῖτε, ὅτι, ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς
 »τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν» Ῥωμ. 6', 2. Καὶ
 πάλιν· «Τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρω-
 »πος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀ-
 »μαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ» Αὐτ.
 στίχ. 6. Διὰ τοῦτο, ὅστις τῶν χριστιανῶν δὲν περιπα-
 τεῖ εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, ὑβρίζει τὸν Θεόν, καὶ
 γίνεται ἔνοχος τῆς παιδείας αὐτοῦ· ἀρνεῖται τὴν πίστιν,
 καταφρονεῖ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑστερεῖται τὴν
 αἰώνιον μακαριότητα.

Ἡ πίστις δὲν ἀποκλείει τὰ καλὰ ἔργα.

Καὶ ἀγκαλὰ καθὼς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος·
 «Οὐ δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, εἰ μὴ διὰ
 »πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ,» τοῦτο ὁμῶς δὲν ἀποκλείει τὴν
 γυμνασίαν τῶν καλῶν ἔργων· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας καὶ τὴν
 προτάσσει. Διότι, ἀγκαλὰ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἐπιστρέφῃ
 εἰς τὸν Θεόν, καὶ τὸν προβάλλῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς Κρι-
 τὴν, εὐρίσκει τόσον ὀλίγον ἀγαθὸν ἐν ἑαυτῷ, ὥστε πρέ-
 πει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι ἔνοχος ὀργῆς· καὶ ἀγκαλὰ
 εἰς τοιαύτην ἀνάγκην δὲν ἔχη νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλο,
 πᾶρεξ εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς τὸν Χρι-
 στὸν, ὅστις ἀπέθανε διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἐπρο-
 ξένησεν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς· χρεω-
 στεῖ μὲ ὄλον τοῦτο, ἀφ' οὗ δικαιωθῆ διὰ τῆς πίστεως,

καὶ καταστήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ δραστηρίου τὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἀποδείξῃ ἐξάπαντος τὴν ἰδίαν ἐπιστροφὴν διὰ τῶν καρπῶν τῆς ἀγάπης, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν συνέργειαν τῆς χάριτος εἰς τὴν γυμνασίαν τῶν καλῶν ἔργων. Περὶ τοῦτου γράφει σαφέστατα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, Ἐφεσ. β', 8. ὅπου λέγει μὲν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἐκ τῆς πίστεως, προστίθῃσι δὲ, ὅτι καὶ τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ἐπακολούθημα τῆς πίστεως· «Τῇ γὰρ χάριτι ἐστὲ σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον· οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθῃται· αὐτοῦ γὰρ ἐσμὲν ποιήματα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς».

Πῶς πρέπει νὰ νοῆται τὸ «Κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου»;

Εἶναι πρὸς τοῦτοις ἀναγκαῖον νὰ γινώσκωμεν τι ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος μὲ ταῦτα τὰ σοφὰ λόγια. Αὐτὸς λέγει εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ. γ', 14. «Οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν», καὶ αὐτ. ζ', 6. «Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες, ἐν ᾧ κατειχόμεθα». Δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι ἀποβάλλει ὁ Ἀπόστολος μὲ ταῦτα τὰ λόγια τὸν Θεῖον νόμον· ἄπαγε! αὐτὸς λέγει μόνον· πρῶτον, ὅτι, ὅσοι πιστεύουσιν ἀληθῶς, δὲν εἶναι ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἀπειλεῖ κατάραν εἰς τὸν ἁμαρτωλόν· δεύτερον, ὅτι ὁ χριστιανὸς ἁμαρτάνει μὲν ἐξ ἀσθενείας, ἡ χάρις ὅμως δὲν τὸν παραδίδωσιν εἰς τὴν ἀσθενήσασθαι τοῦ νόμου, ἀλλὰ δέχεται τὴν μετάνοιάν του, καὶ τοῦ συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας.

§. 2. Τί ἐστὶ Νόμος;

«Ὁ Θεῖος Νόμος δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν διαφορὰν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἔργων.

Ὁ νόμος εἶναι μία διαταγή, ἡ ὁποία δεικνύει εἰς τὸν ἄνθρωπον, τί πρέπει νὰ πράττῃ, καὶ τί νὰ μὴ πράττῃ. Ὅθεν καλὸν ἔργον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ μὲ τὸν νόμον· κακὸν δὲ, ὅποιον ἐναντιοῦται εἰς τὸν

νόμον. Τὸ καλὸν ἔργον ὀνομάζεται ἀρετὴ, τὸ δὲ κακὸν κακία, ἀμαρτία, ἀσέβεια. Τοιαύτη διαταγὴ, διορίζουσα τὴν διαφορὰν μεταξύ καλῶν καὶ κακῶν ἔργων, ἔπρεπε νὰ δοθῆ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ἀπ' αἰῶνος ἀναμάρτητος, καὶ μόνος αὐτὸς γινώσκει ποῖον εἶναι ἀληθῶς καλὸν ἢ κακόν. Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ χρεωστεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φεύγῃ τὸ κακὸν ἐκ συνειδήσεως, μόνος δὲ ὁ Θεὸς δύναται νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου· διὰ τοῦτο μῆτε οἱ ἄνθρωπιοι νόμοι δύνανται νὰ ὑποχρεώσωσι, πᾶρεξ καθ' ὅσον εἶναι σύμφωνοι μετὰ τὸν Θεῖον νόμον, καὶ θεμελιοῦνται κατὰ τινα τρόπον εἰς αὐτόν.

§. 3.

«Ὁ Θεῖος νόμος εἶναι γεγραμμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου· καὶ ἐμπεριέχεται εἰς τὰς ἐπομένους δέκα Ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν. Ἐξόδ. κεφ. κ', 2—17 (1).

ΕΝΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

«Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς σου, ὅστις ἐξήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.»

ΕΝΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

«Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοιώμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μῆλατρεύσεις αὐτοῖς (2)».

(1) Ἴδε καὶ Δευτερονόμ. 4, 6—21. ὅπου διαφέρει κατὰ τι ἡ δεκάλογος ἀπὸ τὴν δεκάλογον τῆς Ἐξόδ. κεφ. κ'. Τὰ αἴτιον εἶναι (καθὼς τινες θέλουσιν) ὅτι, ἀφ' οὗ συνστρέφθησαν αἱ πρώται δύο πλάκεις, ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ἐξεπίτηδες νὰ μεταβάλλῃ μικρὸν τοὺς νόμους εἰς τὰς δευτέρας, ἢ διὰ περισσοτέραν σαφήνειαν, ἢ διὰ νὰ ἐνθυμῶνται διὰ τούτου πάντοτε οἱ Ἰσραηλῖται τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. Ἴδε Ἐξόδ. 16', 19 καὶ 17', 1. 4. 28.

(2) Ταύτας τὰς δύο πρώτας ἐντολάς ἐναῦσιν εἰς μίαν οἱ Παπισταὶ

ΕΝΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπι-
ματαίω».

ΕΝΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιά-
ζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργᾶ, καὶ ποιήσεις πάν-
τα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, Σάβ-
βατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου (3)».

ΕΝΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου,
εἶνα εὖ σοι γένηται (4) καὶ ἵνα μακροχρόνιος γέ-
νη ἐπὶ τῆς γῆς.»

καὶ οἱ Λευηθρανοὶ καὶ διὰ τὰ ἀναπληρώσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν δέκα,
διαίρουσι τὴν δεκάτην εἰς δύο, ποιοῦντες ἐνάτην μὲν τὴν «Οὐκ ἐπι-
θυμήσεις τὴν γυναῖκα κ. τ. λ.», δεκάτην δὲ τὴν «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν
»οἰκίαν τοῦ πλησίον σου κ. τ. λ.» Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη (τὴν ὅποιαν
ἠσφαλμένως ἠκολούθησε καὶ Μητροφάνης ὁ Κριστόπουλος, ἐν τῇ ὁμολογ.
τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίᾳ. Κεφ. 6.) ἰναντιοῦται πρῶτον μὲν εἰς τὸν ὀρθὸν
λέγον· ἐπειδὴ, καθὼς ἡ δεκάτη δὲν πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο, διὰ
τὸ νὰ ᾖται ἡ ὑπόθεσις αὐτῆς ἅπασα γενικῶς περὶ ἐπιθυμιῶν, οὕτως
ἡ πρώτη καὶ δευτέρα δὲν πρέπει νὰ ἐνωθῶσιν εἰς μίαν, διὰ τὸ νὰ
ᾖται διάφορος ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν, τοῦτέστι τῆς μὲν πρώτης ἡ ἀπὸ τοῦ
ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀποστασία, τῆς δὲ δευτέρας ἡ εἰδωλολατρεία, τῆς ὁποίας
ἔνοχος εἶναι ὄχι μόνον ὅστις ἤθελε λατρεύσει τοὺς μὴ θεοὺς, ἀφήσας τὸν
ἀληθῆ Θεόν, ἀλλὰ καὶ ὅστις λατρεύει μὲν τὸν ἀληθῆ Θεόν, δὲν τὸν λα-
τρεύει ὅμως καθὼς πρέπει. Δεύτερον, ἰναντιοῦται ἡ διαίρεσις αὕτη εἰς
τὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς ἀρχαιότητος· καθότι καὶ οἱ παλαιοὶ Ἑ-
βραῖοι μετεχειρίζοντο τὴν διαίρεσιν τοῦ ἡμετέρου Συγγραφῆως (ὃς φαί-
νεται εἰς τὸν Φίλωνα βιβλ. Α', περὶ τῆς Δεκαλόγ. καὶ τὸν Ἰωσήππον,
βιβλ. γ', Ἰουδαϊκ. Ἀρχαιολόγ. Κεφ. 8,) καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ Πατέρες
τῆς Ἐκκλησίᾳ. Ἰδε Ἀθανάσιον ἐν τῇ συνόψ. τῆς γραφ. τόμ. 6', σελ. 64.
καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον ἐν τοῖς στίχοις, καὶ ἄλλους.

3) Τὸ ἔβρ. Σαββάτου καὶ Σάββατον ἰνικῶς.

4) Εἰς τὸ ἔβρ. λείπει τὸ «ἵνα εὖ σοι γένηται» ἀπὸ τῆς δεκάλο-
γον τῆς ἔξοδου. Κεφ. 12, ἀρθρῆται δὲ εἰς τὴν Δεκάλογον τοῦ Δευτε-

ΕΝΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

«Οὐ φονεύσεις» (5).

ΕΝΤΟΛΗ ΕΒΔΟΜΗ.

«Οὐ μοιχεύσεις».

ΕΝΤΟΛΗ ΟΓΔΩΗ.

«Οὐ κλέψεις».

ΕΝΤΟΛΗ ΕΝΝΑΤΗ.

«Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου
μαρτυρίαν ψευδῆ».

ΕΝΤΟΛΗ ΔΕΚΑΤΗ.

»Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου
οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου,
οὐδὲ τὸν ἀγρόν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ
τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ, οὐ-
τε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντός κτήνους
αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί» (6).

Τί ἐστὶ φυσικὸς νόμος;

Εἰς ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας εἶναι τετυ-
πωμένος ὁ φυσικὸς νόμος, ἡγοῦν ἢ φυσικὴ δύναμις τοῦ
να διακρίνωσι τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Ὅσον καὶ ἂν
ἦναι τις ἀμαθὴς γνωρίζει μὲ ὅλον τοῦτο, ὅτι εἶναι κα-
λὸν τὸ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν, νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ νὰ
τὸν ἐπικαλῆται εἰς βοήθειαν ὅτι εἶναι ἐπαινετὸν τὸ νὰ

ρον. 1, 16. μετὰ τὸ «ἵνα μακροχρόνιος γένη» περὶ τῆς διαφορᾶς
ταύτης ἴδε τὴν πρώτην σημείωσιν τοῦ παρόντος §.

5) Οἱ Ἑβδαίμ. ἐνῆλλαξαν ἐνταῦθα (Ἐξῆδ. κ', 13, 14, 15.) τὴν
τάξιν, ἀριθμοῦντες ἕκτην τὴν «Οὐ μοιχεύσεις», ἑβδόμην τὴν «Οὐ κλέ-
ψεις», καὶ ὄγδοον τὴν «Οὐ φονεύσεις».

6) Ἐνταῦθα τὸ Ἑβραϊκὸν «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον
σου» οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν παῖδα
αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν βοῦν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν ὄ-
νον αὐτοῦ, οὐδὲ πᾶν ὅ,τι ἐστὶ τῷ πλησίον σου». Εἰς δὲ τὴν Δεκά-

τιμᾶ τοὺς ἰδίους γονεῖς, νὰ ᾔναι πρὸς τοὺς εὐεργέτας
 εὐγνώμων, νὰ μὴ βλάβη τὸν πλησίον· καὶ ἐκ τοῦ
 ἐναντίου, ὅτι εἶναι κακὸν τὸ νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν,
 καὶ νὰ κακοποιῇ τὸν πλησίον· καὶ οὐδένας ἀμφιβάλλει
 διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο· «Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω μὴ
 »ποιήσης,» ἤγουν, μὴ πράξης πρὸς ἄλλον ὅ,τι
 δὲν θέλεις νὰ πράξῃ ἄλλος πρὸς σέ (7).

Τί ἐστὶ συνείδησις;

Οὗτος ὁ νόμος ὀνομάζεται φυσικὸς καὶ ἔμφυ-
 τος· καὶ ἡ κρίσις, τὴν ὁποίαν κάμνει τις τοῦ ἑαυτοῦ
 του κατὰ τοῦτον τὸν νόμον, ὀνομάζεται συνείδησις. Ἡ
 ὁποία, καθὼς εὐφραίνει τὴν ψυχὴν, ὅταν πράττῃ τὸ
 καλόν, οὕτως ἐξ ἐναντίας τὴν κεντᾶ καὶ τὴν ταράσσει,
 δσάκις ἐπιτελεῖ τὸ κακόν. (8) Καὶ ἡ τοιαύτη χαρὰ εἶναι

λογον τοῦ Δευτερονομίου Κεφ. 1, 18. «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα
 τοῦ πλησίον σου· οὐκ ὀρεχθήσῃ τῆς οἰκίας τοῦ πλησίον σου, τοῦ ἀγροῦ
 αὐτοῦ, οὔτε τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, οὔτε τῆς παιδιακῆς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς
 αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὄνου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς, ὅ,τι ἐστὶ τῷ πλησίον σου».
 Δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὅλαι αἱ ἐπιθυμίαι ὀρθῶς ἀνάγονται εἰς
 μίαν ἐντολὴν, τὴν δεκάτην· διότι, ἂν ἦσαν δύο, ἤθελε κριθῆ ἕνοχος ἀ-
 ταξίας ὁ Μωϋσῆς, ὅστις προτίθησιν, εἰς μὲν τὴν Ἐξοδον τὴν ἐπιθυ-
 μίαν τῆς οἰκίας, εἰς δὲ τὸ Δευτερονόμ. τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γυναικός.

7) Τρία εἶναι τὰ γενικὰ ἀξιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιστηρίζεται
 ὁ φυσικὸς νόμος, καὶ τὰ ὁποῖα χρεωστεῖ νὰ ἀκολουθῇ, ὅς τις δὲν
 θέλει νὰ πλανηθῇ ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. 1) Δίδοι εἰς τὸν καθ' ἕνα
 ὅ,τι ἀνήκει εἰς αὐτόν. 2) Σπούδαζε νὰ βελτιωθῆς καθ' ὅσα θέλεις
 νὰ βελτιῶνται οἱ ἄλλοι. 3) Προσφέρου πρὸς τοὺς ἄλλους, καθὼς θέ-
 λεις νὰ προσφέρονται οἱ ἄλλοι πρὸς σέ. Τὰ ὁποῖα προσάλλονται
 καὶ οὕτω· 1) Εἶτι δὲν θέλεις νὰ γίνῃται πρὸς σέ, μὴ πράττῃς
 σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους. 2) Εἶτι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι πρὸς ἐ-
 αυτοὺς, πράττε καὶ σὺ πρὸς σεαυτόν. 3) Εἶτι θέλεις νὰ πράττω-
 τωσιν ἄλλοι πρὸς σέ, πράττε καὶ σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὸ πρῶτον
 ὀνομάζεται ἀξίωμα τοῦ δικαίου, τὸ δεύτερον, ἀξίωμα τοῦ τιμίου,
 καὶ τὸ τρίτον, ἀξίωμα τοῦ καθήκοντος ἢ πρέποντος.

8) Ἡ συνείδησις εἶναι ἰκείνη τῆς ψυχῆς ἢ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁ-
 ποίας ἡ ψυχὴ κρίνει, ἂν αἱ πράξεις αὐτῆς ᾔναι σύμφωνοι μὲ τὸν

μία φυσική καὶ παντοτεινὴ ἀμοιβὴ τῆς ἀρετῆς, καθὼς ἡ λύπη εἶναι μία κόλασις τῆς κακίας. Περὶ τοῦ νόμου τούτου γράφει ὁ Ἀπόστ. Παῦλος «Ὅταν γὰρ ἔσθῃ, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῆ, οὗτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος· οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυροῦσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων», Ῥώμ. Β', 14. Ὁ φυσικὸς νόμος καὶ ἡ ἐξήγησις αὐτοῦ περιέχονται εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωυσῆν. Γνωστὸν εἶναι ἐκ τῆς ἱσραῆλ ἱστορίας, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξελέξατο εἰς λαὸν περιούσιον ⁽⁹⁾ τὸν Ἰσραήλ, ἤγουν τοὺς Ἰουδαίους ὡς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐφανέρωσε διὰ τῆς ἐξαιρέτου κυβερνήσεως αὐτῶν, τὴν Θεῖαν αὐτοῦ βουλήν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος εἶναι τριπλοῦς.

Αὐτὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰσραήλ διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ Μωϋσέως, νόμον ὅστις ἦτον τριπλοῦς, ἤγουν ἱεροουργικὸς

νόμον, ἢ ὄχι. Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ συνείδησις εἶναι ἓνας τίλειος συλλογισμὸς τοῦ ὁποίου ἡ μείζων περιέχει τὸν νόμον, ἢ ἐλάσσων τὴν πράξιν, καὶ τὸ συμπέρασμα τὴν ψῆφον ἢ τὴν πράξιν ἦναι σύμφωνος μὲ τὸν νόμον ἢ ὄχι. Παραδείγματος χάριν, ἡ συνείδησις, ὡς βιβλίον τοῦ νόμου, λέγει· ὁ κλέπτων ἁμαρτάνει· ἰδοὺ ἡ μείζων. Ἡ συνείδησις τοῦ κλέπτου μαρτυρεῖ τὴν ἐλάσσονα, λέγουσα· ἐγὼ κλέπτω. Καὶ ἡ αὐτὴ συνείδησις ἐπιφέρει τὴν ψῆφον εἰς τὸ συμπέρασμα· ἄρα ἁμαρτάνω· ἐντεῦθεν καταλαμβάνεται, κατὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς συνείδησις κανὼν τῶν πράξεων, κατηγορος, μάρτυς, καὶ κριτὴς· τὰ ὅποια αἰνίττεται καὶ τὸ Ἀποστολικὸν ῥητὸν, Ῥώμ. 6', 14.

9) Ἡ λέξις περιούσιος εὐρηται Ἐξαιδου 10', 5. καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Παλ. Διαθ. τὴν ὁποίαν προσκρμόζει ὁ Παῦλος εἰς τὸν νέον Ἰσραήλ, Γίτ. 3', 14. Σημαίνει δὲ (καθὼς λέγει ὁ Θεοφύλακτος) τὸν οἰκεῖον, οὐκ ἐξαιλεγμένον, ἐξαιρέτον, οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τοὺς λοιποὺς τὸν ὅποιον ὁ Ἀπόστολος Πέτρος Α, 6', 9. λαὸν εἰς περιποίησιν, ὀνομαζέει.

(10), πολιτικός, καὶ ἠθικός. Ὁ ἱερουργικός νόμος ἀπέβλεπε τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἱεροτελεστίας τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπειδὴ ἦτον τύπος καὶ χειραγωγία πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν χάριν, ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ καταργηθῆ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πολιτικός νόμος περιείχεν ἐκείνας τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ φυλάττη ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός· ὅθεν μῆτε ὑποχρέονε, παρὰ μόνον τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ ἠθικός νόμος περιέχει τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον, καὶ πρὸς ἑαυτὸν καὶ οὗτος ὁ νόμος εἶναι ἀμετάβλητος καὶ αἰώνιος· καθότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουσι νὰ τὸν πληρῶσωσιν. Οὗτος ὁ γραπτὸς ἠθικός νόμος εἶναι ἓνα ἔκτυπον, ἡγουν ἀντίγραφον τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἐπειδὴ δὲν περιέχει καμμίαν διαταγὴν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι πεπληροφορημένη ἡ συνείδησις ἐκάστου.

Διὰ τί ἐφανέρωσεν ἐγγράφως τὸν φυσικὸν νόμον ὁ Θεός;

Ἄν ἐρωτήσῃ τις, πῶθεν παρεκινήθη ὁ Θεὸς εἰς τὸ νὰ φανερώσῃ ἐγγράφως τὸν φυσικὸν νόμον· νομίζω, ὅτι δὲν ἦτον ἄλλο τὸ αἷτιον, πᾶρξ ἢ ἐλεεινὴ καὶ διεσθαρμένη κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἢ ἀμαρτία. Ἰδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐν ὅσῳ δὲν εἶναι πεφωτισμένος διὰ τῆς χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου, ἔχει μίαν ἀμυδρὰν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς· ὅτι, κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κλίσιν πρὸς τὸ κακόν, ὀνομάζει καλὰ τὰ ἴδια πταίσματτα, καὶ πολλάκις διδῶσιν εἰς τὴν ἀρετὴν τὸ ὄνομα τῆς κακίας, καὶ εἰς τὴν κακίαν τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς· νομίζει, φερ' εἰπεῖν, τὴν φιλοφροσύνην δειλίαν, τὴν εὐσέβειαν δεισιδαιμονίαν, καὶ ὀνομάζει μεγαλοφυγίαν, μίαν ἀγαλίνωτον καὶ ἀδιάκριτον τόλμην. Δι' αὐτὰς τὰς αἰτίας ἠδύοκησεν ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ ἐγγράφως τὸν νόμον αὐτοῦ, διὰ νὰ βλέπῃ πάντοτε ὁ ἄν-

10) Οὕτω τὸν ὀνομάζει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Στρωματ. I. σελ. 35f. δύναται δὲ νὰ ὀνομασθῆ καὶ Θρησκευτικὸς ἢ Τελεουργικός.

θρωπος, ὡς ἂν εἰς κάτοπτρον, τὶ πρέπει νὰ πράττῃ, καὶ τὶ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ.

§. 4.

Ὁλος ὁ νόμος καὶ αἱ ἐντολαὶ θεμελιῶνται εἰς δύο πράγματα, ἤγουν εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον.

Ποῖος εἶναι ὁ θεμέλιος τοῦ νόμου;

Ἡ Δεκάλογος τοῦ Μωϋσέως περιέχει τὰς δέκα ἐντολάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τέσσαρες πρώται ἀναφέρονται εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, καὶ αἱ λοιπαὶ ἕξ εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον (11). Ταύτην τὴν διαίρεσιν μετεχειρίσθη καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ὁπότεν, ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, δύο ἐντολάς ἐμνημόνευσε, τουτέστι τὴν ἐντολὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, καὶ ἐκαίνην τῆς πρὸς τὸν πλησίον· «Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὁλος ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται κρέμονται», Ματθ. κβ', 38. (12). Καὶ τῷ ὄντι, ὅστις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, αὐτὸς ἐπλήρωσεν ὕλας τὰς ἐντολάς. Διότι, ὅς τις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, ἐκεῖνος τὸν λατρεῖεὶ ὀρθῶς, δοξολογεῖ τὸ ὄνομά του, καὶ ἐνασχολεῖται πάντοτε εἰς τὸ νὰ δεικνύῃ σημεῖα τῆς πρὸς τὸ ὕψιστον Ὄν λατρείας. Ὡσαύτως, ὅστις ἀληθῶς ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, ἐκεῖνος προσφέρει τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἕκαστον σέβας, τὸν βοηθεῖ ἐν ἀνάγκαις, δὲν ὑστερεῖ κἀνένα ἀπὸ τὸ ἐδικόν του, μήτε βλάπτει κἀνένα λόγῳ,

11) Πολλοὶ θέλουσιν, ὅτι αἱ πρώται τέσσαρες ἐντολαὶ, περιέχουσαι τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα, ἦσαν γεγραμμέναι εἰς τὴν μίαν πλάκα· καὶ αἱ λοιπαὶ ἕξ, περιέχουσαι τὰ πρὸς τὸν πλησίον, εἰς τὴν ἄλλην· ὁ δὲ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος (βιβλ. 1. περὶ Δεκαλόγ.) θέτει πέντε ἐντολάς εἰς ἕκαστην πλάκα· εἰς τρόπον ὥστε ἡ μὲν πρώτη τελευτᾷ εἰς τὸ τίμα τὸν πατέρα σου κτλ. ἡ δὲ δευτέρα ἀρχεται ἀπὸ τοῦ, οὐ φονεύσεις.

12) Ἰδε Λευϊτ' ιθ', 18. καὶ Δευτερονόμ. ε', 5.

ἔργω, ἢ διανοίᾳ εἰς τὴν ζώην ἢ εἰς τὴν τιμὴν. Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη δὲν συγχωρεῖ τίποτε, ἀφ' ὅσα βλάπτεται ὁ πλησίον· διὰ τοῦτο ὠνομάσθη πλήρωμα τοῦ νόμου (13), καὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος (14).

Εἰς τί ὑφίσταται ἡ ἐναντιότης μεταξὺ τῶν καθηκόντων;

Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ σημειώσωμεν, ὅτι μεταξὺ τούτων τῶν δύο μεγάλων καθηκόντων, ἦγουν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἐνίοτε θεωρεῖται ἐναντιότης· τουτέστιν, ὁσάκις εἶναι ἀδύνατον νὰ φυλάξῃ τις τὴν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, χωρὶς νὰ ἀθετήσῃ τὴν πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ ὑποχρεώνει, φερ' εἰπεῖν, ὁ φυσικὸς νόμος νὰ φυλάττω τὴν ἰδίαν μου ζώην· συμβαίνει ὅμως ἐνίοτε νὰ μὴ δύναται τις νὰ φυλάξῃ ἀμώμητον τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, χωρὶς νὰ προσφέρῃ τὴν ἰδίαν ζώην εἰς θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Ὡσαύτως χρεωστὲί πᾶς ἕνας, κατὰ τὸν νόμον τῆς συνειδήσεως, νὰ τιμᾷ τοὺς ἰδίους γονεῖς, νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς ἡγεμόνας, νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ· ἀλλὰ συμβαίνει ἐνίοτε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἐπιμείνῃ σταθερὸς καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὴν εὐσέθειαν κατ' ἄλλον τρόπον, πᾶρεξ μὲ τὸ νὰ παρακούσῃ τῶν γονέων καὶ τῶν ἡγεμόνων· μάλιστα, ὁσάκις οἱ μὲν ἡγεμόνες δίδουσι προσταγὰς ἐναντίας εἰς τὸν Θεῖον νόμον, οἱ δὲ γονεῖς ζητοῦσι νὰ παρατρέψωσι τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καθὼς συνέβη εἰς τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει νὰ προτιμᾶται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Χρὸς ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ καταφρονήσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ πλεόν πολύτιμα πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, ὁπόταν γίνωνται ἐμπόδιον εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν του. Τοῦτο ἔνοιε καὶ ὁ Σωτὴρ, ὅταν λέγῃ· «Εἰ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μι-

13) Ῥωμ. ιγ', 9. 10.

14) Κολασ. γ', 13.

»σεὶ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γο-
 »ναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀ-
 »δελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου
 »μαθητῆς εἶναι.» Λουκ. ιδ', 26.

Ποία εἶναι ἡ ἀρνησις τοῦ φυσικοῦ κόσμου;

Τοῦτο ἐπλήρωσεν ἀληθῶς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅς-
 τις λέγει· «Ἠγοῦμαι (πάντα) σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χρι-
 »στὸν κερδήσω» Φιλίπ. γ', 8. καὶ τοῦτο εἶναι τὸ νὰ
 ἀρνηθῆ τις τὸν κόσμον καὶ τὸν ἑαυτόν του. Τοιαύτη
 ἐναντιότης δύναται νὰ εὑρεθῆ καὶ εἰς τὴν ἀγάπην τὴν
 πρὸς τὸν πλησίον· εἰς τὸ ὁποῖον ὄνομα περιέχονται ὁ-
 λοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀγκαλιὰ κατὰ διαφοροὺς βαθμούς. Οὕτω,
 φέρ' εἰπεῖν, ὁ πατὴρ ἢ ὁ συγγενὴς μου εἶναι πλησιέ-
 στερος εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸν ξένον ἢ τὸν ἀγνώριστον, ὁ
 ὀρθόδοξος ἀπὸ τὸν ἑτερόδοξον, ὁ συμπατριώτης ἀπὸ
 τὸν ξένον, ὁ εὐεργέτης καὶ φίλος ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ
 ἀντίπαλον. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, χρέος
 ἔχομεν νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ὅλους, καὶ νὰ θέλωμεν τὴν
 ὠφέλειαν αὐτῶν· ὅταν ὅμως ἦναι ἀδύνατον νὰ τοὺς
 ἀγαθοποιήσωμεν ὅλους ἐξ ἴσου, πρέπει νὰ προτιμῶμεν
 τὸν συγγενῆ ἀπὸ τὸν ξένον, τὸν ὀρθόδοξον ἀπὸ τὸν ἑ-
 τερόδοξον κ.τ.λ. Προστάσσει ταύτην τὴν διάκρισιν καὶ ὁ
 Ἀπόστολος, ὅταν λέγῃ· «Ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς
 »πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως»
 Γαλάτ. 5', 10. ἤγουν πρὸς τοὺς ὁμοπίστους ἡμῶν, καὶ
 πάλιν· «Εἰ δὲ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων
 »οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χει-
 »ρῶν» Α', Τιμόθ. 4', 8. τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ τῆς
 πρὸς ἑαυτόν ἀγάπης. Ἀγκαλιὰ αὐτὴ ἡ ἀγάπη ἦναι ἐκ φύσεως
 ἰσχυρὰ, καὶ διδασκώμεθα νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὡς
 ἑαυτοὺς, καὶ ὅχι περισσώτερον· πρέπει μὲ ὅλον τοῦτο ἡ
 ἀγάπη τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἤγουν τῆς σωτηρίας μιᾶς Κοι-
 νότητος, νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὴν πρὸς ἑαυτόν ἀγάπην (15).

15) Πρὸ τῆς ἐξηγήσεως τῶν Ἐντολῶν ἀναγκαῖον μοι φαίνεται νὰ

§. 5.

Ἡ πρώτη Ἐντολή μᾶς διδάσκει, νὰ πιστεύωμεν ἐκ καρδίας, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν διὰ στόματος, ὅτι εἶναι εἷς ὁ μόνος Θεός· περὶ δὲ τῶν Θεῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων νὰ δεχώμεθα καὶ νὰ πιστεύωμεν ὅσα περὶ τούτων φανεροῦναι ἡ ἅγια Γραφή.

Ὅτι εἶναι εἷς ὁ μόνος Θεός, καὶ ποῖαι εἶναι αἱ Θεῖαι αὐτοῦ ἰδιότητες, ὠμιλήσαμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ Α'. Μέρους §. 5. ὅπου ἐδείξαμεν, ἐκ τοῦ φυσικοῦ λόγου καὶ ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅποιαν ἔννοιαν πρέπει νὰ ἔχωμεν τῆς Θεῖας μεγαλωσύνης. Ἄν πιστεύωμεν οὕτω περὶ Θεοῦ, καὶ διιθύνωμεν κατ' αὐτὸ τὴν ἡμετέραν διαγωγὴν, πληροῦμεν τὴν πρώτην ἐντολήν. Ἐναντίον ταύτης τῆς ἐντολῆς ἁμαρτάνουσιν.

1. Οἱ ἄθεοι, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἀναπολόγητον καὶ πεπλανημένην σύτῶν δόξαν τολμῶσι νὰ λέγωσιν οὐκ ἔστι Θεός. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ

ὑπομνήσω τὸν εὐσεβῆ ἀναγνώστην, ὅτι διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς ἐντολάς, πρέπει νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νοῦν του τοὺς τρεῖς ἐπομένους κανόνας. Πρῶτον, δεῖν πρέπει νὰ νοῶμεν τὴν Δεκάλογον ἀπλῶς κατὰ τὸ γράμμα, μὴτε νὰ περιορίζωμεν τὴν ἔννοιαν τῶν ἐντολῶν εἰς μόνους τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις· ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκτείνωμεν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐσωτέρας, ἄγουν τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς ἐπιθυμίας· «Ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν» Ῥωμ. ζ', 14. καὶ πνευματικῶς ἐξηγήθη ἀπὸ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν ὑπερβαύμαστον ἰκεῖνην ὁμιλίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἧτις περιέχεται εἰς τὸ πέμπτον, ἕκτον καὶ ἑβδομὸν κεφ. τοῦ Ματθαίου. Δεύτερον, ὅποταν μία ἐντολὴ προστάσῃ μίαν ἀρετὴν, ἀπαγορεύει ἐνταῦτῳ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς κακίαν· καὶ ὅποταν ἀπαγορεύῃ μίαν κακίαν, προστάσσει ἐνταῦτῳ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς ἀρετὴν. Τρίτον, ἐπειδὴ αἱ ἐντολαὶ εἶναι σύντομοι, ὅταν μία ἐντολὴ ἀπαγορεύῃ μίαν κακίαν, πρέπει νὰ νοῆται, ὅτι ἀπαγορεύει ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ εἶδη, τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς αὐτῆς κακίας, καὶ ὅσα ὁδοποιοῦσι πρὸς αὐτήν· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅταν προστάσῃ μίαν ἀρετὴν, ὅτι προστάσσει ὅλα τὰ καθήκοντα, ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτήν.

εἶναι καθ' αὐτὴν ἐνεργεστάτη, καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου τετυπωμένη βαθύτατα, ἀμφιβάλλουσι δικαίως πολλοὶ, ἂν εὐρίσκωνται ἄθεοι, τῶν ὁποίων ἡ συνείδησις δὲν εἶναι πεπληροφορημένη τὸ ἐναντίον. Μὲ τοὺς ἀθέους συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι ὀνομάζουσι Θεὸν τὸν κόσμον τοῦτον, ἢ τὴν φύσιν τῶν ὄντων.

2. Οἱ Πολύθεοι, ὅποιοι πολλοὶ ἐστάθησαν μεταξύ τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν πολλοὺς θεοὺς, καὶ ὑπέταξαν εἰς τὴν δεσποτείαν αὐτῶν διάφορα κτίσματα. Οὕτω, φερ' εἰπεῖν, κατέστησαν τὸν Δία θεὸν εἰς τὸν οὐρανὸν, τὸν Πλούτωνα εἰς τὸν ἕδην, τὸν Βάκχον θεὸν τοῦ οἴνου, καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῆς ἡδονῆς· καὶ «Ἕλλη» ξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν» Ῥωμ. Α', 23.

3. Οἱ Ἐπικούρειοι, οἱ ὁποῖοι πιστεύουσι μὲν, ὅτι εἶναι ἓνας Θεός, ἀρνοῦνται ὁμῶς τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, καὶ δοξάζουσιν, ὅτι ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὸν κόσμον συμβαίνουσιν ὄχι ἐκ τῆς Θείας προνοίας καὶ σοφῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τυφλῶν αὐτόματων, ἢ ἀπὸ μίαν ἀναπόδραστον ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσιν Εἰμαρμένην. Εἶναι τινες ἐξ αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ὁμολογεῦσι τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ λόγων, τὴν ἀρνοῦνται ὁμῶς διὰ τῶν ἔργων, τουτέστιν, ὅσοι ζῶσιν, ὡσὰν εἰ μὴ ἐπίστευον, ὅτι μετὰ θάνατον θέλει βραβευθῆ ἡ ἀρετὴ, καὶ παιδευθῆ ἡ κακία.

4. Οἱ Μάγοι, οἱ ὁποῖοι, ψιθυρίζοντες τινα λόγια, ὑπόσχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχίαν ἢ νόσων ἰατροίαν· ὅσοι βλάπτουσιν ἄλλους διὰ τῆς ἀνακλήσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ διαβόλου· οἱ χειρομάνται, ἤγουν ὅσοι διίσχυρίζονται νὰ προβλέπωσι τὸ μέλλον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων (16)· ὅσοι κρεμῶσι χαρτία γεγραμμένα εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἄλλων, ἢ ἄλλα πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα

16) Ἰδε Ἡσαίου ΜΖ', 12-14. καὶ Ἀποκάλυψ. ΕΔ', 9.

φαντάζονται, ὅτι ἀποδιώκουσι τὰς δυστυχίας· ἢ ὅσοι μεταχειρίζονται ἄλλας ἐπινοίας σατανικὰς διὰ τὰ πλανῶσι τοὺς ἀπλουστέρους· καθὼς ἐπίσης ἀμαρτάνουσι καὶ ὅσοι προστρέχουσι καὶ ἐλπίζουσιν εἰς τὴν βοήθειαν αὐτῶν (17).

5. Οἱ Δεισιδαίμονες, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦσιν ἀπὸ τινα πράγματα ἢ πρόσωπα οἰωνισμοὺς καὶ προμηνύματα, ἢ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὰ κρυπτήν δύναμιν συναριθμοῦνται μὲ τούτους οἱ ὄνειροκρίται καὶ ὅσοι πιεσέουσιν εἰς αὐτούς· οἱ ἡμεροκρίται, ἤγουν ὅσοι διακρίνουσι τὰς ἡμέρας καὶ νομίζουσιν ἄλλας εὐτυχεῖς καὶ ἄλλας δυστυχεῖς (18). Ἀπὸ τούτους δὲ χειρότεροι εἶναι ὅσοι πε-

17) Ἐνταῦθα ἀνάγονται αἱ νεκρομαντεῖαι, λεκανομαντεῖαι, τὰ φυλακτήρια, τὰ γοπεύματα τῶν κακῶν γραϊδίων καὶ ἄλλαι αἱ σατανικαὶ ἐφευρέσεις, ὅσας μεταχειρίζεται ὁ κοινὸς λαός· καθὼς εἶναι αἱ δεσινδαίμονικαὶ παρατηρήσεις περὶ τὰς λοχείας τῶν γυναικῶν, τὰ περιδέματα καὶ ψιθυρίσματα εἰς ἰατρειὰν ἀσθενειῶν, τὸ τὰ καπνίζοντας μὲ μέρος ἐνδύματος εἰς ἀποτροπὴν βασκανίας, τὸ τὰ πτώσιν εἰς τὸν κόλπον, τὸ τὰ κόπτωσι τοὺς ὄνυχας καὶ μέρος ἐνδύματος καὶ τὰ τὰ θέτωσιν εἰς τόπους, ὅπου προσκυνεῖται κἀνεὶς Ἅγιος, ἢ ἑορτὴ τῆς πρώτης τοῦ Μαΐου, αἱ πυρκαϊαὶ καὶ αἱ κληδόνες τῆς εἰκοστῆς τετάρτης τοῦ Ἰουνίου κ.τ.λ., τὰ ὅποια ἔλα, διὰ τὸ τὰ ἦναι ἐθνικαὶ δεισιδαιμονίαι (ἴδε Θεόφραστ. περὶ δεισιδαιμον. τὰς κωμωδ. Ἀριστοφάν. Λουκιαν. Φιλοψευδ. ἢ ἀπιστ. καὶ ἄλλους) ἐναντία εἰς τὴν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ λατρείαν, τὰ ἀποβάλλει ὁ Θεὸς νόμος, Λευϊτ. ιθ', 31. Δευτερονομ. ιθ', 9—12. 6'. Παραλειπομ. λγ', 6. καὶ ἡ Ἐκκλησία τὰ καθυποβάλλει εἰς βαρύτερα ἐπιτίμια· ἴδε τὴν 61. 62. καὶ 63. κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, τὸν 36. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, τὸν 24. τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, τὸν 2. 65. καὶ 83. τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ τὸν 2. τοῦ Νύσσης.

18) Οὕτω, παραδείγματος χάριν, οἱ Καρασκοῦριοι δὲν πολυῶσι τὰ κινήσωσιν ἀπὸ λιμένα τῆ τρίτῃ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ αἱ γυναῖκες τὰ νήσωσι τῆ παρασκευῆ, μὲ ὅλον ὅπου ἐργάζονται ἄλλας τὰς λοιπὰς ἑργασίας. Δὲν εἶναι μικροτέρα καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἐκείνων, ὅσοι ἐξηγοῦσι τὰ ὄνειρα ἢ πιστεύουσιν εἰς αὐτὰ· ὅσοι ἀπὸ φωνὰς ὄρνέων ἢ κυνῶν ὑλαγμοὺς προβλέπουσι δυστυχίας· ὅσοι φοβοῦνται τὰ φάσματα, ἤγουν τὰ κοινῶς λεγόμενα στοιχεῖα, τοὺς βρυκόλακας, τοὺς καλλικνηθάρους· ὅσοι φαντάζονται τὰ βλέπωσι τὴν πανώλειαν εἰς

ριορίζουσι τὴν εὐσέθειαν εἰς ἐξωτερικά τινα πράγματα ὅσοι, φερ' εἰπεῖν, προσεύχονται μακρὰς καὶ ὑποκριτικὰς προσευχὰς μόνον διὰ τὸ νομισθῶσιν ἅγιοι· ἢ, ἀγκαλὰ ὄχι καθ' ὑπόκρισιν, προσεύχονται ὁμῶς μετ' τὸ στόμα, καὶ ὄχι ἐκ τῆς καρδίας, καὶ φαντάζονται ὅτι λατρεύουσι τὸν Θεὸν μετ' τοιαύτας προσευχὰς· διὰ τὸ ὅποιον ἐλέγχει ἡ ἀγία Γραφή τοὺς Φαρισαίους (19). ὡσαύτως καὶ ὅσοι προσάπτουσι δὲν ἠξυρῶ ποίαν ἀγιότητα εἰς ἓνα ἐξαιρετικὸν εἶδος ἐνδύματος, ἢ εἰς τὴν κουράν τῶν τριχῶν ἢ ὅσοι ποιοῦσι διάκρισιν μεταξὺ παλαιῶν καὶ νέων βιβλίων. Ἐπίσης ὀλεθρίος εἶναι καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἐκείνων, ὅσοι ἐλπίζουσιν ὑπερηφάνως εἰς τὰ ἴδια ἀγαθοεργήματα· καθότι ἀγκαλὰ τὰ καλὰ ἔργα ἦναι ἀναγκαῖα, πρέπει μετ' ὅλον τοῦτο, καὶ ὅταν τὰ πράττη ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἐλπίζει εἰς μόνην τὴν εὐσπλαγγχνίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (20). Εἶναι δὲ ἡ δεισιδαιμονία ἐναντία εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, καὶ διὰ τοῦτο προσέτι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐλπίζων εἰς τὸν ἑαυτὸν του, μακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν.

6. Οἱ αἱρετικοὶ καὶ κακὸ ὁδοί, οἱ ὅποιοι κηδελεύουσι τὴν ἀλήθειαν μετ' ὀλεθρίους αὐτῶν δόξας, καὶ ὑβρίζουσι τοιούτῳ τρόπῳ τὴν Θεῖαν μεγαλειότητα, καὶ πλανῶσι καὶ ἄλλους ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

Διαφόρους μορφὰς καὶ σχήματα, τὰ ἀκούουσι νυκτερινούς λιθοβολισμούς, ὅταν αὐτὴ ἡ νότος κυριεύῃ εἰς πόλιν τινὰ, καὶ τοιαύτας ἄλλας πολλὰς ἀθλιότητας, τὰς ὁποίας οἱ τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων δεχόμενοι Πνευματικοὶ πατέρες πρέπει τὸ σπουδάζωσιν, ὅσον εἶναι δυνατὸν τὸ ἐκριζῶσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν χριστιανῶν, μετ' τὸ τὸν παριστάνωσιν εἰς αὐτοὺς, ὅτι εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι φοβοῦνται τὰ τοιαῦτα. Αὐτὸς εἶναι Θεὸς ζηλωτῆς, καὶ δὲν θέλει τὸ φοβώμεθα ἄλλον παρ' αὐτόν· μήτε τὸ ἐλπίζωμεν εἰς ἄλλον παρὰ εἰς αὐτόν. Αὐτὸς μᾶς ἐδίδαξε τὸ μὴ φοβώμεθα ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν, καὶ ὅτι εἶναι καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡμῶν πᾶσαι ἠριθμημέναι. Ματθ. 10, 28—31.

19) Ἰδε Ματθ. 16, 8. καὶ γ', 14.

20) Ἰδε Λουκ. 17, 10. Ἰωάν. 16, 5. Β', Κορινθ. γ', 4. 5.

7. Ὅσοι ἀποβάλλουσι τὴν ἁγίαν Γραφήν ἢ ὅσοι, ἀγκυλὰ τὴν δέχονται, τὴν λεπτολογουσιν ὅμως καὶ τὴν κρίνουσιν ἄνευ ἀνάγκης, ἤγουν ἐρευνῶσι τὰς κεκρυμμένας αἰτίας καὶ ἀφορμὰς τῆς μυστηριώδους βουλῆς τοῦ Θεοῦ· ἢ ὅσοι ἀμφιβάλλουσιν εἰς ἄρθρα τινὰ τῆς πίστεως, ἢ χλευάζουσι μερικὰ ἐκκλησιαστικά ἔθιμα, καὶ τὰ παρεξηγοῦσιν. Ἄπαντες οὗτοι σμικρύνουσι τρόπον τινα καὶ ἀτιμάζουσι τὴν Θείαν μεγαλειότητα.

Ὅσοι ἐλπίζουσιν εἰς τὸν ἴδιον πλοῦτον, δύναμιν καὶ φρόνησιν.

8. Ἀμαρτάνουσι πρὸς τούτοις εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, ὅσοι ἐλπίζουσιν εἰς τὸν ἴδιον πλοῦτον, φρόνησιν ἢ ἀγχινοίαν, εἰς τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ τὴν ἰδίαν αὐτῶν· δὲν συλλογίζονται καθόλου τὴν παντοδύναμον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζητοῦσι τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ ξένην βοήθειαν. Περὶ τῶν τοιούτων λέγει ὁ Θεὸς Προφήτης Ἰερεμίας. «Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίζει ἐν σάρκα βραχίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν· καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῆ ἡ καρδία αὐτοῦ.» Κεφ. ιζ', 5. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολήν ταύτην, ὅσοι ἔχουσι δόξας πεπλανημένας καὶ ἐναντίας περὶ Θεοῦ· ἢ πιστεύουσι πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν συμφωνοῦσι μὲ τὴν τιμὴν τῆς Θεῆς μεγαλειότητος· ἢ εἶναι προσκολλημένοι εἰς κανένα κτίσμα τόσον πολλὰ, ὥστε εὐαρεστοῦνται καὶ ἐλπίζουσιν εἰς μόνον αὐτό.

Ἡ ἐπίκλησις τῶν Ἀγίων δὲν ἐναντιοῦται εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν.

Διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἀποθανόντων Ἀγίων δὲν παραβαίνομεν τὴν ἐντολήν ταύτην· καθότι ἡ ἐπίκλησις τῶν Ἀγίων (καθὼς ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία τὴν ἐννοεῖ) διαφέρει πολλὰ ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς ἐπικαλούμεθα τὸν Θεὸν καὶ τὴν λυτρωτὴν ἡμῶν Ἰη-

σοῦν Χριστὸν, ὡς ὑψίστον Κύριον καὶ παντοδύναμον τῶν ἀπάντων Δεσπότην· τοὺς Ἁγίους δὲ, ὡς δούλους αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι συγκατοικοῦσι μὲ αὐτὸν, εἰς τὴν αἰδιον ἐκείνην μακαριότητα. Ἡ ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι μία βαθυτάτη ὑπόκλισις εἰς τὴν Θεῖαν αὐτοῦ μεγαλωσύνην, καὶ μία καθολικὴ ἐλπίς εἰς μόνον αὐτόν· ἡ δὲ τῶν Ἀγίων ἐπίκλησις εἶναι μία ἔνωσις τῶν ἡμετέρων προσευχῶν μὲ τὰς προσευχὰς αὐτῶν. Εἰς πίστῳσιν τούτου ἀρκεῖ νὰ εἰπῶμεν, ὅτι οἱ Ἅγιοι, ἔτι ζῶντες ἐπὶ τῆς γῆς, προσευχήθησαν δι' ἄλλους, καὶ παρεκάλεσαν ἄλλους νὰ προσευχηθῶσι δι' αὐτοὺς, ὡς φαίνεται Ῥωμ. ιε', 30, Β', Κορινθ. α', 11. Φιλιππησ. α', 4. καὶ Πράξ. ιβ', 5. Πολλῶ μᾶλλον μετὰ θάνατον, ἤγουν, ὁπόταν ἦναι πλησιέστεροι εἰς τὸν Θεόν, ἤγουν ἠνωμένοι μὲ αὐτόν, καὶ ἀπολαύωσιν ἀδιαλείπτως τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· πολλῶ μᾶλλον (λέγω) θέλει ἔχῳσι μίαν διάπυρον ἐπιθυμίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, τοὺς ὁποίους γινώσκει ὁ Θεός· καὶ ὅταν οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, τί μᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνώσωμεν τὴν ἡμετέραν προσευχὴν, ἤγουν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ προσευχὴν, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἢ ἄλλου τινὸς Ἁγίου· καὶ εἰς τοῦτο ὀφίσταται ἡ ἐπίκλησις τῶν Ἀγίων. Διὰ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης δὲν ἀποβάλλεται ἡ κραταιοτάτη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεσιτεία· διότι αὐτὴ εἶναι ὁ ἑδραῖος καὶ ἀναγκαῖος θεμέλιος καὶ τῆς ἡμετέρας προσευχῆς, καὶ τῆς πρεσβείας τῶν Ἀγίων. Μὴ νομίζωμεν ὁμῶς, ὅτι τὸ προσφερόμενον εἰς τοὺς Ἁγίους σέβας δύναται νὰ μᾶς ὠφελήσῃ τίποτε, ἐν ὅσῳ ἐπιμένομεν εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ ἀμετανοησίαν· κατ' οὐδένα τρόπον! Ἡ μεγίστη τιμὴ, τὴν ὁποῖαν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς Ἁγίους, εἶναι τὸ νὰ σπουδάζωμεν νὰ μιμώμεθα τὴν ζωὴν αὐτῶν, καὶ νὰ ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας εἰς μόνον τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἠλπισαν καὶ αὐτοί. Ἀναπολόγητοι λοιπὸν καὶ κολάσεως ἄξιοι εἶναι, ὅσοι προσφέρουσιν εἰς τοὺς Ἁγίους τιμὴν ἰσόθεον.

ἐλπίζουσιν εἰς αὐτοὺς σχεδὸν καθὼς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν· κατευθύνουσι τὰς προσευχὰς αὐτῶν συνεχέστερον πρὸς τοὺς Ἁγίους παρὰ πρὸς τὸν Θεόν· ὅσοι ἑορτάζουσι τὰς ἑορτὰς τῶν Ἁγίων μὲ περισσοτέραν εὐλάβειαν παρὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Κυρίου· τιμῶσι τὰς εἰκόνας αὐτῶν περισσότερο παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος· διότι, ὅσον μεγάλοι καὶ ἂν ᾖναι οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, εἶναι μὲ ὅλον τοῦτο δοῦλοι Θεοῦ, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ· καὶ ἐπομένως ἡ διαφορὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ αὐτῶν εἶναι ἄπειρος. Πρέπει νὰ προσέχη πᾶς ἕνας ἐπιμελῶς, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς ταύτην τὴν πλάνην.

Ἄναγκαῖαι προφυλακαὶ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν πλάνην.

Εἰς τὸ νὰ ἀποφύγωμεν ὅλα τὰ σφάλματα, ὅσα εἶναι ἐναντία εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν, χρήσιμοι εἶναι αἱ δύο ἐπόμεναι προφυλακαί· πρῶτον, νὰ ἀφήσωμεν ὅλας τὰς προλήψεις, ὅσαι κρατοῦσι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, ἢ ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν, ἢ ἀπὸ τὴν συναναστροφῆν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὀλεθρίων βιβλίων, ἢ ἀπὸ τὴν φυσικὴν κλίσιν, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ νὰ κρίνωσι τολμηρῶς περὶ πάντων· καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὸν ὄρθον καὶ ὑγιῆ λόγον διὰ τῆς συναναστροφῆς τῶν φρονίμων ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὠφελίμων βιβλίων. Δεύτερον, νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως· ἔχουσι νὰ μεταχειριζώμεθα τὸν Θεῖον λόγον ὡς κανόνα ὅλων τῶν ἡμετέρων λογισμῶν, καὶ νὰ τὸν ἀκολουθῶμεν ὡς ὁδηγὸν κατὰ πάντα. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον· καὶ πλανῶνται ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, ὅσοι ἢ τὸ ἀποβάλλουσιν, ἢ ἀκολουθοῦν τὴν ἰδίαν αὐτῶν τολμηρὰν περιέργειαν· ἐπειδὴ καλῶς ποιῶμεν (καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος Πέτρος) προσέχοντες τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ «ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν ἀύχμηρῷ τόπῳ», Β', Ἐπιστολ. α', 19.

§. 6. Περὶ Εἰδωλολατρῶν.

Ἡ δευτέρα ἔντολή ἀπαγορεύει τὴν Εἰδωλολατρείαν, καὶ ὅλους τοὺς ἀθεμίτους τρόπους τῆς Θείας λατρείας.

Ἦσαν τὸ πάλαι ὅλα τὰ ἔθνη (καὶ εἶναι σήμερον ἔτι τινὰ) εἰς τοιαύτην πλάνην, ὥστε ἐθεοποίησαν κτίσματα οἶον, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὸ πῦρ, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα τοὺς βόας, τὰς γαλάς, τοὺς κροκοδείλους κτλ. καὶ ἀπὸ τὰ φυτὰ, τὰ σκόροδα καὶ τὰ κρόμμυα, προσφέροντες εἰς αὐτὰ θυσίας καὶ ἄλλας Θείας τιμὰς καὶ κατεσκεύασαν εἰδῶλα εἰς εἶδος ἀνθρώπων καὶ ἄλλων ζῶων, καὶ τὰ ἐπροσκύνησαν ὡς θεοὺς. Ἀπὸ τὴν αἰσχρὰν ταύτην καὶ βδελυρὰν πλάνην μᾶς ἐλευθέρωσεν ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ. Α'. Πέτρ. δ', 3.

Πεῖρι προσέτι περιέχονται εἰς τὴν κλάσιν τῶν Εἰδωλολατρῶν;

Ὅμοιοι μὲ τοὺς τοιοῦτους Εἰδωλολάτρας εἶναι καὶ ὅσοι δουλεύουσι τὸν Μαμμωνᾶν ἢ τὴν κοιλίαν αὐτῶν ἤγουν, ὅσοι καταγίνονται καθ' ἑκάστην εἰς τὸ νὰ συναθροίζωσι πλοῦτον ἄπειρον, ἢ τὸ νὰ θεραπεύωσι τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας. Τῶν τοιοῦτων ὁ Μαμμωνᾶς, ἢ ἡ κοιλία εἶναι τὸ εἰδῶλον τὸ ὅποιον λατρεύουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀγία Γραφή ὀνομάζει εἰδωλολατρείαν τὴν πλεονεξίαν, Κολοσσ. γ', 5. καὶ κατηγορεῖ ἐκείνους, ὅσοι λατρεύουσιν ὡς θεὸν τὴν ἰδίαν κοιλίαν. Φιλιππησ. γ', 19.

Ἀπαγορεύει πρὸς τούτοις ἡ ἐντολή αὕτη ὅλους τοὺς ἀθεμίτους τρόπους τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ καθὼς εἶναι τὸ νὰ νομίζη τις ὅτι λατρεύει τὸν Θεὸν διὰ τινων πραγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα δυσαρρεστῆται ὁ Θεὸς, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι διατεταγμένα εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν. Τοιαύτη ἦτον ἡ λατρεία τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι προσέφερον πολυτελεῖς θυσίας εἰς τὸν Θεὸν, διηγόν ὁμῶς ζῶν ἀσεβῆ ὄβην καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφῆτου Ἠσαΐου, (Κεφ. α', 11.) τὴν προσφερομένην ἀπὸ

τοιαύτας χείρας σεμίδαλιν ὀνομάζει ματαίν, τὸ θυμίαμα βδέλυγμα, καὶ τὸ στέαρ τῶν σιτευτῶν ἀκάθαρτον (21). Παραβαίνουνσι λοιπὸν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Οἱ καθ' ὑπέκρισιν προσκυνηταί.

1. Ὅσοι προσεύχονται μακρὰς προσευχὰς (τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸ εἶναι καλὸν καὶ ἐπαινετὸν), καὶ νομίζουσιν, ὅτι εἰσακούονται διὰ τὸ νὰ ἦναι αἱ προσευχαὶ των μακρὰι, μὲ ὄλον ὅπου προσεύχονται χωρὶς κάμμίαν εὐλάβειαν, ἢ διάθεσιν τῆς καρδίας. Ὅμοιοι μὲ τούτους εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὑποκριταί, ὅσοι εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν σπουδάζουσι νὰ φαίνωνται ζηλωταὶ τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ ὀνόματος, ζηλωταὶ τῆς πίστεως, ζηλωταὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ὠφελείας τῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι-εἰς πᾶσαν συναναστροφὴν ἀνθρώπων λαλοῦσι περὶ πνευματικῶν πραγμάτων (τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπαινετὸν, ὅταν γίνεται κατὰ Θεόν) ἢ διὰ κενοδοξίαν, ἢ διὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον· ἢ, καὶ ἂν δὲν ἦναι αὐτὰ τὰ αἷτια, ὑφίσταται ὁμῶς ὁ ζῆλος αὐτῶν εἰς ψιλὰ λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα δὲν συμφωνοῦσι τὰ ἔργα των (22).

Οἱ καθ' ὑπέκρισιν νηστευταί.

2. Ὅσοι νηστεύουσιν, ἤγουν ἀπέχουσιν ἀπὸ μερικὰ βρώματα, καὶ μὲ ὄλον τοῦτο μεθύσκονται, καὶ πράττουσιν ἄλλας ἀσεβείας, μὲ τὰς ὁποίας βεβηλοῦται ἡ ἀληθὴς νηστεία, ἢ ὁποία δὲν στέκει εἰς τὴν ἀποχὴν

21) Τὸ Ἑβρ. «ἵνα τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ἔδωκ; λέγει Κύριος· Πλήρης εἰμι ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέατι σιτευτῶν, καὶ αἷματι μόσχων καὶ ἄρνων καὶ τράγων οὐχ ἤδομαι. Ὅταν ἔρχῃσθε ἐνώπιόν μου, τίς ἐζήτησε τοῦτο ἐκ τῆς χειρὸς ὑμῶν, ἢ πατεῖν τὴν αὐλήν μου; Μὴ προσθήσατε προσάγειν ὄσρον (ἢ σεμίδαλιν κατὰ τοὺς ἰσραηλῆκοντα) ματαιότητος· θυμίαμα βδέλυγμά μοι εἰστί· νομηνίαν καὶ Σάββατον, καὶ τὸ συγκαλεῖν Ἐκκλησίαν οὐκ ἀνεχόμεναι [ἴσπερ] ἀνομίαν καὶ στένωσιν» Ἠσαΐου δ', 11. 13.

22) Ὅσον ὁ κατὰ Θεὸν ζῆλος εἶναι ἐπαινετός καὶ ἀναγκαῖος πρὸς τελειώσιν τῆς ἀρετῆς, τοσούτων ὁ καθ' ὑπέκρισιν εἶναι βδελυρὸς ἐ-

τῶν βρωμάτων, ἀλλ' εἰς τὴν ἐγκράτειαν τῶν παθῶν (23). Μὲ τούτους συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι εὐπρεπίζουσι τοὺς Θεῖους ναοὺς, καὶ στολιζοῦσι τὰς εἰκόνας τῶν Ἁγίων· ἔπειτα κατὰδυναστεύουσι τοὺς ἀθώους οἱ ὁποῖοι εἶναι ναοὶ Θεοῦ ζῶντος, καὶ καταλιμπάνουσιν ἀβοηθήτους τοὺς ἐν ἀνάγκαις· καὶ νομίζουσιν μὲ ὅλον τοῦτο, ὅτι ἐπλήρωσεν ὅλα τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκασία, ὁπόταν ἔπρεπε, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ· «Καὶ ταῦτα ποιῆσαι, καχεῖνα μὴ ἀφιέναι.» Ματθ. κγ', 23.

Οἱ Δεισιδαίμονες.

3. Παραβαίνουνσι τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ ὅσοι δι' αἰσχροκέρδειαν, ἢ ἀπὸ μίαν μωρὰν φαντασίαν ψυχικῆς σωτηρίας, ἐπινοοῦσι θαύματα καὶ ὀπτασίας, ἢ προσ-

νώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀληθινὸς ζηλωτὴς δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν καθ' ὑπόκρισιν, πάρεξ κατὰ τὸ τέλος· ὁ πρῶτος πράττει καὶ διδάσκει τὴν ἀρετὴν διὰ τὸν Θεόν· ὁ δεύτερος τὴν διδάσκει πάντοτε, καὶ τὴν πράττει ἐνίοτε, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν, ἤγουν, διὰ τὸ νὰ φανῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ βδελυρὰ τῆς ὑποκρίσεως νόσος κατέχει σήμερον πολλοὺς χριστιανούς. Πολλοὶ (καθὼς λέγει ὁ ἡμέτερος Συγγραφεὺς) εἰς πᾶσαν συναναστροφὴν, κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν, μιμούμενοι τοὺς υἱοὺς Σκευᾶ (ἴδ. Πράξ. ιδ', 13), γίνονται ἄπιστολοι αὐτόκλητοι τοῦ Θεοῦ, δὲν λαλοῦσιν εἰμὴ περὶ Θεῶν πραγμάτων, ἐλέγχουσι καὶ θεατριζοῦσιν τὸν πλησίον πολλάκις διὰ τὰ αὐτὰ ελαττώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέκεινται καὶ αὐτοί, καὶ καταγίνονται οἱ ἄθλιοι εἰς τὸ νὰ οἰκοδομῶσι τὴν ἰδίαν ἀδῶν ὑπόληψιν καὶ τιμὴν ἐπάνω εἰς τὴν ἀτιμίαν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται ἀσεβῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ δούλων, διὰ τὸ νὰ πλανῶσι τοὺς ἀπλουτέρους. Πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἀρμόζει τὸ ῥηθὲν πρὸς τοὺς ἐξορκιστάς Ἰουδαίους ὅπρ τοῦ πονηροῦ πνεύματος· «Τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι, ὑμεῖς δὲ τίνας ἐστέ;» αὐτ. 15.

23) Τοιοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ πεπλανημένοι χριστιανοί, ὅσοι νομίζουσιν, ὅτι ἡ νηστεία ὀφίσταται κυρίως εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν βρωμάτων· καὶ ὅτι ἡ ἀμετροποσία δὲν βλίσκει τὸν ἄνθρωπον, εἰ μόνον ἐγκρατεῦται ἀπὸ κρέας· ὅσοι ἐγκρατεῦσονται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας ἀπὸ τὸν κοινῶς λεγόμενον καφὲν ἢ τὴν νικοτιανὴν, περιπατοῦσιν ὡς κύνας λυσσῶντες, ὑβρίζοντες διὰ τὸ εὐδὲν τὸν πλησίον,

ἄπτουσιν εἰς τόπους τινὰς δὲν ἤξεύρω ποίαν ἀγίωτητα, καὶ πιστεύουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει τὴν προσευχὴν προτιμώτερον εἰς ἓνα τόπον, παρά εἰς ἄλλον. Εἰς ὀλίγα λόγια, ὅσοι κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ (αὐτ.) περιορίζουσι τὴν εὐσέβειαν εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα, καὶ ἀμελοῦσι τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν. Ὅθεν λέγει περὶ αὐτῶν ἡ οὐράνιος ἀλήθεια· «Τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ (ὁ λαὸς οὗτος), ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίαις, ἐντάλματα ἀνθρώπων.» Ματ. ιε', 8. 9. (24).

Ἡ τιμὴ τῶν εἰκόνων δὲν ἐναντιοῦται εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν.

Δὲν εἶναι ἐναντίον ταύτης τῆς ἐντολῆς τὸ νὰ στολίζωμεν μὲ ἀγίας εἰκόνας τοὺς ναοὺς, κατὰ τὴν παλαιὰν Χριστιανικὴν συνήθειαν· ἐπειδὴ πρῶτον μὲν ἡμεῖς ζωγραφοῦμεν εἰς τὰς εἰκόνας ὄχι τὸν ἀόρατον καὶ ἀμίμητον Θεόν, ἀλλὰ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν εἰς εἶδος τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος, ἢ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ δούλους. Δεύτερον δὲ αἱ εἰκόνας μὴτε ἱστοροῦνται, μὴτε προτίθενται εἰς τοὺς ναοὺς, διὰ νὰ τὰς λατρεύωμεν· ἀλλὰ εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἀγαπητῶν αὐτοῦ δούλων, διὰ νὰ παρακινήσωμεν τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς εὐσέβειαν καὶ μίμησιν τῶν καλῶν ἔργων, βλέποντες τὰς εἰκόνας. Τρίτον, ἡ προσκύνησις, τὴν ὁποίαν προσφέρομεν εἰς τὰς εἰκόνας, δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτὰς, ἤγουν, εἰς τὸ σανίδιον, τὴν ζωγραφίαν, τὸν πολυτελῆ γῦρον τῆς εἰκόνας, ἢ τὴν τέχνην τοῦ ζωγράφου,

ὁργίζομενοι διὰ τὸ οὐδὲν κατὰ τοῦ τυχόντος· καὶ, ἀνίσως τις τοὺς ἐλέγξῃ διὰ ταῦτο, ἀποκρίνονται ἀνευθριάστως οἱ ἄθλιοι, ὅτι δὲν ἐπιον καφὲν, ἢ δὲν ἐκαπνίσθησαν μὲ τὴν νικητιανήν.

(24) Ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἠσαΐου κθ', 13. ὅπου τὸ ἕβρ. τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· καὶ ἐγένετο ὁ φόβος αὐτῶν ὁ πρὸς ἐμέ, ἐντολὴ ἀνθρώπων σοφῶν.

ἀλλ' εἰς τὰ πρωτότυπα, τῶν ὁποίων εἶναι εἰκόνες· αὐτὰς δὲ τὰς εἰκόνας τιμῶμεν μὲ μόνον τὸν ἀσπασμόν, ἡγουν τὸ φίλημα (25). Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ὅταν προσκυνῶ τὸν τίμιον Σταυρὸν, προσφέρω μεθ' ὑποταγῆς εἰς τὸν μόνον Σωτῆρα τοῦ κόσμου τὴν καρδίαν μου, τὴν πίστιν, τὴν προσευχὴν, τὴν ἐλπίδα, καὶ αὐτὴν τὴν προσκύνησιν· ἡ δὲ εἰκὼν καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι, παρέξ μίαν αἰσθητὴν παρόρμησιν καὶ παρακίνησιν εἰς αὐτό. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι, ἀγκαλὰ ἡ προσκύνησις τῆς εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς εἰκόνας ἑτέρου τινὸς Ἁγίου φαίνεται ἡ αὐτὴ, διαφέρει ὅμως καταπολλὰ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην· καθότι ἡ προσκύνησις τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ ὑφίσταται εἰς μίαν βαθυτάτην ὑπόκλισιν τῆς καρδίας μου ἔμπροσθεν εἰς αὐτὸν, ὡς Δεσπότην καὶ Δημιουργὸν τῶν ἀπάντων· ἡ δὲ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων εἶναι μίαν φανέρωσιν τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν προσφέρομεν ἀπὸ καρδίας πρὸς τοὺς Ἁγίους, ὡς ἡγαπημένους τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὸ νὰ ἦναι μεθ' ἡμῶν ἐνὸς σώματος μέλη, κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κοινωνίαν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας.

Πότε εἶναι ἐπίφογος ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων;

Ἡ νόμιμος ὅμως αὕτη καὶ ἅγια προσκύνησις τῶν εἰκόνων μεταβάλλεται εἰς τὸ ἐπίφογον τῆς εἰδωλολατρίας ἀμαρτήμα, ὡς ὅτι ὁ προσκυνητὴς προσκυνεῖ μόνον τὴν εἰκόνα, καὶ ἐλπίζει εἰς αὐτήν· ὡς ὅτι νομίζει μίαν εἰκόνα ἁγιωτέραν παρὰ τὴν ἄλλην· καὶ ἐλπίζει περισσότερον

(25) «Τὴν εὐσέβειαν συμπεφωνήκαμεν, τὴν ἀλήθειαν ἐκπυρξάμεν, ὡς ἂν κατὰ πάντα ἀποδέξασθαι τὰς σεπτὰς εἰκόνας—καὶ ταῦτας προσκυνεῖν, ἥτοι ἀσπάσασθαι ταῦτόν γὰρ ἀμφοτέρω· κυνεῖν γὰρ τῆ Ἑλληνικῆ ἀρχαίᾳ διαλέκτῳ τὸ ἀσπάσασθαι καὶ τὸ φιλεῖν σημαίνει, καὶ «τὸ τῆς πρὸς προθέσεως ἐπίτασιν τινα δηλοῖ τοῦ πόθου, ὡς περ φέρω» καὶ προσφέρω, κυρῶ καὶ προσκυρῶ, κυνῶ καὶ προσκυνῶ, ὃ ἐμφαίνει τὸν ἀσπασμόν καὶ τὴν κατ' ἐπίκτασιν φιλίαν.» Ἐξ τὰ (πρακτικὰ τῆς ἐδδόμενης οἰκουμένης. Συνεδ. πράξ. ζ', καὶ Μητροφ. Κριτόπουλ. ὁμολογ. Ἀνατολικ. Ἐκκλησί. κεφ. ιε'. (ὡς ἐστὶν ἐξέθεσ. ὁ 174)

εἰς τὴν μίαν παρὰ εἰς τὴν ἄλλην ὡς κάμνουσιν ἐκεῖνοι, ὅσοι φέρουσιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν μίαν εἰκόνα, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὴν μόνην ἢ ὅσοι τιμῶσι περισσότερον τὴν εἰκόνα, ἥτις ἔχει γυρὸν πολυτελεῆ, παρὰ τὴν εἰκόνα, ἢ ὅποια δὲν ἔχει, ἢ τὴν παλαιὰν εἰκόνα παρὰ τὴν νέαν ἢ ὅσοι δὲν θέλουσι νὰ προσευχηθῶσιν εἰς τόπον, ὅπου δὲν βλέπουσιν εἰκόνα. Οἱ τοιοῦτοι καὶ οἱ τούτοις ὅμοιοι ἁμαρτάνουσι μεγάλως, καὶ προσάπτουσι μῶμον εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ⁽²⁶⁾.

Διὰ νὰ ἀποφύγη πᾶς ἕνας τὰς τοιαύτας πλάνας, πρέπει νὰ σημειώσῃ καλῶς τὰ ἐπόμενα. Πρῶτον, ὅτι ἐκεῖνη μόνη ἢ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀληθῆς λατρεία, ἥτις γίνεται ἐκ καρδίας μετανουούσης καὶ ἀνυποκρίτου· καθότι ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς Θεῆς λατρείας εἶναι ψιλὰ σημεῖα τῆς ἐσωτερικῆς λατρείας καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλαθείας, χωρὶς τῆς ὁποίας αὐτὰ δὲν ὠφελοῦσι τίποτε. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ζητεῖ ἀπὸ τοὺς προσκυνητὰς τὸ νὰ προσκυνῶσι τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι, ἤγουν ὄχι μόνον ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς, καὶ ἀληθείᾳ (ἤγουν, ἀνυποκρίτως.) Ἰωάν δ', 23. Δεύτερον, πρέπει νὰ προσέχη εἰς μόνον τὸν Θεῖον λόγον, καὶ νὰ ἦναι βέβαιος, ὅτι εἰς αὐτὸν περιέχεται ὁ ἀληθῆς κανὼν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν· ὅθεν λέγει

26) Ἐφάνησαν καὶ εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς πολλοί, οἱ ὁποῖοι, ἢ ἀπὸ δεισιδαιμονίαν, ἢ ἀπὸ εἰσχροκέρδειαν ἀνήγειραν τὰ παλαιὰ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης χρηστήρια, μεταχειριζόμενοι τὰς σεπτάς εἰκόνας εἰς διάφορα ἀνοσιουργήματα· ὅποια εἶναι τὸ νὰ προλέγῃσι δι' αὐτῶν τὰ μέλλοντα, τὸ νὰ προσκολλῶσιν εἰς αὐτάς νομίσματα, τὸ νὰ προτιμῶσι (καθὼς λέγει ὁ ἡμέτερος εὐσεβέστατος Συγγραφεὺς) τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου τὴν μίαν εἰκόνα παρὰ τὴν ἄλλην, καὶ ἄλλα πάμπολλα. Τῶν ὁποίων τὴν διόρθωσιν προσμένουσιν οἱ νουνεχεῖς χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν, νῦν μάλιστα, ὅποταν εὐδοκίᾳ Θεοῦ πηδαλιουχῆται ἀπὸ ἀνδρᾶ ζηλωτῆν τῆς εὐσεβείας, τὸν παγαγιώτατον αὐτῆς Πατριάρχην, Κύριον Γαβριὴλ, τοῦ ὁποίου πολλὰ τὰ ἔτη. — Βλέπε εἰς τὸ τέλος Σημ. ι.

καὶ ὁ Χριστὸς περὶ τῆς ἀγίας Γραφῆς, ὅτι εἰς αὐτὴν περιέχεται ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἰωάν. 1, 39.

§. 7.

Ἡ τρίτη Ἐντολὴ ἐμποδίζει τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ καταφρόνησιν τῆς δόξης αὐτοῦ (α) καὶ μᾶς διδάσκει τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς Θείας λατρείας (β).

(α) Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἠνωμένη ἡ ὑψίστη καὶ ἀκοινωνήτος αὐτοῦ δόξα, πρὸς τὴν ὁποίαν τὰ κτίσματα πρέπει νὰ προσφέρωσιν ἐν παντὶ καιρῷ τὸ μέγιστον σέβας (27). Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην.

1. Οἱ Βλάσφημοι, οἱ ὅποιοι προφέρουσι λόγους ἀσχήμονας καὶ βλασφήμους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐναντίον εἰς κἀνένα γνωστὸν Ἅγιον ἄνδρα ὅσοι, φερ' εἰπεῖν, λέγουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αἷτιος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν, αὐτὸς δίδει ἐνίοτε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ πραχθῇ ἡ ἀμαρτία ὅσοι τὸν ὀνομάζουσιν ἄδικον καὶ ἄσπλαγγνον, ἢ διότι δὲν δίδει εἰς αὐτοὺς ὅσα αὐτοὶ νομίζουσι χρεωστούμενα εἰς αὐτοὺς, ἢ διότι τοὺς παιδεύει ὑπὲρ τὸ πρέπον, καθὼς αὐτοὶ φαντάζονται ὅσοι κρίνουσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς πεπλανημένας αὐτῶν ὑπολήψεις, καὶ τολμῶσι νὰ λέγωσιν, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο δὲν ἔγεινε καλῶς, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ γενῆ καλλιώτερον ἢ ὅσοι ψέγουσι τὴν παροῦσαν κατάστασιν καὶ φορὰν τῶν πραγμάτων, νομίζοντες ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὸν κόσμον ἀταξίαι, τὰς ὁποίας παραβλέπει ὁ Θεός· πρὸς τούτοις ὅσοι δὲν ὑποφέρουσι μεθ' ὑπομονῆς τὰς ἀσθενείας καὶ δυστυχίας, ἀλλὰ γογγύζουσιν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν αἰτιῶνται ὡς ἄδικον. Οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄλλοι παρόμοιοι καταφρονηταὶ τοῦ ἐνδόξου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἀμαρτάνουσιν ἀπείρως. Συναριθμοῦνται μὲ τεύτους καὶ ὅσοι βλασφήμως ὑβρίζουσι

27) Ἰδὲ Ἰωάν. 16', 28. καὶ Φιλιπ. 6', 9. 10.

τὸν Θεὸν λόγον, ἤγουν τὴν ἁγίαν Γραφήν, καὶ τολμῶσι νὰ λέγωσιν, ὅτι αὐτὴ περιέχει μύθους, ἀντιφάσεις ἐναντίας εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον ἢ ὅσοι ὑπερυψοῦσι τὰ συγγράμματα τῶν Ἐθνικῶν, προτιμῶντες αὐτὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἁγίαν Γραφήν. Οἱ τοιοῦτοι βλάσφημοι ἐπαίδευντο εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μὲ θάνατον. Λευίτ. κδ'. 16. (28). Ὡσαύτως δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρονται καὶ τὴν σήμερον μεταξὺ τῶν χριστιανῶν (29).

Οἱ ἐπίσκοποι.

2. Ὅσοι ἠμύνουσι ὄρκους ψευδεῖς, ἢ ἠμύνουσι μὲν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἔπειτα δὲν πράττουσι κατὰ τὸν ὄρκον, καὶ περιπαίξουσι τρόπον τινὰ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ἐπικαλοῦνται μάρτυρα τοῦ ὄρκου «Καὶ εἰσελεύσεται (τὸ ὄδρέπανον) εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἠμύνοντος τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ καταλύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ συντελέσει αὐτόν» λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ζαχαρ. κεφ. ε', 4. (30).

Ἅποσοι χωρὶς ἀνάγκην ἔχουσιν εἰς τὸ στόμα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

3. Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκης, καὶ διὰ παραμικρὰς ὑποθέσεις ἔχουσιν εἰς τὸ στόμα τὸ ὑπερένδοξον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μεταχειρίζονται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀττήμονας λόγους καὶ τὰς ἀπρεπεῖς ὀμιλίας καθὼς ὀπο-

(28) «Ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου θανάτω θανατούσθω» ἠρμήνευσαν οἱ Ἑβδομήκοντα· τὸ δὲ Ἑβρ. λέγει· «Ὁ βλασφημῶν τὸ ὄνομα Κυρίου κ.τ.λ.»

29) Ἦγουν πρέπει μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν νὰ ἀποκοπῶνται ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς μίσην αἰσασημίαν, διὰ νὰ μὴ διαδώσῃ τὸν ἴδον τῆς ἰδίας κακίας καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς. 1^η α. Κορινθ. ε', 1—11, καὶ Τίτ. γ', 10.

30) Τὸ Ἑβρ. «Καὶ εἰσελεύσεται (ἡ ἀρὰ) εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἠμύνοντος ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ διανυκτερεύσει ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ συντελέσει αὐτόν» 1^η α. καὶ Λευίτ. ιθ', 12. καὶ Ἠσαίου μ.θ. 1.

ταν λέγωσι μὰ τὸν Θεόν! ὁ Θεὸς τὸ γινώσκει! μὰ τὸ Εὐαγγέλιον! μὰ τὰς Ἐντολάς! ἢ ἐκφωνοῦσιν ἀναμέσον εἰς τὰς ἀθεμίτους εὐτραπέλιαις ὦ Θεέ! ὦ τύχη! Μὲ τοὺς τοιοῦτους ἀσεβεῖς συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι μεταχειρίζονται εἰς τοὺς ὄρκους τὰ βδελυρὰ τῶν Ἐθνικῶν Θεῶν ἰνόματα οἶον. τοῦ Διὸς, τῆς Ἀφροδίτης ⁽³¹⁾ καὶ τῶν λοιπῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Θείας Γραφῆς δὲν πρέπει νὰ μνημονεύωμεν, παρὰ μὲ καταφρόνησιν.

Οἱ ψευδοπροφῆται.

Οἱ ψευδοπροφῆται, ἤγουν, ὅσοι προλέγουσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ προφητείας ψευδεῖς, ἢ καυχῶνται, ὅτι ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς τὸ μέλλον, καὶ τοὺς ἐπρόσταξεν νὰ τὸ κηρύξωσιν εἰς τοὺς ἄλλους.

Ἔσοι δέονται τοῦ Θεοῦ δεήσεις ἀπρεπεῖς.

5. Ὅσοι ζητοῦσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν ζητήματα ἀπρεπῆ καθὼς ποιοῦσιν ἐκεῖνοι, ὅσοι παρακαλοῦσι τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ἢ ἕνας ληστής, ὁπόταν παρακαλῇ τὸν Θεὸν, νὰ τὸν βοηθῇ εἰς τὰς κλοπὰς καὶ ληστείας αὐτοῦ. Οἱ τοιοῦτοι ποιοῦσι τὸν Θεὸν συνεργὸν τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων.

Ἔσοι δὲν πληροῦσι τὰς πρὸς Θεὸν ὑποσχέσεις.

6. Ὅσοι ὑπόσχονται εἰς τὸν Θεὸν ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἔπειτα δὲν πληροῦσι καθὼς ὅσοι διὰ μίαν εὐεργεσίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρὰ Θεοῦ, ὑπόσχονται νὰ στολίσωσι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ δώσωσιν ἐλεημοσύνην εἰς τροφήν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων, ἢ νὰ συστήσωσι σχολεῖα, ἢ καὶ νὰ ἀφήσωσι κάμμιαν ἀμαρτίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι δεδομένοι, ἔπειτα ἀθετοῦσι τὴν ἰδίαν ὑπόσχεσιν ⁽³²⁾.

31) Ἡ ἐν Τρούλλῳ οἰκουμένηκῃ Σύνοδος, κανὼν. 94. ἀφορίζει ἐκείνους, ὅσοι ὀμνύουσιν Ἑλληνικοὺς ὄρκους.

32) Ἡ ἁγία Γραφή ἀπαιτεῖ ῥητῶς τὴν πληροσιν τῶν ὑποσχέσεων

Πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζωμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι δὲ συγκεχωρημένον καὶ πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρῶτον, εἰς τὸν καιρὸν τῆς Θείας λατρείας, ἡγουν ὅταν δοξολογῶμεν τὸν Θεόν· δεύτερον, εἰς ἀναγκαίαις τινὰς περιστάσεις ὅσον, εἰς τὸ κριτήριον, ὅπου, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Παύλου, γίνεται «Πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος» Ἐβρ. ζ', 16. τρίτον, ὅταν κάμμία νόμιμος ἐξουσία ζητῇ παρ' ἡμῶν ὅρκον εἰς πράγματα, τὰ ἑποῖα δὲν εἶναι ἐναντία τοῦ Θείου νόμου ⁽³³⁾. Πρέπει πρὸς τούτοις, νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ νόμιμος ὅρκος δὲν πρέπει νὰ γίνεταί εἰς κἀνένα κτίσμα ⁽³⁴⁾, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν πανταχοῦ παρόντα Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον εἶναι γινώσκται αἱ βουλαὶ τῶν καρδιῶν.

καὶ τῶν ὅρκων Ἄριθμ. λ', 2. Δευτερονομ. κγ', 22. 24. ἀλλ' ἐπειδὴ γίνονται πολλάκις ὑποσχέσεις καὶ ὅρκοι προπεταῖς πρὸς ἰδίαν βλάβην ἢ τοῦ πλησίον, ὁποῖος ἦταν ὁ ὅρκος τοῦ Ἡρώδου (Ματθ. ιδ', 9.) καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ θανατώσωσι τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Πραξ. λδ', 12.) εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει προτιμότερον νὰ ἀκυροῦται ὁ ἄνομος ὅρκος, πρὸς νὰ πράττεται τὸ κακόν.

33) Ὅχι μόνον διατάσσει τὸν νόμιμον ὅρκον ὁ Θεὸς (Ἐξοδ. κβ', 11. καὶ Δευτερονομ. ζ', 13.) ἀλλὰ καὶ τὸν μεταχειρίσθη οὗτος ὁ ἴδιος διὰ περισσοτέραν βεβαίωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, Ἐβρ. ζ', 13—18. Ὡσαύτως ὤμοσαν ἐνίοτε καὶ οἱ ἄγιοι ἄνδρες τῆς Π. καὶ τῆς Ν. Διαθήκης (ἴδε Β', Κορινθ. α', 23. καὶ ἄλλα). Ἄλλ' ἴσως ἤθελεν ἀντιλέξῃ τις διατὶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον (Ματθ. ε', 34—37, ἴδε καὶ Ἰακώβ. ε', 12.) πρὸς τὸν ὁποῖον λέγομεν, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτο νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν χρῆσιν τῶν νομίμων καὶ ἀναγκαίων ὅρκων, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ματαίους καὶ χωρὶς ἀνάγκης γινομένους ὅρκους, καὶ ἐκείνους, τοὺς ὁποῖους ὤμουν προπετῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ πάντοτε εἰς τὰ κτίσματα, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐλέγχονται συνεχῶς. Ματθ. αὐτόθ. καὶ κγ', 16—22. καὶ Ἰερμ. ε' 7.

34) Ὅποιοι εἶναι ἐκείνοι οἱ ὅρκοι, ὅπου γίνονται εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν κεφαλὴν, εἰς τὰ τέκνα κ.τ.λ. περὶ τῶν ὁποίων ἴδε τὰς κνωτῆρω μαρτυρίας τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰερμίου.

(6) Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὕτη, ὅταν προστάσῃ νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ προσῆκον σέβας, καὶ ἐμποδίσῃ τὸ ἐναντίον εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν διατάσσει καὶ τὸν τρόπον τῆς λατρείας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος χρεωστεῖ πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μία μαρτυρία τῆς ἐσωτερικῆς ὑποταγῆς πρὸς αὐτόν· περὶ τῆς ὁποίας ἐλάλησαμεν ὀλίγα τινά, Μέρ. α', §. 11. Τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς Θείας λατρείας εἶναι ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, καὶ ὁ φόβος αὐτοῦ.

Τί εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ;

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι μία διάπυρος ἐπιθυμία καὶ κλίσις τῆς ψυχῆς εἰς τὸ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Θεόν, ὡς ἓνα ὄν ἀξιώτατον ἀγάπης, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν ἀγάπην αὐτήν. «Ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου» λέγει ὁ Χριστός, Ματθ. κβ', 35.

Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης.

Ἡ ἐνωσις αὕτη γίνεται διὰ τῆς ἀδιακόπου καὶ καρᾶς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι μία ψυχὴ εὐσεβῆς καὶ ζέουσα ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην α), γυμνάζεται πάντοτε εἰς τὸν Θεῖον νόμον, καὶ εὐρίσκει τὴν μόνην αὐτῆς παρηγορίαν εἰς ταύτην τὴν ἀγιωτάτην ἀσχολίαν β), ὑψοῦται πρὸς αὐτὸν Θεόν, καὶ πλησιάζει εἰς τὸν Θρόνον τῆς χάριτος τοῦ διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς (35) γ), δοξολογεῖ πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ κηρύττει τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ δ), εὐχαριστεῖ ἐκ καρδίας τὸν Θεόν, δι' ὅλας τὰς χάριτας, ὅσας ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀποδίδει ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν του ε), ἔχει

35) Ἐβρ. δ', 16,

πάσων αὐτοῦ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, καὶ παραδίδει εἰς τὴν πρόνοιάν του ὅλα τὰ συμβαίνοντα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς (5'), ὑποτάσσεται ἐπομένως μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Ἰψίστου Θεοῦ, καὶ ἐλπίζει μεθ' ὑπομονῆς εἰς αὐτόν (6'), τελευταῖον ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, ὅσον ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγαπᾶται αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν· «Ἰάν» τις εἶπη, ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ, ψεύστης ἐστίν.» Ἀ, Ἰωάν. δ', 20. Ἐναντίαι εἰς ταύτας τὰς ἀρετὰς εἶναι αἱ ἐπόμεναι κακίαι (α'), ἢ πρὸς τὸν Θεόν ἔχθρα, ἢ ὁποία ὑφίσταται εἰς τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν του (β'), ἢ πνευματικὴ δκνηρία, ἢ γουον ἀκηδία ἢ ὁποία εἶναι τὸ νὰ ἀμελῆ τις τὰ καθήκοντα τῆς εὐσεβείας, τούτέστι τὴν προσευχὴν, τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ὑπάγη εἰς τοὺς Θεοὺς ναοὺς, κ.λ. (36)· γ'), ἢ πρὸς Θεὸν ἀχαριστία, ἠνωμένη ἐνίοτε μετὰ τὸν γογγυσμὸν (δ'), τὸ νὰ ἀμφιβάλλῃ τις διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ· μία ἀκαιρος πεποίθησις εἰς τὸν Θεόν (37), ἢ μία τελεία ἀπόγνωσις.

Τί εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ;

Τὸ δεύτερον οὐσιώδες μέρος τῆς Θείας λατρείας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ συλλογίζεται καθ' ἑκάστην ὁ ἄνθρωπος τὴν παντοδυναμίαν καὶ δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ φυλάττεται ἀπὸ τὸ νὰ πράττῃ, ὅσα εἶναι εἰς ὕβριν καὶ καταφρόνησιν αὐτοῦ (38).

(36) Ἰδε Ματθ. κέ, 13—27. Ἑβρ. ε', 14. Ἀ. Πέτρ. ε', 8.

(37) Ἦγουν τὸ νὰ ἐλπίζῃ τις εἰς τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ περισσότεραν ἀφ' ὅτι πρέπει· περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε τὸν Ἀπόστολον Παῦλον Ῥωμ. ε', 4, 5.

(38) Τίς οὐ φοβηθήσεται σε, Βασιλεῦ τῶν ἐθνῶν; ὅτι σοι [τοῦτο] προσήκει, λέγει ὁ Πρεφήτης Ἱερμίας Γ', 7. (τὸ ὅποιον εἰδάφιον λείπει εἰς τοὺς ἐβδομήκοντα, ἐκδόσ. Μιλλίου, ἐν Ἀμστερδαμ. 1725.), πρέπει ἡμῶς νὰ προσέχωμεν νὰ μὴν ἦναι ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν φόβος δουλικός, ἀλλ' υἱικός. Ὁ δουλικὸς φόβος γηγενᾶται ἀπὸ μίαν.

Ἀποτελέσματα τοῦ Θείου φόβου.

Ἀποτελέσματα τοῦ Θείου φόβου εἶναι: α), ἡ πνευματικὴ πτωχεία, ἡ ὁποία εἶναι τὸ νὰ ταπεινοῦνται τὶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅτι εἶναι πταίστης ἔμπροσθεν εἰς τὸ Θεῖον κριτήριον. Ἐναντιοῦται εἰς ταύτην τὴν πνευματικὴν πτωχείαν ἡ φαρισαϊκὴ ὑπερηφάνεια, ἡ ὁποία εἶναι τὸ νὰ θάρρῃ τις εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα, καὶ νὰ ὑφουῖται ὑπὲρ τοὺς ἄλλους: β), ἡ μετάνοια, ἡγοῦν ἡ ὁμολογία τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων ἠνωμένη μὲ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὁμολογία αὕτη, ὁπότεν γίνεται διὰ στόματος, ὀνομάζεται Ἐξομολόγησις. Εἰς ταύτην ἐναντία εἶναι ἡ ἀμετανοησία, ἡγοῦν ὁ βαθύς ὑπνος εἰς τὴν ἀμαρτίαν (39). γ), ἡ νηστεία, ἡγοῦν ἡ χαλίνωσις τῶν παθῶν ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὰ πολυεῖα καὶ τὰ ὑποτάσῃ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Χρήσιμος εἶναι εἰς ταύτην τὴν χαλίνωσιν ἡ ἀποχὴ μερικῶν βρωμάτων, διὰ τῆς ὁποίας δαμάζονται αἱ σαρκοκαὶ ἐπιθυμίαι, αἱ ὁποῖαι, ἐξηγηριούμεναι ἀπὸ τὴν ὑπέμετρον τροφήν, ἀποτελοῦ-

καρδίαν τρέμεισαν διὰ τὰς δικαίας καὶ ἀφύκτους ποινάς, τῶν ὁποίων εἴμεθα ἄξιοι διὰ τὰς ἡμετέρας ἀμαρτίας. Ὁ υἱὸς φόβος ὑφίσταται εἰς τὴν λύπην, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἀμαρτωλὸς διὰ τὸ νὰ εἶδῃ τὸν εὐεργετικὸν καὶ φιλόστοργον αὐτοῦ Πατέρα, τὸν Θεόν. Περὶ τοῦ τοιοῦτου φόβου λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μαλαχίου: «Υἱὸς δοξάσει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν Κύριον ἑαυτοῦ· καὶ εἰ Πατὴρ κείμι ἐγὼ, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστὶν ὁ φόβος μου; κει. α, 6. Ἐναντίον δὲ εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὑπερβολικὸς φόβος, ἡγοῦν τὸ νὰ φοβώμεθα νὰ δυσσεβίσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους περισσώτερον ἢ παρὰ εἰς τὸν Θεόν· τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύει ὁ Χριστὸς· Ματθ. 16', 4—9.

(39) Καλὸν εἶναι, ὅσοι κοιμῶνται ἀμέριμοι εἰς τὴν ἀμαρτίαν, νὰ ἐνθυμηθῶσι τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου: «Ὅταν γὰρ λέγωσιν κερὴν καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ἕλεθρος, ὡς περ ἡ ὄδιν τῇ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃσιν κ.λ.» Ἀ. Θεσσαλον. 1, 3—8.

αι ἀκηδές καὶ νωθρὸν τὸ πνεῦμα (40). Ἐναντία εἰς τὴν χλινηχογίαν τῶν παθῶν εἶναι ἡ ἀκολατία, ἡγουν τὸ νὰ διδῆ τις τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ σώματος, ἐκ τῆς ὁποίας γεννῶνται ἡ ἀκρασία, ἡ τρυφή, ἡ γαστριμαργία, καὶ ἄλλα τὰ ἀμαρτήματα. Περὶ τοῦτου μᾶς διδάσκει ὁ Σωτὴρ λέγων «Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μὴποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραυγῇ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ ἀφνί-

40) Δὲν ἤθελεν ἦναι ἀνέριστον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ περὶ νηστείας, διὰ τοὺς ἀπίρους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἀπὸ τὰς διωρισμένας νηστείας τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας· αἱ μὲν ἦσαν ἑβδομαδικαί, ὁποῖα ἦτον ἡ νηστεία τῆς τιτάρτης καὶ τῆς παρασκευῆς κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα· μία δὲ μόνη ἐτήσιος, ἡ πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἡ ὁποία ὠνομάζετο κοινῶς τεσσαρακοστὴ· μὴ ὅλον ὅπου ἡ ποσότης τῶν ἡμερῶν ἦτο διάφορος κατὰ διαφόρους τόπους· ἐπειδὴ οἱ μὲν ἐνήστευον μίαν μόνην ἡμέραν, οἱ δὲ δύο, ἄλλοι περισσοτέρως, ἄλλοι τεσσαράκοντα ὥρας (ἴδ. Εἰρηναῖον παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Ἐκκλησιαστ. Ἱστορ. Βιβλ. ε', κεφ. κς'), ἄλλοι τρεῖς ἑβδομάδας, ἄλλοι ἕξ καὶ ἄλλοι ἑπτὰ πρὸ τοῦ Πάσχα· καὶ οἱ μὲν ἐγκρατεῖοντο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐμψυχα, αἱ δὲ ἔτρωγον ἰχθύας μόνους, ἄλλοι μετὰ τῶν ἰχθύων καὶ τὰ πετεινά, διίσχυριζόμενοι, ὅτι ἦσαν καὶ αὐτὰ ἐκ τῶν ὀστέων, κατὰ τὴν Μωϋσεία· ἄλλοι ἀπέχον ἀπὸ τὰ ὠὰ καὶ τὰ ἀκροδρυα, τινὲς ἔτρωγον ξηρὸν ἄρτον, ἄλλοι μὴδὲ τοῦτον, καὶ ἄλλοι νηστεύοντες μέχρις ἐννάτης ἔτρωγον διάφορα βρώματα· ἴδε Σωκράτην Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. β. κεφ. 22. Καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἱ νηστείαι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας· τοῦ χρόνου δὲ προτότου, ἡ μὲν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστεία ἐπεκράτησε νὰ ἦναι τεσσαρακονθήμερος παρὰ πᾶσιν· εἰσῆχθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τέσσαρες ἐτήσιοι νηστεαί, τοῦτέστιν ἡ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἡ πρὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἡ πρὸ τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ ἡ πρὸ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πλὴν ἑπταήμεροι καὶ αἱ τέσσαρες, καθὼς λέγει ὁ Βαλαμών, Ἐρωταποκρίσ. 53. Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἐνήστευον (καθὼς λέγει ὁ Σωκράτης αὐτοῦ.) καὶ κατὰ πᾶν Σάββατον, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἀπηγόρευον ἡ ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμηνικῇ Σύνοδος, κανόν. 55. Ἐτι σημείωσαι, ὅτι ἡ νηστεία ἡ μέχρι τῆς ἐννάτης ὠνομάζετο Στάσις ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἱσσηκῶτων καὶ γρηγορούντων φρουρῶν· ὅταν δὲ παρετίνατο μέχρις ἑσπέρας, ἐλέγετο εἰδικῶς νηστεία· καὶ ὅταν ἐφυλάττετο μέχρι τῆς ἐπαύριον τὸ πρωῖ, ἐκαλεῖτο ὑπέρθεσις.

διος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῆ ἡ ἡμέρα ἐκείνη» Λουκ. κα', 34. (41).
 δ', ἡ ἄρνησις τοῦ ἑαυτοῦ, ἡγουν, τὸ νὰ καταφρονῶμεν καὶ νὰ ἀποβάλλωμεν ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουσι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὅσον ἀρεστά ἤθελεν ἦναι μὲ ὄλον τοῦτο εἰς ἡμᾶς. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, πρέπει νὰ καταφρονήσωμεν τιμὴν, πλοῦτον, συγγένειαν, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅταν αὐτὰ μᾶς ἐμποδίζωσιν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πρὸς Θεὸν καθηκόντων (42). Ὅστις τηρήσῃ ἀκριβῶς ὅσα εἶπομεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ Θεοῦ φόβου, δύναται δικαίως νὰ ὀνομασθῆθῆται Θεοσεβής.

§. 8.

Ἡ τετάρτη Ἐντολὴ μᾶς προστάσσει, νὰ συν-ερχώμεθα ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑσπέρτας, διὰ νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν· ἡγουν, νὰ ἀποδίδωμεν εἰς τὸν Κτίστην τοιαύτην τιμὴν, ὁποῖαν χρεωστῆται εἰς αὐτὸν τὸ κτίσμα, καὶ νὰ οἰκοδομῶμεν ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ Θεοῦ λόγου.

Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ καταγινώμεθα ἀδιακόπως εἰς τὴν λατρίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ διὰ τὰς διαφόρους τῆς παρουσίας ζωῆς χρείας, ὁ παλιεὺςπλαγχνος Θεὸς, συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς ἕξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδας, διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ συγκεχωρημένα ἐπίγεια ἡμῶν ἔργα, καὶ διώρισεν μόνην τὴν ἐβδόμην ἡμέραν εἰς τὸ νὰ τὸν λατρεύωμεν. Ἡ ἐβδόμη αὕτη ἡμέρα ἦτον ἀπ' ἀρχῆς κόσμου τὸ Σάββατον (ἡ ὁποῖα λέξις σημαίνει κατὰπαυσιν, διότι πρέπει νὰ κκαταπαύωμεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ πάσαν ἐργασίαν)· καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος μετετέθη πρὸς πάντων τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Κυριακὴν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνα-

41) Ἰδὲ καὶ Ῥωμ. ιί, 13. Ἐφισ. ι', 18. Α', Θεσσαλ. ι', 6.

42) Ἰδὲ Ματθ. ι', 38, 39. 16. 24—26. Λουκ. ιδ', 26. 27.

στάσεως τοῦ Χριστοῦ (43). Ἐπειδὴ, καθὼς ἐώρταζον πάλαι τὸ Σάββατον οἱ Ἰουδαῖοι, διότι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἀπὸ ὅλα τῆς δημιουργίας τὰ ἔργα· οὕτως ἐορτάζουσι δικαίως οἱ χριστιανοὶ τὴν Κυριακὴν, διότι εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατέπαυσεν, ἤγουν ἐτελείωσε τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως, ἥτις εἶναι τρόπον τινὰ μία νέα δημιουργία. Διὰ τὴν ἀγιασῶμεν τὴν εὐλογημένην ταύτην ἡμέραν, καὶ τὴν ἐορτάσωμεν, καθὼς εὐαρεσῆται ὁ Θεός, εἶναι ἀναγκαῖον.

Πῶς ἀγιαζεται ἡ ἐορτή;

1. Νὰ καταπαύσωμεν ἀπὸ ὅλας ἡμῶν τὰς ἐργασίας, ὄχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ὁ δοῦλος, καὶ ἡ παιδίσκη ἡμῶν· νὰ μακρύνωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν ἀπὸ ὅλας τὰς βιωτικὰς μερίμνας καὶ ματαιὰς ἀσχολίας, καὶ νὰ ἐνασχολώμεθα εἰς μόνην τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν

43) Ἀγκαλὰ ἡ περὶ τοῦ Σαββάτου νομοθεσία, ὡς ἀνήκουσα περισσότερο εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον, ἔπρεπε νὰ καταργηθῆ παντάπασιν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος (ἴδ. Κολοσσ. β', 16. 17.)· διὰ τὸ νὰ περιέχη μὲ ὅλον ταῦτα καὶ ἠθικόν τι, ἔποικον εἶναι τὸ νὰ ἀφιερῶμεν μίαν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, μετετίθη παρὰ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εἰς τὴν Κυριακὴν. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐσχόλαζον τὸ Σάββατον, καὶ ἐσυνάζοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ, διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ (Λευίτ. κγ', 3.), εἰς ἀνάμνησιν ὄχι μόνον τῆς δημιουργίας (Ἐξόδ. κ', 11.), ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου (Λευτερον. ε', 14. 15.)· καὶ ὅστις παράβαινε τὴν ἐντολὴν τοῦ Σαββάτου ἐπιμωρεῖτο μὲ θάνατον. Ἀριθμ. ιε', 32—36. Οἱ χριστιανοὶ ἐφύλαττον τὴν Κυριακὴν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ νοσητοῦ Φαραὼ, ἀπ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους, ὡς φαίνεται Πράξ. κ', 7. Α', Κορινθ. ις', 2. Ἀποκαλύψ. α', 10. (ὅπου καὶ Κυριακὴ ῥητῶς ὀνομάζεται) καὶ Ἰγνατίου ἐπιστολ. πρὸς Μαγνησ. καὶ ἐσχόλαζον ἀπὸ πάσαν ἐργασίαν, περὶ τὸς ἀνάμνησιν καμία ἀναγκαῖα περίστασις ἀπῆται τὸ ἐναντίον· ἴδε τὸν 29. κανόν. τῆς ἐν Ἀμοδικ. Συνόδ. τὸν ὅποιον ἐξηγῶν ὁ Βαλασμών λέγει· «Οἱ Πατέρες τὸ μὴ ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν Κυριακὴν νομὸν οὐκ ἀναγκαστικῶς ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ προσέθετο, εἴγε δὲ

εὐφρανθῶσιν ὅλα, ἕως καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα, διὰ τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἑορτὴ αὕτη πρέπει νὰ φυλάττηται ἀκριβῶς, ἐκτὸς ἂν δὲν μᾶς ἐμποδίζῃ κάμμία ἀπαραίτητος ἀνάγκη· οἷον πυρκαϊά, ἐπιδρομὴ ἐχθροῦ, ἀσθένεια φίλου, ἢ ἄλλο τι πρᾶγμα ὠφέλιμον εἰς τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον δὲν δέχεται ἀναβολὴν καιροῦ. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις, πληροῦντες τὰ πρὸς ἀλλήλους καθήκοντα, δὲν παραβάνομεν τὴν ἐντολὴν ταύτην· ἐξ ἐναντίας φυλάττομεν τὸν Θεῖον νόμον κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ ἐπομένως δὲν καταφρονεῖται διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, λέγων· «Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον» Μαρκ. Ἔ, 27. τουτέστι δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ παραβλέψῃ τὸν περὶ τοῦ Σαββάτου νόμον, ὡςάκις τὸ ἀπαιτεῖ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ πλησίον.

2. Νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ εὐχαριστῶμεν εἰς τὰς δημοσίους συναξεῖς ⁽⁴⁴⁾ τὸν εὐ-

«ναῖντο οἱ πιστοί· εἰ γὰρ ἐκ πενίας, ἢ ἄλλης τινὸς ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν Κυριάνωμον ἐργασαιτό τις, οὐ προκριματιοῦσεται.» Οἱ δὲ Πολιτικοὶ νόμοι διώρισαν ἀπαραίτητον τῆς Κυριακῆς τὴν ἀργίαν δι' ὅλους, πλην τῶν γεωργῶν, τοὺς ὁποίους καὶ αὐτοὺς ὑπέταξεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην Λέων ὁ Αὐτοκράτωρ μετέπειτα. Καὶ αὕτη μὲν ἦτον ἡ μόνη σχεδὸν τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας ἑορτὴ· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, προσετίθησαν καὶ ἄλλαι διάφοροι ἑορταὶ Δεσποτικαὶ τε καὶ Μαρτυρικαί· αἱ περισσότεραι (καθὼς λέγει Εὐσέβ. Παμφίλ. περὶ βίου Κωνσταντίνου) ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνστ. ὅστις ἐνομοθέτησε τὸ νὰ ἑορτάζεται καὶ ἡ παρασκευὴ πάσης ἑβδομάδος, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Εὐσέβ. αὐτόθ. καὶ Σωζόμενος Βιβλ. α', κεφ. 8. ἀγκαλὰ ἡ ἑορτὴ τῆς παρασκευῆς συνάγεται νὰ ἦναι ἀρχαιοτέρα ἐκ τοῦ Ὀριγένους βιβλ. 6', κατὰ Κέλσου. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔπειτα Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς διώρισε διὰ νεαρῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑορτῶν ὅλου τοῦ ἔτους· τὰς ὁποίας διαιρᾷ εἰς τὰς «Τελείως ἀπράκτους» καὶ εἰς τὰς «Ἀπὸ μέρους ἀπράκτους»· ἴδε τὴν νεαρὰν ταύτην πρὸς τὸν Λεὺγκλαυτὸν Τόμ. α'. Σελ. 160.

(44) ἴδε Ἐβρ. ι, 23.

σπλαγγνον Θεόν και αγαθόν Προνοητήν δι' ὅλας αὐτοῦ τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας· νὰ γνωρίζωμεν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν και τὰ πταίσματα, και νὰ τὰ ἐξομολογώμεθα με ἀληθινήν εὐλάβειαν, παρακαλοῦντες τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, νὰ μᾶς βοηθήτῃ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, και νὰ μὴ μᾶς στερήσῃ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ· νὰ μεταλαμβάνωμεν τὴν ἀγίαν Εὐχαριστίαν ἀξίως και συνεχῶς· νὰ ἀκούωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετ' εὐλαβείας τὴν προσευχὴν, τὴν ψαλμωδίαν και τὴν διδασχὴν τοῦ Θεοῦ λόγου. Πρέπει δὲ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνον τὰς Κυριακάς, ἀλλὰ και τὰς ἄλλας ἑορτὰς τοῦ Κυρίου και τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, και νὰ σπουδάζωμεν διὰ τῆς σωτηριώδους ταύτης ἀσχολίας νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν εὐσέβειαν.

3. Ὅσοι κατοικοῦσι μακρὰν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ἐμποδιζονται νὰ ὑπάγωσιν εἰς αὐτὴν ἀπὸ κάμμιαν ἀνάγκην, πρέπει τὰς ἑορτὰς, εἰς τὸν τόπον, ὅπου εὐρίσκονται, νὰ προσεύχωνται αἶροντες χεῖρας δσίους εἰς τὸν οὐρανόν, ἢ νὰ οἰκοδομῶνται μετ' τὴν ἀνάγνωσιν τῶν εὐσεβῶν βιβλίων. Ὅσοι δὲν ἤξεύρουσι ὅμως νὰ ἀναγινώσκωσι, πρέπει νὰ ἀκροάζωνται ἄλλους ἀναγινώσκοντας.

4. Εἰς ἕκαστον οἶκον πρέπει νὰ διδάσκωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα, οἱ κύριοι τοὺς δούλους, οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς, οἱ ὑπερκείμενοι τοὺς ὑποκειμένους, και ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ· νὰ τοὺς κατηχῶσι τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, και νὰ καταγίνωνται πάντοτε εἰς τὸ νὰ τοὺς ὀδηγῶσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

5. Πρέπει ἐξαιρέτως τὰς ἑορτὰς νὰ βοηθῶμεν τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἡμῶν, ἢ νὰ δίδωμεν ἐλεημοσύνην εἰς διατροφὴν τῶν πτωχῶν. Πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς Ἐκκλησιαστικούς, ὡς ὑπηρετὰς τῆς Ἐκκλησίας, τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα, διὰ νὰ ἐργάζωνται τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα μετὰ χαρᾶς και μὴ στενάζοντες (45).

(45) ἔβρ. ιγ', 17.

« Ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστὶ » (46). Πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὰς χρείας, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἀναγκαίων (47) σκευῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς οἰκοδομὴν Νοσοκομείων διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ γέροντας, εἰς σύστασιν Σχολείων, εἰς ὑποδοχὴν ξένων, καὶ εἰς ἐξαγορὰν αἰχμωλώτων. Ὅστις πράττει ταῦτα, αὐτὸς ἀγιάζει τὸ Σάββατον τοῦ Κυρίου, καὶ ἄρχεται ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν νὰ ἐορτάζη τὸ αἰώνιον ἐκεῖνο Σάββατον, ἡγοῦν αὐτὸς δοκιμάζει ἐκείνην τὴν ἀνάπαυσιν, τῆς ὁποίας τὴν τελείαν ἀπόλαυσιν θέλει ἔχομεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Ἐβρ. δ', 8. 9.— Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην.

4. Ὅσοι ἀπὸ μιαν ἄμετρον ἐπιθυμίαν πλοῦτου καὶ τῶν πρᾶσκαίρων ἀγαθῶν ἐργάζονται τὴν Κυριακὴν, καὶ ἀσχολοῦνται εἰς κοσμικὰ πράγματα. Οἱ τοιοῦτοι δουλεύουσι τὸν Μαμμωνᾶν καὶ τὴν κοιλίαν αὐτῶν, ὄχι τὸν Θεόν· καὶ μαρτυροῦσι μὲ τοῦτο, ὅτι ἔχουσι ὀλίγην ἐλπίδα καὶ πίστιν εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Φαντάζονται οἱ ἀνόητοι, ὅτι ὅσα κερδαίνουσιν, εἰς τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν, εἶναι καρποὶ τῶν ἰδίων κόπων καὶ ὄχι τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ (48). Οὕτω συλλογίζονται οἱ ἔθνηκοι, ἀλλ' ὄχι οἱ ἀληθινοὶ χριστιανοί. Διὰ τοῦτο συγχωρεῖ πολλάκις ὁ Θεὸς τὸ νὰ στερηῖται εἰς μιαν στιγμὴν ὁ ἄνθρωπος, ὅσα ἐκέρδισεν εἰς τοιοῦτον τρόπον.

46) Λουκ. ε', 7. Ἄ. Κορινθ. θ', 13. 14. Ἀ', Τιμοθ. ε', 17, 18.

47) Ὅχι δηλαδὴ τῶν περιττῶν· ἐπειδὴ τίς ὠφέλεια ἀπὸ τὸ νὰ ἔχη μία Ἐκκλησία τριπλᾶ ἢ τετραπλᾶ δισκοπότηρα, πλῆθος ἀργυρῶν κανδηλῶν καὶ ἄλλων σκευῶν, καὶ νὰ στερηῖται ἀπὸ σπουδαίους ἱερεῖς, ψάλτας, ἀνγκνώστας καὶ ἀκρατάς; ἢ νὰ γέμῃ ἀπὸ πτωχοῦς καὶ παινῶντας; Θέλεις, χριστιανέ, νὰ στολισῇ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; μὴ τὸν ἐπιφορτίξῃς μὲ περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ σκεύη; ἀλλὰ δίδε ἀφ' ὅσα σοὶ ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς σύστασιν σχολείων καὶ νοσοκομείων, εἰς διατροφήν ὄρφανῶν καὶ γηρῶν· καὶ μὴ φοβοῦ νὰ λείψῃσι ποτὲ τὰ ἀναγκαῖα σκεύη ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας.

48) Δὲν εἶναι τὴν σήμερον ἄλλο κοινότερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούῃ τίς πολλοὺς πλουσίους νὰ κατηγορῶσι τὸν πτωχὸν αὐτῶν ἀδελφὸν μὲ ταῦτα τὰ σκληρὰ λόγια· ὦ τὸν ἀπρόκοπον! ὦ τὸν ἀνάξιον! Συμ-

2. Ὅσοι, εἴτε ἀπὸ ψυχρότητα πρὸς τὴν θρησκείαν, εἴτε ἀπὸ ἀκηδίαν, εἴτε ἀπὸ μίαν ἐσφαλμένην δόξαν, ὅτι ἡ Θεία Λατρεία εἰς τὰς κοινὰς συναζέεις δὲν ἔχει τι περισσώτερον ἀπὸ τὴν γενομένην κατ' οἶκον, δὲν ὑπάγουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ δαπανῶσι τὸν πολύτιμον τοῦτον καιρὸν εἰς τὸ νὰ κάθηνται ἀργοί· ἢ νὰ περιέρχωνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἢ νὰ μεθύσκωνται, ἢ εἰς σκανδαλώδη καὶ θεατρικὰ δράματα, ἢ εἰς ἀσχήμονα παίγνια, καὶ ἄλλας τοιαύτας ἀσεβείας (49)· καὶ ἀγκαλιᾷ ἢ ναὶ συγκεχωρημένον τὸ νὰ εὐθυμήσῃ τις τὴν Κυριακὴν δι' ἀνακούφισιν τῶν σωματικῶν πόνων, πρέπει ὅμως νὰ προσέχη νὰ μὴ βλάβῃ διὰ τούτου τὴν ἰδίαν ψυχὴν, νὰ μὴ ζημιώσῃ τὸν πλησίον, καὶ νὰ μὴ δώσῃ σκάνδαλον εἰς κανένα (80).

θαίνουσι, καὶ, πολλάκις καὶ πτωχεύει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμελείας, ἢ καὶ κακίας· ὅχι ὅμως ὀλιγώτερον συμβαίνει καὶ τὸ νὰ μὴν τις πτωχὸς, διὰ τὸ νὰ μὴ μετεχειρίσθῃ τὸ ψεῦδος, τὴν ἐπιτορκίαν, καὶ ἄλλους τοὺς ἄλλους ἀθεμίτους τρόπους, μετὰ τοὺς ὁποίους ἀποκτάται πολλάκις ὁ πλοῦτος.

49) Ἐμποδίζει τὰ τοιαῦτα κατὰ τὰς ἐορτὰς ἢ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος κανὼν. 7. καὶ 61. παρὰ τῶ Δευγκλαυίφ τόμ. Α'. Σελίδ. 51. καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Δέων ὁ Μέγας νόμον ἐξέθηκε καλύοντα πᾶν μουσικὸν ὄργανον κατὰ τὰς Κυριακάς, ὡς λέγει Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐπιτομ. σελ. 291. Ἰγνάτιος δὲ ὁ Θεοφόρος ἐπιστολ. πρὸς Μαγνησ. λέγει· «Ἐκαστος ἡμῶν Σαββατίζειτω πνευματικῶς, μελέτη νόμου χαίρων—οὐκ ὀρχήσει καὶ κρότοις νοῦν οὐκ ἔχουσι».

50) Δὲν εἶναι ἄλλο ἀξιοθρηνητότερον ἀπὸ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀγιάζουσι τὰς ἐορτὰς πολλοὶ χριστιανοὶ τὴν σήμερον. Αἱ δεσποτικαὶ ἐορταὶ δὲν γίνονται πλέον εἰς ἀνάμνησιν τῶν μεγάλων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς. Ἡμεῖς προσμένομεν τὸ «Χριστὸς γεννᾶται,» ἢ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη,» μετὰ μεγάλην ἐπιθυμίαν, ὅχι διὰ τὸ δοξάζωμεν τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ τὸ λαμπροφρονίζωμεν, καὶ νὰ περιερχώμεθα ἐξ οἴκου εἰς οἶκον· διὰ τὸ νὰ πολυχρονίζωμεν ὁ εἰς τὸν ἕτερον, καὶ νὰ ἐρωτῶμεν, «Πῶς ἔχομεν μετὰ τὴν μεταβολὴν τῶν βρωμάτων,» ἢ τὸ πασχαλινὸν μᾶς ὠφέλιμον κ.λ. Ὅλαί αἱ Κυριακαὶ τοῦ ἔτους, ἐξαιρέτως δὲ πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς δύο, δαπανῶνται εἰς τὸ νὰ λατρεύωμεν τὴν κοιλίαν ἡμῶν, καὶ ὄχι τὸν Θεόν. Εἰς αὐτάς (καὶ

3. Ὅσοι υπάγουσι μὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, υπάγουσι δὲ ἢ ἀπὸ συνήθειαν μόνην, ἢ διὰ τὴν φυλάξωσι τὸ πρόπον, ἢ καὶ τὴν διατρίψωσι τὸν καιρὸν, καθὼς καὶ ὅσοι εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκολουθίας, καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν, δὲν δεικνύουσι κἀνένα σέβας, φλυαροῦσι, γελῶσιν, ἀστείουονται, συλλογίζονται τὰ ἐπίγεια, κατχλαλοῦσι τὸν πλῆσιον, δὲν ἀκούουσι μὲ προσοχὴν τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἢ καὶ τὴν κρίνουσιν κατὰ τὰς ἰδίας ἐννοίας· διότι ἡ διδαχὴ, ὅπως ποτὲ καὶ ἂν ᾖναι ἢ φράσις, ἢ τὰ σχήματα τοῦ διδάσκοντος, πρέπει νὰ ἀκούηται μὲ εὐλάβειαν· ἐπειδὴ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

4. Ὅσοι δὲν ἠξεύρουσι, μῆτε θέλουσι νὰ ἠξεύρωσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· καὶ δὲν ἀσχολοῦνται εἰς ἀνάγνωσιν εὐσεβῶν βιβλίων, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἀναγινώσκουσι σκανδαλώδη καὶ ὀλέθρια συγγράμματα, καὶ τελευτῶσιν οὕτως τὴν ἀθλίαν αὐτῶν ζωὴν εἰς μεγάλην ἄγνοιαν τῆς εὐσεβείας.

5. Ἀμαρτάνουσι προσέτι εἰς τυχὴν τὴν ἐντολὴν ἐ-

ἔχει εἰς τὰς ἐργασίους ἡμέρας) συμβαίνουσιν αἱ ἐριδαι, αἱ φιλονικίαι, οἱ φόνοι καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνοσιουργαίαι, καρπαὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Μήθης. Εἰς αὐτὰς τὰς δύο Κυριακὰς τῆς Ἀποκρίω καὶ τῆς Τυροφάγου, φρίνεται νὰ ἤμεθα ὅλοι ἐνεργούμενοι ἀπὸ τὸ δαιμόνιον τῆς Γαστριμαργίας. Δὲν μένει πλέον διζφορὰ μεταξὺ πλουσίου καὶ πτωχοῦ· ὅλοι τρώγουσιν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν, καὶ πολλοὶ δαπανῶσιν ὑπὲρ τὴν δύναμιν. Θέλεις, χριστιανέ, νὰ καταλάβῃς τὴν ἀτοπίαν τοιαύτης ἀντιθέου διαγωγῆς; ἔχει πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ παράδειγμα τοῦτο. Ἄν ἕνας φονεὺς, διότι ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ἀποχὴν τοῦ φόνου ἀπὸ τῆς αὔριον, ἐφόνευσεν σήμερον ὅσους ἤθελεν ἀπαντήσῃ, δὲν ἤθελε τὸν κρίνειν ἔχει μόνον μοχθηρότατον, ἀλλὰ καὶ ἀφρονέστατον; Τοιοῦτος γίνεσθαι καὶ σὺ, χριστιανέ, ὅταν τρώγῃς σήμερον, ὅσα εὐρη, διὰ τὴν ἀπέχῃς αὔριον ἀπὸ βλα· ὅταν γεμίζῃς σήμερον τὴν κοιλίαν σου ὑπὲρ τὸ μέτρον, διότι δὲν ἔχεις αὔριον τὴν ἄδειαν νὰ φάγῃς κρέας· ὅταν μεθύσκῃς σήμερον, διότι δὲν καταλύεις αὔριον οἶνον. Ἡξέυρε ὅμως, ὅτι ὅστις σχολάζει τὰς ἑορτὰς διὰ τὴν θεραπείαν τὰ ἴδια πάθη, αὐτὸς δὲν εἶναι ἑορταστής· ἀλλὰ χλευαστὴς τῆς Θεῆς μεγαλωσύνης, καὶ τολμηρὸς παραβάτης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

κεῖνοι οἱ ἀσεβεῖς Ποιμένες, ὅσοι δὲν διδάσκουσι τὸ ποι-
μνιον αὐτῶν, μήτε κηρύττουσιν εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον
τοῦ Θεοῦ ἐπ' Ἐκκλησίας, ἢ (ἂν ἦναι ἀγράμματοι) δὲν
ἀναγινώσκουσι καὶ ἕνα ἄλλο Ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον·
αὐτοὶ οὐκ εἰτέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, μή-
τε ἄλλους ὀδηγοῦσιν εἰς αὐτήν (51). Πρὸς τούτοις, ὅσοι
ἀναγινώσκουσιν, ἢ ψάλλουσιν ἐπ' Ἐκκλησίας χωρὶς εὐ-
λαβείας καὶ προσοχῆς, μὲ μεγάλην ταχύτητα, καὶ προ-
ξενοῦσιν ἐπομένως σκάνδαλον ἀντὶ ὠφελείας.

6. Ὅσοι δὲν δίδουσιν ἐκ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων μήτε
τὸ ἐλάχιστον μέρος εἰς τὰς ἀνγκυαίας πνευματικὰς
χρείας· οἷον, ὅσοι δὲν συνεισφέρουσιν εἰς τὴν συναζομένην
διὰ τοὺς πτωχοὺς ἐλεημοσύνην, καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκ-
κλησιαστικὰς χρείας· καθὼς ἔτι καὶ εἰς σύστασιν τῶν
Νοσοκομείων, τῶν Σχολείων, εἰς βοήθειαν τῶν ἐν ἀνάγκαις
ὄντων, τῶν προσαιτούντων, τῶν χηρῶν καὶ τῶν
ὄρφανῶν· ἀντὶ δὲ τούτου καταναλίττουσι τὴν οὐσίαν
αὐτῶν εἰς ἀνωφελεῖς καὶ ἀσώτους δαπάνας, εἰς ἡδονὰς
καὶ ἀθεμίτους ἀπολαύσεις, εἰς γελωτοποιοὺς καὶ βωμο-
λόχους κ.τ.λ. (52). Οἱ τοιοῦτοι πάντες δὲν ἀγιάζουσι τὸ

51) Ἰδε Μκθ. κγ', 13.

52) Ἐνταῦθα ἀνάγεται καὶ ἡ ἄσωτος δαπάνη, ἥτις γίνεται εἰς
τὸ παιγνίδιον τῶν κύβων, τῶν χαρτίων καὶ τῶν τοιούτων. ἂν ἤ-
ξουρον οἱ χαρτοπαῖκται πόσον κακὸν προξενοῦσιν εἰς ἑαυτοὺς καὶ
εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς τοιαύτης αἰσχροκερδείας, ἣθελε φρίττωσι
καὶ εἰς μόνην τὴν θέαν τῶν χαρτίων. Αὐτοὶ βλέπτουσι τὴν ὄψιν
τοῦ σώματος μὲ τὰς ἀμέτρους ἀγρυπνίας καὶ μὲ τὰς παρεκλήγους
ὀργάς· ἐπακολουθήματα ἀναγκαιὰ τῶν αἰσχροκερδῶν παιγνιδίων. Αὐ-
τοὶ ἐκνευρίζουσι τὴν ψυχὴν, ζοφοῦσι τὸν νοῦν, ἐξορίζουσι τὴν Θεο-
σέβειαν ἀπὸ τῆν καρδίαν διὰ τῶν ὄρκων, τῶν ἀθεμίτων ἐπικλήσεων
τοῦ Θεοῦ, τῶν ἁρῶν καὶ βλασφημιῶν. Ἄφ' οὗ ὀλιγορήθη τις τοι-
ουτοτρόπως τὰ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα· ἀφ' οὗ
ἄλλος Τιτὰν καταφρονήση καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, εἶναι πιθανόν
ὅτι θέλει φυλάξῃ τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντα; Ἡ καθη-
μερινὴ πεῖρα δεικνύει, ὅτι οἱ τοιοῦτοι φροντίζουσιν ἢ οὐδαμῶς, ἢ
ὀλίγον διὰ τοὺς οἰκίους, καὶ πολλὰ ὀλιγώτερον διὰ τοὺς λοιποὺς

Σάββατον ἤγουν τὴν ἑορτὴν, ἀλλὰ τὴν βεβηλοῦσι, καὶ ὑστεροῦνται ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἑορτὴν τῆς οὐρα-
νίου κατοικίας.

Αἱ προειρημένας τέσσαρες ἐντολαὶ διδάσκουσι περὶ
Θεοῦ καὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸν Θεὸν λατρείας· αἱ ἐ-
πόμενα ἐξ ἀποβλέπουσι τὸν πλησίον· καὶ ἔχουσι τέλος
γενικῶς τὴν εἰρηνικὴν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν τῆς Πολι-
τικῆς κοινωνίας.

§. 9.

Ἡ πέμπτη Ἐντολὴ προστάσσει, νὰ προσφέρω-
μεν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τοὺς
γονεῖς ἡμῶν, καὶ ἐξαιρέτως (ὑποκώτω εἰς τὸ ὄνομα
τῶν γονέων) εἰς τοὺς Ἡγεμόνας, εἰς τὴν Πνευ-
ματικὴν καὶ Κοσμικὴν ἐξουσίαν, εἰς τοὺς Διδασκά-
λους, εἰς τοὺς εὐεργέτας καὶ Δεσπότας, καθὼς ἔτι
καὶ εἰς τοὺς Γέροντας· καὶ νὰ ἀγαπῶμεν εἰλι-
κρινῶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη προστάσσει νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἔχει μεγάλην ἔμφασιν εἰς ὀλίγα λό-
για· διότι προστάσσει,

1. Νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν. Τοῦτο τὸ σέβας
εἶναι τὸ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ νὰ

ἀνθρώπους. Αὐτοὶ, διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὸ ἴδιον πάθος, ὑστεροῦσι
τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τὴν ἀναγκαίαν ἀνατροφὴν, βίλλουσι εἰς κίν-
δυνον ἀτιμίας καὶ γυναῖκας καὶ θυγατέρας, δαπανῶσι ματαίως ἐ-
κτεῖνα τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ δαπανήσωσι διὰ τὴν ἰδίαν
αὐτῶν ἢ τὴν τοῦ πλησίον ὠφελίαν, καὶ καταντῶσι παλλάκις εἰς
ἐσχάτην ἄνδειαν· σιωπῶ τὸ κακὸν παράδειγμα, τὸ ὅποιον δίδουσι
εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἴδια τέκνα. Ὁ Ἀριστοτέλης
(ἐγκαλᾷ στερημένος τοῦ Εὐαγγελικοῦ φωτός) συγκαταριθμεῖ τοὺς τοι-
ούτους μετὰ τοὺς ληστὰς· «Ὁ μὲν τοι κυβευτῆς (λέγει), καὶ ὁ λωπο-
δύτης, καὶ ὁ ληστῆς, τῶν ἀνελευθέρων εἰσίν, αἰσχροκερδεῖς γάρ.»
Ἠθικ. Νικομ. Βιβλ. 6.

τούς σεβώμεθα· νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτούς καὶ νὰ μὴ ἐπιχειροῦμεθα κἀμμίαν ἀξιόλογον ἐπιχείρησιν χωρὶς τῆς εὐλογίας αὐτῶν· νὰ ὑποφέρωμεν μεθ' ὑπομονῆς τὰ πταίσματα καὶ τὰς ἁμαρτίας των· νὰ ὑπερασπίζωμεν, ὅταν ἡ χρεῖα τὸ καλέσῃ τὴν τιμὴν αὐτῶν· νὰ γνωρίζωμεν εὐχαρίστως μέχρι τέλους ζωῆς τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὰς εὐεργασίας, ὅσας ἐλάβομεν παρ' αὐτῶν, καὶ νὰ δεικνύωμεν ἐμπράκτως τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς αὐτούς, βοηθοῦντες αὐτούς τὸ κατὰ δύναμιν, μάλιστα ὁπότεν πτωχεύσωσιν ἢ γηράσωσιν. Οἱ γονεῖς πάλιν χρεωστοῦσι νὰ τρέφωσι τὰ ἴδια τέκνα, ἕως οὗ νὰ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν, νὰ προνοῶσι διὰ τὴν ὑγίαν αὐτῶν, νὰ τὰ ἀνατρέφωσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ (53), νὰ μὴ δίδωσιν εἰς αὐτὰ σκάνδαλον καὶ κακὸν παράδειγμα, νὰ τὰ διδάσκωσιν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ (54), καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐπιτήδεια, καὶ νὰ σπουδάζωσι νὰ τὰ βάλλωσιν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον εἶναι πρόσφορον καὶ κατάλληλον εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν (55). Δὲν πρέπει πρὸς τούτοις νὰ προσφέρωνται μὲ σκληρότητα εἰς τὰ τέκνα, ἀλλὰ νὰ διορθοῦσι τὰ σφάλματά των μὲ τὴν συγκατάβασιν· καθὼς τὸ προστάσσει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος, λέγων· «Οἱ πατέρες μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶ-

53) Ἰδ. Ἐφεσ. ζ', 4.

54) Δευτερονόμ. ζ', 7. 11. 19.

55) Οἱ πατέρες σφάλονται μεγάλως, ὅταν ἀναγκάζωσι τὰ ἴδια τέκνα νὰ ἐναγκαλιζῶνται τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον αὐτοὶ εὐρίσκονται. Ὁ πραγματευτὴς θέλει ὅλα του τὰ τέκνα πραγματευτάς, ὁ τεχνίτης τεχνίτας, καὶ ὁ φιλόσοφος φιλοσόφος· χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ, μῆτε ὁ πραγματευτὴς, ἂν ὅλα του τὰ τέκνα ἦναι ἐπίσης ἐπιτήδεια εἰς τὴν ἐμπορίαν, μῆτε ὁ τεχνίτης, ἂν ἡ τέχνη ἀρμόζῃ εἰς αὐτὰ, μῆτε ὁ φιλόσοφος, ἂν ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ τελεσορφήσῃ εἰς τὰς κεφαλὰς των. Μία ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας αἰτίας τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων εἶναι, ὅτι δὲν εὐρίσκειται πᾶς ἕνας εἰς τὴν ἀτάσιν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἔκκεν ἐπιτήδειον ἢ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. ἕνας ἀπρόκοπος τεχνίτης ἤθελον ἴτως ἦναι ἐντιμος πραγματευτὴς,

»σι» Κολάσ. γ', 21. Πρέπει προσέτι νὰ ἦναι, μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ καλλιῶτεροι σύμβουλοι τῶν ἰδίων τέκνων.

Νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὰς προσταγὰς τῶν Ἡγεμόνων.

2. Νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς Ἡγεμόνας, ὡς πρώτους δεσπότης μετὰ Θεόν, καὶ νὰ τοὺς σεβώμεθα, ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς θελήσεις, καὶ τελοῦντες τὰς προσταγὰς αὐτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ χωρὶς γογγυσμοῦ⁽⁵⁶⁾. Πρὸς τοῦτοις νὰ δίδωμεν τοὺς φόρους ἐθελουσίως⁽⁵⁷⁾, καὶ νὰ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν υἰείαν καὶ εὐτυχίαν αὐτῶν⁽⁵⁸⁾, καὶ νὰ βάλλωμεν εἰς κίνδυνον καὶ τὴν ἰδίαν ἡμῶν ζωὴν, ὅταν ἡ χρεοία τὸ καλέσῃ, νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐναντίον εἰς τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀποστάτας, καὶ τοὺς προδότας. «Οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν· ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε» Ρώμ. ιγ', 1. 2. Τὸ χρέος πάλιν τῶν Ἡγεμόνων εἶναι νὰ προνοῶσι διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ὑπηκόων, νὰ ὑπερασπίζωσι τὸ δίκαιον, καὶ νὰ κολάζωσι τοὺς φανεροὺς πταίστας, νὰ μὴ συγχωρῶσιν εἰς τὰς Πνευματικὰς καὶ πολιτικὰς Κυβερνήσεις τὸ νὰ ὑπερβαί-

ἡ μέγας φιλόσοφος, ἂν οἱ γονεῖς τοῦ ἐξέταζον τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦς του, πρὶν νὰ τὸν διορίσωσιν εἰς κάγένα ἐπάγγελμα. Ἡ συντομία μιᾶς σημειώσεως δὲν μοὶ συγχωρεῖ νὰ παραστήσω τὰ ἄτοπα καὶ τὰς μεγάλας δυστυχίας, ὅσαι γεννῶνται ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος· ὅστις ὅμως ἠξέουρει νὰ συλλογιζήται, θέλει τὰ καταλάβῃ καὶ χωρὶς ἐγὼ νὰ τὰ ἀπαριθμήσω.

56) Ἴδε Ρώμ. ιγ', 1—6. Τίτ. 1. 1. Α', Πέτρ. 6', 13—17.

57) Ὅχι μόνον μᾶς παρήγγειλεν ὁ Χριστὸς ν' ἀποδίδωμεν τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, Ματθ. κβ', 20. ἀλλὰ καὶ ἐθεδαίωσε τὴν ἐντολὴν ταύτην μὲ τὸ ἴδιον παράδειγμα, Αὐτῷ. ζ', 24—27. Ἴδε καὶ Ρώμ. ιγ', 7.

58) Καθὼς παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος Ἀ, Τιμόθ. 6', 1. 2. Ἴδε καὶ Ἰερεμ. κθ', 7.

νωσι ποτὲ τὰ ὄρια τοῦ καθήκοντος. Ὁ ἡγεμὼν χρῶ-
σται νὰ ἀνταμείβῃ τοὺς καλοὺς, καὶ νὰ παιδεύῃ τοὺς
κακοὺς, καὶ νὰ φροντίξῃ ὡς πατὴρ διὰ τὸ καλὸν τῶν
ἰδίων τέκνων. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ διατηρῇ τὴν Ἐκ-
κλησιαστικὴν εὐταξίαν, καὶ νὰ υπερασπίξῃ τὴν Ἐκκλη-
σίαν ἐναντίον εἰς τοὺς καταφρονητάς καὶ χλευαστάς· νὰ
συναργῇ εἰς τὸν πλατυσμὸν καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῆς Εὐ-
αγγελικῆς διδασκαλίας, καὶ νὰ ὀδηγῇ διὰ ταύτης τοὺς
ὑπηκόους πρὸς τὴν εὐσέβειαν· ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ
Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς Ὀρθοδόξους Βασιλεῖς τιθηνοὺς τῆς
Ἐκκλησίας διὰ τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου, Κεφ. μθ', 23.

Νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τοὺς Πνευματικοὺς καὶ
Κοσμικοὺς κυβερνήτας.

3. Νὰ προσφέρωμεν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Πνευματικοὺς
καὶ κοσμικοὺς Κυβερνήτας, νὰ τοὺς ἀγκυλώμεν ἀνυπο-
κρίτως καὶ νὰ υπερασπίζωμεν τὴν τιμὴν αὐτῶν· νὰ πα-
ριστάμεθα ἔμπροσθεν αὐτῶν μὲ σέβας, καὶ, ἂν κατὰ τύ-
χην ἤθελε μᾶς βλάβῃ, νὰ ὑποφέρωμεν μεθ' ὑπομονῆς
τὴν βλάβην (39). Τὸ χρέος δὲ τῶν Κυβερνητῶν, τῶν
μὲν Πνευματικῶν εἶναι, νὰ διδάσκωσι τοὺς ἀνθρώπους,
καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῶσιν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς·
τῶν δὲ κοσμικῶν, νὰ φυλάττωσι τὸ δίκαιον, καὶ νὰ
φροντίζωσι τὸ νὰ ἦναι εὐτακτοὶ καὶ φράνιμοι οἱ ὑπο-
κείμενοι εἰς αὐτούς.

Νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς διδασκάλους καὶ εὐεργέτας.

4. Νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς διδασκάλους καὶ εὐεργέτας,
καὶ νὰ ἡμεθα πάντοτε εὐγνώμονες πρὸς αὐτούς· ἦγουν
νὰ τοὺς βοηθῶμεν ἐν καιρῷ χρείας, καὶ νὰ τοὺς περι-
ποιώμεθα φιλικῶς εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν.

Οἱ δούλοι πρέπει νὰ σέβωνται τοὺς δεσπότας.

5. Χρῆστοῦσιν οἱ δούλοι νὰ φοβῶνται τοὺς ἰδίους δε-
σπότας, νὰ τοὺς ὑπηρετῶσι πιστῶς καὶ ἐπιμελῶς, νὰ

(39) Ἰδοὺ Α', Θεολογ. 4, 12, 13. Ἐβρ. 17, 17.

πείθονται εἰς τὰς προσταγὰς τῶν χωρὶς γογγυσμοῦ, νὰ ὑποφέρωσι τὰς δυσκολίας καὶ τὰς φαντασιώδεις αὐτῶν γνώμας, νὰ μὴ κλέπτωσι, νὰ φροντίζωσι διὰ τὸ συμφέρον τοῦ δεσπότητος ἐπίσης ὡς καὶ διὰ τὸ ἐδικόν των, νὰ ὑπερασπίζωσι τὴν τιμὴν καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ δεσπότητος εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν (60). Οἱ δεσπότες πάλιν πρέπει νὰ προσφέρωνται πρὸς τοὺς δούλους, ὡς πατέρες, νὰ τοὺς παρακινῶσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, νὰ μὴ τοὺς ὑστερῶσι τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, νὰ μὴ τοὺς ἐπιφορτίζωσι μὲ κόπους ὑπερβολικούς· νὰ μὴ βαρύνωσι τοὺς γεωργοὺς μὲ συνεισφοράς καὶ δόσεις ἀνυποφόρους· νὰ ἦναι μέτριοι εἰς τὰς κολάσεις, τὰς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλωσι δι' ἄλλο τέλος, πάρεξ διὰ διόρθωσιν τῶν δούλων· νὰ μὴ τοὺς μεταχειρίζωνται ὄργανα τῆς ἰδίας κακίας, καὶ νὰ ἐνθυμῶνται πάντοτε τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου «Οἱ κύριοι τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχετε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς.» Κολασ. δ', 1. (61).

Ποῖοι εἶναι οἱ καρποὶ τῆς εὐσπλαγχνίας;

6. Προστάσσει ἔτι ἡ ἐντολὴ αὕτη νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον· ἡγοῦν νὰ προσφερώμεθα εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εὐκρινῶς, φιλικῶς, θεραπευτικῶς καὶ πράως· νὰ ἡμεῖθα ἐλευθέριοι καὶ εὐσπλαγχοι. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς εὐσπλαγχνίας εἶναι· τὸ νὰ τρέφῃ τις τοὺς πεινῶντας, νὰ ποτίζῃ τοὺς διψῶντας, νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς, νὰ ὑποδέχεται ἀσμένως τοὺς ξένους, νὰ μὴ προξενῇ κάμμειαν βλάβην εἰς τὸν πλη-

60) Ἴδε τὰ καθήκοντα τῶν δούλων Ἐφεσ. ς', 3—8. Κολασ. γ', 22—25. Α', Τιμοθ. ς', 1. 2. Τίτ. β', 9. 10. Α', Πέτρ. β', 18. 19.

61) Ἴδε καὶ Ἐφεσ. ς', 9. Εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀνάγονται καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὰς γυναῖκας, καὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς ἀνδρας. Α', Κορινθ. ζ', 3—5. 12. 13. Ἐφεσ. ε', 22—25. Κολασσ. γ', 18. 19. Α', Πέτρ. γ', 1—7.

σίον, ἐξ ἐναντίας δὲ πάντοτε καλὸν (62). Τὰ ἀποτελέ-
 σματα τῆς εὐσπλαγγχίας, καθόσον ἀποβλέπουσι τὴν ψυ-
 χὴν, εἶναι τὸ νὰ ἀποσύρη τις τὸν πλησίον ἀπὸ τὴν ὁ-
 δὸν τῆς ἀμαρτίας· νὰ διδάσκη τοὺς ἀμαθεῖς τὸν νόμον
 τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν Θεῖον φόβον, καὶ νὰ τοὺς βοηθῇ
 μὲ τὴν καλὴν συμβουλὴν (63). Ὅχι μόνον νὰ ὑποφέρη
 μεθ' ὑπομονῆς εἴτι ἄδικον ἤθελε πράξῃ ἄλλος εἰς αὐ-
 τὸν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοῦ τὸ συγχωρῇ, καὶ νὰ παρακαλῇ
 τὸν Θεὸν διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πλήρωσιν ταύτης τῆς ἐντολῆς κρέ-
 μαται ἡ εἰρήνη, καὶ τὸ καλὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὑ-
 πάσχεται ὁ Θεὸς εἰς τοὺς πληρωτὰς αὐτῆς μίαν ἐξαί-
 ρητον εὐλογίαν (64).

Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λαλήσωμεν κατὰ μέρος καὶ
 διὰ τοὺς παραβάτας ταύτης τῆς ἐντολῆς· ἐπειδὴ ὅσοι
 δὲν πληροῦσι τὰ προειρημένα καθήκοντα, εἶναι παραβά-
 ται τῶν αὐτῶν. Εἰς ταύτας δὲ τὰς παραβάσεις περιέ-
 χονται αἱ ἐπόμεναι κακίαι· οἶον, ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀ-
 πείθεια, ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη, ὁ γογγυσμὸς, ἡ ἀπιστία
 (65), ἡ ἀποστασία, ἡ προδοσία, ἡ φιλαυτία, ἡ κενο-
 δοξία, ἡ φιλαργυρία, ἡ πλεονεξία, ἡ ἀσπλαγγχία, ἡ ἀ-
 γροικία, ἡ ὑπερηφάνια, ἡ καταφρόνησις τῶν ἄλλων, ἡ
 κατὰκρισις τοῦ πλησίον, τὸ σκάνδαλον καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

62) Ματθ. κί, 34—36.

63) Ματθ. ιη, 15. Ῥωμ. ιε, 1. 2. Α', Θεσσαλ. ε, 11—14.

64) Ἀγαθὰ αὐτὴ ἡ εὐλογία «ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς»
 κ.τ.λ. ἀπέβλεπεν ἐξαιρέτως τοὺς Ἰουδαίους· ὅτινες ἐμελλον νὰ κλη-
 ρονομήσωσι τὴν γῆν Χαναάν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅμως τὴν προσ-
 αρμοζει εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς. Ἐφεσ. ε', 1—3. Καὶ διότι ἡ γῆ
 τοῦ Χαναάν ἦτον τύπος τῆς οὐρανοῦ κατοικίας, τὴν ὁποίαν κλη-
 ρονομοῦσιν οἱ τηρηταὶ τῶν Θεῖων ἐντολῶν· καὶ διότι πολλάκις καὶ
 εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν ἀνταμείβει ὁ Θεὸς τοὺς φοβουμένους αὐτὸν
 μὲ τὴν μακροβιότητα.

65) Ἀπιστίαν ἐναυθῶ λέγει τὸ νὰ ἀπατᾷ τις ἐκείνους, ὅσοι ἐμ-
 πιστεύονται εἰς αὐτόν.

Ἡ ἕκτη Ἐντολή προστάσσει νὰ μὴ βλάπτωμεν ἀμέσως, ἢ δι' ἄλλου τινὸς τὸν πλησίον, μήτε νὰ συλλογιζώμεθα νὰ τὸν βλάψωμεν· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας νὰ τὸν φυλάττωμεν ἀπὸ πᾶσαν βλάβην.

Ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος συγκροτεῖ μίαν Κοινότητα, τῆς ὁποίας εἰς τὸ νὰ διατηρῆται ἡ εὐδαιμονία, ἀναγκαιότατον εἶναι νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον, ὡς μέλος ἡμέτερον, καὶ συμπολίτην τούτου τοῦ κόσμου· καὶ ὅχι μόνον νὰ μὴ τὸν βλάπτωμεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν του, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἰδίαν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς, ὡς ὕψιστος Κυβερνήτης τοῦ κόσμου, καὶ προνοητὴς τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐντολὴν ταύτην· εἰς αὐτὴν ἀμαρτάνουσιν οἱ ἐπόμενοι.

Ποῖοι ἀμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν;

1. Ὅσοι φονεύουσιν ἄνθρωπον εἰς μάχην, τὸν πνίγουσιν, ἢ τὸν σφάζουσι διὰ χειρὸς, ἢ μὲ ὄπλον, ἢ μὲ δηλητήριο ἢ φάρμακον ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον. Συναρθροῦνται μὲ ταῦτα ἡ μονομαχία, ἣτις γίνεται μεταξὺ δύο ἀνθρώπων διὰ ὄπλων, ἢ διὰ κονδύλων (66)· ἡ πρᾶδοσία, ἡ ἀποστασία, καὶ ὁ ἄδικος πόλεμος. Ὡς φονεῖς κατακρίνει ὁ Θεὸς νόμος καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσωσι τινὰ· ἀγκαλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ βάλωσιν εἰς ἔργον τὴν ἀπόφασιν, ἢ ἐκωλύθησαν ἀπὸ κἀνένα ἐμπόδιον. Οἱ κριταὶ ὁμῶς, ὅταν καταδικάζωσι τοὺς πταίστας εἰς θάνατον, καθὼς καὶ ὅσοι, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος, φονεύουσι τοὺς ἐχθροὺς, δὲν λογιζόνται παραβάται τῆς ἐντολῆς ταύτης· διότι αὐτοὶ δουλεύουσι τὸν Θεὸν καὶ τὸ δίκαιον, πληροῦντες τὰ καθήκοντα τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπαγγέλματος.

66) Κόνδυλοι εἶναι οἱ καινῶς λεγόμενοι γρονθισμοί. Ἴδε Ἐξοδ. κá, 18.

2. Ὅσοι δίδουσι συμβουλήν ἢ βοήθειάν εἰς τὸ νὰ πρά-
 χθῆ ὁ φόνος, ἢ νὰ προξενηθῆ κάμμία βλάβη ἢ ζημία
 εἰς τὸν πλησίον· ἢ γίνονται ἀφορμὴ τοῦ φόνου, μὲ τὸ
 νὰ ἐξάπτωσι τὰς διχονοίας, νὰ συκοφαντῶσι τὸν πλη-
 σίον, νὰ τὸν καταλαλῶσι, καὶ νὰ τὸν φονεύωσι μὲ τὴν
 ἐρέησιν τῆς τιμῆς (67). Πρὸς τούτους, ὅσοι κλέπτουσι καὶ
 λεηλατοῦσι, καίουσιν οἰκίας, ἀναγκάζουσι ἄλλους νὰ οἰ-
 νοποτῶσιν ὑπὲρ δύναμιν (68)· διὰ τῶν ὁποίων ἀγκυλά-
 δὲν φονεύωσι πάντοτε τὸν πλησίον, τοῦ ἐλαττοῦσιν ὀ-
 μως τὴν ζωὴν ἢ τὴν δυστυχίζουσιν.

3. Οἱ ἄδικοι κριταὶ, οἱ ὁποῖοι, ἀπατόμενοι ἀπὸ τὴν
 φιλοκέρδειαν, ἢ τὴν συγγένειαν, ἢ τὴν κολακείαν, ἢ πα-
 ρακινούμενοι ἀπὸ φόβον, ἀπολύουσι τοὺς πταίστας, καὶ
 καταδικάζουσι τοὺς ἀθώους. Οἱ τιοῦτοι κριταὶ εἶναι
 χειρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς φονεῖς· ὅτι προδίδουσι
 τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον χρεωστοῦσι νὰ ὑπερασπίζωσι. Συν-
 αριθμοῦνται μὲ τούτους καὶ ὅσοι, ἔχοντες τὴν δύναμιν
 καὶ τὸν τρόπον νὰ ἐμποδίσωσι βλάβην ἢ φόνον τινά, δὲν
 τὸν ἐμποδίζουσιν· οἷον, ὅσοι ἠξέουσι κανένα κακὸν
 σκοπὸν καὶ δὲν τὸν ἀνακαλύπτουσι· κρύπτουσι τοὺς κλέ-
 πτας εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν· δὲν ἐμποδίζουσι τὰς φι-
 λονεικίας καὶ μάχας, δυνάμενοι νὰ τὰς ἐμποδίσωσι· δὲν
 σβεννύουσι τὰς πυρκαϊάς, ἢ δὲν βοηθοῦσιν ἐκείνους, οἱ
 ὁποῖοι τὰς σβεννύουσι· δὲν παρηγοροῦσι τοὺς ὀλιγοψύχους
 (69), καὶ δὲν σπουδάζουσι νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν ἀπὸ τοὺς
 κακοὺς λογισμοῦς· ἀφίνουσι τοὺς πτωχοὺς νὰ ἀποθνή-
 σκωσιν ἀπὸ πείναν ἢ ἀπὸ κρύος, ὁπότεν αὐτοὶ ζῶσιν
 εἰς ἀφθονίαν· ἢ βλέποντες τὸν πλησίον ἄρρωστον, καὶ

67) Οἱ Πολιτικοὶ νόμοι λέγουσιν, ὅτι «Οὐδὲν διαφέρει τὸ φονεῦσαι,
 » καὶ τὸ παρασχεῖν αἰτίαν φόνου, καὶ τὸ ἐντείλασθαι.» Ἰδε τὴν Σύ-
 νοψ Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτ. τίτλ. 71.

68) Καθὼς πράττουσιν, ὅσοι ἀναγκάζουσι τοὺς ἄλλους νὰ μεθύ-
 σκωνται μὲ ταῦτα τὰ βάρβαρα λόγια· «Πῆ, ἢ τὸ χῶνά ἐπάνω σου.»

9) Καθὼς παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος, Α', Θεσσαλ. β. 14.

δυνάμενοι νὰ τὸν βοηθήσωσι, δὲν τὸν βοηθοῦσι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

4. Ἀμαρτάνουσι πρὸς τούτους εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν, καὶ ὅσοι δεσπότηται ἐπιφορτίζουσι τοὺς δούλους μὲ κόπους ὑπερβολικούς, ἢ τοὺς καταθλίβουσι μὲ σκληρὰς καὶ ἀπανθρώπους πικδεΐας, μὲ συνεισφοράς καὶ δόσεις ἀνυποφόρους. Αἱ τοιαῦται πράξεις διαφέρουσι ὀλίγον ἀπὸ τὸν φόνον.

5. Ἐμποδίζει ἡ ἐντολὴ αὕτη καὶ ὅσα πράγματα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὸν φόνον, καὶ ὀδηγοῦσιν εἰς αὐτὸν βαθμηδόν, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως· οἶον, ἡ διχόνοια, ἡ φιλονεικία, ἡ μάχη, τὸ φιλέκδικον, ἡ ἔχθρα, τὸ μῖσος, ἡ φανερὰ ὕβρις, τὸ ἄκαμπτον καὶ ἡ σκληρότης. Ἐπαινεῖ ἐξ ἐναντίας τὰς ἐπομένους ἀρετὰς· οἶον, τὸ νὰ προσφέρεται τις φιλικῶς καὶ εὐκρινῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, τὴν φιλαγθρωπίαν, τὴν μακροθυμίαν, τὴν μεγαλοψυχίαν, τὴν εὐσπλαγγίαν καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας εὐνοίαν. Περὶ τούτου παραγγέλλει εἰς ἡμᾶς ἡ ἅγια Γραφή, λέγουσα· «Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ ἅγιοι καὶ ἡγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρὸς τινα ἔχη μομφὴν καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς» Κολάσσ. γ', 12. 13.

6. Ἐναντία εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν εἶναι καὶ ἡ αὐτοχειρία, ἥγουσι τὸ νὰ φονεύσῃ τις αὐτὸς ἑαυτόν. Διότι, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ πνοὴ ἡμῶν κρέμαται ὄχι ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπομένως μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος· καὶ καθὼς δὲν ἐδώκαμεν ἡμεῖς τὴν ζωὴν εἰς ἑαυτοὺς, οὕτω μήτε κἀνένα δίκαιον ἔχομεν νὰ τὴν ἀφαιρέσωμεν. Ὅθεν πρέπει νὰ προσμένωμεν, ἕως οὗ νὰ μᾶς προστάξῃ ὁ δοτὴρ τῆς ζωῆς νὰ ἀποθέσωμεν τὸ σκῆνωμα τῆς ζωῆς. Ἡ αὐτοχειρία εἶναι ἕνας θρασὺς σφετερισμὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προνομίου, τὸ ἕρπον ἀνήκει εἰς μόνον τὸν Κύριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ

θανάτου· καὶ ἓνας τοιοῦτος φανερὸς παραβάτης τοῦ Θεοῦ νόμου λαμβάνει τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὸν κόλασιν. Συν-αριθμοῦνται μὲ τοὺς αὐτάχειρας, καὶ ὅσοι ἐθελουσίως ἐπιρρίπτονται εἰς κινδύνους ζωῆς· οἷον, ὁπόταν τις κολυμβᾷ εἰς τὸ ὕδωρ μὲ φανερὸν κίνδυνον πνιγμοῦ· ἢ ὑπάγει χωρὶς ἀνάγκης εἰς τόπους, ὅπου κυριεῖται τὸ θανατικόν, κ.τ.λ. (70).

§. 11.

Ἡ ἑβδόμη Ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν μοιχείαν, καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὴν ὅλας τὰς ἀθεμίτους σαρκικὰς ἐπιθυμίας· καὶ προστάσσει νὰ ζῶμεν ἀγνῶς καὶ σωφρόνως, εἴτε ὑπὸ γάμον, εἴτε ἄγαμοι ὄντες.

Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ θῆλυ, καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ νὰ βοηθῆ ὁ εἰς τὸν ἕτερον εἰς καιρὸν χρείας (71). Ἀπικτεῖ δὲ ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ νὰ ἀγαπῶσι καὶ νὰ τιμῶσιν ἀλλήλους· νὰ φυ-

70) Εἰς τοὺς τόπους τῆς Τουρκίας, διὰ τὸ νὰ συμβεῖναι συνεχίσεων τὸ θανατικόν, δὲν εἶναι ἄλλο κοινότερον ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τις πολλοὺς βίβοκινδύνους, οἱ ὁποῖοι χωρὶς συνείδησιν βάλλουσιν εἰς κίνδυνον ὄχι μόνον τὴν ἰδίαν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνην τοῦ πλησίον. Ἀν τὸ «Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης» ἦναι φυσικὸς νόμος, τετυπωμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου· ὁ κανὼν, τὸν ὁποῖον χρεωστεῖ νὰ φυλάττῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τοιαύτας δυστυχεῖς περιστάσεις, εἶναι τὸ, ἀφ' οὗ λάβῃ τὴν ἐλαχίστην ὑπόψιν τῆς ὀλεθρίου ταύτης ἀσθενείας εἰς ἑαυτὸν, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, μῆτε αὐτὸς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν οἶκον, μῆτε εἰς ἄλλον νὰ συγχωρήσῃ νὰ ἐμβῆ εἰς τὸν οἶκόν του, πᾶρξ μὲ τὴν ἀναγκαίαν προφυλακὴν. Ὅστις ἄλλως ἤθελε πράξῃ, εἶναι μισᾶδελφος καὶ φονεὺς, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ θέλει ἦναι ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θεῖῳ, ὃ ἐστὶ δεῦτερος θάνατος, Ἀποκαλύψ. κ', 8. ἰδὲ καὶ Α', Ἰωάνν. γ', 15. καὶ Λευίτ. ιβ', 16. 17. Μὲ τοὺς φονεῖς συναριθμοῦνται, καὶ ἔσοι ἀμελοῦσι τὴν ὑγίαν τοῦ σώματος, ἢ στεροῦνται καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν διὰ τῆς ἀδφραγίας καὶ τῆς καταχρήσεως τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ἢ μιᾶς ὑπερβολικῆς λύπης διὰ κοσμικὰς δυστυχίας.

71) ἰδὲ Γενέσ. α', 27. 28. β', 18.

λάττωσι τὴν κοίτην ἀμίαντον, καὶ νὰ μὴν ὑβρίζωσι τὸ ἅγιον τοῦ γάμου δικαίωμα. Ἡ τοιαύτη ὑβρις συνεπισύρει μεθ' ἑαυτῆς ὄχι μόνον αἰσχύνην, ὄνειδος, βλάβην, καὶ ταραχὴν τῆς συνειδήσεως· ἀλλὰ καὶ προξενεῖ μεγάλῃς ἀταξίας καὶ ταραχᾶς εἰς τὸν κόσμον· καὶ εἶναι τὸ πλέον ὀλέθριον δηλητήριον φάρμακον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

Ποῖοι ἀμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν;

Παραβαίνεται ἡ ἁγία ἐντολὴ αὕτη πρῶτον διὰ τῆς μοιχείας, πορνείας, πολυγαμίας, αἰμομιξίας, καὶ διαφόρων ἄλλων τρόπων τῆς ἀσελγείας. Δεύτερον, δι' ὅλων ἐκείνων, ὅσα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὰς σαρκικὰς ἀθεμίτους ἐπιθυμίας, καὶ προξενοῦσι τὴν αἰσχρὰν ἀμαρτίαν τῆς μοιχείας, καὶ τῆς πορνείας. Τοιαῦτα εἶναι ἡ ἀργία, ἡ γαστρυμαργία, ἡ ἀσωτία, ἡ αἰσχρολογία, αἱ ἀπρεπεῖς ἀστειότητες, τὰ ἀναιδῆ τοῦ σώματος κινήματα, αἱ καινοπρεπεῖς καὶ ἀσχήμονες ἐπίνοιαι εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν στολισμὸν τοῦ σώματος (72), τὰ σκανδαλώδη θεάματα καὶ δράματα, αἱ ἀπρεπεῖς ὀρχήσεις, τὰ ἀσελγῆ ἄσματα, τὰ ὀλέθρια βιβλία, κ.τ.λ. Πρὸς δὲ τούτοις ἀμαρτία λογίζεται καὶ ἡ θεὰ, ὁπόταν γίνεται μετ' ἐπιθυμίας ἀκολάστου, καθὼς λέγει ὁ Χριστός· «Ἦξ ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ» Μκθ. ε', 28. (73).

Διὰ νὰ φύγωμεν αὐτὴν τὴν ἀμαρτίαν, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε κατὰ νοῦν τὰ ἀξιοσημεῖωτα ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου λόγια· «Φεύγετε τὴν πορνείαν· πᾶν ἀμάρτη-

72) Αἱ κοινῶς λεγόμεναι (mode) μόδα.

73) Ἐπαιδεύετο ἡ μοιχεία εἰς τὸν Παλαιὸν νόμον μεθ' ὀφθαλμοῦ θανάτου, Λευιτ. κ', 10. καθὼς καὶ ἡ αἰμομιξία, καὶ ἡ κτηνοφαγία, καὶ ἄλλαι τοιαῦται μιαιφάνειαι, αὐτ. 11—21. Οἱ Ῥωμαῖκοι νόμοι τοὺς μὲν αἰμομιχίας ἐφόνευον, ὅταν τὸ ἀμάρτημα ἦτον μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, ἢ μεταξὺ ἀδελφῶν· τοὺς δὲ μοιχοὺς ἐρινόκοπουσαν, ἀφ' οὗ πρῶτον τοὺς ἐτυπτον καὶ τοὺς ἐκάθρευον· ἴδε σύνοψ. Ἀττικλαίτ. Γίγλ. 70.

»μα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν·
 »ὃ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει. Ἡ οὐκ οἶ-
 »δατε, ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύ-
 »ματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν;
 »ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς· δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ
 »σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι
 »τοῦ Θεοῦ» Α΄ Κορινθ. ς', 18—20. καὶ πάλιν «Πόρ-
 »νους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεὶ ὁ Θεός.» Ἔβρ. ιγ', 4. (74).

Ἡ ἀγαμία κρείσσων τοῦ γάμου.

Ἀπαιτεῖ λοιπὸν ἡ ἀγιότης τῆς κλήσεως τοῦ χριστιανοῦ
 τὸ νὰ ζῆ ἀγνῶς καὶ σιφρόνως, εἴτε ἄγαμος εἴτε ὑπὸ γά-
 μον εὐρισκόμενος· ἐπειδὴ προσάσσει ὁ Ἀπόστολος νὰ ἦναι
 «Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος.» Αὐτ.
 Ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος προκρίνει τὴν ἀγαμίαν ἀπὸ τὸν γά-
 μον, λέγων· «Ὁ ἐγκαμίζων καλῶς ποιεῖ, ὃ δὲ μὴ ἐγκα-
 μίζων κρείσσων ποιεῖ» Α΄ Κορινθ. ζ', 38. Τὸ αὐτὸ
 βεβαιοῖ καὶ ὁ Χριστὸς, λέγων· «Εἰσὶν εὐνούχοι, οἵτινες
 »εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»
 Ματθ. ιθ', 12.

§. 12.

Εἰς τὴν ὀγδόην Ἐντολὴν ἀπαγορεύει ὁ Θεός
 πᾶν εἶδος κλοπῆς καὶ ἀδικίας· καὶ προστάσσει
 νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίου
 ἐξίσου καθὼς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν, διὰ νὰ δια-
 τρηῆται ἡ κοινὴ εὐδαιμονία.

Δὲν δύναται νὰ ἦναι μήτε ἥσυχος, μήτε εὐδαιμών ἡ
 ἀνθρωπίνη ζωὴ, ἂν δὲν ἦναι πεφυλαγμένη ἀπὸ τὴν
 κλοπῆν. Κλέπτης εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις σφετερίζεται ἀ-
 δίκως τὸ ξένον πρᾶγμα καθ' οἷον δῆποτε τρόπον.

Ἡ κλοπὴ εἶναι τριπλῆ.

Ἡ κλοπὴ θεωρεῖται τριχῶς· ὡς φανερά, ὡς κρυπτῆ,
 καὶ ὡς ἀπατηλή.

74) Ἰδὲ καὶ Α, Κορινθ. ς', 9, 15, 16. Ἐφεσ. ε', 11, 12. Ἀπο-

Ποία εἶναι ἡ φανερά κλοπή;

1. Φανερά κλοπή λέγεται, ὅταν ἀρπάξῃ τις μετὰ δυναστείας ἓνα πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνήκει εἰς αὐτόν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ καθ' ὁδὸν λησταί· ὁμοίως καὶ ὅσοι ἄρχοντες ἀρπάζουσι φανερά ἀπὸ τοῦς ὑποκειμένους, ἢ δυνατοὶ ἀπὸ τοῦς ἀδυνάτους τὰ ὑπάρχοντα, οἴκουσ (⁷⁵), δούλους (⁷⁶), ἀγρούς καὶ τὰ τοικῦτα· ἢ τοῦς ἀναγκάζουσι νὰ πωλήσωσιν τι ἀκουσίως καὶ παρὰ τιμὴν. Πρὸς τούτοις ὅσοι ἀναγκάζουσι τοῦς ἐργάτας νὰ ἐργάζωνται περισσότερον ἀπὸ τὸν συμπεφωνημένον μισθόν· ὅσοι αἰχμαλωτίζουσι δυναστικῶς ἐλευθέρους ἀνθρώπους (⁷⁷)· ὅσοι μεταχειρίζονται ξένα πρᾶγματα, οἶον, ἐνδύματα καὶ σκεύη, χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου· ὅσοι γεωργοῦσι ξένον ἀγρόν, καὶ λαμβάνουσι τὰς ἐπικαρπίας· ὅσοι μεταχειρίζονται ἀδίκως, καὶ χωρὶς πληρωμῆς τοῦς ἵππους τοῦς διωρισμένους εἰς τὰς ὁδοὺς πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁδοιπόρων· ὅσοι δὲν πληρώνουσι τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας εἰς τοῦς ἐργάτας καὶ δούλους (⁷⁸). Ὅμοιοι μὲ τούτους εἶναι, καὶ ὅσοι ἀσυνειδήτως πωλοῦσι τὸν σίτον εἰς τὸν πλησίον, ἐν καιρῷ λιμοῦ, μὲ τιμὴν ἀνυπόφορον (⁷⁹)· ἢ ἀρπάζουσιν ἀντὶ τῆς πληρωμῆς τὸν οἶκον,

καλύψ. κβ, 8. καὶ Πρωιμ. ς', 24—33. ζ', 5—27. Περὶ δὲ τῶν αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ λογισμῶν ἴδ. Β', Κορινθ. ζ', 1, Α', Θεσσαλον. δ', 5. Κολασ. γ', 5. Περὶ δὲ τῶν λόγων, Ματθ. εβ', 36. 37. Ἐφεσ. δ', 29. 5. 4.

75) Τοιοῦτοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀσυνειδήτοι, ὅσοι μετακινοῦσι τὰ ὀροθέσια τῶν ὀσιπιτιῶν, καὶ σφετερίζονται μέρος ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ πλησίον· ἢ καὶ ἀρπάζουσι τὴν ξένην ὕλην διὰ νὰ οἰκοδομήσωσι τὸν ἴδιον οἶκον, τὸ ὁποῖον συμβαίνει μάλιστα μετὰ τὰς πυρκαϊάς.

76) Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον κακὸν τὸ νὰ ἐκμαυλίσῃ τις τὸν δούλον ἢ τὴν δούλην τοῦ πλησίον μὲ ὑπόσχεσιν περισσότερου μισθοῦ ἢ ἄλλου ἀθεμίτου τρόπου· μὲ ὅλον τοῦτο πολλοὶ μῆτε τὸ συλλογίζονται ὡς ἀμάρτημα αὐτὸ τὸ ἀσυνειδήτην ἔργον.

77) Ἴδ. Δευτερονομ. κδ', 7.

78) Αὐτόθ. κδ', 14. 15. καὶ Λευϊτ. εβ', 11. καὶ Ἰεκώδ. ε, 4.

79) «Οἱ τῆ ἐθνητικῆ ἐπιβουλεύοντες, διὰ τὸ ἀγοράζειν τὰ φορ-

τὸν ἀγρὸν, ἢ ἄλλο τι κτῆμα τοῦ πησίον. Προσέτι καὶ ὅσοι ὑπόσχονται νὰ βοηθήσωσι τὸν πησίον, εἰς καιρὸν δυστυχίας μεγάλης, μὲ βαρυτάτας συνθήκας, δυνάμενος νὰ τὸν βοηθήσωσι χωρὶς κόπου οἶον, ὁπάταν ἦναι χρεῖα νὰ τρέξη τις μὲ ἓνα πλοιάριον εἰς βοήθειαν ἑνὸς πνιγμένου. Συναριθμοῦνται μὲ τούτους καὶ ὅσοι, ἠξεύροντες τὴν χρεῖαν τοῦ πησίον, δὲν τὸν βοηθοῦσι μὲ χρήματα, ἄρτον καὶ ἄλλα, ὅσων ἔχει χρεῖαν, πάρεξ ὁπάταν προβάλλῃ εἰς αὐτοὺς ἓνα κέρδος ἀθέμιτον (80) ἢ ὅσοι δὲν ἀποδίδουσι τὴν πιστευθεῖσαν παρακαταθήκην ἢ ἀδικοῦσι τὸν πησίον κατ' ἄλλον οἶον δῆποτε τρόπον.

Ποία εἶναι ἡ κρυπτή κλοπή;

2. Κρυπτή κλοπή λέγεται, ὅταν κλέπτῃ τις τὸ ξένον πράγμα, χωρὶς τὴν θέλησιν καὶ εἰδῆσιν τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος. Ταύτης τῆς κλάσεως εἶναι, ὅσοι κλέπτουσιν ἐμβαίνοντες εἰς οἴκους, ἐργαστήρια, ἀποθήκας σίτου, μάνδρας (81), ἰχθυοτροφία, κήπους, δρυμοὺς (82), χορτοδοχεῖα, ἀχυρῶνας, κ.τ.λ. (83). Ἡ μεγίστη κλοπή εἶναι ἐκεῖνη, ἣτις γίνεται εἰς αὐτὴν τὴν βασιλείαν οἶον,

«τῖα, ἢ ἀποτίθεσθαι, καὶ καιρὸν ἀφορίας ἐκδέχεσθαι, πραγματευαὶ μὲν ὄντες ἐργάζονται τῆς πραγματείας, ἢ ἐξορίζονται· οἱ δὲ εὐτελεῖς εἰς δημόσιον ἔργον καταδικάζονται.» Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. Τίτλ. 59.

80) Τοιοῦτοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ βαρεῖς καὶ ἀσπλαγχνοὶ τοκισταί, ὅσοι καταβλίσουσι τὸν πτωχὸν αὐτῶν ἀδελφὸν μὲ τόκους βαρυτάτους. Ἄν οἱ πολιτικοὶ νόμοι συγχωρῶσι τὸν τόκον, τοῦτο πρέπει νὰ νοῦται διὰ τοὺς μετρίους τόκους, καὶ τοιοῦτους ὥστε νὰ μὴ προξενῶσι βλάβην ἀντ' ὠφελείας εἰς τὸν πησίον· διότι τί ἄλλο σκληρότερον εἶναι ἀπὸ τὸ νὰ πλουτίζεται τις μὲ τὸν ἀφανισμόν τοῦ πησίον;

81) Οἱ Πολιτικοὶ νόμοι παιδεύουσι τοὺς ἀπαλάτας, ἤγουσι τοὺς κλέπτοντας ζῶα, μὲ τὴν ἐξορίαν ἢ μὲ τὴν ἐκτομὴν τῆς χειρὸς. Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. Τίτλ. 62.

82) Κολάζουσι δὲ ὡς ληστὰς καὶ τοὺς κόπτοντας ἀμπέλους ἢ δένδρα. Αὐτόθ. τίτλ. 57.

83) Ὅσοι εἶναι ἔνοχοι τῆς κλοπῆς, ἢς ἀναγκῶσιν μετὰ προσ-

ἡ λαθραία διαβίβασις τῶν πραγματειῶν (84). τὸ νὰ κλέψῃ τις τὸν δημόσιον θησαυρὸν (85). τὰ ὑπάρχοντα Ἐκκλησίας τινὸς ἢ μοναστηρίου, ἢ ἄλλης Πνευματικῆς διοικήσεως. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀνομάζεται Ἱεροσυλία (86). Ἐνοχοὶ κλοπῆς εἶναι καὶ ὅσοι, εὐρίσκοντες τὰ ἀπωλεσθέντα καὶ γινώσκοντες τίνος εἶναι, δὲν τὰ δίδουσιν (87). ἢ ὅσοι κρύπτουσι καὶ ἰδιοποιοῦνται τὸ πλανηθὲν κτήνος, ἢ τὸν φυγάδα δούλον. Ἄσπλαγχοι δὲ καὶ ἄπάνθρωποι εἶναι, ὅσοι κλέπτουσιν εἰς καιρὸν πυρκαϊᾶς τὰ πράγματα τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, ὅσους ἐβλαψεν ἡ πυρκαϊὰ (88).

Ποία λέγεται ἀπατηλὴ κλοπῆ;

3. Ἀπατηλὴ κλοπὴ λέγεται, ὅταν σφετερίζεται τις τὸ ἀλλότριον μὲ ἀπάτην καὶ δόλον. Αὕτη γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους οἷον, ὅταν πωλῇ τις

χρὸς τὰ ῥητὰ τῆς Θείας Γραφῆς. Ζαχαρ. 4, 4. καὶ Α΄ Κορινθ. 5', 10.

(84) Τὸ κοινῶς λεγόμενον *condabbanda*.

(85) Ἐνταῦθα ἀνάγεται καὶ τὸ νὰ μὴ πληρῶνῃ τις εἰς τοὺς ἠγεμόνας τοὺς νομίμους φόρους καὶ τέλη. Ὁ Χριστὸς παραγγέλλει νὰ ἀποδίδωμεν τὰ Καίσαρος Καίσαρι· καὶ ὁ Ἀπόστολος «τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος» Ματθ. κβ', 20. Ρωμ. ιγ', 7.

(86) Βαρύτατα κανονίζει τὸν Ἱερὸςυλισμὸν ὁ Γρηγόριος Νύσσης παρὰ τῷ Ἀρμενοπούλῳ Ἐπιτομ. κανον. Ἐπιγρ. 3. Τμήμ. 6.

(87) Ἡ καὶ ἂν τὰ δώσωσιν, ἀπαιτοῦσι, καὶ λαμβάνουσιν εὐφρατα, τὸ ὁποῖον ἀπκηγορεῖουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες. Ἡρμενόπουλ. ἐν τῇ Ἐπιτομ. Ἐπιγρ. 4. ἴδε καὶ Δευτερον. κβ', 1.

(88) Εἶναι ἓνα ἄλλο εἶδος κλοπῆς τοσοῦτον μιαιώτερον, ὅσον ὁ μὲν κλέπτων δὲν τὸ νομίζει κλοπὴν, ὁ δὲ ἀδικούμενος πάσχει πολλάκις τὰ ἑσχατὰ κακὰ. Ὁ λόγος μου εἶναι διὰ τὸ ἀσυνείδητον ἔργον τῆς ἀνοίξεως καὶ ἀναγνώσεως τῶν ξένων ἐπιστολῶν ἢ γραμμάτων, τῷ νὰ μιμηθῇ τις, ἢ νὰ μεταγράψῃ ἢ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ χειρόγραφον ἄλλου, κ.τ.λ. Οἱ Ῥωμαῖκοὶ νόμοι ἐβλάζον αὐστηρῶς τὰ τοιαῦτα. Ἡ τοῦ πλαστοῦ καὶ ὡσανεὶ πλαστοῦ τιμωρία περιουσιμὸς ἐστὶ, καὶ ἐτελεία δήμεσις· κατὰ δὲ δούλων ἐσχάτη τιμωρία· καὶ μετ' ὁ-υλίγα· πλαστὸν ἐστὶ, τὸ μιμήσασθαι τὸ χειρόγραφον ἑτέρου, ἢ διαρ-εῖξαι τῷ μεταγράψῃ· δολερῶς, καὶ τὸ «ξίσκιν». Σύνοψ. Ἀτταλειάτ.

ἓνα πράγμα ἀκριβέστερον ἀφ' ὅ,τι εἶναι ἄξιον (89): ἀπατᾷ τὸν ἀγοραστὴν εἰς τὸ ζύγιον, ἢ εἰς τὸ μέτρον (90): δίδει φαῦλον πρᾶγμα, ἢ κίβδηλον νόμισμα ἀντὶ καλοῦ (91): κόπτει νομίσματα κίβδηλα (92), ἢ ἀπαιτεῖ τέλος ἄδικον (93). Συναριθμοῦνται μὲ τούτους, καὶ ὅσοι κριταὶ κρίνουσι πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον: οἱ ὅποιοι λογιζοῦνται κλέπται, εἴτε δικαία, εἴτε ἄδικος ἤθελεν ἦναι ἢ ἀπόφασίς των. Ἰσαύτως, καὶ ὅσοι δίδουσι τὰ ἀξιώματα εἰς ἀναξίους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀνθρώπους: ἐπειδὴ τοιαυτοτρόπως ὑπεροῦσι τοὺς ἀξίους ἀφ' ὅ,τι πρέπει εἰς αὐτούς, καὶ ζημιοῦσι τὸν δημόσιον θησαυρᾶν. Ὁμοίαι τούτοις εἶναι καὶ αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ διακίσεις ἐκείναι, ὅσαι δίδουσι τὴν Ἀρχιερατικὴν καὶ Ἰσραητικὴν ἀξίαν, καὶ τὰ λοιπὰ Ἐκκλησιαστικὰ ὀφίμια διὰ χρημάτων, ἢ δώρων τὸ ὅποῖον ἀμάρτημα ὀνομάζεται Σιμωνία (94).

τίτλ. 72. Ὅστις διὰ τὴν θεραπείαν τὴν παράνομον αὐτοῦ περιεργίαν, καταφρονεῖ τὸν φυσικὸν νόμον «Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω μὴ ποιήσεις» καὶ γίνεται ἔνοχος τοιούτων κολάσεων, αὐτὸς εἶναι ἄτιμος ἀνθρώπος: καὶ ἂν ἤθελεν ἔχει τὴν τιμὴν ὅλου τοῦ κόσμου.

89) Ἴδε Λευίτ. κβ', 14. καὶ Α', Θεσσαλ. δ', 6.

90) Αὐτόθι. ιθ', 35. 36. Σύμφωνοι κατὰ τοῦτο μὲ τὸν Θεῖον νόμον εἶναι καὶ οἱ πολιτικοί: ἐπειδὴ κολάζουσιν αὐστηρῶς τοὺς μεταχειριζομένους σταθμὰ καὶ μέτρα νόθα. Ἰδ. Σύνοψ. Ἀτταλ. τίτλ. 89.

91) Πολλοὶ ἐξ ἀγνοίας κρίνουσιν ἀδιάφορον τὸ νὰ δίδωσι τὰ κίβδηλα, δικαιολογούμενοι, μὲ τὸ, τὰ ἔλαβον καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἄλλους. Ἄν ἦναι συγκεχωρημένον τὸ νὰ κλέψῃ τις, διότι ἐκλεψάν ἄλλοι τὰ ἰδικά του: εἶναι συγκεχωρημένον ὡσαύτως καὶ τὸ νὰ δίδῃ τὰ κίβδηλα, διότι τὰ ἔλαβεν αὐτὸς παρ' ἄλλων.

92) Ὁμοίως καὶ ὅσοι τὰ ξέρισαν ἢ τὰ περικόπτομαν. Αὐτὰ κολάζονται ἀπὸ τοῦς πολιτικούς νόμους μὲ τὴν ἐκκοπήν τῶν χειρῶν. Σύνοψ. Ἀτταλειαιτ. τίτλ. 72.

93) Οἱ ἄδικοι τελεῖναι καὶ πράκτορες καταδικάζονται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ διπλασίου: εἰδὲ ἐπιμένουσι, κεφαλικῶς τιμωροῦνται. Αὐτόθι. τίτλ. 52.

94) Οἱ Σιμωνιακοὶ εἶναι (καθὼς λέγει Ταράσιος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως) ὅμοιοι τῷ Ἰούδα, καὶ χειρότεροι παρὰ τὸν Πνευματομάχον Μακεδόνιον, Ἐπιστολ. Ταρσ. πρὸς Ἀδριανὸν Πάπ. Ῥομ.

Κλέπτουσι πρὸς τούτοις καὶ ὅσοι, οἰκονομοῦντες δημόσια χρήματα, ἀνήκοντα εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς Πολιτείας, ἀφαιροῦσι μέρος ἀπὸ τὰς προσόδους· ἢ λογαριάζουσι περισσοτέρας ἐξόδους, ἀφ' ὅ,τι εἶναι δίκαιον· ἢ, συνάζοντες τοὺς φόρους, παραβλέπουσιν ἐξ ἀμελείας τίποτε. Ὡσαύτως, καὶ ὅσοι σφετερίζονται τὴν ἀλλοτρίαν οὐσίαν μὲ ψευδεῖς καὶ πλαστὰς διαθήκας (95)· ἢ, προσποιούμενοι νὰ ἦναι συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος, λαμβάνουσι τὴν μὴ ἀνήκουσαν κληρονομίαν. Κλέπται πρὸς τούτοις λογίζονται καὶ ὅσοι, συμφωνοῦντες νὰ δουλεύωσιν ἐπὶ μισθῷ, δὲν ἐργάζονται πιστῶς, ἀλλὰ διατρίβουσι τὸν καιρὸν τῆς ἐργασίας εἰς ἀργίαν· καὶ οἱ προσαῖται· οἱ δόποιοι, ὄντες ὑγιεῖς καὶ δυνατοί, ὑποκρίνονται ἀσθένειαν, ἢ προσποιῦνται ψευδῶς, ὅτι ἐδυσώχησαν· οἶον, ὅτι ἀπώλεσαν τὰ ὑπάρχοντα εἰς πυρκαϊάν, ἢ τὰ ἐστερήθησαν ἀπὸ ληστὰς (96)· ἢ ὅσοι ζητοῦσιν ἐλεημοσύνην διὰ ψευδῆ ὀνόματα· οἶον, διὰ Νοσοκομεῖα,

παρὰ τῷ Αὐγλαυίῳ τόμ. α', σελ. 190. Ἴδε καὶ τὴν Ἐγκύκλιον ἐπιστολ. Γενναδίου τοῦ Πατριάρχου κατὰ Σιμωνίας, αὐτόθ. Σελ. 187. διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τοσοῦτους Ἀποστολικούς καὶ Συνοδικούς κανόνας κατ' αὐτῆς, τοὺς ὁποίους ζῆτει αὐτόθ. Σελ. 6. 7. 20. 23. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ἐνομοθέτησεν ἔπειτα νὰ μὴ λαμβάνωσιν οἱ χειροτονοῦντες περισσότερον παρὰ νόμισμα χρυσοῦν ἐν παρὰ Ἀναγνώστου, τρία παρὰ Διακόνου, καὶ τρία παρὰ Ἱερέως, αὐτόθ. Σελ. 121.

95) Κολάζουσιν οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὸ πλαστὸν μὲ περιορισμὸν καὶ τελείαν δήμευσιν. Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 72.

96) Ἐνταῦθα ἀνάγονται καὶ αἱ μετὰ δόλου χρεωκοπίαι, ἧγουν τὸ νὰ προσποιηθῇ τις δυστυχίαν, διὰ νὰ μὴ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Αὕτη εἶναι μία κλοπὴ τοσοῦτη περισσότερον ἐπίφοδος, ὅσον ὁ ἀδίκουμένος δύναται δυσκολώτερον νὰ τὴν φυλαχθῇ· καὶ ὁ τοιοῦτος δόλιος χρεωκόπος ὑπόκειται δικαίως εἰς ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν Θεῶν καὶ τῶν Πολιτικῶν νόμων. Κλέπται πρὸς τούτοις λογίζονται, καὶ ὅσοι μετακινῶσι τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὰ ὀφεικτὰ των· ἢ τοὺς ἐκβάλλουσιν ἀπὸ τοὺς οἴκους ἢ τὰ ἐργαστήρια, αὐξάνοντες τὸ ἐνοίκιον· ἢ ἀδικῶσι καθ' εἶν δῆποτε τρόπον τὸν πλησίον.

διὰ ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων κ.τ.λ. Πρὸς τοῦτοις, καὶ ὅσοι μὲ ὑπόκρισιν ἀγιότητος, ἢ πλάττοντες, ἀσεβῶς λείψανα, καὶ εἰκόνας ἀγίων θαυματουργοῦς, πλανῶσι τὸν ἀπλοῦν λαόν, καὶ συνάζουσι χρήματα· ἢ ὅσοι μὲ κολακείας, καὶ παντοίους τρόπους πανουργίας λαμβάνουσι τίποτε ἀπὸ τὸν πλησίον. Εἶναι καὶ ἄλλοι διάφοροι τρόποι κλοπῆς, τοὺς ὁποίους δύναται πᾶς ἕνας νὰ συμπεράνη ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα.

Ἀναγκαῖον δὲ εἶναι νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι ἡ κλοπὴ δὲν εἶναι τρόπος νὰ συγχωρηθῇ, ἀν δὲν ἀποδώσῃ τις πρῶτον τὸ ἀλλότριον, ἢ (ὅταν ἡ ἀπόδοσις ᾖναι ἀδύνατος) ἀν δὲν ἀναπληρώσῃ τὴν ζημίαν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἄν παραδείγματος χάριν δὲν δύναται τις νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κλοπιμαῖον ⁽⁹⁷⁾, διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ πτωχείαν καὶ ἐνδειαν εἰς τοιαύτην περίστασιν, δέχεται ὁ Θεὸς τοῦ τοιούτου τὴν ἄδολον ἐπιθυμίαν τῆς ἀποδόσεως, ἠνωμένην μὲ τὴν εὐλικρινῆ μετάνοιαν καὶ ὁμολογίαν τῆς ἁμαρτίας. Κατ' ἄλλον τρόπον δὲν συγχωρεῖται τὸ τοιούτον ἁμαρτημα· διότι ὅστις δὲν θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὸ ἀλλότριον, δεικνύει μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθῆς ἡ μετάνοιά του.

Ποῖοι ἁμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν;

Διὰ νὰ μὴ πέσωμεν εἰς τὴν αἰσχροὺν ταύτην, καὶ ὀλέθριον τῆς κλοπῆς ἁμαρτίαν, πρέπει νὰ φυλαττώμεθα ἀφ' ὅλα ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννᾶται ἡ κλοπὴ. Αὐτὰ εἶναι ἡ φιλοκερδεῖα, ἡγουν ἡ ἀκόρεστος ἐπιθυμία τοῦ νὰ συνάξῃ τις χρήματα καὶ ὑπάρχοντα καθὼς πρὸς τοῦτοις ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία. Ὁ φιλοκερδῆς δὲν ἀρκεῖται

97) 1. Ὁ παλαιὸς νόμος διορίζει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κλέμματος εἰς τὸ διπλοῦν, τετραπλοῦν, ἢ πενταπλοῦν, κατὰ τὰς περιπτώσεις, ἴδ. Ἐξῆδ. κβ', 1—4. Οἱ Ῥωμαῖκοὶ νόμοι καταδικάζουσι τὸν κλέπτην εἰς ἀπόδοσιν τοῦ τετραπλοῦ, ὅταν ἡ κλοπὴ ᾖναι φανερά (ἴδε Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 56.) καὶ τοῦτο μοὶ φαίνεται νὰ αἰνιγτῆται καὶ ὁ Ζακχαῖος, Λουκ. ιθ', 8. Ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀπλῶς τοῦ κλοπιμαίου, ἠνωμένην μὲ τὴν ἀληθῆ τῶ κλέπτου μετάνοιαν.

εἰς τίποτε νομίζει συγκεχωρημένα ὅλα τὰ μέσα φθά-
νει μόνον νὰ τοῦ προξενῶσι κέρδος, καὶ αὐξήσιν τῶν
ὑπάρχόντων του. Ὁ δὲ ἀργός καὶ ὀκνηρὸς καταντᾷ εἰς
πτωχείαν καὶ ἀναγκάζεται, τέλος πάντων, νὰ ζῆ διὰ
τῆς κλοπῆς. Διὰ τοῦτο χρεωστῆ πᾶς ἕνας νὰ ἐργάζεται
τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα μετ' ἐπιμελείας, καὶ νὰ πορίζῃ τὰ
πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα διὰ τῆς ἐργασίας καὶ φιλοπονίας
(98). Καλλώτερον εἶναι νὰ ἔχη τις ὀλίγον μὲ τιμὴν,
παρὰ πλοῦτον μέγαν μὲ ὄνομα κλέπτου καὶ ἀτίμου ἀν-
θρώπου. Πρὸς τούτοις ἂς ἐλπίζῃ πᾶς ἕνας εἰς τὴν πρό-
νοιαν τοῦ Θεοῦ ἢ ὁποῖα, καθὼς λέγει τὸ Εὐαγγέλιον (99),
τρέφει καὶ αὐτὰ τὰ εὐτελέστατα πετεινά, καὶ στολί-
ζει τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, τὰ ὁποῖα ταχέως μαραίνονται.
Πόσω μᾶλλον θέλει προνοήσῃ δι' ἡμᾶς, ὁπόταν ἐλπίζω-
μεν ἀκαταπαύστως εἰς τὴν ἀγαθότητά του, καὶ συλλογι-
ζώμεθα συνεχῶς, ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ τιμίου καὶ εὐσυνει-
δήτου ἀνθρώπου θέλει ἀναπληρωθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

§. 13.

Ἡ ἑνάτη ἐντολὴ προστάσσει νὰ μὴ ψευδῶ-
μεθα, μήτε νὰ βλάπτωμεν τὸν πλησίον διὰ τῆς
γλώσσης.

Ἡ γλώσσα, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος, ὅταν
δὲν χαλιναγωγῆται, μήτε κυβερνᾶται ὑπὸ τοῦ λόγου,
δύναται νὰ προξενήσῃ μεγάλα κακά. Διὰ τοῦτο, καθὼς
λέγει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος: «Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει,
οὗτος τέλειος ἀνὴρ· δυνατὸς χαλιναγωγῆσαι καὶ ὄλον
τὸ σῶμα», κεφ. 3.

Διάφοροι τρόποι καταλαλιᾶς.

Βλάπτει δὲ τὸν πλησίον ἢ κατάλαλος γλώσσα κατὰ
διαφόρους τρόπους.

98) «Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέω· μᾶλλον δὲ κοπιᾷτω, ἐργα-
ζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν· ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῶν
χρειῶν» Ἐφισ. 3', 28.

99) Λουκ. 12', 24—30.

1. Κατηγορούσα ψευδῶς ἐπὶ κριτηρίου, ἢ ἐμπροσθεν ἄλλων ἀνθρώπων, τὸν πλησίον· καὶ ἐλάπτουσα τοιοῦτοτρόπως αὐτὸν εἰς τὰ ὑπάρχοντα, τὴν τιμὴν, ἢ τὴν ὑγείαν. Τὸ γένος τῶν τοιούτων ψευδοκατηγόρων καὶ συκοφαντῶν εἶναι γένος διαβολικόν· καθότι ὁ διάβολος εἶναι (κατὰ τὸ ὄνομά του) συκοφάντης· καὶ, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ψεύστης, καὶ πατήρ τοῦ ψεύδους. Ἰωάν. ἡ. 14. (100).

2. Ὡσαύτως, καὶ ὅταν οἱ κριταί, ἢ ἀπὸ προσωποληψίαν, ἢ διὰ τὸ νὰ μὴν ἐξήτασκιν ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, ποιῶσιν ἄδικον κρίσιν κατὰ τινος· διὰ τῆς ὁποίας προξενούσιν δυστυχίαν ἢ θάνατον εἰς τὸν πλησίον· καὶ ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα φέρουσιν ἐπὶ τοῦ κριτηρίου (101).

3. Ἐναντίον εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν εἶναι καὶ ὅλα τὰ χλευαστικά καὶ ὑβριστικά λόγια· εἶον, ὅποταν περιπαίξῃ καὶ χλευάζῃ τις τὸν πλησίον· περιγελαῖ τὰ ἐλαττώματα τοῦ σώματος ἢ τοῦ νοός του· τὸν καταφρονῇ μὲ λόγους χλευαστικούς (102), παρεξηγῇ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις του, καὶ συνάγῃ ἀπὸ αὐτοὺς ὀλέθρια συμ-

100) Ὅστις νοεῖται ὅτι τὸ ψεῦδος εἶναι συγκεχωρημένον, ἰσάκις γίνεται πρὸς ὠφελείαν τοῦ πλησίον, ὡς ἀναγνώση τοῦ Ἀποστόλου τὰ λόγια· «Μὴ ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ» Ῥωμ. γ', 8. Ὁ Θεῖος νόμος καταδικάζει τὸν ψευδομάρτυρα εἰς τὴν ταῦτοπάθειαν, Δευτερονομ. ιθ', 16—21. καὶ ἀπαγορεύει τὴν συκοφαντίαν, Ἐξοδ. κγ', 1. 7. Δευτ. ιθ', 11. τὴν καταλαλίαν, Ματθ. ζ', 1—5. Ἄ, Κορινθ. ζ', 10. Ἰάκωβ. δ', 11. 12. καὶ τὸ ψεῦδος, ψαλμ. ε', 6. 15. 2. Παιροιμ. ιβ', 23. Ἔφεσ. δ', 25. Ἀποκαλύψ. κβ', 8. ὡς ἀντιφερόμενα εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην· ἡ ὁποία χρεωστῆ ὄχι μόνον νὰ μὴ λαλῇ κικῶς κατὰ τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μῆτε νὰ ὀπποτεῖται, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, Ἄ, Κορινθ. ιγ', 5. Κατὰ τοὺς πολιτικούς νόμους, ὁ συκοφάντης καλύπτεται μὲ τὴν ἀτιμίαν καὶ ἰσχόριαν, ἢ ἐνέχεται εἰς τὴν ταῦτοπάθειαν, Σύνοψ. Ἀπταλειάτ. τίτλ. 34.

101) Ἰδ. Δευτ. ιθ', 13.

102) Αὐτόθ. ιδ', καὶ Ματθ. ε', 22.

περάσματα (103)· τὸν ἐλέγχῃ διὰ τὰ πταίσματά του ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ τὸν διορθώσῃ ἀτιμάζῃ τὸ καλὸν αὐτοῦ ὄνομα μὲ φλυαρίας χάρτου (104), ἢ πράττει ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων δυσφημεῖται ἢ τιμῇ καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ πλησίον. Ἡ δυσφημία γίνεται προσέτι καὶ μὲ κρύφιον τρόπον· καθὼς ὁπότεν κρύπτη πανούργως ὁ κατάλαλος τὴν κατάκρισιν ὑποκάτω εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἐπαίνου· ἢ λαλῇ περὶ τοῦ πλησίον ἀλληγορικῶς, καὶ μὲ τρόπον, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους ἀφορμὴν νὰ τὸν κατακρίνωσιν· ἢ καὶ σπουδάζῃ νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους ὑποψίαν κατὰ τοῦ πλησίον, ὁσάκις ἐμπίπτει λόγος περὶ αὐτοῦ, μὲ μόνον τὸ σήκωμα τῶν ὤμων, τὴν κίνησιν τῆς κεφαλῆς, ἢ τὸν γέλωτα. Ὁ τοιοῦτος κατακρίνει τὸν πλησίον αὐτοῦ μὲ μόνην τὴν σιωπὴν· καὶ ἡ τοιαύτη κατάκρισις εἶναι τοσοῦτον ἀδικωτέρα, ὅσον προέρχεται ἀπὸ κακὴν καὶ πανούργον καρδίαν (105).

103) Ἡ ἐκ τῆς συκοφαντίας βλάβη εἶναι τοσοῦτω βαρύτερα ἀπὸ τὴν βλάβην, ἥτις προξενεῖται ἐκ τῆς κλοπῆς, ὅσον ἢ διόρθωσις εἶναι δυσκολωτέρα. Ὁ κλέπτης, ὅταν μετανοήσῃ εὐκρινῶς, καὶ ἀποδώσῃ τὸ κλοπιμαῖον, ἐλευθερώθῃ ἀπὸ πάσαν ἐνοχλήν. Ὁ συκοφάντης, ἀφ' οὗ μετανοήσῃ διὰ τὸ κακὸν, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς τὸν πλησίον, χρεωστῆ νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ψευδῶς ἐκατηγόρησε τὸν πλησίον, ἐνόπιον εἰς ὅλους ἐκεῖνους, ὅσοι ἤκουσαν τὴν συκοφαντίαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως· καὶ τοῦτο πόσον εἶναι δύσκολον (διὰ νὰ μὴ εἰπῶ ἀδύνατον), εὐκόλως τὸ καταλαμβάνει πᾶς ἕνας. Διὰ τοῦτο ἄπεχε, ὡ συκοφάντα, ὅς τις ἂν ἦσαι, ἀπὸ τὸ νὰ κλέπτης τὴν τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν ὁποῖαν ἴσως δὲν θέλει δυνηθῆς ποτὲ νὰ ἀποδώσῃς.

104) Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ Νομικοὶ τὰς ἐγγράφους καὶ ἀδεσπότης κατὰ τινος κατηγορίας, ὁποῖαι εἶναι αἱ κοινῶς λεγόμεναι *rasquiniate*, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἴδ. Σύνοψ. Ἀιταλαιάτ. τίτλ. 88. περὶ φλυαρίας χάρτου.

105) Ἐνταῦθα ἀνάγονται καὶ αἱ ἄμετροι κατηγορίαι, καὶ τὸ ἄλογον μῖσος κατὰ τῶν ἑτεροθρήσκων, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ταιπώρων Ἰουδαίων. Πολλοὶ βδελύττονται ὅλους ἐκεῖνους, ὅσοι δὲν φρονοῦσι κατ' αὐτούς· ὅταν ἔπρατε νὰ μιμῶνται τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου τὴν ὄντως βασιλικὴν νοθεσίαν· Ὁμοθαμνεῖν μὲν, μὴ ὁμοδογματεῖν δέ. Εἶναι ὄχι μόνον συγκεχωρημένον, ἀλλὰ καὶ πρέπον τὸ

Πῶς δύναται τις νὰ ἀποφύγη τὸ ψεῦδος;

Θέλεις νὰ φύγης ταύτην τὴν ἀμαρτίαν; ἐνθυμοῦ πάντοτε ταῦτα τὰ λόγια· ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης, καὶ ἄς ἦσαι βέβαιος, ὅτι ὅσοι βλάπτουσι τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, μὲ τὴν ἀχαλίνωτον αὐτῶν γλῶσσαν, ἢ εἶναι συνειθισμένοι νὰ ψευδολογῶσι, θέλει λάβωσι ὁμοίαν τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τοῦ ἄλλου (106). καὶ θέλει νομισθῶσιν ἐξ ἅπαντος ἄτιμοι, ἀκατάστατοι καὶ πεφουσιωμένοι. Ὁθεν πρέπει πᾶς ἓνας νὰ ἔχη, καθὼς λέγει ὁ Σειράχ (107), τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ὄχι τὴν καρδίαν εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ Δαυὶδ· «Θεὸς Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου» (108). Ὁ ἄνθρωπος χρεωσθεῖ νὰ ἀνοίγη τὸ στόμα του εἰς ὕμνον καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ ὀνόματος, εἰς ἀνυπόστολον ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας, εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίζῃ τὸ καλὸν ὄνομα καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, ἐναντίον εἰς τὰς συκοφαν-

νὰ ἀποστρέψαι τὰ κακὰ δόγματα τῶν ἄλλων· ἀλλ' εἶναι κακίας ἐσχάτης τὸ νὰ μισῆς τὸν ἀδελφόν σου, διότι δὲν φρονεῖ, καθὼς φρονεῖς· τὸ νὰ ὑβρίζῃς ἢ νὰ τύπτῃς ἕνα πτωχὸν Ἰουδαῖον, διότι ἐσταύρωσαν οἱ πατέρες του τὸν πρῶτον Ἰησοῦν· τὸν ὁποῖον μιμούμενος, ἔπρεπε νὰ λέγῃς· Πάτερ ἄφες αὐτοῖς. Ἡξεύρεις, τί κερδαίνεις, χριστιανέ, ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄλογον μῖσος; βραδύνεις τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὸν ἀναγκάζεις νὰ βλασφημῇ, καὶ γίνεσαι ἔνοχος τῆς ἀπολείας του. Ἄν ἔχῃς ζῆλον Θεοῦ, ἀνάγνωθε μὲ προσοχὴν ὅλον τὸ ἐνδέκατον κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους· καὶ καθὼς ὁ Παῦλος ὀνομάζει τοὺς Ἰουδαίους ἐχθροὺς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀγαπητοὺς δὲ διὰ τοὺς πατέρας, οὕτω λέγε καὶ σὺ δι' ἑαυτοὺς τοὺς ἐτεροθρήσκους· ἐχθροὶ κατὰ τὰ δόγματα, ἀγαπητοὶ δὲ διὰ τὸν κοινὸν ἡμῶν Θεὸν καὶ Πατέρα.

106) Ἴδε Ματθ. ζ', 2.

107) Οὕτως ἔχει τὸ ῥητὸν τοῦ Σειράχ· «Ἐν στόματι μωρῶν ἢ καρδία αὐτῶν, καρδία (ἴσ. καρδία) δὲ σοφῶν στόμα αὐτῶν» κεφ. κ', 26.

108) Ψαλ. ρμά, 3. Τὸ Ἑβρ. αὐ', κ. φ, τ, σ, μ. φύλαξον τὴν θύραν τῶν χειλῶν μου.

τίας καὶ ψευδοκατηγορίας τῶν ἄλλων, εἰς τὸ νὰ ἐπαινη-
τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τοῦ πλησίον, καὶ εἰς τὸ
νὰ τὸν νουθετῇ καὶ νὰ τὸν σύρῃ ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν φιλι-
κῶς, καὶ μὲ σκοπὸν διορθώσεως.

§. 14.

Ἡ δεκάτη Ἐντολὴ ἐμπεριέχει μίαν ἐντελῆ ἐξή-
γησιν ὄλων τῶν προειρημένων ἐντολῶν, καὶ προσ-
τάσσει ὄχι μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν,
ἀλλὰ μῆτε νὰ τὸ ἐπιθυμῶμεν κατὰ διάνοιαν.

Φανερὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου· «Ἐκ
» γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διχλογισμοὶ πονηροί, φό-
» νοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασ-
» φημίαι» Ματθ. εἰ, 19. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἐμποδίζων,
εἰς τὴν παροῦσαν ἐντολὴν, τὰς ἀθεμίτους καὶ αἰσχροὺς
τῆς καρδίας ἐπιθυμίας, ἐμποδίζει τὸ κακὸν εἰς αὐτὴν
τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀποφράττει (διὰ νὰ εἶπω οὕτω) τὴν
πηγὴν τῆς ἀσεβείας. Ὅθεν, ἐπειδὴ εἰς τὴν πέμπτην ἐν-
τολὴν προστάσσει νὰ τιμῶμεν τοὺς ὑπερκειμένους· εἰς
τὴν δεκάτην ταύτην θέλει, ὅτι καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν
ἀπὸ καρδίας. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἕκτην ἐμποδίζει τὸ νὰ φο-
νεύωμεν, ἢ νὰ κακοποιῶμεν τὸν πλησίον· εἰς τὴν πα-
ροῦσαν κωλύει καὶ αὐτὴν τὴν θέλησιν τοῦ νὰ τὸν κα-
κοποιήσωμεν, καὶ πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἔχθραν κατ' αὐτοῦ.
Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐβδόμην προστάσσει τὴν ἐγκράτειαν ἀπὸ
τὰς ἀνόμους σαρκικὰς μίξεις· εἰς τὴν παροῦσαν ἐμπο-
δίζει καὶ αὐτὰς τὰς ἀθεμίτους ἐπιθυμίας καὶ κλίσεις.
Καὶ ἐπειδὴ, τέλος πάντων, εἰς τὴν ὀγδόην καὶ ἐνάτην
ἐμποδίζεται τὸ νὰ σφετερίζηται τις τὸ ἀλλότριον, ἢ νὰ
βλάβῃ τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον· εἰς τὴν παροῦσαν δὲν
συγχωρεῖται μῆτε τὸ νὰ τὸ συλλογισθῇ τις κατὰ διάνοιαν (109).

(109) [Ἰδ. ῥωμ. ζ', 7. 8. Ἰακώβ. α', 14. 15. Ἐνταῦθα ἀνάγκηται
καὶ ὁ φθόνος Ματθ. κ', 5.

Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἐντολῶν.

Εἰς τὰς ἀγίας ταύτας τοῦ Θεοῦ ἐντολάς περιέχονται αἱ αἰώνιοι ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν ὡς κκόννα τέλειον τῆς Θεαρέστου διαγωγῆς. Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ὅσοι γυμνάζονται, νύκτα καὶ ἡμέραν, εἰς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου (110)· ὅσοι κρατοῦσι τὴν ἀρετὴν ὡς μέγα κειμήλιον, χαίρουσιν εἰς αὐτήν, καὶ εὐρίσκουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἀμοιβὴν τῶν καλῶν ἔργων, ἤγουν τὴν ἀνάπυσιν καὶ γαλήνην τῆς συνειδήσεως· μάλιστα δὲ, διότι αὐτὸς ὁ Θεὸς θέλει ἀνταγαπήσῃ μετ' ἀγάπην αἰώνιον ἐκεῖνους, ὅσοι τὸν ἀγαπῶσι, καὶ θέλει ἐνωθῆ αἰώνιος μετ' αὐτοῦ, καὶ θέλει χάρισῃ εἰς αὐτοῦς τὴν ἀνεκλάλητον μακαριότητα· καθὼς λέγει ὁ Σωτὴρ· «Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει· καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν» (111). Χρῆσται μετ' ὅλον τοῦτο πᾶς ἕνας, ὅσον τέλειος καὶ ἀντι-ναί εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν Θεῶν ἐντολῶν, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, νὰ συλλογίζεται πάντοτε, ὅτι αὐτὸ εἶναι καρπὸς τῆς συνεργούσης τοῦ Θεοῦ χάριτος, ὅτι ὅλαι ἡμῶν αἱ ἀρεταὶ εἶναι ἐλλειπεῖς· καὶ ἐπομένως νὰ μὴ ἐπαίρεται κατ' οὐδένα τρόπον· ἐξ ἐναντίας νὰ ἔχη πάντοτε κατὰ νοῦν ταῦτα τοῦ Εὐαγγελίου γὰ λόγια· «Ὅταν ποιήσῃτε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δούλοι ἄχρηστοί ἐσμεν, ὅτι ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποιθήκαμεν» (112). Οὐαὶ ὅμως εἰς τοὺς καταφρονητὰς τοῦ Θεοῦ θελήματος! οἱ ὁποῖοι προτιμῶσι τὰς ἐπιγείους ἡδονὰς ἀπὸ τὰς πνευματικὰς καὶ Θεῶν· φεύγουσι τὴν ἀρετὴν, καὶ γίνονται, ὡς ἄλογα κτήνη, δούλοι χαμερπεῖς τῶν ἰδίων παθῶν. Ἡ πρόκαιρος αὐτῶν ζωὴ εἶναι θάνατος· περισσότερον παρὰ ζωὴ καὶ ἡ δυστυχία τῶν εἶναι τοσοῦ-

110) Ματθ. α', 2.

111) Ἰωάνν. ιδ', 23.

112) Λευκ. ιζ', 10.

των φρικωδέστερα ὅσον δὲν παύει μὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἀλλὰ θέλει παραδοθῶσιν εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν· εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον παρέβησαν, θέλει μαρτυρησῆ κατ' αὐτῶν, καὶ θέλει τοὺς καταδικάσῃ· καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστ. «Ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.» Ῥωμ. β', 12.

§. 15.

Εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν Θεῶν ἐντολῶν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συνεργοῦσα τοῦ Θεοῦ χάρις (α), ἡ ὁποία ἀποκτᾶται, καθὼς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ, διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς (β).

(α) Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ τὰς Θείας ἀληθείας, μῆτε νὰ ἐκλέξῃ τὸ τελειότατον ἀγαθόν, καθὼς ἐδείχθη ἱκανῶς ἀνωτέρω· ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν ἡ παντοκρατορικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, φωτίζουσα τὸν νοῦν τοῦ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς σωτηριώδους ἀληθείας, καὶ παρακινουσα τὴν καρδίαν τοῦ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Τὸ Εὐαγγέλιον ὄχι μόνον μᾶς διδάσκει τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἀλλὰ καὶ μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεὸς εἶναι πάντοτε ἔτοιμος εἰς τὸ νὰ μᾶς βοηθῇ κατ' ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν· «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν» λέγει ὁ Σωτὴρ· καὶ «Καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μένῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μένητε» Ἰωάν. ιε', 4. 5. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «Πεποίθησιν» δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν, οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν ἐφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν· ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ» Β', Κορινθ. γ', 4. 5. Ἡ ἀνεξίκακος αὐτῆ καὶ φιλεύσπλαγχνος θέλησις τοῦ Θεοῦ μᾶς βοηθεῖ ὄχι μόνον εἰς τὰ πνευματικά, ὅσα μᾶς ὀδηγοῦσιν ἀμέσως εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνιότητος· ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς περιστάσεις

της παρουσίας ζωής. Ὅτι, διὰ τὸ νὰ ᾔηται ὕψιστος Δεσπότης τῶν ἀπάντων, καὶ καθορᾷ τὰ πάντα ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς δόξης αὐτοῦ· χορηγεῖ κατὰ τὴν σοφὴν αὐτοῦ θέλησιν εἰς ἕκαστον κτίσμα, ὅσα ἀνήκουσι καὶ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτό. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος· «Πᾶσα δόσις ἀγαθῆ, καὶ πᾶν δῶ-
» ρημα τέλειον ἀνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πα-
» τρός τῶν φώτων» κεφ. α', 17. Διὰ νὰ ἤμεθα λοι-
 πὸν πάντοτε μέτοχοι τῶν δωρημάτων τοῦ οὐρανοῦ Πα-
 τρός, πρέπει νὰ ὑψοῦμεν πρὸς αὐτὸν τὴν καρδίαν ἡ-
 μῶν, καὶ νὰ τὸν παρακαλῶμεν διὰ προσευχῆς θερμο-
 τάτης. Διότι ἀγκαλὰ γινώσκη ὁ Θεὸς, καὶ χωρὶς τῆς
 προσευχῆς, τὴν χρεῖαν ἡμῶν καὶ μέριμναν, καὶ τί πρέ-
 πει νὰ δώσῃ εἰς ἕκαστον· δὲν λαμβάνει ὅμως πολλάκις
 ὁ ἄνθρωπος τὸ ποθοῦμενον, ἀν δὲν κερδίσῃ (διὰ νὰ
 εἶπω οὕτω) τὴν φιλευσεργετικὴν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς θέ-
 λησιν, διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς, καὶ διὰ τῆς εὐσε-
 βούς καὶ εἰλικρινούς καρδίας (113).

(β) Ἡ προσευχὴ εἶναι μία ὕψωσις τῆς καρ-
 δίας πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ δεήσεως τῶν, ὅ-
 σα συντείνουσιν εἰς σωτηρίαν ψυχῆς. Διὰ
 νὰ ᾔηται ἡ προσευχὴ Θεάρεστος καὶ δραστήριος, ἀναγ-
 καῖον εἶναι 1), Νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα μόνον,
 ὅσα διέταξεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον (114). Διότι, καθὼς δὲν
 δύναται νὰ ἤξεύρῃ, τί εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν ἀληθῆ
 αὐτοῦ εὐδαιμονίαν, ὅστις δὲν ἐφωτίσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος· οὕτω δὲν ἤξεύρει μήτε τί πρέπει νὰ ζητήσῃ
 παρὰ Θεοῦ. Τοῦτο βεβαιοῖ ὁ μέγας Ἀπόστολος λέγων·
 «Τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν·

113) Τὸ νὰ προσευχόμεθα εἶναι ἐντολὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· «Ἐπι-
 κάλεσαι με (λέγει) ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δο-
 » ξάσεις με» Ψαλμ. ν', 15. καὶ πάλιν· «Λίγητε, καὶ δοθήσεται ὑ-
 » μῖν, ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοίγησεται ὑμῖν» κ.τ.λ.
 Ματθ. ζ', 7.

114) Ἰδε, Ματθ. ς', 7—13. 33.

«τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ'
 » αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγ-
 » μοῖς ἀλαλήτοις» Ῥωμ. ἡ, 26. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα μᾶς
 ἐδίδαξεν εἰς τὴν Γραφήν, ὅτι πρέπει νὰ ζητῶμεν πρῶ-
 τον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιο-
 σούνην, τουτέστι τὸ μέιον τοῦ νὰ ἐνωθῶμεν μὲ αὐ-
 τόν. Ταύτην τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς πρέπει
 νὰ ζητῶμεν ἀπεριορίστως, πιστεύοντες ἀδιστακτικῶς ὅτι
 ἡ τοιαύτη προσευχὴ εἶναι εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν· τὰ
 δὲ λοιπὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ οἶον, ὑγείαν, μακροβιότη-
 τα, πλοῦτον, τιμὴν, καὶ τὰ πρὸς τὴν χρείαν, πρέπει
 νὰ ζητῶμεν παρά Θεοῦ, μὲ τοῦτον τὸν περιορισμόν·
 ἂν δὲν ἦναι ἐναντία εἰς τὸ ἅγιόν του θέλημα,
 καὶ ἂν γινώσκη διὰ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ
 γνώσεως, ὅτι εἶναι ὠφέλιμα εἰς ἡμᾶς. 2),
 Πρέπει νὰ προέρχεται ἡ προσευχὴ ἀπὸ καρδίας ζεύσεως
 καὶ εὐλαβοῦς, μὲ ὁμολογίαν ἀνυπόκριτον τῆς ἡμετέ-
 ρας ἀθλιότητος καὶ δυτυχίας· καθὼς εἶπεν ὁ ἄσωτος
 υἱός, ἀφ' οὗ ἦλθεν εἰς ἑαυτόν· «Πόσοι μίσθιοι τοῦ πα-
 » τρός μου περισσεύουσιν ἄρτων· ἐγὼ δὲ λιμῶ ἀπόλλυμαι.»
 Λουκ. ιε', 17. Διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει, μῆτε δύ-
 νηται νὰ ἔχη τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ· ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἀπο-
 λεσθῆ, ἂν ὁ οὐράνιος Πατὴρ δὲν ἦνοιγε τὴν εὐσπλαγ-
 χνον αὐτοῦ χεῖρα. 3), Πρέπει ὅλα ἡμῶν αἶ προσευ-
 χαὶ νὰ θεμελιούνηται εἰς τὴν ἀξιομισθίαν τοῦ λυτρω-
 τοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (115), καὶ πρέπει νὰ πιεσώ-
 μεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι μόνος ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος
 ἡμῶν, καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθὲν αἷμά του, εἶναι δυ-
 νατὸν νὰ κινήσῃ τὸν εὐσπλαγχνον Θεὸν εἰς τὸ νὰ χα-
 ρίση εἰς ἡμᾶς τὰ αἰτήματα, εἰδὲ μὴ, δὲν ἔχει κάμμιν
 δύναμιν ἢ προσευχὴ ἡμῶν, ὡς ἐκπορευομένη ἀπὸ καρ-
 δίαν ἀμαρτωλῶν, καὶ χεῖλη ἀκάθαρτα. Σαφέστατα λα-
 λεῖ περὶ τούτου ὁ Σωτὴρ· « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι

115) Ἰω. Ἰωάν. ιδ', 6. Α', Ἰωάν. ε', 2. Κεφ. 1.

» ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώ-
 » σει ὑμῖν » Ἰωάν. ις', 23. Τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύει ἀναντιρ-
 ρήτως καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος, λέγων· « Ὅσως τοῦ ἰδίου Υἱοῦ
 » οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν
 » αὐτὸν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χα-
 » ρίσεται; » Ῥώμ. ἡ. 32 (116).

§. 16.

Εἰς τὴν ἐπομένην Κυριακὴν προσευχὴν περιέ-
 χονται ὄλα, ὅσα πρέπει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν πο-
 λυεύσπλαγχνον Θεὸν προσευχόμενοι·

« Πάτερ ἡμῶν, ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

» Ἁγιοσθήτω τὸ ὄνομά σου·

» Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

» Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ
 » ἐπὶ τῆς γῆς·

» Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σή-
 » μερον·

» Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ
 » ἡμεῖς ἀφίμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν·

» Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ
 » ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ·

» Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις,
 » καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν! »

(116) Διὰ νὰ ᾗται Θεάρεστος ἡ προσευχὴ, πρέπει ὁ μὲν προσ-
 ευχόμενος νὰ ἔχη, α, τὴν Θεοσεβειαν (Ἰωάν. ἡ', 31.), β', τὴν ἀ-
 γάπην Μάρκ. ια', 23. ἡ δὲ προσευχὴ νὰ γίνεταί α), μὲ προσοχὴν,
 ἧγουν νὰ μὴ περισπᾶται εἰς ἄλλους λογισμοὺς ὁ προσευχόμενος (Ἡ-
 σαίου κθ', 13.), β'), μὲ θερμότητα, ἧγουν νὰ ζητῇ παρὰ Θεοῦ ἐκ
 καρδίας ζεόσας, γ), ἂν ζητῇ (Ἰακώβ. ε', 16.), γ'), μὲ ταπεινο-
 φροσύνην, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ᾗται ὄχι μόνον ἔνδον τῆς καρδίας,
 ἀλλὰ νὰ φαίνεται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα διὰ τῆς εὐσχήμονος ζά-
 σεως εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς (Λουκ. ιη', 11—14.), δ'), μὲ
 πεποιθήσιν, ἧγουν πληροφορίαν, ὅτι θέλει εἰσακουσθῆ ἡ προσευχὴ

Ἄγκαλὰ, ἡ παρούσα προσευχή, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἦναι σαφῆς καθ' ἑαυτὴν· δὲν θέλει ὅμως εἶναι ἀνωφελῆς μία πλατυτέρα ἐξήγησις τῆς αὐτῆς, περιέχουσα ὅσα δύναται νὰ ζητῇ ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐξήγησις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

Παντοδύναμε Θεὲ καὶ Δημιουργέ, ὅστις κατ' οὐσίαν μὲν δὲν περιορίζεσαι εἰς κἀνένα τόπον, κατ' ἐξαιρετον δὲ φανέρωσιν τῆς δόξης σου κατοικεῖς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, σὺ μᾶς ἀνέδειξας υἱοὺς ἀπὸ ἐχθροῦς σου, κατὰ τὴν ἄφατόν σου εὐσπλαγχνίαν, διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς Υἱοῦ σου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κράζεις διὰ τοῦ πνεύματός σου ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν Ἄ β β ἄ ὁ Π α τ ἦ ρ (117)· διὰ τῆς ὁποίας κραυγῆς μᾶς βεβαιοῖς, ὅτι ταχύτερον ἤθελε λησμονήσωσιν οἱ ἐπίγειοι πατέρες τὰ ἴδια τέκνα, παρὰ σὺ, Πάτερ εὐσπλαγγνε! νὰ ἀποστραφῆς τὴν προσευχὴν ἡμῶν τῶν τέκνων σου, τοὺς ὁποίους υἱοθέτησας, καὶ νὰ μὴ κλίνῃς τὰ ὦτά σου εἰς τὰς ἡμετέρας δεήσεις. Αὐτῆ σου ἡ ἀγαθότης μᾶς θαρρύνει εἰς τὸ νὰ σὲ ἐπικαλώμεθα μὲ πίστιν καὶ ταπεινοφροσύνην.

Ἄγιοσθήτω τὸ ὄνομά σου·

Δίδαξον ἡμᾶς τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀλήθειάν σου. Ἄνοιξον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, διὰ νὰ καταλάβωμεν τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου σου (118). Εἰρήνευσον τὴν Ἐκκλη-

(Ἔβρ. δ', 16. Ἰακώβ. α', 5, 6. Α', Ἰωάνν. ε', 14.), 5, καὶ τελευταῖον μὲ ἐπιμονὴν, τὴν ὁποίαν διδάσκει ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀδίκου κριτοῦ, Λουκ. ιη', 1—8. Ἴδε καὶ Κολασσ. δ', 2. Α', Θεσσ. ε', 17. Ὅστις δὲν προσεύχεται κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, μυκτηρίζει τὸν Θεόν· καὶ ἡ προσευχή του γίνεται εἰς ἀμαρτίαν· 117) Γαλάτ. δ', 6. Ἴδὲ καὶ Ἰωάνν. α', 12, 13. Ῥωμ. η', 17. Ἐφεσ. α', 5. 118) Ψαλμ. ριθ', 48.

σίαν σου, ἥτις εἶναι τεθεμελιωμένη εἰς τὴν ἀλήθειαν. Φώτισον ὅλους τοὺς πλανωμένους, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης εἰς τὴν ποίμνην σου, καὶ εἰς σὲ τὸν μόνον Ποιμένα. Ἀπομάκρυνόν μας ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων βλασφημεῖται τὸ ἅγιόν σου ὄνομα· καὶ φώτισόν μας νὰ αὐξάνωμεν καθ' ἑκάστην καὶ νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σου, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν· διὰ νὰ βλέπη ὁ κόσμος τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα, καὶ νὰ δοξάσῃ σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν καὶ Πατέρα (119).

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου (120).

Σὺ μετήγαγες ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ θαυμαστόν σου φῶς (121), καὶ ἐπληροφόρησας τὴν καρδίαν ἡμῶν περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς διὰ τῆς ἐλπίδος. Ἡμεῖς ὀδηγούμεθα ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματός σου· Σὺ δὲ ἐξάλειψον ὅλα τὰ σκάνδαλα, καὶ δεῖξον, ὅτι εἶναι ματαία πᾶσα κακὴ ἐπιχειρήσις καὶ βουλὴ ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου σου· διὰ νὰ δυναθῶμεν νὰ τε-

119) Ματθ. ε', 19.

120) Τέσσαρες εἶναι αἱ βασιλείαι τοῦ Θεοῦ· ἡ πρώτη ὀνομάζεται βασιλεία τῆς φύσεως· κατὰ τὴν ὁποίαν βασιλεύει ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ κτίσματα καὶ πάντοτε ὡς δημιουργὸς καὶ προνοητὴς αὐτῶν. Ψαλμ. ργ', 19. 145. 12. Ἡ δευτέρα λέγεται βασιλεία τοῦ Νόμου· κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδικαίλευεν ἐξαιρέτως ἐπάνω εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἡ τρίτη, βασιλεία τῆς Χάριτος· ἥτις ἤρξατο μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος· ὅταν οἱ Ἀπόστολοι, λαθόντες τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ θεμελίωσαν τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, Ψαλμ. ρί, 2. Ἡ τετάρτη, βασιλεία τῆς Δόξης· ἥτις θέλει λάθῃ ἀρχὴν, ὅταν ἔλθῃ πάλιν ὁ Σωτὴρ μετὰ δόξης, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἡ παροῦσα αἰτήσις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς ἐννοεῖται διὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἤγουν τὸν παρακαλοῦμεν νὰ φανερώσῃ τὸ Εὐαγγέλιόν του εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ μᾶς ἀγιάσῃ ὅλους, καὶ τελευταῖον νὰ ἔλθῃ πάλιν (ὁ Χριστὸς), διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὀλοταλῶς τὸν θάνατον, τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν διάβολον, καὶ νὰ μᾶς εἰσάξῃ εἰς τὸν παράδεισον.

121) Ἀ', Πέτρο. ε', 9.

λέσωμεν άνεμποδίστως τὸν δρόμον ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νὰ μετοικισθῶμεν ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, τὸν πκρόντζα κόσμον, εἰς τὴν μακαρίαν κατοικίαν τῶν ἁγίων· ὅπου εἶσαι τὰ πάντα ἐν πᾶσι.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς (122).

Ἐπειδὴ ἡ διεφθαρμένη, καὶ διὰ τῶν ἐπιγείων φαινομένων ἀγαθῶν πεπωρωμένη, καὶ εἰς τὸ κακὸν ἐπιβρεπῆς ἡμῶν καρδίᾳ μᾶς πλανᾷ ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας· διὰ τοῦτο ὑποτάσσομεν τὴν διεφθαρμένην ἡμῶν θέλησιν εἰς τὴν ἀγαθὴν καὶ τελείαν σου θέλησιν (123), διὰ νὰ ὑπακούωμεν μετὰ χαρᾶς, καὶ χωρὶς γογγυσμοῦ εἰς τὰς προσταγὰς σου καὶ νὰ πιστεύωμεν ἀδιστάκτως, ὅτι σὺ κυβερνᾷς ἐν σοφίᾳ, καὶ διεξάγεις ἐνδύξως τὰ πάντα. Ἐνδυνάμωσον τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, διὰ νὰ ἐπιτελῶμεν πιττῶς καὶ μὲ ζῆλον, ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ καθήκοντζα, ὅσα διέταξας εἰς ἡμᾶς· καθὼς πληροῦσιν ἐν οὐρανῷ τὴν θέλησίν σου οἱ καθαροὶ καὶ ἅγιοι Ἄγγελοι (124).

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον (125).

Ἄλλ' ἐπειδὴ εὐρισκόμεθα ἔτι εἰς τὴν παροῦσιν ἐπίπονον καὶ μοχθηρὰν ζωὴν, καὶ δὲν ἐξεδύθημεν ἀκόμη τὸ σκῆνωμα τῆς σαρκὸς, τὸ τόσον ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον, ἐπίβλεψον ἐν εὐμνεσίᾳ τὸ ἀσθενὲς αὐτὸ μέρος τῆς ἡμετέρας οὐσίας. Δὸς ἡμῖν ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον εἰς ταύτην τὴν πρόσκαιρον ζωὴν. Χάριστι ἡμῖν εὐκράτους καὶ

122) Πράξ. κá, 14.

123) Ρωμ. ιβ', 2.

124) Ψαλμ. ρμγ', 10. 103. 21.

125) Ὁ Σωτὴρ παραγγέλλει ἐνταῦθα νὰ ζητῶμεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἧγουν τοσοῦτον μόνον, ὅσος ἀρκεῖ εἰς τροφὴν τῆς σήμερον ἡμέρας· διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ καὶ νὰ μὴ μεριμνῶμεν περὶ τῆς αὔριον (Ματθ. ζ', 84) καὶ νὰ ἤμεθα ὀλιγαρκεῖς (Α', Τιμόθ. ζ', 8. καὶ Παροιμ. λ', 8.) Καὶ ἀγκαλὰ ἡ αἴτησις αὕτη φαίνεται νὰ ἀρμύζῃ περισσῶτερον εἰς τοὺς πτωχοὺς, χρεωστοῦσι μὲ ἔλον τοῦτο καὶ

καρποφόρους καιρούς. Πλήθυνον τοὺς καρπούς τῆς γῆς. Εὐλόγησον τοὺς κόπους καὶ τὴν τροφήν ἡμῶν. Δὸς ἡμῖν ὑγίαν σώματος, διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι σὺ εἶσαι ἡ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ὅτι χωρὶς τῆς εὐλογί-
ας σου ματαία εἶναι ἡ ἐπιμέλεια, μάταιοι οὖν κόποι καὶ αἱ μέριμναι ἡμῶν (126).

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν (127).

Ἐπειδὴ λαμβάνομεν παρὰ σοῦ ἀναριθμήτους εὐεργε-
σίας, εὐχαριστοῦμέν σε ὡς δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ ἄλλ' ὄχι κατ' ἀξίαν. Ἡμεῖς παραβαίνομεν καθ' ἐκάστην τὸν σωτηριώδη σου νόμον, καὶ δὲν ὑποτασσόμεθα εἰς τὸ ἄ-
γιόν σου θέλημα· ἡμεῖς κακομεταχειριζόμεθα τὰς δω-
ρεάς σου καὶ προρογίζομεν σὲ τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Δημι-
ουργόν· ἡμεῖς εἴμεθα ὀφειλέται σου, καὶ ἄξιοι τῆς δι-
καιίας σου ὀργῆς διὰ τὰς παραβάσεις ἡμῶν· ἀλλὰ Κύ-
ριε! Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τῶν δού-
λων σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου
πᾶς ζῶν (128). Συγχώρησον ἡμῖν, κατὰ τὴν ἄφατόν
σου εὐσπλαγχνίαν, ὅλας ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, διὰ τὴν
ἄπειρον ἀξιομισθίαν, καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Σταυροῦ
ἐκχυθὲν αἷμα τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς Υἱοῦ σου,
τοῦ πολυτίμου ἡμῶν μεσίτου, Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ ση-

οὶ πλούσιοι νὰ τὴν λέγωσι· διότι δὲν τοὺς ὠφελεῖ τίποτε τὸ νὰ
ἔχωσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἂν δὲν ἔχωσι καὶ τὴν ὑγίαν τοῦ σώ-
ματος, ἧτις εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸ νὰ τὸν φάγωσιν, ἢ τὴν εὐμενῆ
τοῦ Θεοῦ προστασίαν, ὅστις δύναται νὰ τοὺς τὸν σερήσῃ, Σειρᾶχ. ε', 1.

126) Ἴδε Ψαλ. ρκζ', α, 2.

127) Καὶ αὕτη ἡ αἴτησις ἀρμύζει ἐπίσης εἰς ὄλους τοὺς ἀν-
θρώπους· διότι δὲν εἶναι κἀνένας ἀναμάρτητος, Ἐκκλησ. ζ', 20 ἁ,
ἰωάν. α, 8—10. ὅς τις ὅμως δὲν συγχωρεῖ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ ἁ-
μαρτήματα, ἄς μὴ τολμᾷ νὰ λείψῃ ταύτην τὴν αἴτησιν· ἐπειδὴ
καταδικάζει αὐτὸς ἑαυτὸν καθὼς ὁ πονηρὸς ἐκείνος δοῦλος, ὅς τις δὲν
ἠλέησε τὸν σύνδουλόν του, Ματθ. ιη', 27—35. Ἴδε καὶ αὐτ. ζ', 14.
14. Α', Τιμ. β', 8. Ἰακώβ. β', 13.

128) Ψαλμ. ρμγ', 2.

μείον τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς, νὰ ἀφήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς ὀφειλέτας ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα, καὶ νὰ συγχωρήσωμεν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας, ὅσας ὕβρεις καὶ βλάβας ἐλάβομεν παρ' ἄλλων, διὰ τὸ ὅποιον δὸς ἡμῖν τὴν ἐοθῆσιαν καὶ χάριν σου.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ (129).

Ἄφες ἡμῖν ὄχι μόνον τὰς ἁμαρτίας, ὅσας μέχρι τοῦ νῦν ἐπράξαμεν, ἀλλὰ καὶ φύλαξον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ πέσωμεν πάλιν εἰς ἄλλας. Γνωρίζεις τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, καὶ πόσον εἴμεθα ἐπιρρέπεις εἰς τὸ κακόν. Βλέπεις τίνι τρόπῳ περιφερόμεθα ἔνθεν ἀκείθεν, ἀπὸ τὰ κύματα τῆς δυστυχίας καὶ θλίψεως, εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ παρόντος κόσμου. Ὁ διάβολος, ὁ κόσμος, ἡ σὰρξ

129) Ἡ λέξις τοῦ πονηροῦ εὐρίσκεται καὶ Ἰωάν. ιζ', 15. Β', Θεσσαλ. γ', 3. καὶ σημαίνει ἢ τὴν ἁμαρτίαν (οὐδετέρως), ἢ τὸν πονηρὸν (ἀρσενικῶς), ἤγουν τὸν διάβολον, ὅστις ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν, τίνα καταπίῃ Α', Πέτρ. ε', 8. Εἶναι δὲ οἱ πειρασμοὶ διττοί· οἱ μὲν πρὸς δοκιμὴν, οἱ δὲ πρὸς ἀπάτην. Οἱ πρῶτοι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὕτως ἐπίρασεν τὸν Ἀβραάμ, ζητήσας παρ' αὐτοῦ τὸν Ἰσαὰκ εἰς θυσίαν, καὶ οὕτω πειράζει πολλάκις τοὺς πιστοὺς διὰ πολυτρόπων θλίψεων. Ἡμεῖς δεόμενοι νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς τούτους, δὲν παρακαλοῦμεν νὰ μὴ στείλῃ παντάπασι πειρασμοὺς εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἐν ὅσῳ εὐρίσκόμεθα εἰς τούτον τὸν κόσμον· ἀλλὰ τὸν ἐκτελούμεν νὰ μὴν ᾔναι πειρασμοὶ βαρῶτατοι, καὶ τοιοῦτοι ὥστε νὰ ὑποκύψωμεν εἰς αὐτοὺς Α', Κορινθ. ι'. 13. Οἱ δεῦτεροι, ἤγουν οἱ πρὸς ἀπάτην πειρασμοὶ εἶναι ἐκ τοῦ διαβόλου (Ματθ. δ', 1. Β', Κορινθ. β', 11). Τοῦ κόσμου (Παροιμ. α', 10). Καὶ τῆς σαρκὸς (Ἰακώβ α', 14)· τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ νικῶμεν μὲ τὴν πίστιν (Ἐφεσ. ζ', 16), τὴν θεοσέβειαν (Ἰακώβ. δ', 7.) καὶ τὴν προσευχὴν (Ματθ. κς', 41). παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς αὐτούς. Τοῦτο δὲ σημαίνει, νὰ μὴ συγχωρήσῃ νὰ ἐλθῶμεν εἰς αὐτούς, ἢ ἀφ' οὗ τὸ συγχωρήσῃ, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ κἀν νὰ νικηθῶμεν ὑπ' αὐτῶν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν πειράζει κἀνένα πρὸς ἀπάτην, μῆτε κἀνένα παρακινεῖ πρὸς τὸ κακόν. Ἰδε. Ἰακώβ. α', 13. (321)

ἡμῶν καὶ τὸ αἷμα ⁽¹³⁰⁾ μᾶς σύρουσιν εἰς τὸ κακὸν μετὰ τὴν ἀπάτην καὶ πανουργίαν, μὴ μᾶς ἀφήσης, εὐπλαγχε Θεέ! νὰ συλληφθῶμεν εἰς τὰς παγίδας των, ἢ νὰ κτυπηθῶμεν ἀπὸ τὰ πειραστικά των βέλη· διὰ νὰ μὴ θριαμβεύωσι καθ' ἡμῶν, ὡς νικηταί. Ἄν ὅμως θέλης ἀπὸ πατρικὴν ἀγάπην, καὶ πρὸς διόρθωσιν ἡμετέραν, νὰ μᾶς εἰσενέγκῃς εἰς πειρασμὸν, γεννηθήτω τὸ θέλημα σου· στήριξον ὅμως τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν μετὰ τὴν παντοδύναμόν σου χεῖρα, διὰ νὰ μὴν ἀποκάμωμεν εἰς τὸν σωτήριον τοῦτον ἀγῶνα. Ἄς φθάσῃ ἡ δύναμις σου εἰς βοήθειαν τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας.

Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν!

Πιστεύομεν, καὶ εἴμεθα βέβαιοι, Πάτερ οὐράνιε! ὅτι δὲν θέλει ἀποστραφῆς τὴν προσευχὴν ἡμῶν. Ὡς παντοδύναμος, δύνασαι, καὶ ὡς πνύγαθος, θέλεις νὰ δώσης εἰς ἡμᾶς πᾶν ἀγαθόν. Μᾶς ἐβεβαίωσας εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ⁽¹³¹⁾, ὅτι θέλει λάβωμεν ὅσα ζητήσωμεν παρὰ σοῦ ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ. Σὲ παρακαλοῦμεν δὲ ὡσαύτως, δι' ὅσα ἀγαθὰ δίδεις εἰς ἡμᾶς, νὰ δίδηται ἡ δόξα ὅχι εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομά σου ⁽¹³²⁾. Ἀμήν!

Προσευχὴ ἐωθινή.

Κύριε Θεέ μου! εὐχαριστῶ σοι ἐξ ὅλης καρδίας, ὅτι με ἤγειρας ἐκ τοῦ ὕπνου ὑγιῆ καὶ σῶον. Σὺ διέλυσας τὸ σκότος τῆς νυκτός, καὶ ἔδωκας πάλιν τὸ ποθούμενον φῶς εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν. Παρακαλῶ με πίστιν ὀρθὴν, διάλυσον τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τῶν παθῶν μου· καὶ φώτισσον τὸν νοῦν, καὶ τὴν θέλησίν μου μετὰ τὸ φῶς

130) Αἰνίσσεται ἴσως τὸ Ἐφισ. ς', 12.

131) Ἰωάν. ις', 23. Καὶ ἀλλαγοῦ.

132) Ψαλμ. ριέ, οὗ ἡ ἀρχὴ, Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἢ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν.

τῆς παντοκρατορικῆς χάριτός σου. Ἐνίσχυσόν με, Δέσποτα, τὸν δούλόν σου, διὰ νὰ ἀρχίσω προθύμως τὴν ἐργασίαν τῆς κλήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν με διώρισας· καὶ φώτισόν με νὰ ἐξετάζω ἐπιμελῶς καὶ νὰ μαθάνω τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τοῦ ἁγίου σου νόμου, καὶ νὰ ἐπικαλοῦμαι καθ' ἑκάστην μετὰ χαρᾶς τὸ ἅγιόν σου ὄνομα. Πάτερ ἡμῶν κ.τ.λ.

Προσευχὴ πρὸ τοῦ ὕπνου.

Παντοδύναμε Θεέ! ἐπειδὴ ἔζησα μέχρι τῆς παρούσης νυκτὸς διὰ τῆς πανσόφου καὶ παναγάθου προνοίας σου· εὐχαριστῶ σοι δι' ὅσας εὐεργεσίας ἔλαβον σήμερον ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνόν σου χεῖρα, καὶ μετανοῶ ἐξ ὅλης καρδίας, δι' ὅλας τὰς ἀμαρτίας, τὰς ὁποίας ἔπραξα· καὶ δέομαί σου νὰ μὲ σκεπάσης εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ὕπνου με τὴν ἁγίαν σου σκιάν, καὶ νὰ μοὶ δώσης τὴν χάριν νὰ συλλογίζωμαι πάντοτε τὴν αἰώνιον ἐκείνην ἀνάπαυσιν, τὴν ὁποίαν ἠτοίμασας εἰς ἐκείνους, ὅσοι σὲ ἀγαπῶσι, καὶ τῆς ὁποίας ἀξίωσον καὶ ἐμὲ Δέσποτα.

Προσευχὴ πρὸ τῆς βρώσεως.

Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι (Κύριε), καὶ σὺ δίδως τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ. Ἀνοίγεις σὺ τὴν (εὐσπλαγχνον) χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας (133).

Προσευχὴ μετὰ τὴν βρῶσιν.

Εὐχαριστῶ σοι Χριστέ ὁ Θεός μου! ὅτι ἐνέπλησάς με τῶν ἐπιγέμων σου ἀγαθῶν· μὴ ὑστερήσης με καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας.

ΤΕΛΟΣ.

133) Ψαλμ. ρυέ, 15. 16. Τὸ Γερμανικὸν (συμφώνως μετὰ τὸ Ἑβραϊκόν) ἔχει πᾶν ζῶον μετ' εὐδοκίας ἢ ἐν εὐδοκίᾳ.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΜΕΛΧΙΣΕΔΕΚ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

Τῆ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΚῆ ΥΨΗΛΟΤῆΤῆ

Ἐν ἔτει αψξδ'. μηνὶ Νοεμβρίῳ.

Ἵψηλότατε καὶ Γαληνότατε!

ΜΙΑΝ ἀξιέπαινον κλίτην καὶ ἐπιθυμίαν πάντοτε ἐκατάλαβα εἰς τὴν Σὴν Αὐτοκρατορικὴν Ἵψηλότητα, νὰ ἡξέυρη τίς ἦν ὁ Μελχισεδέκ, διατὶ ὀνομάζεται χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα, χωρὶς γενεαλογίαν καὶ τ. λ. Διὰ νὰ εὐχαριστήσω μίαν τοιαύτην εὐσεβῆ, καὶ ἐπαινετὴν ἐπιθυμίαν, ἐστοχάσθην χρέος μου νὰ προβάλω, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, καθαρῶς καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς ταύτην τὴν πραγματείαν ὅ,τι ἀνήκει τῷ Μελχισεδέκ.

Ἡ ἁγία Γραφή μνεῖαν ποιεῖται περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὅσον ἐγὼ ἡξέυρω, εἰς τρεῖς μόνον τόπους· πρῶτον εἰς τὴν Γένεσιν κερ. ιδ', 18. δεύτερον εἰς τὸν ψαλμὸν ρθ', 4. καὶ τρίτον εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν.

Ἡ Γένεσις γράρει, πῶς ὅταν ὁ ἔνδοξος Πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκόν του, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς· ὁ Μελχισεδέκ (τὸν ὅποιον ἡ ἁγία Γραφή, εἰς τὸν αὐτὸν τύπον, ὀνομάζει βασιλέα Σαλήμ, καὶ ἱερεὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἵψίστου) προὔπηντησε τὸν Ἀβραὰμ μὲ ἄρτους, καὶ οἶνον, τὸν εὐλόγησεν ὡς ἱερεὺς τοῦ Ἵψίστου, παρκακῶν διὰ αὐτὸν τὴν αἰώνιον ἐπίσκεψιν

τοῦ Παντοδυνάμου, καὶ εὐχαριστῶν δι' αὐτὸν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Ὁ Ἀβραάμ τόσον σέβας ἔδειξε πρὸς τὸν Μελχισεδέκ διὰ ταύτην τὴν προϋπάντησιν, ὅπου τοῦ ἐπρόσφερε τὸ δέκατον ἀφ' ὅ,τι ἐκούρσευσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ οὕτω ἀναμφιβόλως ἐφκνέρωσε πῶς τὸ ἱερατεῖον ὑπῆρχεν εἰς τὸν Μελχισεδέκ. Τοῦτο μόνον μᾶς λέγει ἡ Γένεσις· δεῦτερον ὁ Προφήτης Δαβιδ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ εἰς ὀλίγα λόγια εἰς τὸν ψαλμὸν ρθ', ὅπου κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Εὐαγγελίου, προμηνύων τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσοῦ, δεικνύει ἔξω ἀπὸ τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ βασιλέως, σημειωμένον ἀπὸ ταῦτα τὰ λόγια «Ῥάβδον» δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών, καὶ κατακυρίευσ ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου» πῶς θέλει εἶναι καὶ ἱερεὺς, λέγων, «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν ἰτάξιν Μελχισεδέκ.» Ἰδοὺ ὁ δεῦτερος τόπος τῆς Γραφῆς ὅπου ὁμιλεῖ διὰ τὸν Μελχισεδέκ, ἀλλὰ διατί; δὲν φαίνεται.

Εἰς τὸν τρίτον τόπον, ὁ Ἅγιος Παῦλος διεξοδικώτερον περιλαμβάνει περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. κεφ. Ε', ΣΤ', Ζ', ὅπου εὐρίσκει ἓνα πνεῦμα ἄξιον δι' αὐτὸν, καὶ ἄξιον διὰ τὴν οὐράνιον σοφίαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ εἰς τὴν ὁμοιότητα τοῦ ἱερατείου αὐτοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ.

Διὰ νὰ καταλάβωμεν τὸ νόημα τοῦ Ἁγίου Παύλου, καὶ διὰ νὰ νοήσωμεν ἐντελέστερα τὸ ὑποκείμενον τῆς ὑποθέσεώς μας, πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν, μὲ τίνα γνώμην ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Παῦλος ταύτην τὴν ἐπιστολήν· αὐτὸς ἔγραψε πρὸς Ἰουδαίους, δηλαδὴ πρὸς ἓνα γένος ὅπου ὑπερασπίζετο μὲ ἐνθερμον ζῆλον τὸν νόμον του, οὐχὶ μόνον τὸν ἠθικὸν (τὸν ὅποιον ἡμεῖς δὲν ἀπορρίπτομεν), ἀλλὰ καὶ τὸν τελετικὸν, δηλαδὴ τὰς ἱεράς τελετάς, τῶν ὁποίων αἱ πρώτισται ἦσαν αἱ προσφοραὶ τῆς θυσίας διαφόρων ζώων, ὅπου οἱ ἱερεῖς ἐθυσίαζον ἐπὶ τῆς τραπέζης, μὲ τὴν ἔκχυσιν τοῦ αἵματος, καὶ ἐπρόσφερον τῶν

Θεῶ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερσπίζοντο μὲ ἰσχυρογνωμίαν τοιαύτας τελετάς, καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ πιστεύωσι πῶς ἔμελλον μίαν ἡμέραν νὰ τελειώσωσι· λοιπὸν ἀνάγκη ἦτον, νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ὁ Ἅγιος Παῦλος ἀπὸ τοιαύτην πλάνην, καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ μὲ τὴν παλαιὰν Διαθήκην, τὴν ὁποίαν οἱ Ἰουδαῖοι ἔτι ἀκολουθοῦσαν, πῶς αἱ θυσίαι δὲν ἐχρησίμευον πάρεξ εἰς ἓνα καιρὸν· καὶ προσέτι πῶς οἱ ἱερεῖς, ὁποῦ τὰς ἐπρόσφεραν, ἦσαν διὰ καιρὸν· καὶ ἐπομένως αἱ λοιπαὶ ὁποῦ ἔθεμελιοῦντο εἰς τὸ αὐτὸ ἱερατεῖον ἔπρεπε μὲ τὸν καιρὸν νὰ τελειώσωσιν· ἄς ἰδῶμεν τίνα τρόπον γράφει πρὸς αὐτοὺς.

Ὁ Ἅγιος Παῦλος συμφωνεῖ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, πῶς τὸ ἱερατεῖον ἐδιατάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ πῶς λαβὼν τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὸν Ἀαρῶν, ὠνομάζετο ἱερατεῖον κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν· συμφωνεῖ ἔτι, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἔπρεπε νὰ προσφέρωσι θυσίας μὲ ἐκχυσιν αἵματος, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ. Ἰσχυρῶς νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, πῶς αὐταὶ αἱ θυσίαι δὲν ἐδύναντο ἀφ' ἑαυτοῦ των νὰ ἐξιλεώσωσι τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ἐξαλείψωσιν ἁμαρτίας, καὶ πῶς ἦσαν διατεταγμέναι διὰ καιρὸν, καὶ ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα δικαιολογήματα.

Α'. Πῶς τὸ αἷμα τῶν ζώων, π. χ. ἐνὸς τράγου, ἢ μόσχου, ἰσχύει νὰ ἐξαλείψῃ ἁμαρτίας, ἀνθίσταται εἰς τὸ ὀρθὸν λογικόν, διότι μὴ οὕτω ἡ ἁμαρτία ὑλική, δὲν δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τι ὑγρὸν· προσέτι δὲν εἶναι ἄξιον τῆς Θείας μεγαλειότητος, τὸ νὰ βλέπῃ νὰ χύνηται τὸ αἷμα ἐνὸς ζώου, καὶ νὰ μεταβάλληται ἢ δεκασιῶν τοῦ Θεοῦ εἰς εὐσπλαγχνίαν· κερ. ε, 4.

Β'. Τὰ διὰ Θείας ἐμπνεύσεως γεγραμμένα βιβλία, τὰ ὁποῖα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἅγια εἶχον φανερώς, προεῖπον πῶς τὸ ἱερατεῖον, καὶ ἐπομένως πᾶσαι αἱ τελεταὶ ἔπρεπε νὰ λάβωσι τέλος· μετὰ τῶν μαρτυριῶν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἔλαβεν ὁ Ἀπόστολος διὰ ἀπόδειξιν τὰ λόγια τοῦ Δαυὶδ, «Ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»· ὁμολογοῦσιν οἱ ἴδιοι Ἰουδαῖοι,

πῶς ταῦτα τὰ λόγια, καὶ σχεδὸν ὅλος ὁ ψαλμὸς προ-
 εικονίζει διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸν Μεσσίαν ὁποῦ
 αὐτοὶ ἐπρόσμενον. Αὐτὰ τὰ λόγια ἀποδίδουσι καθαρῶς
 εἰς τὸν Μεσσίαν τὸ ἱσρατεῖον, οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν,
 οὐχὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ἀαρῶν, ὁποῦ τότε εἶχον οἱ Ἰ-
 ουδαῖοι, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, περὶ τοῦ ὁ-
 ποίου ὀλίγην ἔννοιαν εἶχον ὅθεν ὁ Ἀπόστολος συμπε-
 ραίνει δικαίως, πῶς δὲν ἦτον ἀναγκαῖον νὰ προεικο-
 νίσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν στερέωσιν ἐνὸς νέου ἱε-
 ρατείου κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἂν τὸ ἱσρατεῖον
 κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν ἔπρεπε μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων νὰ
 μένη πάντοτε ἰδοὺ τὰ αὐτὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου «Εἰ-
 » μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Δευτερικῆς ἱερωσύνης ἦν (ἡ
 » τοῦ Ἀαρῶν ὁποῦ εἶναι τὸ αὐτὸ, ὁ γὰρ Ἀαρῶν ἐκ τοῦ
 » Δευτ' κατήγετο), τίς ἔτι χρεῖα, κατὰ τὴν τάξιν Μελ-
 » χισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τά-
 » ξιν Ἀαρῶν λέγεσθαι;» κεφ. ζ', 11.

Μὲ αὐτὰς τὰς μαρτυρίας ἀποδείκνυσι φανερῶς ὁ Ἀ-
 πόστολος, πῶς ἡ ἱερωσύνη τῶν Ἰουδαίων καὶ αἱ τελε-
 ταὶ τῶν θυσιῶν δὲν ἐδύναντο νὰ μείνωσι πάντοτε, ἀλ-
 λ' ἔπρεπε κατὰ τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὸν
 καιρὸν νὰ δώσωσι τόπον εἰς μίαν ἄλλην ἐκλεκτοτέραν,
 δηλαδὴ εἰς τὴν ἱερωσύνην κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Ἰσπερ ἐξηγεῖ ὁ Ἀπόστολος, πῶς τοῦτος ὁ αἰώνιος
 ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ εἶναι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἡ ὁμοίωσις τῆς ἱερωσύνης τοῦ Μελ-
 χισεδέκ ἐπληρώθη κατ' ἀκρίβειαν εἰς τὸν Χριστόν.

Βεβαίως τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν
 διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προσφορὰν του, ὡς ἄμωμος
 θυσία πρὸς τὸν Θεόν, ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Σταυροῦ,
 ἵνα πλύνη τὴν συνείδησίν μας ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ
 νὰ μᾶς δεῖξῃ μίαν ἀληθινὴν λατρείαν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν
 ζῶντα.

Καλεῖ αἰώνιον αὐτὴν τὴν ἱερωσύνην.

Α'. Διὰ τὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ τόπον εἰς ἄλ-

λην Ιερωσύνην· διότι δὲν εἶναι διάδοχος ὅμοιος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν Ιερωσύνην.

Β'. Διότι διὰ τοιαύτης Ιερωσύνης, ἡ ὑπὲρ ἡμῶν θυσία προσφερομένη ἔχει τοιαύτην ἰσχὺν, καὶ ἐνέργειαν, ὅπου ὁ οὐράνιος Πατὴρ συγχωρεῖ πάσας τὰς ἁμαρτίας, διὰ τὰς ἀξίας τῆς, ὅταν διὰ πίστεως προσαρμόττωνται· διὰ τοῦτο καθὼς τοιαύτη θυσία δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προσφερθῇ ἐκ δευτέρου, οὕτω τοιαύτη Ιερωσύνη θέλει μείνῃ αἰωνίως.

Γ'. Διότι οἱ ἄλλοι ἱερεῖς, ὡς θνητοὶ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνωσιν αἰωνίως, καὶ ὁ Χριστὸς, αἰωνίως μένων, ἔχει μίαν Ιερωσύνην αἰώνιον· κεφ. ζ', 24. Τέλος πάντων ἐξήγησεν ὁ Ἀπόστολος, διατι ἡ Ιερωσύνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦν κατὰ τάξιν καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν. Παραβάλλει τὴν Ιερωσύνην τοῦ Χριστοῦ μετ' ἐκείνην τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ οὐχὶ μετ' ἡν τοῦ Ἀαρῶν, κατὰ τὸ ἐπόμενον· ὁ Χριστὸς ἱερεὺς, ὁ Μελχισεδέκ ἱερεὺς, ὁ Ἀαρῶν ἱερεὺς, εἰς τοῦτο μόνον εἶναι ὅμοιοι.

Ἄλλ' οὐχὶ μόνον ἱερεὺς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς ὅπου πνευματικῶς βασιλεύει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του, ὁ Μελχισεδέκ ὁμοίως καὶ ἱερεὺς καὶ βασιλεὺς, ὁ δὲ Ἀαρῶν μόνον ἱερεὺς, διότι ἡ βασιλεία ἦτον μόνον εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα, καὶ οὐχὶ τοῦ Λευί.

Ἡ Ιερωσύνη τοῦ Χριστοῦ ὑφίστατο, νὰ προσφέρῃ οὐχὶ ζῶα εἰς θυσίαν, καθὼς βέβαιον εἶναι πῶς ὁ Μελχισεδέκ δὲν ἐπρόσφερε ποτὲ ὡς ἱερεὺς θυσίας ζώων, ἀλλ' ἡ Ιερωσύνη τοῦ Ἀαρῶν ἀπαιτοῦσεν ἐξ ἀνάγκης τὴν προσφορὰν τῶν ζώων.

Ἡ ἁγία Γραφή θεωρεῖ τὸν Μελχισεδέκ ὡς ἀληθινὸν ἱερέα, ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἐκατάγετο ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Λευί, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον ἡ Ιερωσύνη τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, διότι οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν Ιερωσύνην, ἂν πρῶτον δὲν ἀπέδειχνε πῶς ἦτον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευί. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἀγκαλὰ ὄνο-

μάζεται ἱερεύς ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, δὲν ἐκατάγετο ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Λευί, ἀλλὰ τοῦ Ἰούδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐπλησίαζεν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἄλλ' ὁ Λαζάρων βέβαια ἦτον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευί. Ἰδοὺ πῶς οὔτε εἰς τοῦτο ἦν ὁμοίωσις μὲ τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἀζάρων.

Ἡ ἅγια Γραφή σιωπᾷ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Μελχισεδέκ· οὐδὲν βέβαιον περὶ τῶν προγόνων του· ἀγνοοῦμεν τίς ὁ πατήρ, τίς ἡ μήτηρ, τίνες αἱ συγγενεῖς του, πότε ἐγεννήθη, πότε ἀπέθανε, διὰ τοῦτο εὐκόλως πιθεύει τις πῶς δὲν εἶχε πατέρα, μητέρα, οὔτε γενεαλογίαν, οὔτε ἀρχὴν τῶν ἡμερῶν του, οὔτε τέλος.

Διατί ὁ Μελχισεδέκ λέγεται χωρὶς πατέρα καὶ τ.λ.

Ὅθεν δὲν πρέπει ὅμως νὰ συμπεράνη τις πῶς δὲν ἦτον ἄνθρωπος· ἰδοὺ ἀπλῶς ὅ,τι εἶπεν ὁ Ἅγιος Παῦλος περὶ Μελχισεδέκ, καὶ ἡ ἅγια Γραφή δὲν ἀναφέρει τὴν γενεαλογίαν του.

Διατί ἡ Γραφή σιωπᾷ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Μελχισεδέκ.

Δὲν ἀναφέρει ἡ Γραφή τὴν γενεαλογίαν διὰ μεγάλα αἷτια, μάλιστα διὰ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ Ἰψίστου ἱερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, θεοῦ ὄν, δὲν ἔχει γενεαλογίαν, διὸ οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος, καὶ εἰς τοῦτο ὁ Μελχισεδέκ παρομοιάζει τῷ Χριστῷ. Ἄλλ' οὐχὶ μὲ τὸν Ἀζάρων, τοῦ ὁποίου τὴν γενεαλογίαν καθαρῶς ἀναφέρει ἡ Γραφή.

Διατί ὁ Παῦλος καλεῖ τὸν Μελχισεδέκ χωρὶς πατέρα καὶ τ.λ.

Ἐκ τούτων φαίνεται τίνα σκοπὸν εἶχεν ὁ Ἅγιος Παῦλος, ὅταν ὠνόμασε τὸν Μελχισεδέκ, χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα καὶ τ.λ. ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ ἀποδείξῃ μὲ τὴν σιωπὴν τῆς γενεαλογίας τοῦ Μελχισεδέκ, πῶς ὑπῆρχε μία ἱερωσύνη, οὐχὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευί, καὶ πῶς ἡ ἱερωσύνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι αἰώνιος, ἀγκυρά καὶ δὲν ἔχει τινὰ συνάφειαν μὲ τὴν φυλὴν τοῦ

Λευϊ, καὶ οὕτω νὰ ἀποδείξῃ τοῖς Ἰουδαίοις πῶς ὁ Θεὸς διέταξε μίαν ἄλλην ἱερωσύνην, οὐχὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευϊ· ἐπομένως τοῦ Ἀαρῶν ἢ ἱερωσύνη, ὅπου ὑπερασπίζονται οἱ Ἰουδαῖοι, πρέπει νὰ δώσῃ τόπον εἰς τὴν διατεταγμένην παρὰ Θεοῦ.

Ἀκολούθησις τῆς ὁμοιότητος μεταξὺ Μελχισεδὲκ καὶ Χριστοῦ.

Δὲν φαίνεται εἰς κανένα μέρος πῶς ὁ Μελχισεδὲκ νὰ ἔλαβε διάδοχον εἰς τὴν ἱερωσύνην· διὰ τοῦτο φαίνεται πῶς ἡ ἱερωσύνη του ὑφίστατο μόνον εἰς αὐτὸν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε διάδοχον τῆς ἱερωσύνης, ἀλλ' ὁ Ἀαρῶν ἔλαβεν.

Ἡ Γραφὴ δὲν φανεροῦναι πάρεξ μίαν μόνην ἱερατικὴν πράξιν τοῦ Μελχισεδὲκ, δηλαδὴ πῶς εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ. ὡς ἱερεὺς, καθὼς ὁ Χριστὸς μίαν μόνην πράξιν ἐποίησε· δηλαδὴ ἐπρόσφερε τὸν ἑαυτὸν του εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ διὰ μιᾶς μόνης προσφορᾶς κατέστησε τελείους ὅσους ἠγάσεν. Ἀλλ' ὁ Ἀαρῶν καὶ οἱ διάδοχοί του ἐχρειάζοντο νὰ προσφέρωσι καθ' ἡμέραν θυσίας, πρῶτον ὑπὲρ ἑκυτῶν, καὶ ὕστερον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἱερωσύνη τοῦ Μελχισεδὲκ ἦτο μία ἀξία τιμιωτέρα ἀπὸ τοῦ Ἀαρῶν, διότι ὁ Ἀβραάμ. ἔλαβεν, οὐχὶ μόνον τὴν εὐλογίαν τοῦ Μελχισεδὲκ ὡς ἱερέως, ἀλλὰ τῷ ἔδωκε καὶ τὸ δέκατον τῶν λαφύρων, καὶ οὕτω τοῦ ἐπρόσφερε τὴν προσήκουσαν τιμὴν τῇ ἱερωσύνῃ. Ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἦν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προήρχετο καὶ ὁ Λευϊ, ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς τοῦ Ἀαρῶν ἱερωσύνης, πρέπει λοιπὸν νὰ εἰπῶμεν πῶς ὁ Λευϊ εὐλογήθη ἀπὸ τὸν αὐτὸν Μελχισεδὲκ μὲ ὄλους του τοὺς ἀπογόνους ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἀαρῶν, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προπάππου τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις εἰς σημεῖον ἱερωσύνης τοῦ ἐπρόσφερε τὸ δέκατον· οὕτω, ἡ ἱερωσύνη τοῦ Μελχισεδὲκ ἦν ὅμοιος διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῇ ἱερωσύνῃ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ὁ-

ποιάς ἀληθῶς ἡ πράξις ἦν ἀνωτέρα καὶ ἐνεργητικω-
 τέρα ἀπὸ ὅλας τὰς προσφορὰς τῶν θυσιῶν τοῦ Ἀαρῶν.
 Ἐκ τῶν ῥηθέντων καὶ ὁμοίων ἐτέρων μαρτυριῶν
 (διότι χάριν τῆς βραχυλογίας τὰς ἀποσιωπῶ) συμπε-
 ραίνει ὁ Ἅγιος Παῦλος, πῶς ἡ ἱερωσύνη τοῦ Ἀαρῶν πρέ-
 πει νὰ τελειωθῇ ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τὴν αἰώνιον, τοῦ
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπομένως ὁ τελετικὸς νόμος, κρε-
 μάμενος ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἀαρῶν, ἔπρεπε νὰ τε-
 λειώσῃ· διότι, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου, ἡ ἱερω-
 σύνη μεταφερομένη, πρέπει ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ τελετι-
 κὸς νόμος νὰ μεταφερθῇ. κεφ. ζ', 12.

Ἀπὸ ταύτην τὴν βραχεῖαν πραγματείαν δύναται ἡ Αὐ-
 τοκρατορικὴ Ἰψηλότης Της, κατὰ τὴν χάριν ὅπου ἔλαθε
 παρὰ Θεοῦ, δύναται, λέγω, νὰ ἰδῇ διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ
 Μελχισεδὲκ λέγεται χωρὶς πατέρα, καὶ χωρὶς μητέρα
 καὶ τ.λ. καὶ ἐνταύτῳ θέλει θαυμάσει εὐλαβῶς τὰ ἀ-
 κατανόητα μυστήρια τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐπι-
 θυμῶ ὅμως νὰ ψάλλῃ πάντοτε ἡ Ἰψηλότης Της μετὰ
 χαρᾶς τοῦτον τὸν στίχον τοῦ Δαυὶδ.

«Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου Κύριε, ὁ Θεὸς φωτιεῖς τὸ σκότος».

Μένω μὲ βαθὺ σέβας

ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ

Ταπεινὸς καὶ ἐλάχιστος δούλος

ΠΑΑΤΩΝ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ.

Πρὸς τὸν Συγγραφέα τῆς παρούσης πραγματείας.

Εὐλαβέστατε Πάτερ!

ΜΕ ἄκραν μου εὐχαρίστησιν ἀνέγγων τὴν ὑμετέραν Πραγματείαν περὶ τοῦ Μελχισηδέκ, τὴν νομίζω ὡς μίαν ἀπόδειξιν τῆς εἰλικρινότητος, καὶ ἀπλότητος μετὴν ὁποῖαν μοι ἐξήγησες τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, εὐρίσκω εἰς αὐτὴν ἐξηγήσεις θεμελιώδεις, ἀξίας ἑνὸς σπουδαίου ἀνθρώπου, διὰ τῶν ὁποίων ἐκθέτετε τὰς Θείας ἀληθείας ἠξέσφω πῶς ἔχετε σταθερὰν γνώμην νὰ ἀποδείξητε τὴν ὁμοιότητα, καὶ συμφωνίαν τῶν δογμάτων, καὶ ἔργων ὅπου ἀναφέρει ἡ ἀγία Γραφή, μετὰ μίαν φυσικὴν κρίσιν, καὶ νὰ τὰ βεβαιώσῃ μετὰ ἀποδείξεις τοῦ ὀρθοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου· τοιοῦτον μέσον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ἀρμοδιώτερον διὰ νὰ σπαρθῇ μετὰ καρποφορίαν ὁ Θεὸς σπὸρος εἰς τὰς καρδίας, καὶ νὰ φυτρώσῃ καὶ νὰ πολλαπλασιασθῇ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Αἱ ἐπιστῆμαι αὐξήσαν, καὶ ἐγένον σχεδὸν τέλειαι ἀφ' οὗ ὁ Καρτέσιος, ἐκεῖνος ὁ ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς τῆς ἀληθείας, ἐλευθερούμενος ἀπὸ τὴν σκλαβίαν τοῦ Ἄριστοτέλους, ἤγαγε τοὺς περιέργους νόας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας. Ἐλάμψε τότε ἕνα νέον φῶς, αἱ ἐπιστῆμαι ἐφάνησαν μετὰ ὅλην τὴν θελκτικὴν λάμψιν, καὶ ἔσφωσαν πρὸς τοῦ λόγου τοὺς πλῆθος προσηλύτων, τοὺς ὁποίους εἶχε ξεμακρύνῃ πρότερον τὸ σκότος τὸ διακεχυμένον ἐπάνω εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ μάθησιν. Εἰς τοῦτον μας τὸν εὐτυχῆ αἰῶνα, χωρὶς νὰ ἐπαριθμήσω τοὺς ἐπὶ χυμῶν σοφοὺς, δὲν εὐρίσκεται σχεδὸν εἰς

καλοεκτηθραμμένος ὁποῦ νὰ μὴ σύρεται ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῶν ἐπιστημῶν, καὶ νὰ μὴν ἀφιερῶνῃ ἕνα μέρος τοῦ καιροῦ του εἰς αὐτάς. Ἐξῶ ἀπὸ τὰς χάριτας καὶ ἡδονὴν ὁποῦ πάντοτε συνοδεύουσι τὰς ἐπιστήμας, προέρχεται καὶ ἕνα ἄλλο ὄφελος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐμπράκτως ἐδοκίμασαν οἱ παρεληλυθότες αἰῶνες. Ὁ σοφὸς Βασιλεὺς Σολομῶν λέγει «Πλήθος σοφῶν σωτηρία κόσμου, » καὶ βασιλεὺς φρόνιμος εὐστάθεια δῆμου.» κεφ. 5'. 24. καὶ κατωτέρω «Πᾶς ὁ χρυσὸς ἐν ὄψει αὐτῆς (τῆς σοφίας) ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς λογισθήσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς.» ὅμως αὐτὸς ἐννοεῖ μὲ τὸ ἔνομα σοφίας τὴν γνῶσιν ζετυλιγμένην ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον ἀγγίνοιαν. Δὲν εἶναι κατάστασις ὁποῦ νὰ μὴ φαίνεται τὸ ὄφελος τῶν ἐπιστημῶν. Αὗται φέρουσι τὸν νοῦν εἰς μίαν κρίσιν ὑγιᾶ, καὶ βαθέην κατασταίνουσι τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦς δραστηκιωτέρας· ἐρευνοῦσι τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, βλέπουσι τὴν διάθεσιν, τὰ ὄργανα ἐξ ὧν κινεῖται, ἢ ἐνωσις ὁποῦ εἶναι μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἡ ἀρχὴ δι' ἧς ἐνεργοῦσιν, ἡμερώνουσι καὶ διορθώνουσι τὰ ἥθη, καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὴν τελειότητα πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Ἄν αὐταὶ καταγίνωνται εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως, εὐρίσκουσι φανερώς τὸ μεγαλεῖον τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Οἱ οὐρανοὶ δὲν διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλην τὴν μεγαλειότητα, πάρεξ εἰς τοὺς θεωρητὰς τῆς σταθερᾶς καὶ διαμενούσης τάξεως, τῆς ἀπείρου ἐκτάσεως, καὶ τῆς τακτικῆς κινήσεως. Ὁ αἰὼν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνθοῦσιν αἱ ἐπιστήμαι, εἶναι αἰὼν φωτὸς, καὶ αἰὼν ὁποῦ γεννᾶ ἀνθρώπους ἀξίους, ἐν παντὶ εἶδει.

Εἶναι ὅμως ἀληθινόν, πῶς ἡ τῶν ἐπιστημῶν πρόσδοδος δύσκολός ἐστι, καὶ δὲν ἔχει τίποτε χαρίεν, ἀλλ' ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ προσοχὴ ὁποῦ μεταχειρισθῇ τινὰς διὰ νὰ νικήσῃ τὰς πρώτας δυσκολίας, λαμβάνει ταχέως τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς ἀπὸ τὴν ἄκραν πληροφορίαν, καὶ ἀπὸ τὸ μέγα κέρδος ὁποῦ εὐρίσκει. Ἐγὼ τὸ ἤξεύρω ἐμ-

πράκτως, και ὁμολογῶ πῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ἠσθάνομην ἀντιπάθειάν τινα πρὸς τὴν σπουδὴν ἄλλ' ἀκούσας τὰς φρονίμους συμβουλὰς ὁποῦ περὶ τούτου μοι ἔδωκαν, τὴν ἐνίκησα, καὶ τώρα βλέπω, πῶς δὲν εἶναι πρᾶγμα ὁποῦ νὰ ἰσομετρῆ τὴν εὐχαρίστησιν, ὁποῦ προξενεῖ ἡ σπουδὴ.

Ὀλον τὸ φῶς, καὶ γινῶσις ὁποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, καὶ οἱ ἀτίμητοι θησαυροὶ ὁποῦ διὰ μέσου αὐτῆς εὐρίσκονται, ἤθελεν ἀπολέτῳσι μέρος τῆς τιμῆς των, μάλιστα ἤθελε καταντήσωσιν εἰς κατάχρησιν, ἀν ὁ Θεὸς νόμος δὲν ἦτον ὁ δεσμὸς, καὶ βᾶσις πάσης ἐπιστήμης, καὶ Θεμέλιον τῆς κοινότητος. Ὁ Σολομών, περὶ τοῦ ὁποίου ὠμίλησα, τόσον ἀξιωμαίητος διὰ τὴν ἀγγινοίαν του, λέγει: «Ὁ Θεὸς, καὶ τῆς σοφίας ὁδηγός» ἐστι, καὶ τῶν σαφῶν διορθωτής. Ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ, «καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν, πᾶσα τε φρόνησις καὶ ἔργασιῶν ἐπιστήμη.» Ἐτι ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν σοφίαν Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ, ὅτι «Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄνω» τῶν Οὐρανῶν, ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ ἀπάγουσα δόξ, αἰώνια ἐντολαί.» Διὰ τοῦτο πᾶς τις ἐξ ἡμῶν πρέπει νὰ λάβῃ τὸν Θεῖον νόμον διὰ πρώτην ἐπιστήμην, ἵνα γνωρίσῃ καλλιώτερον τὸ θέλημα τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς, καὶ νὰ γυμνάζεται τὰς Χριστιανικὰς ἀρετάς. Φαίνονται λοιπὸν αἱ ἐπιστήμαι θεμελιωμένα ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν βᾶσιν δι' ἔλθῃ τους τὴν ὠραιότητα, διατὶ ἀκριβῶς χρησιμεύουσι εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ εὐδαιμονίαν πάντων· καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σοῦ φανερώσω πόσῃν χαρὰν δοκιμάζω, ἔχων ἓνα ἀρχιτέκτονα ὡς ἐσέ, διὰ νὰ βάλλω τὰ θεμέλια εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ δὲν θέλει λείψω νὰ προσφέρω πάντοτε τὰς δεήσεις πρὸς Θεόν, τὸν δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, διὰ νὰ λάβω αὐτὸν τὸν καρπὸν τῶν κόπων σου. Δίδαξόν με Κύριε δόν σου, καὶ πορεύσομαι κατὰ τὴν ἀλήθειάν σου.

Εἶναι ἐπιθυμητὸν, εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν Ῥώσων νὰ μὴν ἀλησμονήσωσι, πόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν εὐτυχῆ κατάστασιν τῶν μελῶν ὁποῦ συνθέτουσι, τοῦτο τὸ μέ-

γα βασιλείον, ὅτι ἡ σπουδὴ ἢ θεμελιώδης τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως νὰ προηγήται τῶν ἐπιστημῶν, τοῦτο τὸ μέσον εἶναι τὸ ἰσχυρώτερον, νὰ συστήσῃ καλούς πολίτας, καὶ ἀξίους υἱούς τῆς πατρίδος. Φωτισμένοι ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας δὲν θέλει πέσωσιν εἰς τὰ ἐλαττώματα τῆς ἀμαθείας, θέλει ἐφεύρωσιν ἀναριθμήτους ὁδοὺς ὁποῦ φέρουσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν· στερεωμένοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, θέλει ἀποδιώξωσιν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοὺς πᾶσιν πονηρὰν γνώμην, καὶ θέλει ἐνδυναμωθῶσιν ἀπὸ μίαν ἀκλόνητον σταθερότητα.

Ἀπὸ τὸ μέρος σου, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ γνώσις τῆς Θρησκείας εἰς τὴν Ῥωσσίαν μετὰ τὴν σύνθεσιν τῶν βιβλίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐξήγησιν, καὶ στερέωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ εἶμαι βέβαιος διὰ τὴν ἐπιμελείαν σου εἰς τοιοῦτον εἶδος ἐργασίας εὐαρέστου πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ νὰ δοθῆς περισσώτερον εἰς τὸ ὄφελος τῆς κοινότητος, ἔχεις αἰτίαις εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅπου ἀναφέρονται μετὰ τόσους ἐπαίνους, ὅσοι ἐκοπίασαν νὰ εὐρυχωρήνωσι τὴν θρησκείαν, καὶ διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. Ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν, πῶς τοιοῦτοι μεγάλοι ἄνδρες, «Θέλει εἶναι αἰωνίως, καὶ ἢ ἡ δόξα τους δὲν θέλει ποτὲ ἀφανισθῆ.» Πόσον ἔπαινον ἡ Γραφή δὲν ἀποδίδει πρὸς τὸν ἱερέα Ὀνίαν διὰ τὸν ἔνθερμόν του ζῆλον εἰς στερέωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου; Αὐτὴ λέγει περὶ αὐτοῦ, πῶς εἶναι, «Ὡς ὁ ἥλιος, ὁποῦ λάμπει ἐπάνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς τὸ ἥλιοζον εἰς τὸν Οὐρανόν, ὁποῦ λάμπει ἐπάνω εἰς τὰ νέφη τῆς δόξης».

Ἔσο βέβαιος πῶς ὅσον περισσώτερον κοπιᾷς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν, τόσον περισσώτερον αὐξάνει ἡ εὐχαριστήσις μου, καὶ τοῦτο αὐξάνει τὴν καλὴν ὑπόληψιν ὁποῦ ἔχω περὶ σοῦ.

Τῆ κ'. Νοεμβρίου αἰξδ'.

(ὑπογεγραμμένος) ΠΑΥΛΟΣ.

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ

Κ. ΤΥΠΑΛΛΟΥ.

(Σημ. α') Μία σημείωσις ὡς αὕτη δὲν συγχωρεῖ νὰ διαλάβῃ τις πλατύτερον περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς, Ἀποστολικῆς καὶ Πατρικῆς συνηθείας τῆς γονυκλισίας· πότε δηλ. καὶ ἀπὸ ποίους κατηργήθη τὸ κανονικὸν τοῦτο ἔθιμον. Ὅποιος ἀγαπᾷ νὰ μάθῃ περιεργότερον τὰ περὶ τούτου, ἄς ἀναγνώσῃ τὰ λεγόμενα εἰς τὸν κ', Καν. τῆς α', Συνόδ. καὶ τὰ εἰς τὸν υἱ, τῆς ς', παρὰ τῷ Πηδαλίῳ βιβλίον ὅσον ἀναγκαῖον διὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικούς, ἄλλο τόσον σπάνιον, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου σημειοῦμεν ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι εὐχῆς ἔργον νὰ ξαναεκδοθῇ, πλὴν ὄχι ὡς εἶναι, ἀλλὰ καθαρισμένον ἀπὸ τὰς μωρολογίας τοῦ εἰς τὸν τύπον ἐπισημασθέντος, ὅστις ἐτόλμησε νὰ βάλῃ χεῖρα ἱερόσυλον εἰς ξένον κόπον, καθὼς παραπονούμενος λέγει τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ μακαρίτης Νικόδημος, ὁ τῆς βίβλου πατήρ. (*)

(Σημ. β') Ἀξιόλογα τὰ περὶ τῶν Κανονικῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς εἶναι τὰ σημειούμενα εἰς τὴν ἀνωτέρω (Σημ. α') μνημονευθεῖσαν βιβλον, Πηδάλιον ἐπιλεγομένην, σελ. 70. σημ. 2. ὅπου καὶ βλ. καὶ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἐρανίσθησαν, ὡς ὑποσημειοῖ ὁ Νικόδημος, ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον θεολογικὸν τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου. Εἶθε! νὰ ἄφινέ ποτε καὶ τοῦτο ὡς εὑρίσκειτο συντεταγμένον ἀπὸ τὸν κάλαμον τοῦ Εὐγενίου ὁ καλὸς Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, καὶ ὄχι, ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐνόει, τοῦλάχιστον οὕτω λέγει ὁ ἴδιος, νὰ τὸ χαλάσῃ, μεταμορφώσας αὐτὸ εἰς τὴν κακοχώνευτον θεολογικὴν Ἐπιτομὴν του. Περὶ τῶν Κανον. βιβλ. τῆς ἁγ. Γραφ. βλ. προσέτι καὶ, Ταμείον Ὀρθοδοξίας τοῦ σοφοῦ Καμπανίας Ἐπισκόπου, Κεφ. ξβ'. σελ. 143.

(Σημ. γ') Ἄν ἡ ἀναγινωσκομένη τοῦ Δανιὴλ προφητικῆς βίβλος ᾗται τῶν ὁ. μετάφρασις, ἢ τοῦ Θεοδοτίωνος, πολ-

(*) Τὸ Πηδάλιον ἐξέδωκα καὶ γὰρ τὸ τρίτον εἰς τὸ τυπογραφεῖόν μου τῷ 1864, κεκαθαμένον κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ὀρθοδοξου ἡμῶν ἁγίας Ἐκκλησίας, οὕτω δὲ πᾶς τις ἔχων ἀνά χεῖρας τὸ κανονικὸν τοῦτο βιβλίον δύναται ἐλευθέρως νὰ τὸ ἀναγινώσκῃ. Ὁ ἐκδότης Σ. Χ. Παφτάνης.

καὶ πολλὰ λέγουσι, λαβόντες τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τὸν θεῖον Ἱερώνυμον. Ὅστις ἐπιθυμῆι νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἄς ἀναγνώσῃ τὴν περὶ τούτου κριτικὴν σημείωσιν τοῦ σοφοῦ, καὶ Ἰσαποστόλου Ἱεράρχου, Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη, εἰς τὴν ἀνωύμως ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μεταφρασθεῖσαν Ἀνασκευὴν τῆς τελευταῖον διερμηνευθείσης (κακῶς βέβαια καὶ ἀκριτῶς) Διαθήκης· σημ. 403. σελ. 657.

(Σημ. δ'.) Ὁ Συγγραφεὺς μας διὰ τὸ σύντομον παρατρέχει τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καινοτομίαν τῶν Λατίνων, ἀλλ' ὁ βουλόμενος νὰ καταλάβῃ τὸ ἄδικον τῶν καινοτόμων παπιστῶν, ἄς λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τὸ φιλόσοφον βιβλίον τοῦ ἀθανάτου Ἡλιοῦ Μηνιάτου τοῦ συμπατριώτου μου, Πέτρα Σκανδάλου ἐπιγραφόμενον ἄς ἀναγνώσῃ προσέτι καὶ τὰ παρὰ τοῦ φιλορθοδόξου Ἀδὰμ Ζοιρνακίου περὶ τῆς ὑποθέσεως γραφόμενα, καὶ ἐκ τούτων θέλει μάθῃ, ὅτι καὶ Εὐαγγέλιον, καὶ Σύνοδοι, καὶ Πατέρες τόσοι Ἀνατολικοὶ καθὼς καὶ Δυτικοὶ, κατακρίνουσι τὸ θλάσφημον τῶν νεωτέρων Λατίνων δόγμα. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ σημερινοὶ φρόνιμοι Λατῖνοι ἀμχανοῦν εἰς τὸ πρᾶγμα, καὶ μένοντες ἀναπολόγητοι, ἀνανακτοῦν κατὰ τῆς φιλοκαινοτόμου παπικῆς ἐκκλησίας των· τόσοι ὑπερισχέει ἡ ἀλήθεια! οὔτε ἄλλοι τολμοῦν ἀναισχύντως, ἰσχυρογνωμόνως, καὶ μὲ κακίας ἐπιγινῶσιν, νὰ ὑπερασπίζωνται τὸ, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, δλέθριον δόγμα, δόγμα ἀναιρετικὸν τῆς καθαρᾶς καὶ ἀδόλου Χριστιανικῆς θεολογίας, εἰ μὴ οἱ παράσιτοι τῆς ἐν Ῥώμῃ βαβυλωνικῆς αὐλῆς, ὅποιοι ἐστάθησαν καὶ εἶναι οἱ ἀποστάται ἐκεῖνοι Γραικοὶ Λατινόφρονες, (ἂν Γραικοὶ πρέπει πλέον νὰ δνομάζωνται εἰ τοιοῦτοι) τὰ καθάρματα βέβαια τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, οἱ σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι Δομινικάνοι, οἱ βρωμεροὶ καὶ βορβορώδεις Καπουκκίνοι, οἱ ἀντίθεοι, ἢ διὰ νὰ εἶπω καλῆτερα, ἄθεοι τῶ ὄντι Ἰησοῦται, κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἀλλ' ἐπιπέσοι ὁ πόνος αὐτῶν εἰς κεφαλὴν αὐτῶν! Ἡμεῖς ἐλεοῦντες τὴν τύφλωσιν τοῦ νοῦς των, παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης νὰ νεύσῃ εἰς τὰς καρδίας των τὴν ἐπιγινῶσιν τῆς ἀληθείας, καὶ οὕτω νὰ γίνῃ μία ποίμνη, εἰς ποιμὴν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

(Σημ. ε'.) Περὶ ἀναγνώσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ τὴν

δποίαν ἀντιχριστιανικῶς καὶ σκληρῶς ἐμποδίζουσιν οἱ Ποντιφίκοι εἰς τοὺς ὁπαδοὺς των, παρακαλῶ τὸν φιλόθεον ἀναγνώστην νὰ ἀναγνώσῃ ἐπιμελῶς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιερέως Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκης ἐπιγραφομένην περὶ τῆς ὠφελείας τῆς προξενουμένης ἐκ τῆς τῶν Θεῶν Γραφῶν μελέτης. Κυριακοδρ. τῶν ἐπιστολ. τόμ. 6'. σελ. 526. καὶ Ἐγχειρίδ. Νικοδ. σελ. 248. καὶ Ταμ. Ὁρθοδοξ. Κεφ. μῆ. σελ. 109. Ἄντις εἰς ταῦτα νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ ὀλίγα τινὰ, παραπέμπω τὸν εὐσεβῆ διδάσκαλον καὶ μαθητὴν νὰ ἀκούσῃ μᾶλλον τι γράφει περὶ τούτου ὁ ζωηρὸς τοῦ Εὐγενίου κάλαμος εἰς ἓν τῶν ἱστορικῶν, καὶ κριτικῶν του σημειωμάτων σελ. 197. εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἀνώνυμον μετάφρασίν του τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Κριτικοῦ Δοκιμίου περὶ τῶν διχονοιῶν τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Πολωνίας, τυπωθεῖσαν χωρὶς ὄνομα τόπου, ἐν ἔτει 1768· καὶ τῶν ὁπίων καλῆτερα, ἢ περισσότερα δὲν ἠθέλε τις ἐπιθυμήσῃ.

(Σημ. 5'.) Ὅτι φλυαρία καὶ μῦθος τὸ Καθαρτήριο πῦρ τῶν παπιστῶν ὁμιλίαν ἐξαιρετον ἔχει ὁ Θεοτόκης εἰς τὸ Κυριακοδρ. τῶν ἐπισ. τόμ. 4. σελ. 227. βλ. καὶ Πέτραν Σκανδάλου τοῦ Ἱεροκήρυκος Μηνιάτου. βλ. καὶ Στυλιανοῦ Βλασοπούλου *Difesa della Chiesa Greca* ὅστις τέλος πάντων ἀγαπᾷ νὰ γελάσῃ ὡς ἀναγνώσῃ τὰ περὶ τούτου Διηγήματα καὶ αὐτῶν τῶν Λατίνων. Ἡ ἀντίθεος ὑπόκρισις βέβαια δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὔρη τρόπον καλῆτερον διὰ νὰ γεμίξῃ ἀπὸ χρήματα τὰς χεῖρας τῶν Φρατέρων. Νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ἔφριξε διὰ τὸ ἀγγίχουν τούτων, καὶ, δὲν ἠξεύρω τί νὰ εἶπω, νὰ ἐλυπήθη ἢ νὰ ἐχάρη πῶς τὸν ὑπερέβησαν κατὰ τὸ ἐφευρετικὸν τοῦ νοοῦ, καὶ κατὰ τὰς μηχανὰς, τὰς ὁποίας ἔμαθαν νὰ στήνουν εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ εἰς τὴν μωρίαν τῶν ἀνοήτων. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς τὸ πληρώσῃ!

(Σημ. 6'.) Εἰς μάτην πάσχουν οἱ Ποντιφίκοι νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας. Ὀλίγα γράμματα νὰ ἠξεύρη τις διὰ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, βλέπει ὅτι τὰ πράγματα τοὺς ψεύδουν. Καὶ πῶς, διὰ τὸν Θεόν! ἠμπορεῖ νὰ λέγεται: Καθολικὴ ἢ Ἐκκλησία των, ἢ ὁποία

ἄλλην πίστιν εἶχεν εἰς τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἄλλην ἔχει τώρα; πῶς μία, κτλ. κτλ. ἐν ᾧ ἠλλαξε τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως; ἐν ᾧ εἶναι σχισμένη ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν Κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας τὸν Χριστὸν, καὶ Κεφαλὴν τῆς πιστεύει ἄνθρωπον φθαρτὸν, καὶ ὑποκείμενον εἰς ἁμαρτίαν, καὶ τὸν ὅποιον καταθρασύνεται νὰ δνομάζῃ Ἐπίτροπον τοῦ Χριστοῦ, ἀνώτερον τῶν Συνόδων *Vice-Dio in terra*, κ.λ. κ.λ.; Καὶ εἶναι θαυμαστὸν λοιπὸν, ἐὰν, μετὰ τοιαῦτα ἀντιχριστιανικὰ φρονήματα, οἱ Πάπαι φαντάζονται Μοναρχίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας; ἀφ' οὗ διὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἠμποροῦν νὰ κάμουν *omnia supra jus, et contra jus*; ὅτι *Papa est omnia et super omnia*; ὅτι *Papa et Christus faciunt unum concistorium*; ὅτι *Papa potest mutare quadrata rotundis* κ.λ. κ.λ.; ὅποιος θέλει τώρα ἄς ἐξάγῃ ἐκ τούτου τὴν αἰμοβόρον *inquisizione*, τὰς *indulgentias*, τὰ *altari privilegiali* κ.τ.λ. κ.τ.λ. βλ. καὶ Βλασοπ. *Difesa della Chiesa Greca* § VIII σελ. 34—36.

(Σημ. ἡ.) Δὲν ἐπιμένω νὰ θεωρήσω τὰ περὶ Πάπα, εἶναι τόσον γνωστὰ καὶ γελοῖα τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς Παποπαρασίτους, καὶ Παποκόλακας, καὶ Παπολάτρας, περὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τούτου Τραγελάφου, ὥστε ἤθελε κινήσουν εἰς γέλωτα καὶ αὐτὸν τὸν Δημόκριτον· οὐαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν ἐμελλε νὰ λέγῃ ἀλάνθαστον ἀρχηγὸν καὶ Κεφαλὴν τῆς ἑνα Γρηγόριον ζ'. ἑνα Βονιφάτιον ἡ'. ἑνα Ἀλέξανδρον ς'. ἑνα Ἰούλιον β'. κ.τ.λ. Καὶ τοῦ Κωμωδία! χάρις εἰς τὴν ἀληθινὴν Φιλοσοφίαν! βλ. Δοκίμ. τῶν Διχον. τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Πολωνίας καὶ τὴν ἀνωνόμως ἐκ τοῦ Λατινικοῦ μεταφρασθεῖσαν Ἐπιστολ. τῶν τριῶν Ἐπισκόπων, βιβλιάριον κατὰ πάντα λόγον ἀξιοσύστατον, διὰ τὰ εἰς αὐτὸ ἀνακαλυπτόμενα αἴσχη τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὸ ὅποιον ὁμολογοῦμεν ὅχι μικρὰν τὴν χάριν εἰς τὸν σοφὸν Μεταφραστὴν του. Πάντα νὰ ζῆ!

(Σημ. θ'.) Δὲν ἠξέυρω τί κακὸν ἔκαμε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς καινοτόμους τινὰς χριστιανοὺς, καὶ τὸ πολεμοῦν τόσον! ἐξ ἑνὸς μέρους καυχῶνται ὅτι ἐπιστηρίζουν τὰ δόγματά των εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· καὶ ποῖος ποτὲ τῶν Αἰρετικῶν δὲν εἶπε

πάντοτε τὸ αὐτό; καὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου καταργοῦν τὸ Εὐαγγέλιον στρεβλόνοντες αὐτὸ, καὶ διερμηνεύοντές το κατὰ τὴν πεπλανημένην τους φαντασίαν, καὶ ὄχι ὡς τὸ ἐκήρυξεν ὁ Χριστὸς, τὸ παρέδωκαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπερήραται γενόμενοι τοῦ Λόγου, τὸ ἐδέχθη ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὸ ἐπεκύρωσεν ἡ σύμπνοια τῆς Ἱερᾶς Ἀρχαιότητος, καὶ τῆς ὁποίας εἰς μάτην οἱ νέοι οὔτοι Ἀπόστολοι κομπάζουν ὅτι εἶναι ἀκριβεῖς ὁπαδοί. Ὁ λόγος μᾶς φέρει εἰς τὸ περὶ Θείας εὐχαριστίας κεφάλαιον. Τὸς σκανδαλίζει ἡ λέξις Μετουσίωσις, τὴν λέγουν νέαν, βάρβαρον, ἄγνωστον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ εἰς τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας· ἔστω· ἀλλὰ διατί δὲν δέχονται καὶ τὴν ἄλλην τὴν ἀρχαίαν, τὴν ὀρθόδοξον, καὶ εἰς τοὺς Πατέρας γνωστὴν, ὁποία δηλαδὴ εἶναι ἡ Μεταβολή, Μεταβύθμησις, Μεταστοιχείωσις; Ναι, λέγουν, ἀλλὰ καὶ αὗται λέγονται καταχρηστικῶς— βλέπετε λοιπὸν, δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς λέξεως, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς τοῦ δόγματος, καὶ τί τάχα, δὲν λαλεῖ φανερὰ ὁ Χριστὸς, ὅταν λέγῃ, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου;— Ἀλλ' ἐδῶ, λέγουν, τὸ ἐστὶ λέγεται ἀντὶ τοῦ δηλοῦ, καθὼς φέρ' εἰπεῖν καὶ εἰς τὸ· ἐγὼ εἰμὶ ἡ θύρα τῶν προβάτων, καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς ἁγίας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Νέας.— Ἀλλὰ διατί, πρὸς Θεοῦ! ὡ ἄνθρωποι, δὲν ἀναγινώσκετε τὰ μετὰ ταῦτα λεγόμενα, διὰ νὰ ἰδῆτε, ὅτι ὅπου κατ' Ἑβραϊκὸν ἰδιωτισμὸν τὸ εἰμὶ ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ δηλοῦ, τότε ὡς τοιοῦτον ἐπεξηγεῖται ἀπὸ ἕκαστον θεόπνευστον Συγγραφέα, πότε μὲν λέγοντα, ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πότε δὲ, ὅτι τοῦτο ἐξηγεῖ ὄρασιν, καὶ ἐνύπνιον, καὶ παραβολὴν· πότε, ἅτινα ἐστὶν ἀλληγορούμενα· ἐν ᾧ εἰς τὸ, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου, δὲν φαίνεται, ὅτι ὁ Κύριος νὰ τὸ εἶπεν οὔτε ὡς παροιμίαν, οὔτε ὡς ἀλληγορίαν, οὔτε ὡς παραβολὴν. Ὅχι· λοιπὸν πάντοτε τὸ ἐστὶ ἢ μὴ μὴ νὰ ἐκλαμβάνηται ἀντὶ τοῦ δηλοῦ. Καὶ ποῖος ἢ μὴ μὴ νὰ ἐκλάβῃ τὸ εἰμὶ ἀντὶ τοῦ δηλοῦ, σημαίνω, παρασταίνω, εἰς τὴν φράσιν φερ' εἰπεῖν ἐκείνην τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅπου ὁ ἴδιος Θεὸς λέγει, Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὢν; ἀπαγε! Καὶ ἔπειτα σὲ ἐρωτῶ, ὦ Καλθίνε, δὲν λέγεις καὶ σὺ Μυστήριον τὸ τοιοῦτον;— Ναι— Καὶ ποῖος ὁ ὄρισμός τοῦ Μυ-

στηρίου;—ἄλλο τὸ βλεπόμενον, καὶ ἄλλο τὸ πιστευόμενον.—Καὶ πῶς λοιπὸν ὑστερον τολμᾶς, καὶ καταθρασύνεσαι τόσον, ὥστε νὰ ζητῆς εἰς τὰ Μυστήρια πληροφορίαν τῶν αἰσθήσεων; παράδοξος Λογική! Ἐγὼ δὲν ἤξεύρω πῶς νὰ σέ ὀνομάσω, ἀφ' οὗ διὰ νὰ ἀποδείξῃς τάχα τὸ κακόν σου φρόνημα, καὶ μὴ δυνάμενος ἀλλέως, οὔτε ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, οὔτε ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα, καταφεύγεις εἰς φλυαρίας, καὶ σκώμματα, καὶ ἀστεϊσμούς, καὶ παίξεις ἐν οὗ παικτοῖς, κωμωδῶν τὰ φρικτὰ, καὶ ὅλως Θεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ Μυστήρια! Ἀμφιβάλλω ἂν ὁ τοιοῦτος ἡμπορῆ νὰ ὀνομάζεται οὔτε κἂν. . . Ἰλεώς σοι ὁ Θεός! οὕτως σέ διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον; οὕτως ἡ ὀρθὴ Φιλοσοφία; οὕτως ἡ ἐξ Ἀποκαλύψεως πίστις; καὶ δὲν ἤξεύρεις ὅτι ἡ Ἀποκάλυψις δίδεται εἰς ὄσους ἔχουσιν ὄμματα Πίστεως, διὰ νὰ ἴδουν τὸ ἀποκαλυφθὲν μὲ τὸ νὰ τὸ πιστεύσουν, ὅχι κατανοοῦντες καθαρῶς τὸν τρόπον τοῦ τελουμένου, ἀλλ' ὁμολογοῦντες εἰλικρινῶς τὸ τελούμενον; ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σοῦ ἐμφράττει τὸ στόμα. ἤξεύρω ὅτι ὁ ἀρνητῆς τοῦ φρικτοῦ Μυστηρίου πείθεται εἰς ἐκεῖνο ὅπου βλέπει μὲ τὰ ὄμματα, καὶ αἰσθάνεται μὲ τὴν γλῶσσαν· ἀπειθεῖ δὲ καὶ ἀντιτείνει εἰς ἐκεῖνο ὅπου εἶπεν ἡ αὐτοαλήθεια, καὶ ἐξ ἀρχῆς ἕως τέλους παρέλαβε, καὶ ἐδίδαξεν ἡ Ἐκκλησία. Βλέπει ἄρτον, νομίζει οἶνον, ἀλλ' ὁ Θεὸς Χρυσόστομος «Μὴ (λέγει) μὴ ὅτι ἄρτος ἐστὶν ἴδης, μηδ' ὅτι οἶνος ἐστὶ νομίσῃς.» οὐ γὰρ κ. τ. λ. (Λόγ. μ.ἀ. περὶ Μεταν.) Φιμώθητι λοιπὸν τοῖχος κεκονιαμένε! ἐπειδὴ τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεὸς εἰς ἡμέραν Κρίσεως. Ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία δικαίως, καὶ ὀρθῶς πιστεύουσα διὰ τὸν εἰπόντα «Λάβετε, φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα μου· καὶ, πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου,» τὴν εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὑπερφυσικὴν καὶ μυστηριώδη μεταβολὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ· ἀποδοκιμάζει τὰ σοφίσματα τῶν νεωτεριστῶν. Τὸ δὲ πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ γίνεται, καὶ εἶναι, δὲν πολυπραγμονεῖ. «Καὶ νῦν ἐρωτᾶς πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα Χριστοῦ; καὶ γὰρ λέγω σοι, Πνεῦμα ἅγιον ἐπιφοιτᾷ, καὶ ταῦτα ποιεῖ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν. . . . Εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς πῶς γίνεται, ἀρκεῖ σοι

ἀκοῦσαι ὅτι διὰ Πνεύματος ἁγίου.» (Δαμασκ. περὶ ὀρθοδ. Πίστewς Κεφ. ιδ΄.)

(Σημ. ι.) Ἄξιανάγνωστα εἶναι τὰ περὶ καταχρήσεως εἰκόνων λεγόμενα ἀπὸ τὸν Φιλόσοφον Ἀρχιερέα Καμπανίας Θεόφιλον εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν βίβλον, Ταμ. ὀρθοδοξ. ἐπιγραφομένην, ὅπου καὶ βλ. Καὶ κλαίμεν λοιπὸν τὴν συμφορὰν, καὶ ἐπευχόμεθα τὴν διόρθωσιν ὅπου τυχὸν ἤθελεν ὑπάρχει τοιαύτη κατάχρησις. Δὲν εἶναι ὁμῶς ὀλιγώτερον μανιώδεις νέοι τινὲς εἰκονομάχοι χριστιανοί, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ὁρμὴ ἐξεκαύθη κατὰ τῶν διατυπωμάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ τῆς πανάγου Μητρὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων αὐτοῦ θεραπόντων, καὶ κατὰ τῶν ἱερῶν ἐτι λειψάνων, ὅσον ἀκρατῶς καὶ ἀλόγως, τόσον δυσσεβῶς καὶ παρανόμως. Κατ' οὐδὲν εὐλογώτεροι καὶ μετριώτεροι δὲν ἐφάνησαν οἱ νέοι οὗτοι εἰκονοκλάται ἀπὸ τοὺς παλαιούς. Δὲν ἤθελαν ποτὲ τολμήσουν τόσην ὕβριν εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἐπὶ γῆς Βασιλέων καὶ περιφήμων Ἀνδρῶν, ὅσον ἐξύβρισαν εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ Βασιλέως τῶν πάντων, καὶ τῶν ἐν Οὐρανοῖς Ἡρώων, χωρὶς νὰ συλλογισθοῦν ποτὲ, τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή αὕτη. Ἡξεύρω ὅτι παρανομάζουσι τὴν ἀσέβειαν ζῆλον, καὶ ζηλοῦσι τάχα ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ, προβάλλοντες ὅτι οἱ τιμῶντες τὰς εἰκόνας προσκυνοῦσι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· ὅθεν τοὺς λέγουσιν εἰκονολάτρας· μὰ νοοῦσιν ἄρα τί λέγουσι; Πᾶσα προσκύνησις εἶναι ἡ αὕτη; Πᾶσα τιμὴ εἶναι ἰσοδύναμος; δὲν εἶναι σέβας εἰς τὴν γῆν ἐπάνω, παρὰ μόνον τὸ τῆς λατρείας; καὶ ἐλάτρευαν λοιπὸν τὸν λίθον οἱ μαθηταὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅταν ἐσέβοντο τὸν τοῦ Κυρίου τάφον; ἐλάτρευον τὸ λινὸν ὕφασμα οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ὅταν ἐτίμων καὶ ἠσπάζοντο τοῦ Ἀποστόλου τὰ Σουδάρια καὶ τὰ Σιμικίνθια; ἐλάτρευεν ἄνωθεν ἡ Ἐκκλησία τὸ ξύλον, ἢ τὸν αἰδηρον, ὅταν εὐλαβῶς προσεκύνει τὴν λόγχην καὶ τὸν Σταυρὸν, τὰ ὄργανα τῶν Σωτηρίων παθῶν; Αὐτὸ τοῦτο πάντοτε ἐγνωρίσθη τῶν κακοφρόνων τὸ ἰδίωμα, τὸ νὰ διαβάλλωσι τοὺς πιστοὺς μὴ ὁμολογοῦντες ἐκεῖνο εἰλικρινῶς, τὸ ὁποῖον οὗτοι φρονοῦσιν, ἀλλὰ προσπλάττοντες αὐτοῖς ψευδῶς καὶ συκοφαντικῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οὔτε στοχάζονται, οὔτε δέχονται. Πλὴν ἡ διαβολὴ γίνεται σα-

φής με δύο λόγια· οι σεβόμενοι τὰς Εἰκόνας ἀρνοῦνται ὅτι εἶναι· εἰκονολάτραι (καὶ ἡ λατρεία εἶναι τῆς ψυχῆς)· ἄς ἀρνηθοῦν ὅτι εἶναι· εἰκονοκλάσται, καὶ οἱ ταύτας ἀτιμάζοντες καὶ ὑβρίζοντες. Τὸ μέσον κρατεῖ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τὰς Εἰκόνας τιμῶσα, καὶ εἰς τοῦτο μένει ἡ εὐθύτης τῆς τῶν Εἰκόνων σεβαστικῆς καὶ σχετικῆς προσκυνήσεως· (βλ. τὰ αὐτὰ εἰς τὸ Δοκίμ. τὸ περὶ Διχονοιῶν τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Πολωνίας· σημ. ἀ. σελ. 159. καὶ Συμ. Θεσσαλον. Μέρ. Α'. Κεφ. ἡ. καὶ ὀρθοδόξ. Ὁμολογ. τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας).

(ἀ.) Ὅρίζεται λοιπὸν ἡ Κατήχησις, σύντομος Διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως. Ἐπειδὴ δὲ τὰ μέρη τῆς Πίστεως εἶναι δύο, Θεωρητικὸν καὶ Πρακτικόν, τὸ μὲν περὶ τῶν Δογμάτων διαλαμβάνον, τὸ δὲ περὶ τῶν Ἐντολῶν καὶ τὸ μὲν σκοπὸν ἔχει νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν κατηχουμένων τὴν μεγάλην Ἀρετὴν τῆς Πίστεως, τὸ δὲ, τὴν μεγάλην Ἀρετὴν τῆς Ἀγάπης· ἀπὸ δὲ τὴν Πίστιν καὶ τὴν Ἀγάπην γεννᾶται καὶ τρέφεται καὶ τρίτη μεγάλη Ἀρετὴ, ἡ Ἐλπίς, ἣτις θεμελιώνεται μάλιστα εἰς τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν· διὰ τοῦτο ἤθελε συνάξωμεν ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ ἄλλον ὄρισμὸν τῆς Κατηχήσεως, οὕτως· Κατήχησις εἶναι σύντομος Διδασκαλία περὶ τῶν τριῶν Ἀρετῶν, Πίστεως Ἀγάπης, καὶ Ἐλπίδος.

(β.) Ἐκ τῶν εἰρημένων ὅμως οὐδὲν ἄλλο συνάγεται, εἰ μὴ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, προνοοῦσα εἰς τὰς περιστάσεις, ἐξοικονομεῖ τὸν περὶ καιροῦ καὶ χρόνου τοῦ βαπτίσματος λόγον.

(γ.) Ἴσων, ἐμνημόνευσε.

Ἐξ ἐσφαλμένης πληροφορίας ἔθεσα εἰς τὴν πρώ-
την σελίδα τῶν προλεγόμενων μου ἀποθανόντα τὸν νῦν
ἐν τῇ αὐτοῦ πατρίδι Κεφαλληνία ζῶντα ἀόμματον Ἀρ-
χιερέα Κύριον Κ. Τυπάλδον. Δημοσίᾳ ὅθεν ζητῶ τὴν
συγγνώμην αὐτοῦ τε καὶ τοῦ κοινοῦ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

*Περὶ τῆς φυσικῆς τοῦ Θεοῦ γνῶσεως ἢτις μᾶς
ὀδηγεῖ πρὸς τὴν Εὐαγγελικὴν Πίστιν.*

	Σελ.
Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνου γνῶσεως.	§. 1 1
Περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ	2—3 —
Περὶ οὐσίας Θεοῦ	4 4
Περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ	5 —
Περὶ δημιουργίας	6 10
Περὶ πλάσεως ἀνθρώπου καὶ περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα	7 13
Περὶ Προνοίας	8—9 16
Περὶ τῆς Θείας λατρείας	10—12 20
Περὶ μελλούσης ζωῆς	13 26
Περὶ διαφθορᾶς τοῦ ἀνθρώπου	14—15 28
Περὶ τῆς Θείας ὀργῆς κατὰ τοῦ ἀνθρώπου	16 32
Περὶ τοῦ χρίτους, τὸ ὅποιον ἔχει ὁ ἀνθρώπος νὰ ζητήσῃ μέσον καταλλαγῆς	17 33
Περὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ εὕρῃ αὐτὸ τὸ μέσον.	18 34

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Πίστεως.

Περὶ Ἀποκαλύψεως	1 39
Περὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς	2 40
Περὶ τῆς καθ' αὐτὸ ὕλης τῆς ἁγίας Γραφῆς	3 46
Περὶ Ἐκκλησίας	4 55
Περὶ τῶν τριῶν περιόδων τῆς Ἐκκλησίας	5 —
Περὶ τῶν διαφόρων δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας	6 59
Περὶ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως	7—8 65
Περὶ Πίστεως ἄρθρ. Α'.	9 68
Περὶ Τριάδος	10 72
Περὶ δημιουργίας	11 74
Περὶ προνοίας	12—14 76

	Σελ.
Περὶ παραδόσεως τῶν προπατέρων	13 82
Περὶ τοῦ προπαιτορικοῦ ἀμαρτήματος, καὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπ' αὐτὸ.	16—18 84
Περὶ τῆς ἐναγθρωπῆσ. τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ Ἄρθρ. Β', Γ',	19—20 88
Περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ.	21 95
Περὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ Ἄρθρ. Δ'.	22—23 97
Περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Ἄρθρον Ε', ΣΤ',	24 104
Περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ Ἄρθρ. Ζ'.	25 105
Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἄρθρ. Η'.	26 109
Περὶ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, καὶ περὶ Ἐκ- κλησίας Ἄρθρον Θ',	27 112
Περὶ ἰδιοτήτων τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας	28 114
Περὶ κυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας.	29 120
Περὶ μυστηρίων	30—31 127
Περὶ βαπτίσματος 1. Ἄρθρ. 1	32 127
Περὶ χρίσματος 2.	33 129
Περὶ εὐχαριστίας 3.	34—35 134
Περὶ ἐξομολογῆσ. 4.	36 137
Περὶ ἱερωσύνης 5.	37 139
Περὶ γάμου 6.	38 141
Περὶ εὐχελαίου 7.	39 —
Περὶ παραδόσεων τῆς Ἐκκλ.	40 142
Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν Ἄρθρ. ΙΑ',	41 143
Περὶ μελλούσης ζωῆς Ἄρθρ. ΙΒ',	42 147

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ τοῦ Θείου Νόμου.

Περὶ τῶν καλῶν ἔργων	1 152
Περὶ τοῦ Θείου νόμου	2 153
Περὶ τῶν δέκα ἐντολῶν	3—4 154
Ἐντολὴ Α',—Γ',	5—14 163
Περὶ προσευχῆς	15 216
Περὶ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς	16 219
Πραγματεία περὶ τοῦ Μελχισεδεκ προσφωνηθεῖσα τῇ Και- σαρικῇ αὐτοῦ ὑψηλότητι	227
Ἀπόκρισις τῆς Αὐτοκρατ. Αὐτοῦ ὑψηλότητος πρὸς τὸν Συγγαφία τῆς παρούσης πραγματείας.	235
Ἐπισημειώσεις Κ. Τυπάλδου	239

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ Τῆ ΕΜΟΥ ΕΚΔΟΣΕΝΤΑ.

1 Χριστιανικὸν Ἀλφαβητάριον	12 Ἐγκόλπιον τοῦ δαθοδόξου
2 Χριστιαν. διδασκαλ. Μάθη-
μα, τμήμ. Α.—Προσευχαί.	χριστιανοῦ τῆς Ἀνατολικῆς
Ἐκκλησίας.
3 Περί τοῦ Θεοῦ Νόμου μετὰ
τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἐφ' ἡμῶν
τιμίου σταυροῦ.	13 Τὰ Ἰουδαϊκά, ἦτοι Ἀνατρο-
πῆ τῆς θρησκείας τῶν Ἰ-
βραίων καὶ τῶν ἐθνικῶν αὐ-
τῶν καὶ τλ.
4 Σύνοψις τῆς Ἰεραῆς Ἱστορίας
ὑπὸ Α. Κοραῆ.	14 Σύνοψις τῆς Ἰεραῆς Θεολογίας
παρὰ Νικολάου Καύρσουλα.
5 Σύνοψις τῆς Ἰεραῆς Κατηχί-
σεως ἰδίου.	15 Πηδάλιον τῆς νηπύτης οἰκῆς
τῆς μιᾶς ἀγίας καθολικῆς
καὶ ἀποστολικῆς τῶν δαθο-
δόξων Ἐκκλησίας, ἦτοι ἅ-
παντες οἱ Θεοὶ καὶ Ἱεροὶ
Κανόνες.
6 Ἰερά Κατήχησις τῆς Ὀρθοδ.
Χριστιαν. Πίστεως ὑπὸ Κ.
Τυπάλδου.	16 Ἀκολουθίαι Ἀσματικαὶ με-
τὰ τοῦ βίου πολιτείας καὶ
θαυμάτων τοῦ ἐν Ἀγ. πα-
τρὸς ἡμῶν Διονυσίου ἀρχιε-
πισκόπου Ἀγίνης τοῦ θαυ-
ματουργοῦ.
7 Περίληψις τῶν Πράξεων τῶν
ἀγ. Ἀποστόλων.	17 Ἀκολουθία τῆς θείας Μετα-
λήψεως.
8 Ἱστορικὴ Περίληψις τοῦ ἱε-
ροῦ Εὐαγγελίου.	18 Ἡ Θεοσία τοῦ Ἀβραάμ,
9 Χριστιανικὸν Ἐγχειρίδιον Δ.
Ν. Δαρβάρως.	
10 Σύνοψις τῆς Ἰεραῆς Ἱστορίας
ὑπὸ Γ. Γενναδίου.	
11 Ἐπίτομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱ-
στορία Σ. Κομμητᾶ μετὰ
ἀπληρώσει ὑπὸ Π. Χιώτου	

Διαλογικὰ Γυμνάσματα Ἰταλισί, Ἑλληνισί, Γαλλισί καὶ Ἀγγλισί.
Νέος Ἐμπειρος Ἰταλός, ἦτοι καινὴ πρακτικὴ μέθοδος πρὸς
ἐκμάθησιν τῆς Ἰταλικῆς κ. τ. λ.
Γαλλικὸν Ἀλφαβητάριον.—Ἰταλικὸν Ἀλφαβητάριον.

Τιμᾶται Δραχ. 2,50.